

T.C.

ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Özel Hukuk Ana Bilim Dalı

**HUKUK YARGILAMASINDA YARGILAMA
GİDERLERİNDEN SORUMLULUK ESASI**

Abdurrahim EFE

Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Prof. Dr. Mehmet Kamil YILDIRIM

İstanbul, 2024

HUKUK YARGILAMASINDA YARGILAMA GİDERLERİNDEN SORUMLULUK ESASI

Abdurrahim EFE

Özel Hukuk Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ

2024

“Abdurrahim EFE” tarafından hazırlanmış ve 22.08.2024 tarihinde sunulmuş “HUKUK YARGILAMASINDA YARGILAMA GİDERLERİNDEN SORUMLULUK ESASI” başlıklı tez Özel Hukuk Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak **oy birliği** ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Mehmet Kamil YILDRIM

Danışman

Tez Savunma Sınavı Jüri Üyeleri:

Prof. Dr. Mehmet Kamil YILDRIM

Özel Hukuk Bölümü,
Altınbaş Üniversitesi

Prof. Dr. Murat Serhat SARISÖZEN

Özel Hukuk Bölümü,
Ada Kent Üniversitesi

Doç. Dr. İlyas GÖLCÜKLÜ

Özel Hukuk Bölümü,
Altınbaş Üniversitesi

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak bütün şartları sağladığını beyan ederim.

Bu tezdeki tüm bilgilerin akademik kurallara ve etik davranışlara uygun olarak edinildiğini ve sunulduğunu beyan ederim. Ayrıca, bu kuralların ve davranışların gerektirdiği şekilde, bu çalışmada, orijinal olmayan tüm materyalleri ve sonuçları tamamen alıntı yaptığımı ve referans gösterdiğimi de beyan ederim.

Abdurrahim EFE

İmzası

XXXXXX

İTHAF

*“Hayatımın her alanında yanımda olarak desteklerini üzerimden eksik etmeyen
pek kıymetli aileme...”*

ÖZET

HUKUK YARGILAMASINDA YARGILAMA GİDERLERİNDEN SORUMLULUK ESASI

EFE, Abdurrahim

Yüksek Lisans, Özel Hukuk Ana Bilim Dalı, Altınbaş Üniversitesi

Danışman: Prof. Dr. Mehmet Kamil YILDIRIM

Tarih: Ağustos/2024

Sayfa: 156

Yargılama giderleri, bir uyuşmazlığın mahkemenin huzurunda esastan görülüp de hüküm sonucuna bağlanması için alınması gereken giderleri ifade eder. Davanın taraflarının yatırmaması gereken yargılama giderlerinin neler olduğu ve tarafların bu yargılama giderlerinden sorumluluğu çalışmamızın temelini oluşturmaktadır. Çalışmamızın ilk bölümünde; yargılama giderlerinin tanımı, yargılama giderlerinin alınma amacı ve yargılama giderlerinin kapsamının neler olduğunu detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Çalışmamızın ikinci bölümünde ise, asıl konumuz olan yargılama giderlerinden sorumluluk esası; sorumluluğa dair kurallar, usul hukukundan doğan özel durumlar bakımından, usule ilişkin nihai kararlar, esasa ilişkin nihai kararlar ve bazı özel dava türleri bakımından yargılama giderlerinden sorumluluk olarak 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu, Yargıtay kararları ve doktrinsel görüşler çerçevesinde incelenmiş olup iş bu çalışma uygulamada sıkça karşımıza çıkan karışıklıkların giderilmesi ve belirsizliklerin önüne geçilmesi amacıyla kaleme alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yargı Harçları, Vekalet Ücreti, Masraflar ve Giderler, Yargılama Giderleri, Sorumluluk.

ABSTRACT

THE PRINCIPLE OF LIABILITY FOR LEGAL COSTS IN CIVIL PROCEEDINGS

EFE, Abdurrahim

M.A., Private Law Department, Altınbaş University,

Supervisor: Prof. Dr. Mehmet Kamil YILDIRIM

Date: August/2024

Pages: 156

Trial expenses refer to the expenses that must be incurred in order for a dispute to be heard before the court and for the judgment to be finalized. Our study focuses on the costs of the proceedings that must be paid by the parties to the lawsuit and the responsibility of the parties for these costs of the proceedings. In the first part of our study; the definition of trial expenses, the purpose of taking trial expenses and the scope of trial expenses are examined in detail.

In the second part of our study, the principle of liability for trial expenses, which is our main subject, is examined within the framework of the Code of Civil Procedure No. 6100, the decisions of the Court of Cassation and doctrinal opinions as the liability for trial expenses in terms of rules on liability, special circumstances arising from procedural law, procedural final decisions, final decisions on the merits and some special types of cases. This study has been written in order to eliminate the confusion and prevent uncertainties in practice.

Keywords: Judicial Fees, Attorney Fees, Costs and Expenses, Litigation Costs , Liability.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET	v
ABSTRACT	vi
KISALTMALAR	xi
1. GİRİŞ.....	1
2. YARGILAMA GİDERLERİ	4
2.1 YARGILAMA GİDERİ KAVRAMI VE KAPSAMI	4
2.1.1 Dar Anlamda Yargılama Giderleri	6
2.1.2 Geniş Anlamda Yargılama Gideri	7
2.2 ANAYASAL HAK VE İLKELERİN YARGILAMA GİDERLERİ İLE İLİŞKİSİ ...	9
2.2.1 Hak Arama Özgürlüğü Bakımından	9
2.2.2 Adalete Erişim Hakkı Bakımından	14
2.3 YARGI HARÇLARI.....	18
2.3.1 Tanımı ve Hukuki Niteliği	18
2.3.2 Harçların Kanuniliği İlkesi	21
2.3.3 Harçların Alınma Amacı	23
2.3.3.1 Kamu harcamalarına karşılık sağlamak.....	23
2.3.3.2 Kötüye kullanımın engellenmesi	24
2.3.4 Yargılama Harçlarının Kapsamı	27
2.3.4.1 Başvurma harcı	27
2.3.4.2 Celse harcı	28
2.3.4.3 Karar ve ilam harcı	31
2.3.4.4 Temyiz, istinaf ve itiraz harçları	38
2.3.4.5 Keşif harcı	39
2.3.5 Diğer Harçlar	39

2.3.6 Yargı Harçlarından İstisna ve Muafiyet.....	40
2.3.6.1 Genel olarak.....	40
2.3.6.2 Yargı harçlarından istisna tutulan işlemler	42
2.3.6.3 Yargı harçlarından muaf tutulanlar	47
2.3.6.4 Yargı harçlarından muaf olmayanlar	52
2.4 MASRAFLAR VE ÜCRETLER.....	53
2.4.1 Gider Avansı	55
2.4.2 Delil Avansı	57
2.4.3 Gider Avansı ve Delil Avansı Ayrımı.....	58
2.4.4 Tebligat ve Posta Giderleri	60
2.4.5 Keşif Giderleri	62
2.4.6 Tanıklık Giderleri.....	64
2.4.7 Bilirkişi Ücret ve Giderleri	66
2.4.8 Diğer Yargılama Giderleri	69
2.5 VEKALET ÜCRETİ	71
2.5.1 Genel Olarak.....	71
2.5.2 Yargılama Gideri Olarak Kabul Edilen Vekalet Ücreti.....	73
2.5.3 Avukatlık Sözleşmesinden Kaynaklanan Vekalet Ücreti	75
3. MEDENİ USUL SİSTEMİMİZDE YARGILAMA GİDERLERİNDEN	
SORUMLULUK	77
3.1 GENEL OLARAK.....	77
3.2 SORUMLULUĞA DAİR KURALLAR	78
3.2.1 Yargılama Giderlerinin Davada Haksız Çıkan Tarafa Yükletilmesi	78
3.2.2 Yargılama Giderlerinin Davada Haksız Çıkan Tarafa Yükletilmesinin İstisnaları	81
3.2.3 Yargılama Giderlerinden Tarafların Sorumlu Olması.....	85

3.2.4 Yargılama Giderlerine Resen Hükmedilmesi ve Ayrı Bir Davaya Konu Olamaması.....	89
3.2.5 Yargılama Giderlerine Hükümde Açıkça Yer Verilmesi ve Sonradan Değiştirilememesi ya da Genişletilememesi.....	91
3.2.6 Adli Yardım Nedeniyle Ertelenen Yargılama Giderlerinin Tahsili	94
3.3 USUL HUKUKU BAKIMINDAN ORTAYA ÇIKAN ÖZEL DURUMLARDA YARGILAMA GİDERLERİNDEN SORUMLULUK	95
3.3.1 Davada İrade Taraf Değişikliği Halinde Yargılama Giderinden Sorumluluk....	95
3.3.2 Dava Arkadaşlarının Yargılama Giderlerinden Sorumluluğu.....	96
3.3.2.1 Mecburi dava arkadaşlığı yönünden.....	97
3.3.2.2 İhtiyari dava arkadaşlığı yönünden.....	98
3.3.3 Davaya Müdahalede Yargılama Giderlerinden Sorumluluk.....	100
3.3.3.1 Asli müdahale bakımından	100
3.3.3.2 Fer'i müdahale bakımından.....	101
3.3.4 Davanın İslahında Yargılama Giderlerinden Sorumluluk.....	102
3.3.5 Dava Konusunun Devrinde Yargılama Giderlerinden Sorumluluk	105
3.3.6 Davaya Son Veren Taraf İşlemlerinde Yargılama Giderlerinden Sorumluluk.	106
3.3.6.1 Davanın kabulü halinde	106
3.3.6.2 Davadan feragat halinde	109
3.3.6.3 Sulh olunması halinde	110
3.3.7 Karşı Davada Açılmasında Yargılama Giderlerinden Sorumluluk.....	112
3.3.8 Objektif Dava Birleşmesinde Yargılama Giderlerinden Sorumluluk	113
3.3.9 Yargılamanın Yenilenmesi Yargılama Giderlerinden Sorumluluk.....	114
3.4 USULE İLİŞKİN VERİLEN NİHAİ KARARLARDA YARGILAMA GİDERLERİNDEN SORUMLULUK	116
3.4.1 Görevsizlik ve Yetkisizlik Kararlarında Yargılama Giderlerinden Sorumluluk.....	116

3.4.2 Davanın Konusuz Kalması Durumunda Yargılama Giderlerinden Sorumluluk	117
3.4.3 Davanın Açılmamış Sayılması Kararı Verilmesi Halinde Yargılama Giderlerinden Sorumluluk	118
3.4.3.1 Dava dilekçesindeki kanuni eksiklikten kaynaklı davanın açılmamış sayılması	118
3.4.3.2 Vekâletnamenin ibraz edilememesi sebebiyle davanın açılmamış sayılması	119
3.4.3.2 Yasal süresi içerisinde yenilenmeyen davanın açılmamış sayılması halinde	120
3.4.4 Davanın Geri Alınması Durumunda Yargılama Giderlerinden Sorumluluk....	121
3.4.5 Dava Şartlarının Bulunmaması Nedeniyle Davanın Usulden Reddinde Yargılama Giderlerinden Sorumluluk.....	123
3.4.6 Davaların Ayrılmasında ve Birleştirilmesinde Yargılama Giderlerinden Sorumluluk	125
3.4.6.1 Davaların ayrılması durumunda	125
3.4.6.2 Davaların birleştirilmesi halinde	126
3.5 ESASA İLİŞKİN NİHAİ KARARLARDA YARGILAMA GİDERLERİNDEN SORUMLULUK	127
3.5.1 Genel Kural	127
3.5.2 Bazı Dava Türleri Bakımından Yargılama Giderlerinden Sorumluluk	128
3.5.2.1 Ortaklığın giderilmesi davası bakımından.....	128
3.5.2.2 Kadastro davalarında bakımından	131
4. SONUÇ	134
REFERANSLAR	139

KISALTMALAR

AAÜT	:	Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi
ABD	:	Ankara Barosu Dergisi
AÜHFD	:	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜEHFD	:	Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi
Av. K.	:	Avukatlık Kanunu
AYM	:	Anayasa Mahkemesi
Bkz./ bkz	:	Bakınız
b.	:	Bent
C.	:	Cilt
c.	:	Cümle
DEÜHFD	:	Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
Dn.	:	Dipnot
E.	:	Esas
EBYÜHFD	:	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
ET.	:	Erişim Tarihi
f.	:	Fıkra
HK	:	Harçlar Kanunu
HMK	:	Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HUMK	:	Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
İBD	:	İstanbul Barosu Dergisi
İÜHFD	:	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi

İÜHFM	:	İstanbul Üniversitesi hukuk Fakültesi Mecmuası
İİK	:	İcra ve İflas Kanunu
İzBD	:	İzmir Barosu Dergisi
HD	:	Hukuk Dairesi
HK	:	Harçlar Kanunu
HMK	:	Hukuk Muhakemeleri Kanunu
K.	:	Karar
m.	:	Madde
MÜHF-HAD	:	Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi
RG	:	Resmi Gazete
S.	:	Sayı
s.	:	Sayfa
SDÜHFD	:	Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
T.	:	Tarih
TAAD	:	Türkiye Adalet Akademisi Dergisi
TBB	:	Türkiye Barolar Birliği
TBK	:	Türk Borçlar Kanunu
TMK	:	Türk Medeni Kanunu
TBBD	:	Türkiye Barolar Birliği Dergisi
vb.	:	Ve Benzeri
vd.	:	Ve Devamı
YCGK	:	Yargıtay Ceza Genel Kurulu
YİBGK	:	Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu
YHGK	:	Yargıtay Hukuk Genel Kurulu

1. GİRİŞ

Yargı erkine dayanan yargılama hizmeti, devlet tekelinde yer alan kamusal bir hizmettir. Kamu hizmetleri özelliği gereği ücretsizdir. Ücretsiz olmasının sebebi ise, kamu hizmetlerinin bedelsizliği ilkesine dayanmaktadır. İdare hukukundaki bu ilkenin temel mantığı, amme hizmetlerinin kamusal niteliğe haiz olmasından dolayı parasız olması gerektiğidir. Yine bu ilkeye göre kamu hizmetlerinden sembolik de olsa bir ücret alınması durumunda bu hizmetten faydalanamayan toplumun dezavantajlı grupları bakımından eşitlik ilkesine ve kamusal olma özelliğine aykırılık teşkil etmesi tehlikesidir. Bununla birlikte hizmetlerin tamamen ücretsiz olması elbette mümkün olmayacaktır. Çünkü toplumdaki her bir birey dolaylı veya dolaysız vergiler ile az ya da çok kamu hizmetlerinin finansmanına katkı sağlamaktadır. O halde kamu hizmetlerinin bedelsizliği ilkesinden çıkarılacak hukuki çerçeve, kamu hizmetinin karşılığında doğrudan bir bedel almamaktır. Bu minvalde, yargı hizmetlerinden yararlananlardan bu hizmetin karşılığı olarak yargı harçları alınmaktadır. Yargı hizmetinden yararlananlardan alınan yargı harçları, esasen yargı faaliyetinden doğan mali külfete bir katkı mahiyetindedir. Zira, yargı hizmetine başvuranlardan mali külfetin tamamının alınması kamu hizmetlerinin bedelsizliği ilkesine aykırılık teşkil edecektir. Ancak kişilerden katkı mahiyetinde de olsa bir miktar harç alınması kamu hizmetlerinin bedelsizliği ilkesine aykırılık teşkil etmemektedir. Çünkü bu hizmet karşılığı bir bedel alınmasının sebepleri; yargı faaliyeti için gerekli olan binaların, personelin istihdamı, eğitimi ve kırtasiye masraflarının karşılanması ile hakkın kötüye kullanımın engellenmesini sağlamaktır. Kaldı ki, yargı hizmetini tamamen bedelsiz olması halinde bu hizmetten kaynaklanan mali külfetin devletçe karşılanması gerekecek ve bu hizmetten yararlanmayan kişiler de bu mali külfeti dolaylı olarak karşılamak durumunda kalacaktır. O halde yargı hizmetinden yararlananlardan alınan yargı harcı, makul bir miktarda olmalıdır. Çok yüksek olması halinde bu sefer kişilerin, hak arama özgürlükleri ve adalete erişim hakları sınırlanmış ya da engellenmiş olur. Dolayısıyla da yargı harçlarının seviyesi ne hakkın kötüye kullanılmasına imkan verecek derece düşük miktarda olmalı ne de kişilerin hak arama özgürlüklerini ve adalete erişim haklarını sınırlayacak biçimde yüksek olmalıdır. Bu iki durum arasında makul bir denge kurulması en doğrusu olacaktır.

Yargı harçlarının kapsamı 492 sayılı Harçlar Kanunu'nda düzenlenmiştir. Buna göre harçlar; başvurma harcı, celse harcı, karar ve ilam harcı ile keşif harcıdır. Yargı hizmetine başvuran kişilerden alınan yargı harçları bunlar olup, harçlar dışında tarafların başkaca sorumlu olduğu yargılama giderleri de mevcuttur. Tarafların sorumlu olduğu diğer yargılama giderleri ise 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 323. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre; dava nedeniyle yapılan tebliğ ve posta giderleri, dosya ve sair evrak giderleri, geçici hukuki koruma tedbirleri ve protesto, ihbar, ihtarname ve vekâletname düzenlenmesine ilişkin giderler, keşif icrasından doğan giderler, tanık ile bilirkişiye ödenen masraf ve giderler, resmî dairelerden alınan belgeler için ödenen harç, vergi, ücret ve sair giderler, vekil ile takip edilmeyen davalarda tarafların hazır bulundukları günlere ait gündelik, seyahat ve konaklama giderlerine karşılık hâkimin takdir edeceği miktar; vekili bulunduğu hâlde mahkemece bizzat dinlenmek, isticvap olunmak veya yemin etmek üzere çağrılan taraf için takdir edilecek gündelik, yol ve konaklama giderleri, vekil ile takip edilen davalarda kanun gereği tahmil olunacak vekalet ücreti ve yargılama sırasında yapılan sair giderlerdir. Kanunda zikredilen bu giderler, bir yargılama sırasında davanın esastan görülüp de hüküm sonuca bağlanabilmesi için mahkemenin gerek duyabileceği giderlerdir. Çalışmamızda bu giderlerden detaylıca anlatılacak olup, davanın taraflarından kimin veya kimlerin sorumlu olduğuna da yer yer değinilecektir.

Yargılama giderlerinden sorumluluk esasında genel kural, davanın sonunda haksız çıkan tarafın aleyhine yargılama giderlerine hükmedilmesidir. Yani davada haksız çıkan taraf yargılama giderlerinin ödenmesinden sorumlu olur. Ancak davanın sonunda davacının talep sonucu kısmen kabul edilip kısmen de ret edilmişse bu sefer hâkim, davanın taraflarının haklılık oranını belirleyerek, yargılama giderlerini tarafların davadaki haklılık durumuna göre oranlayarak sorumluluğu tespit etmesi gerekir.

Yukarıda bahsettiğimiz yargılama giderlerine dair genel kuralın yanında; usul hukuku bakımından ortaya çıkan özel durumlar, usule ilişkin nihai kararlar ve esasa ilişkin bazı davalardaki özel durumlar da yargılama giderlerinden sorumluluğa etki etmektedir. Bundan dolayı tezimizin ikinci bölümünde bu başlıklarda Yargıtay içtihatları, öğreti görüşlerine, 6100 sayılı HMK'ya 7521 sayılı Kanun ile yapılan değişikliklere ve eklemelere çalışmamız kapsamında yer verilecek olup, bu hususlarda detaylıca açıklama yapacağız. Uygulamada

avukatların ve hâkimlerin sıkça karşılaştığı bu başlıklarda yer alan durumlar bir takım yanlış uygulamalar neticesinde hak kayıplarına sebebiyet vermektedir. Bu çalışma, kişilerin hak kayıplarına uğratılmadan, davaların usul ekonomisi ilkesi ışığında görülüp nihayete erdirilebilmesi için bir kılavuz niteliğinde olması hedeflenmiştir.

2. YARGILAMA GİDERLERİ

2.1 YARGILAMA GİDERİ KAVRAMI VE KAPSAMI

Yargılama giderlerinin sözlük tanımını Türk Dil Kurumuna göre; dava açılırken ki yapılan masraflar olarak tanımlanmıştır.¹ Türk Hukuk Kurumu sözlüğünde ise; adli bir takip dolayısı ile yapılan usuli masraflarla birlikte adli takip için gerekli harçlar olarak tanımlanmıştır.² Başka bir hukuk sözlüğünde³ ise; yargılama faaliyeti kapsamında yapılan giderlerin tümü, yargılama gideri olarak tanımlanmıştır. Yargılama giderleri, yargılamanın başından sonuna kadar tüm safhalardaki yargı harçlarını ve yargılama sırasında yapılan masrafları geniş bir manada ifade eden kavramdır.⁴ Yargısal faaliyet ise, tarafsız ve bağımsız yargı organları tarafından, soyut hukuk kurallarının usul hukuku kurallarına uyularak, somut bir olaya veya hukuki ilişkiye uygulanması olarak tanımlanabilir. Tarafsız ve bağımsız yargı organları kavramı ile anlatılmak istenen ise; Anayasanın 9.maddesine dayanan yargı yetkisinin Türk milleti adına tarafsız ve bağımsız mahkemelerdir. Yani Devlet'in yargı makamlarıdır.⁵

Türk hukuk doktrinde yargılama giderlerine ilişkin yapılan tanımlamalara ve açıklamalara değinecek olursak; Bilge/ Önen'e⁶ göre; Türk hukukunda adalet dağıtımı ve adalete erişim ücretsizdir ancak yargılama nedeniyle tarafların devletin öngöreceği uygun bir miktar parayı ödenmesinde sakınca olmadığı ve bu bağlamda harçlar, ücretler, vekalet ücreti ve evrak onayına ilişkin masrafların yargılama giderleri olarak sayılabileceği şeklinde ifade edilmiştir. Arslan / Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz / Hanağası⁷ göre; yargılama giderleri, açılmış olan bir davanın nihayete erdirilene kadar geçen süreç boyunca, yargılamanın devamlılığını

¹ **Türk Dil Kurumu:** Güncel Türkçe Sözlük, "Yargılama Gideri" <https://sozluk.gov.tr/> (Son erişim tarihi 23.03.2023)

² **Türk Hukuk Kurumu:** Türk Hukuk Lûgatı, 3. Baskı, Ankara, Başbakanlık Basımevi, 1991, s. 243.

³ **YILMAZ,** Ejder: Hukuk Sözlüğü, 7. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2002, s. 1324.

⁴ **YILMAZ,** Ejder: Yargılama Giderlerinin İşlevi ve Sosyal Hukuk Devleti, Ankara Barosu Dergisi, 1984/2, s. 200.

⁵ **ARAS,** Bahattin: Hakim ve Savcıların Yargısal Faaliyetlerinin Disiplin Soruşturmasına Konu Edilmesi, Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 10, Sayı 2, 2020, s. 839-840.

⁶ **BİLGE,** Necip / **ÖNEN,** Ergun: Medenî Yargılama Hukuku Dersleri, 3. Baskı, Ankara, 1978, s. 327-329.

⁷ **ARSLAN,** Ramazan/ **YILMAZ,** Ejder / **TAŞPINAR AYVAZ,** Sema / **HANAĞASI,** Emel: Medenî Usul Hukuku, 7. Baskı, Ankara, 2021, s. 757; **YILMAZ,** Zekeriya: Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na Göre Hukuk Davalarında Yargılama Harç ve Giderleri ile Vekâlet Ücreti, 4. Baskı, Ankara, 2011, s. 17; **KURU,** Baki: Medenî Usûl Hukuku El Kitabı, Cilt II, Ankara 2020, s. 1595.

sağlamak için yapılan harcamalar. Bu tanıma ek olarak Tanrıver'e göre⁸; yargılama gideri vekil vasıtasıyla takip edilen davalarda hükmedilecek olan kanuni vekalet ücretini kapsadığı şeklindedir. Yine Üstündağ' a göre⁹; yargılama giderinin geniş bir kavram olduğu, taraflar için dava sebebiyle doğan masrafların tümünü ifade ettiği görülmektedir. Kuru/Aydın'a göre¹⁰; bir davanın nihayete erdirilebilmesi için gerekli ödenen paraların bütününe yargılama harç ve giderleri denir.

Yargılama gideri, yeni bir davanın açılması safhasından başlayıp da verilen kararın kesinleşmesine kadar geçen süreçte, davanın taraflarının ve devletin zorunlu nitelikli giderlerinin tümüdür.¹¹Uygulamadaki görüşe göre; yargılama giderleri, davanın taraflarının davanın açılması, açılan davanın görülmeye devam etmesi ve davanın neticelenmesi için ödemekle mükellef oldukları giderlerin toplamı şeklindedir.¹²Pekcanitez/Özekes/Akkan/Taş Korkmaz'a göre; yargılama giderleri, yargısal faaliyetin devamlılığının sağlanması amacıyla ödenmesi gereken ve bu sebeple ortaya çıkan giderlerdir.¹³ Postacıoğlu/Altay ise; yargılama giderleri, davanın açılmasıyla başlayan ve tahkikat evresi sonuçlanıncaya kadar, uyuşmazlığa konu olayın çözüme ulaşması için yapılması mecburi olan birtakım giderler şeklinde tanımlamıştır.¹⁴ Nihayet Rüzgaresen ise yargılama giderlerini, bir davada veya tahkimde yargılama faaliyetinin başlamasından neticelenmesine kadar, uyuşmazlığın amacı doğrultusunda görülüp, tarafların netice-i talepleri doğrultusunda davanın karara

⁸ **TANRIVER**, Süha: Medenî Usûl Hukuku Cilt I, Temel Kavramlar ve İlk Derece Yargılaması, 4. Baskı, Ankara, 2021, s. 1186.

⁹ **ÜSTÜNDAĞ**, Saim: Medeni Yargılama Hukuku, Cilt I-II, 7. Baskı, İstanbul, 2000, s. 765.

¹⁰ **KURU**, Baki/ **AYDIN**, Burak: İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, 5. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, s. 596; **ÖZTÜRK**, İlhami: Bir Hükmün Bozulmasını Takiben Verilen Kararda Hesaplanan Yargı Harcından Bozulan Hüküm Dolayısıyla Ödenmiş Olan Harcın Mahsubu, Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, 2015, s. 156.

¹¹ **ERMENEK**, İbrahim: Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Yürürlüğe Girmesinden Sonra Yargılama Giderlerine İlişkin Olarak Ortaya Çıkan Bazı Güncel Sorunlar ve Usul Ekonomisi İlkesi, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, MİHBİR Özel Sayısı, Cilt 4, Sayı 2, 2014, s. 219.

¹² **ALDEMİR**, Hüsnü: Hukuk Davalarında Yargılama Giderleri, 5. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2019, s. 35.

¹³ **PEKCANITEZ**, Hakan/ **TAŞ KORKMAZ**, Hülya/ **ÖZEKES**, Muhammet/ **AKKAN**, Mine: Medeni Usul Hukuku, Cilt I,II,III, 15. Baskı, İstanbul, 2017, Cilt III, s. 2385; **PEKCANITEZ**, Hakan / **ATALAY**, Oğuz / **ÖZEKES**, Muhammet: Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, 8. Baskı, İstanbul, On İki levha Yayıncılık, 2015, s. 597.

¹⁴ **POSTACIOĞLU**, İlhan / **ALTAY**, Sümer: Medeni Usul Hukuku Dersleri, 8. Baskı, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2020, s. 928.

bağlanabilmesi için taraflarca ve hazinece ödenen meblağın tümüne yargılama harç ve gideri denir.¹⁵

Yukarıda yargılama giderlerinin doktrinsel tanım ve açıklamaları yer verdik. Bu tanım ve açıklamalardan yola çıkarak; yargılama gideri hususu, usulüne uygun bir biçimde açılmış olan davanın incelemeye başlanıp, davanın esasına girilerek davanın taraflarının netice-i taleplerine uygun bir şekilde davanın sonuçlandırılabilmesi için davanın tarafları ve kimi zaman da hazine tarafından yapılan zorunlu masraf ve giderler şeklinde tanımlayabiliriz.

Yargılama giderlerinin sınıflandırılması ve kapsamının daha iyi bir biçimde anlaşılması bakımından iki alt başlığa ayırabiliriz. Bunlar; dar anlamda ve geniş anlamda yargılama giderleridir.

2.1.1 Dar Anlamda Yargılama Giderleri

Dar anlamda yargılama gideri denildiği zaman, açılmış olan bir davanın görülebilmesi ve nihayete erdirilebilmesi için taraflarca doğrudan doğruya ödemek zorunda olduğu giderlerdir.¹⁶Başka bir ifadeyle, dava için gerekli olan bir iş veya hizmetten doğan masraflar olarak da tanımlanabilir.¹⁷ Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 323. maddesinde yargılama giderlerinin neler olduğu sıralanmıştır. Bu maddede sayılan yargılama giderleri, geniş anlamda yargılama giderlerini oluşturmaktadır.

Dar anlamda yargılama giderlerinin HMK'nın 323. maddesinde sayılan yargılama giderlerinden farkı ise; dar anlamda yargılama giderleri davanın ilerlemesi ve nihayete erdirilebilmesi için yapılması gerektiğinden dava açılırken ya da davanın görülmesi sırasında bu giderlerin, yapılıp yapılmayacağı veya kaç defa yapılacağı belirsizdir. Bundan dolayı da bu giderlerin miktarını önceden kestirebilmek pek olası değildir. Çünkü bu giderlerin yapılması tarafların veya mahkemenin iradesine bırakılmıştır. Dar anlamda yargılama

¹⁵ **RÜZGARESEN**, Cumhur: "Medeni Yargılama Hizmetlerinin Bedelsiz Olmaması ve Nedenleri", Hukuk Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi, Haziran 2010, Sayı 100, paragraf 9.

¹⁶ **YILMAZ**, Yargılama Giderlerinin İşlevi, s. 200; **KURU**, Baki: Hukuk Muhakemeleri Usulü, Cilt II, 1.Baskı, İstanbul, Demir-Demir Yayıncılık, 2001, s. 1595; **ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI**, s. 757; **ORTAÇ**, Kamil Ersin: Hukuk Davalarında Yargılama Harçları ve Sorumluluk, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk (Medeni Usul ve İcra-İflas Hukuku) Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008, s. 1.

¹⁷ **ARSLAN/ YILMAZ/ TAŞPINAR AYVAZ/ HANAĞASI**, s. 729. **KURU/AYDIN**, s. 599.

giderlerinin kapsamının daha iyi anlaşılması bakımından bilirkişi ve keşif delilini örnek olarak verebiliriz. Bilirkişi ve keşif delillerinin her ikisi bakımından da dava açılırken veya davanın görülmesi sırasında taraflarca başvurulup başvurulmayacağı belirli değildir. Dolayısıyla yapılacak olan gider de belirli değildir. Ayrıca dava sırasında taraflarca başvurulsa dahi yatırılması gereken gider avansı miktarı hakim tarafından belirleneceğinden, yine yargılama gideri miktarı harçlarda olduğu gibi miktar bakımından belirlilik mümkün değildir.¹⁸ Tezimizin ilerleyen bölümlerinde yargılama giderlerinin türleri daha detaylı bir şekilde anlatılacak olup, bu ayırım daha iyi anlaşılacak ve vurgulanacaktır.

2.1.2 Geniş Anlamda Yargılama Gideri

Geniş anlamda yargılama gideri ifadesinden, yargılama hizmetinden faydalanmak isteyen kişilerin devlete ödedikleri harçlar ve davanın görülüp nihayete erdirilmesi için gerekli olan diğer masraflarla birlikte ücretlerden oluştuğunu anlayabiliriz.¹⁹Yargılama giderleri, Hukuk Muhakemeleri Kanununun 323. ve 333. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Kanunun 323. maddesinde yargılama giderinin kapsamının neler olduğu belirlenmiştir. Böylelikle tarafların yapmış olduğu giderlerin hangilerinin yargılama gideri olarak kabul edileceği bu madde kapsamında belirtilmiştir. Kuru/Aydına' a göre; bir davada yapılan yargılama gideri HMK m. 323'te sayılanlardan ibarettir. Burada yazılı olanlar dışında başkaca bir masraf, yargılama gideri adı altında haksız çıkan tarafa yükletilemez. Söz gelimi; tarafların alanında uzman kişilerden özel olarak almış oldukları bilimsel mütalaa ve özel olarak yaptırılan delil tespiti raporu vb. hususlar haksız çıkan tarafa yargılama gideri olarak yükletilemez.²⁰Yapılan yargılama giderlerinin davacı ya da davalı tarafından yapılmasının bir önemi yoktur. Zira davalının yapmış olduğu ya da yapacağı giderler de yargılama giderleri olarak kabul edilir.²¹ Yargılama giderlerinin neler olduğu HMK'nın 323. maddesine göre:

- a. Başvurma, karar ve ilam harçları,
- b. Dava nedeniyle yapılan tebliğ ve posta masrafları,

¹⁸ TAŞ, Taha: İdari Yargılama Usulünde Yargılama Giderleri, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2022, s. 8.

¹⁹ ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, s. 757.

²⁰ KURU/AYDIN, s. 600.

²¹ ALDEMİR, s. 396.

- c. Dosya ve sair evrak giderleri,
- d. Geçici hukuki koruma tedbirleri ve protesto, ihbar, ihtarname ve vekâletname düzenlenmesine ilişkin giderler,
- e. Tanık ile bilirkişiye ödenen ücret ve giderler,
- f. Keşif giderleri,
- g. Resmî dairelerden alınan belgeler için ödenen harç, vergi, ücret ve sair giderler,
- h. Vekil ile takip edilmeyen davalarda tarafların hazır bulundukları günlere ait gündelik, seyahat ve konaklama giderlerine karşılık hâkimin takdir edeceği miktar; vekili bulunduğu hâlde mahkemece bizzat dinlenmek, isticvap olunmak veya yemin etmek üzere çağrılan taraf için takdir edilecek gündelik, yol ve konaklama giderleri,
- i. Vekille takip edilen davalarda kanun gereğince takdir olunacak vekâlet ücreti,
- j. Yargılama sırasında yapılan diğer giderler.

Şeklinde sayılmıştır. Belirtmek gerekir ki kanunda yapılan bu sayma sınırlı sayıda değildir, örneğin Hukuk Uyuşmazlıkları Arabuluculuk Kanunu²² kapsamında dava şartı olan zorunlu arabuluculuk giderleri de yargılama giderleri kapsamındadır.²³Yeni düzenlenen 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile mülga 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ile kıyaslandığında, HMK da yargılama giderleri daha kapsamlı düzenleme yapıldığı ve “diğer giderler” fıkrasıyla hâkime yargılama gideri hususunda takdir yetkisi tanınmıştır.²⁴

Yargılama giderlerinin kapsamının neler olduğunu HMK’nın 323. maddesinde düzenlenmişti. İlgili maddenin 1. fıkrasının a bendinde başvurma ile karar ve ilam harcı ile yargılama giderleri sayılmıştır. O halde harçların tanımını yaparak yargılama giderleri konusuna devam edelim.

Yargı Harçları 492 sayılı Harçlar Kanunu ile bu kanuna bağlı I Sayılı Tarifede düzenlenmiştir. HMK’nın 323. Maddesinde düzenlenen yargılama gideri kapsamında sayılan yargı harçları, yargı mercilerine başvuran kişilerden, makbuz karşılığında alınan;

²² İlgili madde: Dava şartı olarak arabuluculuk **MADDE 18/A- (Ek:6/12/2018-7155/23 m.):**

(13) ... Adalet Bakanlığı bütçesinden ödenen ve taraflarca karşılanan arabuluculuk ücreti, yargılama giderlerinden sayılır.

²³ **TANRIVER**, s. 1187; **KURU**, Cilt II, s. 1154; **ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI**, s. 814; **ATALI**, Murat / **ERMENEK**, İbrahim/ **ERDOĞAN**, Ersin: Medenî Usûl Hukuku, 4.Baskı, Ankara 2021, s. 787.

²⁴ **PAPAKÇI**, Acun: 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Uyarınca Yargılama Gideri Olan Vekalet Ücreti, Ankara 2016, s. 5.

başvurma harcı, karar ve ilam harcı, celse harcı, temyiz ve itiraz harcı, keşif harcı ve suret harcı vb. olarak düzenlenmiştir.²⁵ Tarafların dava açarken yargılama harçlarını ödemesi gerektiğine ilişkin HMK 120. Maddesin birinci fıkrasında düzenleme yapılmıştır. Buna göre; yargılama harçları ile her yıl Adalet Bakanlığı tarafından belirlenerek yayınlanan Gider Avansı Tarifesine²⁶ belirtilen ücretin davacı tarafından, dava açılırken mahkemeler veznesine yatırması gerektiği düzenlenmiştir. Ayrıca HMK 114/1-g maddesinde gider avansı yatırılması gerekliliğinin dava şartı olduğu, belirtilen sürede yatırılmaması veya ihtar edilen sürede tamamlanmaması durumunda HMK 115/2 maddesi gereği dava şartı noksanlığından dolayı usulden reddedileceği düzenlenmiştir.²⁷ Buradan yola çıkarak gider avansı her ne kadar kanunda sayılmamış olsa da amacı ve niteliği itibarıyla zorunlu bir yargılama gideri olduğu ayrıca dava şartı olduğu anlaşılmaktadır.

Yargı harçları, sair giderlere ve kanuni vekalet ücretine diğer başlıklar altında detaylı bilgi verileceğinden dolayı şimdilik genel bir bilgilendirme yapmakla yetinilmiştir

2.2 ANAYASAL HAK VE İLKELERİN YARGILAMA GİDERLERİ İLE İLİŞKİSİ

2.2.1 Hak Arama Özgürlüğü Bakımından

Yargılama giderlerinin tanımını, hukuki niteliğini ve kapsamından bahsettikten sonra değinilmesi gereken en önemli konulardan biri de elbette ki hak arama özgürlüğü olacaktır. Çünkü hak arama özgürlüğü çerçevesinde haklarını kullanan kişilerin yargılama giderleri ile ilgili karşılaşabileceği bir takım kanuni düzenlemelerin bu hakkın kullanımı üzerindeki etkilerinin neler olabileceğinin incelemesi gerekmektedir.

Öncelikle hak arama özgürlüğü, Anayasa'mızın 36. maddesi²⁸ ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesi²⁹ münderecatında düzenlenen adil yargılanma hakkını da özünde barındıran üst nitelikteki bir temel hak ve özgürlüktür. Diğer bir deyimle bu özgürlük, pozitif

²⁵ Bkz. Harçlar Kanunu 25. madde. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.492>.

²⁶ Bkz. RG., 24.10.2023, Sa. 32349.

²⁷ PEKCANITEZ/ TAŞ KORKMAZ/ÖZEKES/AKKAN, Cilt III, s. 2399; TANRIVER, s. 1042; PAPAKÇI, s. 22-23; YILMAZ Z, s. 30.

²⁸ A. Hak arama hürriyeti

Madde 36 – Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir. 16 Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınamaz.

²⁹ Bkz https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_tur.

hukuk tarafından kendilerine sağlanacak hakların ön koşulu ve usuli güvencesi olarak da anlaşılabilir.³⁰ Bu bakımdan kişilerin temel hak ve özgürlükleri bağlamında yargıya başvurarak haklarını elde edebilmeleri için devletin sunmuş olduğu adalet hizmetlerinden etkin bir biçimde kullanabilmelerini ifade eder.³¹ Medeni yargılama hukukunda da uygulama alanı bulan hak arama özgürlüğünün iki temel fonksiyonu vardır. Bunlardan ilki yargı hizmetine ulaşılabilirliği temin etmek iken diğeri de yargılama faaliyeti sırasında dinlenilme hakkının tanınması olarak karşımıza çıkar. Yargı hizmetlerine ulaşılabilirlik fonksiyonu; mahkeme yoluyla haklarına kavuşmak veya korumak isteyen kişilerin, yargıya ulaşmalarına mâni olacak derece bir zorlukla karşı karşıya gelmeksizin bu imkandan yararlanma yolunun açılması anlamına gelir.³² Hak arama hürriyeti, adalete erişim hakkıyla olan münasebeti doğrultusunda bir bakıma hem bireyler arası hem de toplumsal barışı güçlendirip, kişilerin adalete kavuşması, hakkını elde etmesi ve haksızlığı önleme çabası gibi bir çok hususa hizmet eder.³³

Bir başka yönden, hak arama özgürlüğünün kullanımı için Anayasa ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde düzenlenmiş olması yeterli olmayıp bu hakkın etkili biçimde, serbestçe, usulî, hukuki ve ekonomik engellere takılmadan kullanılabilmesine imkan vermek zorunludur. Bu özgürlüğün kullanımı mümkün mertebe kolaylaştırılmalı, kişinin menfi ya da müspet bir sonuca erişmesini alıkoyan veya güçleştiren fiili ve hukuki engeller bertaraf edilerek, hak arama özgürlüğü ve etkili hukuki koruma sağlamaya yardımcı olacak elzem olan gerek sosyal gerek se de hukuki tedbirler alınarak bir denge kurulmalıdır.³⁴

³⁰ **AYDIN**, Mesut: Anayasa Mahkemesi Kararlarında Hak Arama Özgürlüğü, AÜSBFD, 2006, Cilt 61, sayı 3, s. 4; **PINAR**, Burak/ **MERİÇ** Nedim: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Yargı Harçlarına Bakışı, Yiğit ve Ülger Davaları Işığında Hak Arama Özgürlüğü ve Yargı Harçları İlişkisi, TBBD, 2009, sayı 84, s. 195 vd.; **ATALAY**, Esra: Yargısal Temel Haklar, Prof. Dr. Şükrü Postacıoğlu'na Armağan, İzmir, 1997, s. 449.

³¹ **PEKCANITEZ/ TAŞ KORKMAZ/ÖZEKES/AKKAN**, Cilt I, s. 15; **YENİCE** Kazım: Hak Arama Özgürlüğü ve Danıştay, Danıştay Dergisi, 1980, sayı 38-39, s. 5-6.

³² **BUDAK**, Ali Cem: Medeni Usul Hukukunda Üçüncü Kişilerin Haklarının Korunması, İstanbul, 2000, s. 6.

³³ AYM 14.01.2010 T.,27/9, RG 17.03.2010, sa.27524 (Son erişim tarihi 25.05.2023)

³⁴ **AKKAN**, Mine: Medenî Usûl Hukukunda Etkin Hukuki Koruma, MİHDER, 2007, sayı 1, s. 50; **BUDAK**, s. 6; **ÇELEBİ**, Hüsamettin: Hak Aramanın Maliyeti, ABD, 1989, sayı 2, s. 259; **GÜMÜŞ**, A.Tarık: Sosyal Devlet Anlayışının Gelişimi ve Dönüşümü, İstanbul, 2010, s. 175-176; **HANAĞASI**, Emel: Davada Menfaat, Ankara, 2009, s. 43-44; **KILIÇOĞLU**, Evren: Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Gider Avansına İlişkin Düzenlemeleri, BÜKHD, 2012, sayı 99-100, s. 56; **ÖZEKES**, Muhammet: Medeni Usul Hukukunda Hukuki Dinlenilme Hakkı, Ankara 2003, s. 54; **PINAR/MERİÇ**, s. 197.

Hak arama özgürlüğünün medeni yargılama hukukunda en somut ve en önemli tezahürlerinden biri de dava açmak suretiyle mahkemeye erişimdir.³⁵ Doktrinde de bu husus, dava mefhumunun aslında hak arama özgürlüğü çerçevesinde hukuk alemine kazandırıldığını, hak arama özgürlüğünün kullanımı denilince akla ilk gelenin yargı organlarına başvurmak olduğunu; yargı organlarına başvurmak denilince de akla ilk gelenin dava açmak olduğunu göstermektedir.³⁶ Bu özgürlüğe başvurarak dava açmak isteyen kişiler, herhangi bir engelle karşılaşmadan rahatça hareket ederek yargılama harç ve giderlerini ödemede zorluk yaşamadan ilerleyebilmeleri de bu özgürlüğün kapsamı içinde değerlendirilir.³⁷

Mahkemeye erişim hakkı denilince sadece ilk derece mahkemeleri ile sınırlı kalınmayıp kişinin, iç hukuktaki itiraz, istinaf ve temyiz etme gibi iç hukuk kanun yollarına başvuru haklarını da bünyesinde barındırdığını belirtmek gerekir.³⁸ İHAM'a göre, AİHS 6. maddesi kişilerin medeni hak ve yükümlülüklerine ilişkin taleplerini mahkemeye götürebilmelerine ilişkin temel bir güvence sağlamakla birlikte mahkemeye erişim hakkının, yani hukuk mahkemelerinde dava açma hakkının alt başlığı olan "mahkeme hakkı"nı ön plana çıkarır. Bununla birlikte AİHS 6. maddesi denilince salt olarak mahkemeye erişim hakkı ile açılan bir davanın yürütülmesi şeklinde yorumlanması hatalı olup, bunun yerine açılan davalarda hukukun üstünlüğü ilkesi çerçevesinde davaların görülmesi şeklinde yorumlanması daha doğru olacaktır.³⁹

Yargılama giderleri ile hak arama hürriyeti arasında sıkı bir bağ vardır. Bu hakkın etkin bir şekilde kullanılabilmesi için yargılama giderlerinin miktarı büyük önem arz eder. Mahkemeye başvuru anında, hukuki himaye talep eden kişinin yüksek miktarda harç ve giderlerle karşı karşıya gelmesi halinde, kişi mahkemeye başvuramayabilir. Bunun yanı sıra, davanın kaybedilmesi durumunda karşı taraf lehine ödenecek olan ağır mahiyetteki dava

³⁵ **TANRIVER**, s. 12.A.

³⁶ **HANAĞASI**, Davada Menfaat, s. 41.

³⁷ **İNCEOĞLU**, Sibel: İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı, 4.Baskı, Ankara, 2013, s. 10 vd.; **ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN**, s. 110 vd.; **TANRIVER**, s. 76; **ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI**, s. 145; **DEMİRCİOĞLU**, Yaşar: Medeni Usul Hukukunda İnsan Hakları ve Adil Yargılanma Güvenceleri, Ankara, 2007, s. 3 vd.

³⁸ AYM 20.03.2014 T., Başvuru Numarası: 2013/500, RG 28.05.2014, Sa. 29013.

³⁹ İHAM Çiçek ve Öztemel ve Diğerleri/Türkiye Davası, 03.05.2007, <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamalari> (27.06.2023)

masrafları ve giderlerinin bulunması, davayı kaybetme riski de göz önüne alındığında hak arama özgürlüğünün kullanımı kısıtlayabilir. Bu nedenle yargılama harç ve giderleri bu açıdan bir engel teşkil etmeyecek şekilde düzenlemeler yapılmalıdır.⁴⁰ Ayrıca yargılama giderlerinin sadece miktarı değil aynı zamanda da ödeme zamanı ve şekli de hak arama özgürlüğünün kullanımı açısından önem arz etmektedir. Gerçekten de dava açılırken davacıdan Harçlar Kanunu 28/a maddesi gereğince alınan peşin harcın gereksiz bir gider olduğu ve usul ekonomisine de aykırılık teşkil ettiğine dair görüşe buradan yola çıkarak ulaşılmaktadır. Davacının davasının reddedilmesi durumunda, dava açarken başta peşin yatırdığı nispi karar ve ilam harcı maktu harç miktarınca düşüldükten sonra iade edildiğinden, davacının başta yatırdığı bu peşin harç gereksiz nitelikteki bir dava gideri olmakta ve usul ekonomisine de aykırılık teşkil etmektedir. Nitekim dava açılırken yüksek olabilen bu peşin harcın davacı tarafından yatırılmaması halinde de hak arama özgürlüğü kaçılmaz bir biçimde kısıtlanmış olacaktır.⁴¹

Yargılama giderlerinin düşük ya da yüksek olması göreceli bir konudur. Zengin bir kişi için düşük kalabilen bu giderler, ekonomik imkanları kısıtlı olan kişiler bakımından ise yüksek kaçabilir. O halde yargılama giderlerinin miktarının yanı sıra ödeme zamanına ve ödenme şekline karar verirken, sadece miktarına değil, bu gideri karşılamak zorunda olan kişinin ekonomik ve sosyal durumuna özellikle gelir düzeyine ve son olarak da dava konusunun miktarına veya değerine de bakmak gerekir.⁴² Bu doğrultuda Anayasa Mahkemesi'nin de emsal nitelikteki kararlar vardır.⁴³ Bu kararlarda sosyal hukuk devleti ilkesi ile hak arama özgürlüğünün önündeki engellerin kaldırılması gerekliliği vurgulanmıştır.

Sosyal hukuk devleti, her şeyden evvel adalet temelleri üzerine bir hukuk düzeni inşa etmesi gerekmektedir. Adaletli bir hukuk düzeni ise, alacağı olan alacaklıların bu haklarına

⁴⁰ **YILMAZ**, Ejder: Aksak Adaletten İşleyen Adalet, Yeni Türkiye, Sayı 10, 1996, s. 475; **YILMAZ**, Ejder: Hukuk Davaları Bakımından Adalet Hizmetlerinin İyileştirilmesi İhtiyacı ve Yapılması Gerekenler, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 5, Sayı 1-2, Prof. Dr. M. Şakir BERKİ'ye Armağan, 1996, s. 58.

⁴¹ AYM 07.11.2013, Başvuru Numarası: 2012/791, RG 05.12.2013, Sa. 28842.

⁴² **ÇELEBİ**, s. 259; **DOĞRU**, Osman/ **NALBANT**, Atilla: İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi, Açıklama ve Önemli Kararlar, Council of Europe/T.C. Yargıtay Başkanlığı, Ankara C. 1, 2012, C.2, 2013, s. 563; **ERDOĞAN**, Gülnur: Medenî Yargıda Adil Yargılanma Hakkı, Ankara, 2011, s. 89-90; **İNAL**, Turgut: Pahalı Yargı, ABD, 1982, sayı 6, s. 113-114.

⁴³ AYM 03.02.2011 T., 83/29, RG 14.05.2011, Sa. 27934; AYM 11.06.2009 T., 56/84, RG 27.03.2010, Sa. 27534. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamaları> (23.07.2023)

kavuşması ve hakkını arayan kişilerin adalete erişiminin kolaylaştırılması, hak arama özgürlüğünün ve mahkemeye erişim hakkının önündeki engelleri kaldırmakla olası hale gelir.⁴⁴Hem Anayasa’ımızda hem de Medeni Yargılama Usulünde “pahalı olmayan yargılama” ilkesi benimsenmiştir. Bu kapsamda lüzumsuz yargılama giderlerinden sakınılarak hak arama özgürlüğünün yaygın bir şekilde, ekonomik olarak zorlanmadan kullanılabilmesi, bireyi ve bu özgürlüğün öne çıkaran düşüncenin ürünüdür.⁴⁵Bu minvalde Anayasa Mahkemesi 492 sayılı Harçlar Kanunu’nun 28. maddesinin birinci fıkrasının a bendinin ikinci cümlesinde yer alan karar ve ilam harcı ödenmedikçe ilgisine ilamın verilmeyeceğine dair hükmü Anayasa aykırı olması hasebiyle iptal etmiştir.⁴⁶İptal etmesinin önemli gerekçeleri ise, hukuk devleti olmanın gereği olarak hak arama özgürlüğünün önündeki engelleri kaldırmak. Hak arama özgürlüğü niteliği gereği Anayasa da yer alan diğer hak ve özgürlüklerin yararlanılmasında ve korunması bakımından en etkili güvenceyi teşkil etmesi mucibinde hak arama özgürlüğü ile adil yargılanma hakkı denilince sadece yargı mercileri karşısında davacı veya davalı olarak iddia ve savunmalarda bulunma hakkını değil, yargılama neticesinde hakkı olanı da temin etmeyi de kapsayan geniş bir haktır.

Yargılama harç ve giderleri ile hak arama hürriyeti ve adalete erişim hakkı arasında bir denge sağlanması, sağlanan bu dengenin de korunması için gerekli tedbirleri hayata geçirecek sosyal devlet düsturunda bir ölçülülük ilkesi benimsenmelidir. Bu ölçülülük ilkesi bağlamında yargılama giderleri ne hak arama özgürlüğünü kısıtlayacak şekilde yüksek miktarlarda ne de basit bir hakkın muhtel olması veya tehlikeye girmesi durumunda, hemen mahkemeye müracaat edilmesini özendirecek kadar düşük olmalıdır.⁴⁷Yine Anayasa Mahkemesi kararında⁴⁸, Anayasanın 36. maddesinde düzenlenen hak arama özgürlüğünün engellenmemesi için, makul miktarda harç alınması, alınan harcın haklı bir amacının olması,

⁴⁴ **ALGAN**, Bülent: Sosyal Devlet Düşerken: Bazı Yanılgılar ve Göz Ardı Edilen Gerçekler Küreselleşen Dünyada Anayasal Demokrasi, 19-20 Mayıs 2011, Lefkoşa, Yakın Doğu Üniversitesi 2013, s. 261-265; **ERDOĞAN**, s. 71,80; **HANAĞASI**, Emel: Medenî Yargılama Hukukunda Silahların Eşitliği, Ankara, 2016, s. 324; **HANAĞASI**, Davada Menfaat, s. 51; **SUNGURTEKİN ÖZKAN**, Meral: Anayasanın Sosyal Hukuk Devleti İlkesi ve Medeni Yargılama Hukuku, DEÜHFD, Prof. Dr. Bilge Umar’a Armağan, 2009, Özel Sayı, s. 553-574.

⁴⁵ **İNAL**, s. 115.

⁴⁶Bkz. RG 17.07.1964, Sa 11756.

⁴⁷ **DOĞRU/NALBANT**, cilt I, s. 630-631; **PINAR/MERİÇ**, s. 206; **EKİNCİ**, Hüseyin: Mahkemeye Erişim Hakkı Bağlamında Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Harcı ve Adli Yardım, Haşim Kılıç’a Armağan, C.2, Ankara, 2015, s. 1386.

⁴⁸ Anayasa Mahkemesi 20.10.2011, 54/142 (RG 29.12.2011, Sa. 28157). <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamaları> (27.07.2023).

alınan harç ile ulaşılan amaç arasında orantı olması ve ödeme gücünden yoksun olanlar bakımından etkili bir adli yardım kurumunun olması şeklinde kriterlere yer vermiştir.

Dava açılırken harç dışında peşinen ödenen bir diğer yargılama gideri de gider avansıdır. Detayları her ne kadar tezimizin ilerleyen kısımlarda bahsedilecek olsa da gider avansının yatırılması zorunluluğunun hak arama özgürlüğüne olan etkisi ve ölçülülük ilkesi bakımından bağlantısını burada incelemek önem arz etmektedir. Doktrinde⁴⁹ gider avansının yargılamanın hedef sürede tamamlanabilmesine hizmet ettiği, bu yönden de makul sürede yargılanma hakkı gibi anayasal taleplerin yerine getirilmesinde ve kamu yararının sağlanmasında önemli bir göreve sahiptir. Gider avansı ödenmesi, hukuki dinlenilme hakkı ve ölçülülük ilkesi çerçevesinde tarafların fuzuli usul işlemi yapmalarının, bilhassa ispat hakkı dahilinde sayılmayacak delillerin toplanmasını ve incelenmesi gibi taleplerinin önüne geçme görevi de vardır. Her ne kadar olumlu bir yanı olsa da unutulmamalıdır ki, ölçülülük ilkesi ışığında hak arama özgürlüğünü ve somut tezahürü olan mahkemeye erişim hakkını zorlayacak, hakkın özünü zedeleyecek ve mahkemenin vereceği kararı etkisizleştiren her türlü yargılama harç ve giderinden kaçınılması gerekmektedir. Müddeabih ile orantılı ve hukuk devletine hizmet edecek yargılama harç ve giderlerinin alınması gerektiği göz ardı edilmemelidir.

2.2.2 Adalet Erişim Hakkı Bakımından

Yukarıda detaylı bir şekilde hak arama özgürlüğünden bahsetmiştik. Adalet erişim hakkı hak arama özgürlüğünün ve adil yargılanma hakkını tamamlayan en önemli kavramlardandır. Zira hak arama özgürlüğünün tek başına var olması yeterli olmayıp, ancak adalet erişim hakkı ile beraber kullanıldığında tüm yargı yollarını açılmasına ve daha erişilebilir kılınmasına vesile olabilir.⁵⁰

Adalet erişim hakkını en yalın şekliyle tanımlayacak olursak, adalet arayanların adalet kavuşmalarıdır. Adalet erişim hakkının kavramının esas temelleri, hukuk devletinin vaatlerini olağan kılmak ve temel hak ve hürriyetlerin kişilerce eşit bir şekilde kullanımını

⁴⁹ KILIÇOĞLU, s. 54.

⁵⁰ PEKCANITEZ/ TAŞ KORKMAZ/ÖZEKES/AKKAN, Cilt I, s. 21; YILMAZ, Adalet Hizmetlerinin İyileştirilmesi İhtiyacı, s. 58.

sağlamaktır. Hukukun meşruiyeti de esasen bu eşitlikçi yaklaşımdan doğmakta ve hak arama herkes için kullanılabilir imkânlar sağlamayı gerektirir. İşte silahların eşitliği ilkesi de bu düsturla ortaya çıkmış olup, herkese tanınmış bir temel hak olarak yargılama boyunca tüm safhalarında herkese eşit hukuki ve usulî imkanlara sahip olmalarını zorunlu kılar.⁵¹

Adalete erişim hakkı diğer bir tanım olarak, hukuka aykırı bir işlem veya eylem neticesinde hakları muhtel olan kişilere hak arama imkanı tanınarak adalete erişim olanaklarının kolaylaştırılması çabasıdır.⁵² Herkesin adalete ulaşabilmesinin önünde bir takım engeller vardır. Bunlar; fiziki, objektif ve sübjektif engeller olmak üzere 3 temel başlıktadır.⁵³ Fiziki engeller denilince, adalet hizmetinin sunulan yerlerin konumunun ve amaca uygunluğuyla yani elverişliliğiyle ilgilidir. Objektif engeller denilince, hakkın icrası sırasında karşı karşıya kalınan giderler, yargılamanın sürüncemede kalması ve yargılamadaki muğlaklıklar gibi engelleri kapsamında değerlendirilir. Mesela dava açılması için yapılması gereken masrafların yüksek olması, dava açmak için katı süre şartlarının olması ve benzer mahiyetteki usulî koşullara uyulması ve tahammül edilmesi zorunlu tutulduğu takdirde, mahkemeye erişim hakkı da usulî engellerle sınırlanmış olur. Son olarak sübjektif engeller ise, toplumsal ve kültürel manada zayıf olan kişilerden doğan bireysel engelleri ifade eder.⁵⁴

Adalete erişim hakkının kullanılabilmesi bakımından Adalet Bakanlığının Strateji Planında adalete erişim kavramını, adalet anlayışını ve adalet sisteminin birçok dallarını kapsayacak nitelikteki üst başlık olarak sunulmuştur. Bu bakımdan davaların ve hukuki ihtilafların makul sürede çözüme kavuşturulması, tarafların yaptığı yargılama giderlerinin makul düzeyde kalması, niteliği itibariyle basit uyuşmazlıkların yargıya taşınmadan etkili bir biçimde çözülmesi, yargılama faaliyetlerindeki usulün kolaylaştırılması ve adli yardımın etkinleştirilmesi gibi konular adalete erişimin temel yapı taşıdır. Bu kapsamda adalete erişimin kolaylaştırılması bakımından çözüm olarak; bilhassa adli yardım usulünün

⁵¹ HANAĞASI, Silahların Eşitliği, s. 303.

⁵² ELVERİŞ, İdil: Avukatlığa İlişkin Mevcut Düzenlemeler ve Yarattığı Adalete Erişim Sorunları, Prof. Dr. Özer Seliçi'ye Armağan, Ankara, 2006, s. 179; ÖZBEK, Mustafa: Dünya Çapındaki Adalete Ulaşma Hareketinin Ortaya Çıkardığı Gelişmeler ve Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, AÜHFD 2002 sayı 2, s. 121-122; ÖZBEK, Mustafa: Sosyal Devletin Gereği: Adalete Erişim, MİHDER, 2006, sayı 2, s. 907-908.

⁵³ ÖZBEK, Adalete Erişim, s. 911-912; ÖZBEK, Adalete Ulaşma Hareketi, s. 123 vd.

⁵⁴ ÖZBEK, Adalete Erişim, s. 911-912; ÖZBEK, Adalete Ulaşma Hareketi, s. 123 vd.

uygulanmasını daha etkin bir hale getirmek ve dezavantajlı grupların adalete erişimlerinin kolaylaştırılmasına yönelik tedbirlerin alınması gibi hususlar çözüm olarak sayılabilir.⁵⁵

Adalete erişim hakkının pozitif hukuk üzerine elbette yansımaları görülmüş ve düzenlenen kanunlar da bu minvalde şekil almıştır. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'muzun genel gerekçesinde; hak arama hürriyeti bağlamında, hukuki himaye talebi için artık günümüzde, "etkin hukukî korumanın" gerekliliği ve isteğinden bahsedilmektedir. Sadece devletin hak arama ve hukuki himaye imkanlarının düzenlenmesi ve bu yolların kullanıma açık tutması yetmemektedir. Aynı zamanda bu yolların etkin bir şekilde kullanımı sağlamak, verilen kararların uygulanabilir olması fırsatını sağlaması, hukuki himaye ihtiyacı ile orantılı ve bağlantılı bir sistemi özümsemek gibi bir yükümlülük söz konusudur.⁵⁶

Yargılama giderleri ile adalete erişim hakkı arasında hassas bir denge vardır. Yargılama gideri bir davanın görülmesi ve nihayete erdirilmesi için tamamının davanın taraflarınca karşılanan masraflardır.⁵⁷ Adalete erişim hakkının kullanımını, yargılama giderlerinin miktarı doğrudan etkilemektedir. Yargılama harç ve giderlerinin yüksek olması açılacak olan dava sayısını azaltacağından dolayı hak arama özgürlüğünü kısıtlanmasına yol açarak, adalete erişim hakkının kullanımı da önemli ölçüde engelleyecektir. Böylelikle ekonomik anlamda dezavantajlı olanlar ile zenginler arasında bir eşitsizlik meydana gelecektir.⁵⁸ Hatta ve hatta yargıya başvuru sırasında ağır yargılama giderlerine mecbur bırakılma hasebiyle ekonomik manada zayıf olan bireyleri, dava yoluyla haklarını aramaktan caydırabilmektedir.⁵⁹ Bu nedenle de adalete erişim hakkını mevzuatta düzenlemekle kalmayıp bu hakkın etkin bir biçimde kullanılması sağlanmalıdır.⁶⁰ Adalete erişim hakkı, sadece teoride tartışılan bir husus olarak kalmaktan ziyade pratikte de etkin bir şekilde kullanılabilmesi için mevcut durumda olmalıdır.⁶¹ Adalet hizmetlerinin daha ulaşılabilir ve

⁵⁵ **ADALET BAKANLIĞI**: Yargı Reformu Stratejisi, Ankara, 2009; **ADALET BAKANLIĞI**: Adalet Bakanlığı Stratejik Plânı, 2010-2014, s. 124-125.

⁵⁶ **BUDAK**, Ali Cem: Mülga Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu, İsviçre Medeni Usul Kanunu ve Alman Medeni Usul Kanunu ile Karşılaştırmalı Hukuk Muhakemeleri Kanunu, Ankara, 2018, s. 20.

⁵⁷ **ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI**, § 67; **KURU**, Baki/**ARSLAN**, Ramazan/**YILMAZ**, Ejder: Medenî Usul Hukuku Ders Kitabı, Ankara, 2014, § 72; **YILMAZ**, s. 17.

⁵⁸ **EKİNCİ**, s.1385; **ERDOĞAN**, s. 89-90; **ERİŞİR**, Evrim: Geçici Hukukî Korumanın Temelleri ve İh tiyatî Tedbir Türleri, Ankara, 2013, s. 50-51; **YILMAZ**, Yargılama Giderlerinin İşlevi, s. 202,204.

⁵⁹ **ALANGOYA**, Yavuz: Anayasa'nın Medenî Usul Hukuku'na Etkisi, MHB, 1981, sayı 2, s. 4.

⁶⁰ **ERDOĞAN**, s. 89-90; **KILINÇ**, Ümit: Mahkemeye Erişim Hakkı ve Türk Hukuku'nun AİHS ile Uyum Sorunu, İZBD, 2013, sayı 1, s. 129.

⁶¹ **DOĞRU/NALBANT**, Cilt I, s. 622.

erişebilir olması için Adalet Bakanlığı'nın ve adalet hizmetleriyle ilgisi bulunan diğer devlet kurumlarının bu amaca hizmet edecek tedbirleri almak için gerekecek olan yeterli miktarda ödeneği, personeli ve zamanı vakfetmesi gerekmektedir.⁶²

Fertlerin mahkemelere pek tabi adalete erişimin kolaylaştırılması için yargılama harç ve giderlerinin düşük tutulması gerekliliğinden bahsetmiştik, ancak bu doktrinde bazı hukukçular tarafından eleştirilmiştir. Buna göre, dava yoluyla hakkını aramak isteyenlerin dava açarken karşı karşıya kalacaklara yargılama harç ve giderlerinin düşük tutulması, açılan dava sayısını artırmakta ve mahkemeleri fazlasıyla iş yükü külfetine sokmaktadır, bunun doğal bir sonucu olarak da adalet hizmetlerinde aksamalar yaşandığından ötürü alınan adalet hizmetinin kalitesi de düşmektedir.⁶³ Bu sebeptendir ki öğretide yargı harçların miktarının arttırılmasına ilişkin öneriler sunulduğu görülmektedir.⁶⁴ Buna karşın adalete erişim hakkını doğrudan etkileyen yargılama giderlerinden doğan külfet ile sunulan adalet hizmetinin arasındaki hassas denge gözetilmelidir. Adalet hizmetinin kalitesinin düşmemesi ve korunması için tek çarenin harçları artırmak olmadığı, dava masrafları düşük olsa dahi, hukuki ihtilafların çözümünde dava imkanının yanında alternatif uyuşmazlık çözüm yollarının mevcut halinden daha etkin bir şekilde kullanılması ve yaygınlaştırılması ile dava yoluna başvuracakların sayısı azaltılarak adalet hizmetlerinin kalitesi korunmuş olur.⁶⁵

Adalete erişim hakkının kullanımının hukuk yargılama usulüne etkisi, usul ekonomisi ilkesi olarak karşımıza çıkar. Usul ekonomisi öncelikle Anayasa'nın 141. ve 5. maddelerinde yargılama faaliyetinin mümkün olabilecek en az giderle ve en hızlı şekilde sonuçlandırılması gerektiği düzenlenmiştir. 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun⁶⁶ 30. maddesinde hâkime, yargılamanın sevk ve idaresinin düzenli bir şekilde ve mümkün olan en hızlı şekilde yürütmesini, gereksiz yargılama giderine sebebiyet verilmemesini sağlama gibi önemli

⁶² **YILMAZ**, Ejder/**YILMAZ**, Ümit: Hukuk Rehberi, Cilt I, Ankara, 2002, s. 239.

⁶³ **ANSAY**, Sabri Şakir: Hukuk Yargılama Usulleri, Ankara, 1960, s.170; **ERDOĞAN**, s. 89-90; **KARSLI**, Abdurrahim: Medeni Muhakeme Hukuku, 5.Baskı, İstanbul, 2020, § 24; **PINAR/MERİÇ**, s. 204.

⁶⁴ **KURU**, Baki: Hukuk Davalarında Yargılamanın Çabuklaştırılması için Alınması Gereken Tedbirler, Makaleler, İstanbul, 2006, s. 127; **PEKCANITEZ**, Hakan: Yargı Reformu Yapılmasını Gerektiren Nedenler, İZBD, 1995, sayı 2, s. 108.

⁶⁵ **PEKCANITEZ/ TAŞ KORKMAZ/ÖZEKES/AKKAN**, §19; **ERMENEK**, s. 2019-220; **KONURALP**, Haluk: Adil Yargılama Hakkı Açısından Hukuk Usulünde Çözüm Arayışları, HFSA, 2005, Sayı 14, s. 70-72.

⁶⁶ RG 04.02.2011, Sa. 27836; Medeni usul hukuku kurallarının amacının adil, hızlı ve ucuz yargılamayı güvence altına almak olduğuna dair bkz. **LEVİN**, A. Leo/ **COLLIERS**, Denise D: Containing the Cost of Litigation, Rutgers Law Review, vol. 37, no. 2, Winter 1985, s. 240 vd.

görevler yüklemiştir. Böylelikle usul ekonomisi ilkesi bünyesinde, kolaylık, hızlilik ve ekonomik olma gibi özellikleri de içinde barındırır. Hem anayasa hem de yargılama usulü hükümlerinde tertip edilen usul ekonomisi ilkesinin yargılama faaliyeti sırasında görülen davalarda uygulanması hem mahkeme hem de taraflar bakımından ihtiyari olmaktan ziyade emredici özellik taşır.⁶⁷Bunun yanı sıra usul ekonomisi ilkesinin, adalete erişim hakkının kullanılmasında önemli bir rolü olan yargılama giderleriyle arasındaki bağlantı doktrinde; usul ekonomisi ilkesinin sadece makûl sürede ve makûl yargılama giderleriyle yargılama faaliyeti yapmayı hedefleyen bir ilkedden ibaret olmadığı, ağır yargılama giderleri hasebiyle kişinin mahkemeye erişimini veya mahkemeye eriştikten sonra uzun süren yargılama sürecinden ötürü hakkını aramaktan caymasının önüne geçerek, hak arama özgürlüğünü kullanımını isteklendirir böylelikle de kişilerin ihkâk-ı hakka tevessül etmesinin önüne geçme gibi bir rol üstlenmiş olur. Hak arama özgürlüğünün kullanımı engel teşkil edecek sebeplerin ortadan kaldırılması için yapılması gerekli başlıca düzenleme, yargılama harç ve giderlerinin fertlerin ve ülkenin ekonomik düzeyleri nazara alınarak yapılandırılmalıdır.⁶⁸ Bununla beraber alınabilecek tedbirler bakımından hâkimlere de önemli görevler düşmektedir. Örnek olarak görülen bir davada duruşmayı lüzumsuz yere birden fazla kez ertelememek, duruşması uzun sürecektir dava dosyalarının duruşma günü tayin ederken göz önüne alarak duruşma günü vermek, dosyanın bilirkişi incelemesi için gereksiz yere gönderilmemesi, esasa etkisi olamayacak keşiflerden kaçınmak gibi hususlara dikkat ederek usul ekonomisine aykırılığın önüne geçilmiş olunacaktır.⁶⁹

2.3 YARGI HARÇLARI

2.3.1 Tanımı ve Hukuki Niteliği

Harç Arapça kökenli bir kelime olup, Türk Dil Kurumu sözlüğünde yer alan anlamları ise; masraf, harcanılan para anlamlarına gelmektedir.⁷⁰Öğretide ise; bir takım kamu hizmetlerinden faydalanan hatta ve hatta kanuni zorunluluk gereği faydalanmak

⁶⁷ ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYYVAZ/HANAĞASI, §5; AKKAN, s. 40; BUDAK, Ali Cem/ KARAASLAN, Varol: Medeni Usul Hukuku, Filiz Kitabevi, 5. Baskı, İstanbul, 2021, §4.II.C; DEMİRCİOĞLU, Yaşar: Medeni Usul Hukukunda İnsan Hakları ve Adil Yargılama Güvenceleri, Ankara, 2007, s. 270-271.

⁶⁸ RÜZGARESEN, s. 69.

⁶⁹ YILMAZ, Usul Ekonomisi, s. 265.

⁷⁰ Türk Dil Kurumu Sözlüğü, [https://sozluk.gov.tr/\(SonErisimTarihi,08.08.2023\)](https://sozluk.gov.tr/(SonErisimTarihi,08.08.2023)).

mecburiyetinde kalan gerçek ve tüzel kişilerin, özel menfaatlerine dayalı olarak, kamu kuruluşlarının sunmuş olduğu hizmetten faydalanmaları mukabilinde, belirli bir miktarda bu hizmetlerin doğurduğu masraflara katılmaları amacıyla konulmuş ve devletin zor unsuruna dayanan mali yükümlülükler olarak tanımlanabilir.⁷¹ Yani mali güce dayalı olarak alınan vergilerden ayrılan tarafı, alınma amacının tüm kamu giderlerinin karşılanması değil, hangi hizmetten faydalanılmak isteniliyorsa, faydalanılan bu hizmetin kısmi bir karşılığı olarak alınmasıdır. Böylelikle vergilerden ayıksı olarak, yararlanılmak istenilen kamu hizmetinin doğrudan bir karşılığı olarak tahsil edilirler.⁷² Ancak harçlar kamu düzeninden sayıldığından yargılamanın her safhasında resen dikkate alınırlar.⁷³

Yargı Harçlarının Yargıtay tarafından, çeşitli kanunların bünyesinde barındırdığı adli ve idari hizmetlerde ve bu hizmetlerin devamlılığı için gerekli olan kırtasiye ve formalite masraflarını karşılamak maksadıyla gerçek ve tüzel kişilerden alınıp, hazineye aktarılan para olarak tanımlanmıştır.⁷⁴ Anayasa Mahkemesine göre ise sunulan bir hizmetin harca esas olabilmesi için; kişinin bir kamu kuruluşundan hizmet alması, kişiye devlet tarafından özel bir menfaat sağlanması ve devletin memurlarının kişinin bir işiyle meşgul olması gibi bu 3 ana özelliği barındırması gerektiği belirtilmiştir.⁷⁵

Öğretide ve yargı kararlarında, bir hukuki işlemin harca esas olup olmaması hususunda temel ayırım noktası, o işin dava olarak addedilip addedilemeyeceği noktasında karşımıza çıkmaktadır. İstisnai durumlar bulunmak kaydıyla harçlarda temel kural olarak dava açılırken alınır, bir başvurunun ya da bir işlemin harca esas olabilmesi için, davanın ilk defa açılmasından ve yeni bir davanın mevzu bahis olup olmadığından yola çıkarak tespit yapılır.⁷⁶

⁷¹ **PINAR** Burak: Yargı ve İcra Harçları, 2. Baskı, Ankara, 2009, s. 2.

⁷² **AKYOL ASLAN**, Leyla: Anayasa Mahkemesinin 14.01.2010 Tarihli Kararı Çerçevesinde Yargı Harçlarına İlişkin Bazı Sorunlar ve Güncel Gelişmeler, HHFD., 2011, sayı 1, s. 35.

⁷³ **ALANGOYA**, Yavuz/ **YILDIRIM**, M.Kamil/**DEREN YILDIRIM**, Nevhis: Medeni Usul Hukuku Esasları, Tıpkı 8. Baskı, İstanbul, 2011, s. 415.

⁷⁴ **YİBBGK**, 23.12.1976 T., 1976/7 E., 1976/6 K. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamaları> (15.08.2023).

⁷⁵ **AYM**, 31.3.1987 T., 1986/20 E., 1987/9 K., RG.28.05.1987 Sa.19473. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamaları> (15.08.2023).

⁷⁶ **ALDEMİR**, s.441-442; **PINAR**, s. 67-68.

Harçların neden alındığına ilişkin birçok sebep bulunmaktadır. Başlıca sebep olarak, devletin sunmuş olduğu kamu hizmetinin karşılığında harç alınarak bu hizmetlerin sürekli ve belirli bir düzen çerçevesinde devamlı sunulması için lüzum olan masraflara kaynak oluşturma çabası diyebiliriz. Çünkü hazinenin esas finansmanını oluşturan gelir vergisi düzeni ne kadar sıkı uygulanırsa uygulansın, bütün kamu harcamalarının tek bir kaynaktan finanse edilmesi olanaksızdır. Ayrıca bu kamu hizmetlerinin sürekli ve düzenliliğinin sağlanmasının yanı sıra sunulan hizmetin kalitesinin artırılması için gerekli masraflar günden güne artmaktadır. Böylelikle, bu hizmetleri karşılamak maksadıyla başka bir mali sorumluluk doğuran harçların devreye alınması zarureti hasıl olacaktır. Yani kişilerden harç alınmasının temel sebepleri işte bu saydığımız hususlardan kaynaklanmaktadır. Kamu hizmetinden bireysel olarak yararlanmak isteyenlerden harç alınması hasebiyle, bu sayede bu hizmetten yararlanmayan kişilerden toplanan vergilerden elde edilen gelirden bu hizmetlerin meydana getirdiği maliyette daha az kullanılacak. Nihayet bu hizmetten yararlan vatandaşlar ile yararlanmayan vatandaşlar arasında toplumsal adaletin sağlanmasına yaklaşılmış olunacaktır. Diğer türlü herhangi bir harç alınmadan hizmet verilmesi durumunda vatandaşlar arasında kamusal hizmetlerinin bütününden doğan masraflar hakkaniyete aykırı bir biçimde paylaştırılmış olacaktır. Yani devlet, vatandaş özel işiyle iştigal etmesi hasebiyle o hizmet karşılığı harç diye addettiği az miktarda bir para alması toplumsal adaletin ve barışın sağlanması gerekliliğindendir.⁷⁷

Bununla birlikte harçlar aracılığıyla, kamu hizmeti alma ve yararlanma hakkının kötüye kullanımının önlenmesi hedeflenmektedir. Çünkü yargı hizmetleri karşılığında harcın hiç alınmaması veya çok cüzi alınması halinde, haksız açılmış birçok davanın önüne geçilmesi pek muhtemel olmayacaktır. Bunun sonucu olarak; mahkemelere gereksiz yere davalar açılarak mahkemelerin lüzumsuz yere meşgul edilmesine ve bunun doğal bir sonucu olarak meydana gelen lüzumsuz iş yükü sebebiyle gerçekten hakkını arayan vatandaşlara adaletin tesisi için gerekli ve yeterli kamu hizmetinin sağlanması ve kamu hizmetinden faydalanmaları mümkün olmayacaktır.⁷⁸

⁷⁷ PINAR, s. 17-20; AKYOL ASLAN, s. 36.

⁷⁸ PINAR, s. 17-20; RÜZGARESEN, Cumhuriyet: Medeni Usul Hukukunda Yargılama Harç ve Giderleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001, s. 8-10.

Yargı harçları, 492 sayılı Harçlar Kanununun (I) sayılı Tarifesinde sayılmış olan hukuki işlem ve başvurular üzerinden alınmaktadır. Burada düzenlenen harçlar; mahkeme harçları, icra ve iflas harçları, ticaret sicil harçları ve diğer yargı olmak üzere dört ana başlıkta düzenlenmiştir. Bizim tezimizin konusunu oluşturan ve inceleyeceğimiz harçlar mahkeme harçlarıdır. Bu harçlar şu şekildedir; başvuru harcı, celse harcı, karar ve ilam harcı, istinaf-temyiz-itiraz harçları, keşif harcı ve diğer yargı harçları bünyesinde düzenlenen suret harçlarıdır. Çalışmamızın bu kısmında harçların genel tanımı ve kapsamı anlatılmıştır devamında da yargı harcı türlerinin tanımı ve açıklaması yapılması şeklinde ilerlenecek olup, harçların ödenme zamanı, ödenmesinde sorumluluk, eksik ödenmesi veya tamamlanması vb. hususlar ileriki başlıklarda detaylıca anlatılacağından burada değinilmemiştir.

2.3.2 Harçların Kanuniliği İlkesi

Harçlar Devletin, yargı hizmetinden faydalananlardan aldığı bir katkı payıdır. Harçlar ile ilgili en temel yasal düzenleme Anayasa'mızın 73. Maddesinin 3. fıkrasında düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre, harçlar ancak kanunlarla tanzim edilir, değiştirilir ve yürürlükten kaldırılabilir. Diğer bir tabirle; sadece kanunda belirlenen hususlardan harç alınabilir öbür türlü kanunsuz harç alınamaz⁷⁹ ve harç alınacak iş işlemler konusunda mukayese yaparak yeni harca esas işlem türetilemez. Bu çerçevede kanunilik ilkesi; devletin egemenlik alametine dayanarak harç alma kudretini, genel, soyut, kişiden münezzeh ve yasama organınca kodifiye edilmiş şekli anlamda yasalarla kullanılabilmesi olarak addedilebilir. Harçların kanunlarla düzenlenmesinin Anayasal zeminde düzenlenmesi ile bu hizmete başvuracak kişiler bakımından devletin tekelinde bulunan harç ihdas etme kudretine karşı ekonomik yönden güven teşkil etmektedir.⁸⁰ Harcın alınmasının arkasında yatan temel düşüncelerden birinin harç alınmasına gerektiren özel niteliğe haiz kamu hizmetlerinden doğan giderlerin bundan yararlananlardan alınmasıdır. Ancak bu masraf ve giderlerinin tamamını bu özel nitelikteki kamu hizmetinden yararlananlardan karşılanması mümkün değildir. Dolayısıyla ne kadarının bu hizmetten faydalananlardan karşılanacağı ne kadarının ise devlet tarafından sübvansede edileceğini ölçüsünü belirleme görevi yasama organındadır.⁸¹

⁷⁹ YİBBK, 16.11.1983 T., 1983/5 E., 1983/6 K. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamaları> (25.08.2023).

⁸⁰ PINAR, s. 6-7; ORTAÇ, s. 8; ERMENEK, s. 220.

⁸¹ PINAR, s. 8; ŞİŞMAN, Gülden.: Demokratik Ülkelerin Anayasalarında Yasallık, Mali Güce Göre Vergilendirme Ve Eşitlik İlkelerinin Vergi Hukuku Açısından Değerlendirilmesi, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 17, Sayı 2, 2009, s. 37.

Anayasa'nın 73. maddesi çerçevesinde devlet tarafından sunulan kamu hizmetlerinden yararlanmak isteyenlerden alınacak harçlar ve miktarları 492 sayılı Harçlar Kanunu'nda düzenlenmiştir. Harçlar Kanunda (1) sayılı Tarife'de yargı harçları düzenlenmiştir. Tezimizin konusu medeni yargılama hukukunda yargılama giderleri olduğundan dolayı diğer harçlar irdelenmeyecek olup (1) sayılı Tarife'de yer alan harçlar ileriki başlıklarda detaylıca anlatılacaktır.

Devletin vermiş olduğu adalet hizmetinden yararlanmak isteyenlerden bu hizmetten kaynaklanan masrafların belirli bir kısmının tahsil edilmesine yargılama harçları denilir.⁸² Verilen bu hizmet karşılığında harç alınması dahil alınacak harcın miktarının takdir yetkisi kanun koyucudadır. Buna karşın adalete erişim hakkı⁸³ başlığında ve hak arama özgürlüğü⁸⁴ başlıklarında detaylıca bahsettiğimiz üzere, bu takdir yetkisi kullanılırken yine Anayasa'nın 36. maddesi göz önünde bulundurularak bu çerçeveden uzaklaşmak düzenleme yapmak gerekir. Harç miktarı belirlenirken makul oranda olması ve ekonomik manada dezavantajlı grupların da gözetilmesi hatta adli yardım kuru müessesisiyle de desteklenmesi gerekmektedir. Yargı faaliyetinden alınacak harçlar devlete ek bir kazanç olarak görülmesi durumunda adalet sisteminin işlemesi sırasında birtakım sorunlar meydana gelir. Bu husus ne yazık ki yargı harçlarının devamlı surette artırılması gibi bir tehlikeyi de beraberinde getirir ve bireylerin haklarını aramasına zorlaştırır. Bu nedenle, bir yanda sosyal hukuk devleti anlayışının gereklilikleri bir yanda da yargılama faaliyetinin külfeti hesaba katıldığında bu hizmetten yararlanacak olan kişilerden ne miktar harç alınacağı ve bu masraflara ne ölçüde katılması gerektiğinin belirlenmesi, kanun koyucu tarafından cevaplanması gereken önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.⁸⁵

Harçlara ilişkin kanuni düzenleme 419 sayılı Harçlar Kanunu'nda düzenlendiğinden bahsetmiştik. Harçlar Kanunu'nda maddeler halinde harçların nasıl, ne şekilde ve ne zaman alınacağına ilişkin düzenleme yapılmıştır. Harçların miktarı ise kanunun en sonunda tarifeler

⁸² **PEKCANITEZ/ TAŞ KORKMAZ/ÖZEKES/AKKAN**, Cilt III, s.2386; **ULUKAPI**, Ömer: Medeni Usul Hukuku, 3. Baskı, Konya, Mimoza Yayınları, 2015, s. 420.

⁸³ Bkz. s. 13 vd.

⁸⁴ Bkz. s. 8 vd.

⁸⁵ **ÜSTÜNDAĞ**, Saim: Medeni Yargılama Hukuku, Fakülteler Matbaası, Cilt I, 2. Baskı, İstanbul, 1977, s.641; **KURU**, Baki: Hukuk Muhakemeleri Usulü, Beta Basım, Cilt: V, 6. Baskı, İstanbul, 2001, s. 5305; **ARSLAN / YILMAZ / TAŞPINAR AYVAZ / HANAĞASI**, s. 725.

kısımında yayınlanmıştır, bu tarifelerde devletin sunmuş olduğu kamu hizmetlerinin hangi iş ve işlemlerden harç alınacağı tarifede tek tek belirtilmiştir. Sadece bu tarifede yer alanlar ile sınırlı olarak harç alınmaktadır. Yine bu tarifelerde, harç alınması gereken iş ve işlemlerin karşı sütununda ne kadar veya ne oranda harç alınacağı belirtilmiştir. İşte tam da bu noktada harçların kanuniliği ilkesi ile anlatmak istediğimiz husus karşımıza çıkmaktadır. Yani, tarifede yer almayan hizmetlerden ve işlemlerden harç alınamaz, kişiler tarifede belirlenenden daha fazla nispette harç külfeti altına sokulamaz. Bizim tezimizin konusunu medeni yargılama usulünde yargılama giderlerinden sorumluluk olduğundan, 492 sayılı HK'nın (1) sayılı Tarifesinde yer alan yargılama harçlarını işleyeceğiz. Bu harçlar; başvuru harcı, celse harcı, maktu karar ve ilam harcı, nispi karar ve ilam harcı, temyiz-istinaf-itiraz harçları, keşif harçları ve diğer harçlar şeklinde düzenlenmiştir. Bu harç türleri ilerleyen sayfalarda detaylıca incelenecektir.

2.3.3 Harçların Alınma Amacı

2.3.3.1 Kamu harcamalarına karşılık sağlamak

Devletin ve toplumun gelişmesi ve değişmesine bağlı olarak karşılanması zorunlu olan sosyal gereksinimlerin yapısı ve şümülü zamanla hem değişikliğe uğramış hem de önemli bir durum haline gelmiştir. Zamana bağlı olarak gelişen ekonomik, sosyal, kültürel koşullarla birlikte kaçınılmaz bir sonucu olarak değişim ile beraber devlete düşen vazife de artmıştır. Böylelikle sunulması gerekli kamu hizmetlerin gerek çeşidi gerekse de niteliği genişlemiştir. Bunun yanı sıra sunulan kamu hizmetlerinin devamlı surette, nizami ve kusursuz bir şekilde sunulabilmesi için gerekli mali kaynağın sağlanması bakımından kamu gelirleri önemli bir önem arz eder. Ancak devletin uygulamış olduğu gelir vergisi sistemini ne kadar iyi olursa olsun buradan elde edilen kamu geliri ile tüm kamu hizmetlerinin maliyetini karşılamak yeterli olmayacaktır. Bu yüzden ki tüm ülkeler, kamu hizmetlerini finanse edebilmek için kamu geliri elde etme yöntemlerinden biri olan, harçlardan faydalanmaktadır.⁸⁶ Aksi taktirde, yargılama hizmeti maliyetinin tamamı harçlara yüklenerek bu hizmetten yararlanmak isteyenlerin üzerine yükletilmesi durumunda çok yüksek harç bedelleri ile karşılaşma kaçınılmaz olur. Bu uygulama ile sunulan adalet hizmetinin kalitesi daha da yükseltilmiş olunur. Ancak bunun başka bir yansıması olarak da yüksek harçlardan dolayı kişilerin hak

⁸⁶ PINAR, s. 16; RÜZGARESEN, Medeni Yargılama Hizmetlerinin Bedelsiz Olmaması ve Nedenleri, § 19.

arama özgürlüğü zedelenmiş olur. Sadece güçlünün ve zenginin hakkını arayabileceği bir zemine dönüşür. Gelinecek bu halin ise en son istenilecek şey olduğu, bunun Anayasa'nın koruma altına aldığı temel hak ve özgürlüklerin özünü zedeleyeceği açıktır.⁸⁷ Bu nedenle kamu hizmetlerinden doğan masrafların karşılanması için harçların yanında diğer kamu gelirlerinin de finansman olarak kullanılması ve diğer kamu gelirlerinin kullanımının harekete geçirilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda harç alınmasındaki temel sebebin kamu harcamalarına kaynak oluşturmak olduğu barizdir.⁸⁸

Harçların alınmasındaki bir başka neden olarak da vergi ziyana sebebiyet verenler ile vergi kanunlarındaki boşluklardan yararlanmak suretiyle kanuni yükümlülüklerinden kaçanların, devletin sağlamış olduğu hizmetlerden faydalandıkları sırada kayıt altına alınmalarını imkan sağlamaktır.⁸⁹ Ayrıca, dolaylı vergilendirme sayesinde finansman transferi gerçekleştirilmiş olur. Zaten harçların alınmasındaki temel amacın kamu harcamalarına kaynak sağlamak olduğu göz önüne alındığında bu şekliyle de bir bakıma amacı yine hasıl olacaktır. Böylelikle kişi, başka vergisel sorumluluk ve yükümlülüklerinden kaçsa bile harç alınması sayesinde kamu harcamalarına bu yöntem sayesinde katkı sunmuş olacaktır.⁹⁰

2.3.3.2 Kötüye kullanımın engellenmesi

Yukarıda dava yoluyla hakkını aramak isteyenlerden harç alınmasının sebebinin kamu harcamalarına kaynak sağlamak olduğundan bahsetmiştik. Finansman sağlama amacın yanında adalet hizmetlerinden harç alınmasındaki bir başka neden de bu kamu hizmetinden yararlanılması sırasında hakkın kötüye kullanımının önüne geçilmesidir. Örneğin yargı faaliyetleri kapsamında kişilerden alınacak olan harç miktarının düşük tutulması veya hiç alınmaması durumunda bu sefer haksız surette açılmış davalarla karşılaşmak pek muhtemel olacaktır. Bununla birlikte açılan haksız suretteki bu davalar hasebiyle yargı makamları gereksiz yere meşgul edilmiş olacağından dolayı ne yazık ki hakiki manada hakkı muhtel olmuş kişilerin adalet hizmetlerinden gereğince faydalanamamasına sebebiyet verecektir. Bu

⁸⁷ **YILMAZ**, Ejder: Adalet Hizmetlerinin İyileştirilmesi İhtiyacı, s. 59; **GOTTWALD**, Peter.: Medenî Yargılama Hukuku Reformu ve Eleştirisi Bakımından Ekonomik Analiz. (çev. S. Taşpınar). *AÜHFD*, 2002, C. 51, S. 1, s. 7.

⁸⁸ **PINAR**, s. 16; **VON WIESER**, Friedrich: The Theory of the Public Economy, In R. A. Musgrave and A. T. Peacock (Eds.), Classics in the Theory of Public Finance, New York, International Economic Association, 1967, s. 190-191.

⁸⁹ **PINAR**, s. 17; **GÜMÜŞSOY**, Sabri: Gerekçeli-İzahlı Harçlar Kanunu, Ankara 1952, s. 12.

⁹⁰ **PINAR**, s. 17; **GÜMÜŞSOY**, s. 12-13.

bakımdan harç alınması ve alınacak olan harcın miktarı adalet hizmetlerinden kötüye kullanımını engellemede önemli bir göreve sahip olacaktır.⁹¹

Yargı harçları açılacak olan davalarda, bir bakıma kontrol ve denetim mekanizması işlevi görmektedir. Kişiler davanın sonunda elde etmeyi hedefledikleri netice-i taleplerinin yapacakları masrafa ve emeğe değip değmeyeceğini yargı harçları münasebetiyle bir kez daha kontrol etme fırsatı bulmuş olurlar. Ayrıca açılmak istenen davalardan harç alınmaması durumunda kişilerin dava açmaya daha meyilli olacaklarına ilişkin endişeler de haksız değildir.⁹²Bu bakımdan yargılama hizmetlerinin icrası kapsamında başvuranlardan bir miktar para alınmasının nedeni gereksiz ve lüzumsuz davaların açılmasını önlemek ve böylelikle de yargılamaların hızlandırılması sağlama düşüncesidir. Şayet taraflar açacakları davada herhangi bir ödemede bulunmadan dava açma imkanı tanınırsa, açılacak davaların önü alınamayacak ve böylelikle suistimal edilmiş olacaktır. Bu şekilde hareket etme kastı bulunan kişilerin davranışların engellenmesi bakımından dava harç ve giderlerinin alınması etkili bir çözüm olacaktır. Bununla birlikte açılacak davalardan harç alınmaması durumunda tarafların sulh olma yolunu hiç tatbik etmeden dava açmalarına da sebebiyet verecektir. Bu durum, hem toplum barışının ve huzurunun sağlanmasında güçlük çıkaracağı gibi hem de mahkemelerin bakması gereken dosya sayısında artışa neden olacaktır. ⁹³

Yargılama faaliyetleri kapsamında harç alınmasını gerektiğini ilişkin doktrindeki görüşlerden bazıları bu hususta daha katı davranılması gerektiği yönündedir. Buna göre, yargılama harçlarının miktarının daha fazla miktarda alınması gerektiğini ancak bu şekilde kötüye kullanımın önüne geçilerek caydırıcı olacağını savunmaktadır. Örneğin davanın reddi durumunda davacıdan sadece maktu karar ve ilam harcı alınmaktadır. Bu da mesnetsiz dava açmaya prim vermektedir. Nasıl ki yargılama sonunda haksız çıkan taraf nispi karar ve ilam harcından sorumlu oluyorsa, davası reddedilen davacının da yine aynı şekilde nispi karar ve ilam harcından sorumlu olması gerekmektedir. ⁹⁴

⁹¹ **YILMAZ**, Yargılama Giderlerinin İşlevi, s. 206-208.

⁹² **YILMAZ**, Adalet Hizmetlerinin İyileştirilmesi, s. 59; **AKYOL ASLAN**, s. 34.

⁹³ **RÜZGARESEN**, Medeni Yargılama Hizmetlerinin Bedelsiz Olmaması, § 26; **PINAR/MERİÇ**, s. 199; **ULUKAPI**, s. 419.

⁹⁴ **RÜZGARESEN**, Medeni Yargılama Hizmetlerinin Bedelsiz Olmaması, § 26-27; **KURU**, Yargılamanın Çabuklaştırılması, s. 175.

Alınması gereken harç miktarının artırılması görüşü elbette doktrinde başkaca yazarlar tarafından eleştirilmiştir. Buna göre, yargılama faaliyeti kapsamında harç alınması yargı hizmetlerinin saygınlığının korunması bakımından önemli ve gereklidir. Verilen bu hizmetin özel nitelikte bir hizmet olduğunun anımsatması bakımından da harç alınması gereklidir. Ancak yargılama hizmetlerinden yüksek harç alınması ekonomik olarak dezavantajlı konumdaki kişilerin hak arama özgürlüğünü kısıtlanmış olur. Hiç harç alınmaması durumunda ise, mahkemelerinin önüne gelecek olan uyuşmazlıklarının sayısını artıracak gibi alternatif uyuşmazlık çözüm yollarının kullanımını da epey bir azaltmış olur. Bunun yanı sıra yargıya başvurma bir silah gibi kullanarak devlet aracı kılınarak kişilerin şahsi çıkar çatışmasında kullanılmış olur. Böylelikle hiç istenmeyen bir sonuç olan hakkın kötüye kullanımı ortaya çıkmış olur. Şayet kişinin ekonomik durumu yargılama giderlerini ödemeye yetmiyorsa, bu kişilere adli yardım kapsamında destek olunup hak arama özgürlükleri kısıtlanmadan yargı hizmetinden faydalanması sağlanabilir.⁹⁵

Bu görüş, dava hakkının kötüye kullanımın engellenmesi bakımından hem eleştiri hem de çözüm olması açısından, mahkemelerde görülen davalarda, davanın miktarına ve konusuna göre harç alınmasına ilişkin görüştür. Bu görüşe göre, dava değerinin düşük olması durumunda mahkemelerin bu gibi davalarla meşgul olmasını bir bakıma önlemek ve alternatif uyuşmazlık çözüm yollarına teşvik etmek bakımından yüksek harç alınması, dava değerinin yüksek olduğu davalarda usul ekonomisi ilkesi babında daha düşük miktarda harç alınması çözüm olabilir. Yani dava değerine göre alınacak oransal bir harç sistemi geliştirilmesi ile kötüye kullanımın engellenmesi ve yargının iş yükünün düşürülmesi sağlanabilir. Böylelikle hukuki dayanaktan yoksun, mesnetsiz davaların açılması önüne geçilmiş olmakla birlikte yüksek yargılama gideri nedeniyle borçlular alacaklısının dava veya icra yoluna başvurmasına fırsat vermeden borçlarını ödeme yoluna gidecektir.⁹⁶

Nitekim dava açma hakkının kötüye kullanımın engellenmesi bakımından sadece harçların artırılması ile değil Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda (HMK) birtakım tedbirler alınarak

⁹⁵ RÜZGARESEN, Medeni Yargılama Hizmetlerinin Bedelsiz Olmaması, § 33; TANRISEVEN, Firdevs: Medeni Yargılama Hukukunda Usule İlişkin Nihai Kararlarda Yargılama Giderlerinden Sorumluluk, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, İstanbul, 2019, s. 7; ULUKAPI, s. 419; GOTTWALD, s. 8.

⁹⁶ RÜZGARESEN, Medeni Yargılama Hizmetlerinin Bedelsiz Olmaması, § 34; PAPAKÇI, s. 9.

da önüne geçilebilir. Bu çerçevede usul kanunumuzda yapılmış birtakım düzenlemeler mevcuttur. Örneğin, HMK'nın 181. maddesinde davanın kötü niyetle ıslah edilmesi, HMK'nın 351. maddesinde istinaf kanun yoluna kötü niyetle başvurulması halindeki yaptırımlar ve yine HMK'nın 368. maddesinde temyiz kanun yolu hakkının kötü niyetle kullanımının yaptırımı düzenlenmiştir. Bu sayılan düzenlemeler kanun yolu ve ıslah gibi özel nitelikteki işlemlere kötü niyetle başvuranlar için getirilmiştir. Ancak en genel düzenleme mahiyetinde ve bu maddelerin de atıf yaptığı HMK'nın 329. maddesinde kötü niyetle veya haksız surette açılan davalar bakımından uygulanması gerekli yaptırım düzenlenmiştir. Usul kanunumuzdaki bu düzenlemenin etkin bir şekilde kullanılması halinde harçların arttırılmasına gerek olmaksızın ve hak arama özgürlüğüne erişim kısıtlanmadan kötüye kullanımın engellenmesinde en etkili çözüm olacaktır.

2.3.4 Yargılama Harçlarının Kapsamı

2.3.4.1 Başvurma harcı

Başvurma harcı esasen, 492 sayılı Harçlar Kanunu ile hukuk alemine girmiş bir harç türüdür. Mülga 5887 sayılı Harçlar Kanunu'nda "kaydiye, tebliğ, tezkere ve zabıt harçları" şeklinde harçlar düzenlenmişti. Kanun değişikliği ile beraber bu harçların ortadan kaldırılmasının sonra doğan gelir azlığının karşılanması ve mali külfeti azaltmak adına getirilmiş bir harç türüdür.⁹⁷ Başvurma harcı, bir kimsenin dava açarken veya açılmış olan bir davaya müdahale talebinde bulunması gibi çeşitli sebeplerle mahkemeye başvururken, davacı taraftan başvuru sırasında maktu miktara tabi olarak peşin şekilde ödenmesi gereken tek seferlik bir harçtır. Öncelikle başvuru harcının doğumuna esas olacak bir davanın varlığı gerekir. Hukuk ve ticaret davaları ile idari davaların açılması sırasında, açılan bu davalara müdahil olunması esnasında, tevdi mahallinin belirlenmesi talebi, ihtiyati haciz, ihtiyati tedbir ve delil tespiti gibi geçici hukuki koruma tedbirlerine başvurusu esnasında, çekişmesiz yargı kapsamında kalan işlere başvuru ile bölge adliye ve bölge idare mahkemelerinde, Yargıtay ve Danıştay'da ilk derece mahkemesi sıfatıyla bakılan davalar ile Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru sırasında başvuru harcı alınmaktadır.⁹⁸

⁹⁷ YİBGK, 10.5.1965 T., 1965/1 E., 965/1 K. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamaları> (25.09.2023).

⁹⁸ KURU, Usul, Cilt V, s. 5306; PEKCANITEZ/ TAŞ KORKMAZ/ÖZEKES/AKKAN, Cilt III, s. 2386; PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, s. 537; TANRIVER, s. 1039; PAPAKÇI, s. 15-16; ALDEMİR, s.432; RÜZGARESEN, s. 62; PINAR, s. 49,50,52,53.

Lakin dava açıldıktan sonra cevap dilekçesi verilmesi durumunda (cevap dilekçesi ile karşı dava açma hakkı kullanılması durumunda yeniden başvurma harcı alınır), mahkeme tarafından kurulan ara kararların yerine getirilmesi talebinde, görevsizlik ve yetkisizlik kararı verilmesi üzerine görevli ve yetkili mahkemeye başvurulması, açılmış olan davanın ıslah edilmesi, davanın temyiz edilmesi ve karar düzeltme yoluna başvurulması sonrası kararın bozulması neticesinde mahkeme tarafından yeniden duruşma günü tayin edilmesi gibi durumlar ile harçtan muaf tutulmuş olan davalarda tekrardan başvuru harcı alınmamaktadır.⁹⁹ Ayrıca yukarıda geçici hukuki koruma tedbirlerine başvuru sırasında harç alındığından bahsetsek de burada anlatılmak istenen dava açmadan önce istenilen hukuki koruma tedbirlerinden harç alınacağıdır. Yoksa dava dilekçe sadece ihtiyati tedbir vb. hukuki koruma tedbiri istenildiğinden bahisle ayrıca başvurma harcı alınmaz.¹⁰⁰

Başvurma harcı, dava açılırken en başta, davacı taraftan peşin olarak tahsil edilir ve davanın sonuçlanmasıyla birlikte hangi tarafa yükletileceği mahkemece resen hükümde takdir edilir.¹⁰¹ Özel durumlar haricinde kural olarak haksız çıkan tarafça ödenir. Başvuru harcının miktarı maktu olarak, her takvim yılının başından itibaren geçerli olacak şekilde, yeniden değerlendirilerek güncellenerek yayımlanır. 2024 yılı itibarıyla hukuk yargılamasına başvuracak kişilerin ödeyecekleri harç miktarı şu şekildedir;

- a. Sulh hukuk mahkemelerinde 195,80 TL,
- b. Asliye hukuk mahkemelerinde 427,60 TL,
- c. Bölge Adliye Mahkemeleri ve Yargıtay'da 656,90 TL,
- d. Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda 3.518,70 TL

Tutarlarında başvuru harcı ödenecektir.

2.3.4.2 Celse harcı

Celse harcı davanın taraflarının ya da vekillerinin hukuk ve ticaret mahkemeleri ile idari yargı mercilerinde görülen bir davada lüzumsuz yere ve mazeretsiz olarak celsenin

⁹⁹ KURU, Usul, Cilt V, s. 5306; PINAR, s. 64 vd.; KURU/AYDIN, s. 584; ALDEMİR, s. 437.

¹⁰⁰ ALDEMİR, s. 307 vd.; s.65; PINAR, s. 70.

¹⁰¹ ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, s. 680.

ertelenmesine sebebiyet vermeleri durumunda alınan harçtır.¹⁰²Celse harcını diğer harçlardan ve yargılama giderlerinden ayıran en önemli özelliği, mutlak surette alınmak zorunda olunmayışıdır. Bunun nedeni ise Harçlar Kanunu m. 12’de “ertelemeye sebebiyet veren” şeklinde düzenleme yapıldığından duruşma her ne suretle ertelenirse ertelensin celse harcı alınacağı anlamına gelmemektedir. Tarafların ya da vekillerinin duruşmanın ertelenmesi talepleri hâkim tarafından incelendikten haklı bir sebebe dayanıp dayanmadığına bakılmalı, haklı bir sebebe dayanması durumunda celse harcının ödenmesinden sorumlu tutulmamalıdır. Şayet mesnetsiz bir sebebe dayanan taleple duruşmanın ertelenmesi talep edilmişse ya da yapılması gerekli bir işlemin zamanında yapılmamasından mütevellit duruşmanın ertelenmesine mahal verilmişse bu sefer celse harcı ödenmesine hükmedilir.¹⁰³Mahkeme tarafından resen duruşmanın ertelenmesi halinde ise celse harcı alınmaz.¹⁰⁴

Celse harcının alınmasına sebebiyet veren durumlar veya alınması gereken durumlar ise; duruşmanın taraflarından herhangi birinin ya da vekillerinin duruşmanın ertelenmesi için öne sürdükleri mazeretlerin haklı bir nedene dayanıp dayanmadığı hâkim tarafından değerlendirilerek mazeretin haklı sebebe dayanmadığı kanaatine varılırsa hâkim, celse harcına hükmeder. Yine davanın tarafları veya vekillerin yapılması gereken bir işi ve işlemi kendisine verilen sürede yapmamasından kaynaklı olarak duruşmanın ertelenmesine neden olmuşsa bu sefer kesin süre verilmeli ve bu kesin süre müddetinde de yapması gereken işi veya işlemi yapmaması durumunda celse harcına hükmedilir.¹⁰⁵ Bilhassa vekillerin zamanında ve süre verilen hallerde gerekli işlemleri yerine getirmediğinden dolayı duruşmalar uzamaktadır. Bu gibi durumların önüne geçmek ve oluşunu azaltmak için çözüm olması ümit edilen, cezalandırma amacı olan yöntemlerden biridir.

Bunun yanı sıra, HMK’nın 213. maddesinde haksız yere sahtelik iddiasında bulunan ve bunun sonucunda haksız çıkan kötü niyetli tarafın, ertelenen her duruşma için ayrı ayrı celse

¹⁰² PINAR, s. 84-85; ULUKAPI, s. 422; ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, s. 754; AKYOL ASLAN, s. 42; POSTACIOĞLU/ALTAY, s. 942.

¹⁰³ ÖNDER, Akil M.: Celse Harçları Üzerine Düşünceler, Ankara Barosu Dergisi, 1972/1, s. 8-9; RÜZGARESEN, s. 75-76.

¹⁰⁴ ALDEMİR, s. 443; ORTAÇ, s. 25; SAYAR, İbrahim Barış: Adalete Erişim Hakkı Bağlamında Yargı Harçları, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Temmuz 2018, s. 29.

¹⁰⁵ RÜZGARESEN, s. 75-76.

harcını ödemeye mahkûm edileceği düzenlenmiştir. Celse harcının alınmasındaki amaç tarafların kötü niyetle duruşmayı uzatmasının önüne geçmek ve yapması gerekli işlemleri zamanında yaparak duruşmanın ertelenmesine sebebiyet verilmemesidir bunların tersine davranılması durumunda da yaptırım uygulamaktır. Celse harcından sorumluluk hususunda bu yukarıda sayılan sebeplere davacı ya da davalı taraflardan biri veya ilgili kişilerden biri sebebiyet vermişse onlar hakkında, HK m.12/II’de de tarafların vekilleri tarafından duruşmanın ertelenmesine sebebiyet verilmişse celse harcı avukatlara yükletilir.¹⁰⁶

Yani celse harcı diğer harçlardan ayrılan bir diğer özelliği de avukatlar hakkında da hükmedilebiliyor olmasıdır. Ayrıca harçtan sorumluluktan bahsederken 7521 sayılı Kanun değişikliğinden bahsetmekte de yarar var. Kanun değişikliği öncesi “celse harcı” HMK m.323’te yer alan yargılama giderleri arasında yer almaktaydı, 7521 sayılı Kanun ile “celse harcı” çıkartılarak yerine “başvurma harcı” eklendi. Bu şekilde yapılan düzenlemenin sebebi ise, kurulan hükümlerin icrasındaki ve uygulamadaki yanlış anlaşılmalara önüne geçmektir. Çünkü HMK m.326 gereği yargılama gideri haksız çıkan tarafa yükletilir. Ancak celse harcına haksız çıkan taraf sebebiyet vermemesi durumunda bu hususun hükümde hâkim tarafından göz önünde bulundurarak hüküm kurması gerekir. Yine yargılama giderleri bakımından da bir davada ancak davanın tarafları hakkında karar verilebildiği için yargılama giderlerinden taraflar sorumlu olacaktır ancak celse harcı bu durumun istisna olarak avukatlar hakkında da hükmedilebilir.¹⁰⁷ Celse harcı ile esasen tarafların veya vekillerin yapması gereken işlemleri zamanında yapmasının denetimi sağlamakla birlikte kötü niyetli olarak duruşmanın ve davanın uzatılmasını engelleme özelliği bulunmaktadır. Ayrıca celse harcına birden fazla kez hükmedilebilir. Yani celse harcına hükmedilmesini gerektirecek durumun birden fazla kez gerçekleşmesi ya da yinelenmesi durumunda bunu gerçekleştiren kişiyi celse harcın tekrardan sorumlu tutulabilir.¹⁰⁸

Celse harcından avukatın sorumlu olması noktasında HMK m.77 ayrıksı bir düzenleme mevcuttur. Bu düzenlemeye göre, avukatın gecikmesinde zarar doğmasına matuf iş ve işlemlerde vekâletnamesiz dava açmasına ve işlem yapmasına izin verilmektedir. Ancak sonrasında avukat mahkemenin vereceği kesin süre içerisinde vekâletnamenin aslını veya

¹⁰⁶ TANRIVER, s. 1186; AKYOL ASLAN, s. 42.

¹⁰⁷ PEKCANITEZ/ TAŞ KORKMAZ/ÖZEKES/AKKAN, Cilt III, s. 2390; PINAR, s. 90.

¹⁰⁸ PINAR, s. 91.

onaylı suretini sunmak zorundadır. Kesin süre içerisinde vekâletname sunulmazsa ya da temsil edilen kişi işleme icazet verdiği dair mahkemeye dilekçe sunmazsa dava açılmamış sayılır. Bununla beraber kesin süre içerisinde yapılan işlemlere izin verilen ancak haklı bir sebep olmaksızın süresi içerisinde vekâletname ibraz etmeyen avukat celse harcı ile diğer yargılama giderleri ve karşı tarafın uğradığı zararları ödemeye mahkûm edilir.

Celse harcının miktarına¹⁰⁹ ilişkin olarak, konusu belirli bir değere binaen görülen davalarda, dava konusu miktara göre nispi; belirli bir değeri bulunmayan davalarda maktu olarak alınır. 2024 yılı için celse harcı miktarları, sulh hukuk mahkemelerinde konusu belirli bir değere binaen görülen davalarda dava konusu miktarın 240,50 TL'den aşağı olmamak üzere binde 2,27; belirli bir değeri bulunmayan davalarda 240,50 TL, Asliye mahkemelerinde ve idari yargı mercilerinde konusu belirli bir değere binaen görülen davalarda dava konusu miktarın 427,60 TL'den aşağı olmamak üzere binde 2,27 olarak belirlenmiştir. Taraflar veya vekiller hakkında yukarıda belirtilen oranlarda hükümde hesaplanacak olan miktarda celse harcının ödenmesi gerekir. Ödenmemesi durumunda HK md.12/3'te, vekile veya taraflara yüklenilen celse harcının devam eden 2 celsede ödenmezse, bir katı fazlasıyla alınmasıyla için Maliye Bakanlığı'na müzekkere yazılarak harcın tahsili sağlanır. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki, sırf celse harcının ödenmemiş olması, davanın reddini gerektiren bir husus değildir.¹¹⁰

2.3.4.3 Karar ve ilam harcı

Harçların bir diğer çeşidi olan karar ve ilam harcına hükmedilmesi için, görülmekte olan bir dava hakkında mahkemece davanın esasına ilişkin ya da usule ilişkin bir kararın verilmesi gerekmektedir.¹¹¹ Başka bir şekilde anlatacak olursak, mahkeme tarafından dava hakkında nihai karar verilmesi gerekir.¹¹² Verilen bu nihai karar ile birlikte kararın verildiği tarihte yürürlükte bulunan 492 sayılı Harçlar Kanununun I Nolu Tarife'sinde belirlenen miktarda karar ve ilam ücretine hükmedilir.

Karar ve ilam harcı, maktu ve nispi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Buna göre; Harçlar Kanunu'nda I nolu Tarifenin A/III/1 kısmında konusu belirli bir değerle ilgili olan davalarda

¹⁰⁹ Bkz Harçlar Kanunu 1 sayılı Tarife A,II

¹¹⁰ AKYOL ASLAN, s. 42; RÜZGARESEN, s. 78.

¹¹¹ ASLAN AKYOL, s. 39; PINAR, s. 91.

¹¹² ASLAN AKYOL, s. 39; PAPAĞÇI, s. 17; RÜZGARESEN, s. 63.

davanın esası hakkında karar verilmesi durumunda nispi karar ve ilam harcına, yine aynı tarifenin A/III/2 kısmında davanın konusu belli bir değere mugayir ise maktu karar ve ilam harcına hükmedilir.

Bir yargılama yapılırken bu yargılamanın amacı elbette ki uyuşmazlık konusunu bir karara bağlanarak hüküm kurulmasıdır. Kurulan bu hüküm usule ilişkin nihai bir karar olabileceği gibi esasa ilişkin nihai bir karar da olabilir¹¹³. Verilen kararın türü ne olursa olsun en nihayetinde dava hükümsüz kalmayacağından dolayı dava sonunda maktu karar ve ilam harcı ya da maktu karar ve ilam harcından az olmamak şartıyla nispi karar ve ilam harcının dörtte biri dava açılırken peşinen yatırılır. HMK'nın 323.maddeesinde düzenlenen yargılama giderleri başlığı altında karar ve ilam harcı da düzenlenmiştir. Ancak karar ve ilam harcının ihdas edilme amaçlarından birisinin de gereksiz yere ve kötü niyetli olarak dava açılmasını önleyerek haksız ve mesnetsiz temellere dayanan taleplerle yargı makamlarının iş yükünün arttırılmasının önlenmesi olarak önümüze çıkmaktadır.¹¹⁴

Maktu karar ve ilam harcı

Maktu karar ve ilam harcı, kural itibariyle davanın konusunun para ve parayla ölçülmesi mümkün olmayan davalardan alınan bir harç türüdür.¹¹⁵ Diğer bir anlatımla nispi karar ve ilam harcının kapsamının dışında kalan işlerde; taraf teşkilinin sağlanmasına imkan vermeyen davalarda esas hakkında verilen kararlarda, davanın reddine ve icra mahkemelerinin nispi karar ve ilam harcı dışında kalan işlerinde maktu harca tabidir. (HK 1 sayılı Tarife, A, III/2-a) Çekişmesiz yargı işlerinde, ihtiyati haciz, ihtiyati tedbir ve delil tespiti taleplerine ilişkin kararlar da maktu harca tabidir. (HK 1 sayılı Tarife, A, III/2-d) Ayrıca nispi karar ve ilam harcına tabi bir davada davanın esastan reddi halinde veya usulden reddi halinde ya da davanın konusuz kalması durumlarında da maktu karar ve ilam harcı alınır.¹¹⁶ En başta nispi karar ve ilam harcına tabi olan bir davada, yukarıda sayılan maktu karar ve ilam harcına hükmedilmesini gerektirecek bir durumun ortaya çıkması durumunda , dava açılırken peşin yatırılan nispi harç ile dava sonunda hükmedilen maktu harç arasında

¹¹³ RÜZGARESEN, s. 63.

¹¹⁴ RÜZGARESEN, s. 63; ASLAN AKYOL, s. 39; PINAR, s. 92.

¹¹⁵ PEKCANITEZ/ TAŞ KORKMAZ/ÖZEKES/AKKAN, Cilt III, s. 2389; TANRIVER, s. 1186.

¹¹⁶ PINAR, s. 127; TANRIVER, s. 1184; PEKCANITEZ/ TAŞ KORKMAZ/ÖZEKES/AKKAN, Cilt III, s. 2387.

fazlalık varsa, talep halinde fazla yatırılmış olan kısım Harçlar Kanunu m.31 uyarınca davacıya geri iade edilir.

Ancak yapılan bu iade ile ilgili olarak doktrinde çeşitli tartışmalar bulunmaktadır. Bu tartışmaların temel sebebi ise tarafların eşitliği ilkesine aykırılık teşkil edip etmediği noktasıdır. Eşitsizlik oluşturduğuna dair görüşe göre; nispi karar ve ilam harcına tabi olan bir davada dava sonucu, davacı lehine sonuçlandığı takdirde, davalı haksız bulunduğundan nispi karar ve ilam harcını ödemekle yükümlüdür. Ancak yine nispi karar ve ilam harcına tabi olan bir dava reddedilirse bu sefer davacı sadece maktu karar ve ilam harcından sorumlu olacaktır. Halbuki harç, devletin sunmuş olduğu kamu hizmetlerinden yararlananlardan bu hizmetten faydalandıkları için alınan bir miktar katkı payıdır. Dolayısıyla davanın neticesinde davacının davasının kabulü veya reddi bir kamu hizmeti alındığı gerçeğini değiştirmemektedir. Dolayısıyla HK m.31 kaldırılarak hem eşitsizliğin hem de haksız davaların açılmasının önüne geçilmiş olunacaktır.¹¹⁷

Bu durumun eşitsizlik oluşturduğuna dair Anayasa Mahkemesine iptal istemiyle başvurulmuştur. Bu başvuru üzerine Anayasa Mahkemesi eşitsizlik oluşturmadığından dolayı iptal istemini reddetmiştir. Anayasa Mahkemesi'nin görüşüne göre ise, mevcutta hem davanın kabulünde hem de davanın reddi halinde harç alınmaktadır. Bundan dolayı da her iki durum bakımından ayrımlı bir durum söz konusu değildir. Bu iki hal arasında nitelik bakımından bir ayrım bulunmaktadır. Verilen kararların birinde davacı haksız olduğundan maktu karar ve ilam harcı, diğerinde de davalı haksız olduğundan nispi karar ve ilam harcından sorumlu olacaktır. İşte bu nitelik farklılığının temel sebebi harçlar kanunundan kaynaklanmaktadır. Çünkü belli bir değere ilişkin olarak açılan davada hüküm altına alınarak kabul edilen kısım kadar davacının haklı davalının ise haksız olduğunu kabul etmiş oluruz. Bu kabul edilen kısım kadar davalı nispi karar ve ilam harcından sorumlu olur. Kabul edilmeyen kısım ise harca esas alınmaz. Bundan dolayı da davanın tümüyle reddi halinde nispi karar ve ilam harcı alınamayacağından ötürü maktu karar ve ilam harcı alınması isabetlidir. Ayrıca harçlar bir cezalandırma aracı olmayıp kamu hizmetinden yararlandıkları

¹¹⁷ BUDAK/KARAASLAN, s. 304-305.

bu hizmet nispetinde yasal olarak düzenlenen mali bir yükümlülüktür. Bu nedenle de tarafların hizmetten sağladıkları yarar oranında harcın paylaştırılması gayet doğaldır.¹¹⁸

Alternatif uyuşmazlık çözüm yollarının teşviki ve yaygınlaştırılması bakımından maktu karar ve ilam harcının düzenlendiği Harçlar Kanunu 1 sayılı Tarife A,III/2-e bendine 2018 yılında, “açılmış olan davalarda arabuluculuk yoluyla çözümlenerek dava sonunda davanın esası hakkında verilen kararda arabuluculuk son tutanağı esas alınarak karar verilmişse maktu karar ve ilam harcına tabi olacağına” ilişkin düzenleme getirilmiştir. Böylelikle nispi karar ve ilam harcına tabi bir davada tarafların arabulucuda anlaşması halinde maktu karar ve ilam harcı alınarak daha az yargılama gideri yaparak haklarını araması imkanına kavuşmuş bulunmaktadır.

Maktu karar ve ila harcı dava açıldığı sırada peşin olarak ödenir. (HK m.27/I) Ancak işin mahiyeti gereği hesaplanması sonradan yapılacaksa, harç alacağının doğması tarihi üzerinden 15 gün içinde ödenir. (HK m. 27/II) Dava açılmadan önce maktu karar ve ilam harcı peşin olarak ödenmezse ya da alınan harcın eksik olduğu anlaşılması durumunda, eksiklik getirilmediği müddetçe yargılama faaliyetine devam edilmez. (HK m.27/III)¹¹⁹

Maktu karar ve ilam harçları her takvim yılının başından itibaren geçerli olacak şekilde, bir önceki yıl için uygulanan tarife, yeniden değerlendirilme oranında artırılarak Resmî Gazete yayımlanmak suretiyle yürürlüğe girer.¹²⁰ Maktu karar ve ilam harcı, nispi karar ve ilam harcının aksine dava konusu belli bir miktar değer üzerinden hesaplanmaz. Özellikle boşanma davaları maktu harca tabidir. Bununla birlikte ister boşanma davası ile birlikte açılmış olsun isterse de boşanma davası deva ederken tedbir, iştirak ve yoksulluk nafakası talep edilmesi durumunda normalde para ile belirlenebilir talepler olmasına karşın, boşanma davasının fer’isi niteliği taşıdığından maktu karar ve ilam harcı alınır. Ancak boşanma davası ile birlikte talep edilmiş olsa dahi ziynet eşyalarının ve kişisel malların iadesi ile mal rejimi tasfiyesi nedeniyle katılma alacağı talepleri için nispi karar ve ilam harcı ödenmesi

¹¹⁸ Anayasa Mahkemesi’nin 25.02.1975 tarihli 1975/15160 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan 24.10.1974 karar tarihli 1974/31 E. ve 1974/43 K. Sayılı Kararı. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamaları> (25.09.2023).

¹¹⁹ PEKCANITEZ/ TAŞ KORKMAZ/ÖZEKES/AKKAN, Cilt III, s. 2387.

¹²⁰ BİLİCİ, Nurettin: Türk Vergi Sistemi, Güncelleştirilmiş ve Geliştirilmiş 31. Baskı, Ankara, 2013, s. 170.

gerekmektedir.¹²¹ Ayrıca boşanma davası kesinleştikten sonra talep edilecek olan maddi ve manevi tazminat talepleri ile birlikte yoksulluk nafakası talepleri de nispi karar ve ilam harcına tabi olacaktır.¹²²

Nispi karar ve ilam harcı

Nispi karar ve ilam harcı, dava konusunun para ya da para ile ölçülebilen belli bir değer olan davalarda dava hakkında esastan bir karar verilmesi durumunda davanın değeri üzerinden alınması gereken bir harç türüdür.¹²³

Alınması gereken harcın miktarı hesaplanırken dava konusunun değeri üzerinden hesaplanması gerekliliğinden ötürü, dava konusunun para dışında para ile ölçülebilen bir şey olması halinde örneğin, bir mal veya alacağa ilişkin ise dava konusu değer artık bunların bedeli olarak kabul edilip bu şeylerin bedeli üzerinden harç alınır. Harçlar Kanunu'nda müdahalenin men'i, tescil ve tapu iptal gibi dava türleri gayrimenkulün aynını ilişkin olduğundan bu menkullerin değeri üzerinden harç alınır. (HK m. 16/f.1) Yine gayrimenkulün aynına ilişkin davalar olan ecrimisil ve tazminat talepli davalarda harç bu sefer davaya konu edilen gayrimenkulün değeri ile birlikte tazminat miktarı ve ecrimisil miktarının toplamı üzerinden alınır. (HK m. 16/f.2) Son olarak gayrimenkulün tahliyesine ilişkin açılacak olan davalarda kira sözleşmesinin yazılı olup olmadığına bakılmaksızın mecurun bir yıllık bedeli üzerinden harç miktarı belirlenir. (HK m. 17)

Dava konusu edilen şeyin belli bir değere matuf malvarlığına ilişkin davalardan mı olduğu ya da bir hakkın davaya konu edilmesi durumunda hakkın niteliğine göre hakkın karşılığı olan değer ne olduğu gibi hususların, mahkemece resen araştırılarak aydınlatılması gerekir.

¹²¹ **YILMAZ Z.**, Hukuk Davalarında Yargılama Harç ve Giderleri, s. 322; **GENÇCAN**, Ömer Uğur, 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Yorumu, Ankara 2013, s. 1124.

¹²² **GENÇCAN**, s. 1125.

¹²³ **POSTACIOĞLU/ALTAY**, s. 942; Ayrıca nispi harçların oranı için Harçlar Kanununda 2024 yılı için I sayılı Tarife A/III/1,a uyarınca nispi harç oranı binde 68,31 olarak tespit edilmiştir. Bazı durumlar için karar ve ilam harcı oranı özel olarak belirlenmiş olup aynı düzenlemenin;

b) maddesi uyarınca “ *Bir gayrimenkulün hissedarlar arasında satış suretiyle şuyunun izalesine dair olan hükümler (Gayrimenkulün satış bedeli üzerinden) (Binde 11,38)* “

c) maddesi uyarınca “ *Gayrimenkulün hissedarlar arasında taksimine dair olan hükümler (Taksim edilen gayrimenkul değeri üzerinden) (Binde 4,55)* “

d) maddesi uyarınca “ *Nafaka verilmesine dair hükümler (Bir senelik nafaka bedeli üzerinden) (Binde 11,38)* ”

şeklinde nispi karar ve ilam harcı oranları belirlenmiştir.

Örneğin TMK m.605/2’te murisin terekesi borca batıksa, murisin mirasçıları mirası hükmen reddetmiş sayıldığı kabul edilir. İşte bu hukuki sebebe dayalı olarak açılacak davada dava konusu belli bir değere ilişkin olduğundan nispi karar ve ilam harcına tabi olacağı doktrinde¹²⁴ ve Yargıtay¹²⁵ içtihatlarında da bu şekilde kabul edilmektedir. Dava açılırken davacı tarafından dava değerinin dilekçesinde belirtmesi gerekir. Dava değeri dava dilekçesinde belirtilmemişse şayet davacıya dava değerinin tespit ettirilmesi gerekir. Tespit edilen bu miktar üzerinden de nispi karar ve ilam harcı alınır.¹²⁶ Davanın görülmesi sırasında dava konusu şeyin değeri dava dilekçesinde gösterilen değerden daha fazla olduğunun anlaşılması veya tespit edilmesi durumunda yalnızca o celse davaya devam olunur. Gelecek celseye kadar aradaki farka isabet eden harcın tamamlanması gerekir. Eksik kalan nispi karar ve ilam harcı tamamlanmadan davaya devam olunmaz ve tamamlanmaması durumunda da dava dosyasının işlemde kaldırılmasına hükmolunur.¹²⁷ Dosyanın işlemde kaldırılmasından sonra davacı kaldırılma tarihinden itibaren 1 ay içinde mahkemeye başvurması halinde yenileme talebinde bulunmuş sayılarak davaya devam olunur. (HMK m. 150/3). Buna karşın davacı, kaldırılma tarihinden itibaren bir ay geçtikten sonra yenileme talebinde bulunursa bu sefer hem eksik kalan harcı tamamlaması gerekir hem de dava konusunun gerçek değeri üzerinden hesaplanan karar ve ilam harcını tamamıyla birlikte ayrıyeten başvurma harcı da ödemesi gerekir.¹²⁸

Nispi karar ve ilam harcının dörtte biri dava açılırken peşinen ödenir. O yüzden peşin ödenen bu dörtte birlik kısım için “peşin harç” şeklinde isimlendirilir. Kalan dörtte üçlük kısım ise, “bakiye karar ve ilam harcı” olarak addedilir. Bakiye karar ve ilam harcı nihai kararın verilmesinden itibaren bir ay içinde ödenmesi gerekir. Bakiye karar ve ilam harcının ödenmemiş olması, hükmün tebliğe çıkarılmasına, takibe konulmasına ve kanun yollarına başvurulmasına engel değildir. (HK m. 28/1-a, HMK m.302)

¹²⁴ KURU, Usul, Cilt V, s. 5307-5308.

¹²⁵ Yargıtay 1. HD, 21.09.1992 T., 5935/10367 sayılı kararı, Yargıtay 5. HD, 07.12.1987 T., 17536/20984 sayılı kararı, Yargıtay 11. HD, 23.10.1988 T., 9182/7852 sayılı kararı. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamaları> (25.10.2023)

¹²⁶ PEKCANITEZ/ TAŞ KORKMAZ/ÖZEKES/AKKAN, Cilt III, s. 2388.

¹²⁷ ALANGOYA/YILDIRIM/DEREN YILDIRIM, s. 416.

¹²⁸ PEKCANITEZ/ TAŞ KORKMAZ/ÖZEKES/AKKAN, Cilt III, s. 2389.

Harçlar Kanunu'ndaki yukarıda izah edilen kanun maddesinin ilk hali Anayasa Mahkemesi'nin 14.01.2010 tarih, 2009/27 Esas, 2010/9 Karar sayılı kararı ile iptal edilmiştir. İptal öncesi kanun maddesindeki düzenlemede, karar ve ilam harcı (bakiye karar ve ilam harcı) ödenmedikçe ilgilieye ilamın verilmeyeceği şeklinde bir düzenleme vardı. Düzenlemenin bu ilk haliyle bakiye karar ve ilam harcının ödenmesinde sorumlu olmayan davacının sırf harç ödenmediği için davası hakkında verilen nihai kararını icraya koyamıyordu. Bu düzenleme, AİHM tarafından¹²⁹ AİHS'nin 6. maddesinde düzenlenen Adil yargılanma hakkını ve mülkiyet hakkının ihlal ettiğine dair karar vermiştir. Anayasa Mahkemesi'nin 2009/27 E., 2010/9 K. sayılı kararındaki iptal gerekçesinde, dava sonucunda haklılığı ortada olan davacı bakiye karar ve ilam harcından sorumlu olmadığı ve bunun mahkeme tarafından da hüküm altına alındığı, ancak sorumlu olmadığı bu harcın ödenmesi şart koşularak ilam verilmesi; hak arama özgürlüğünü engelleyici nitelikte olduğunu belirtmiştir. Söz konusu düzenlemenin Anayasa'mızın 2. maddesinde düzenlenen hukuk devleti ilkesine ve yine Anayasa'mızın 36. maddesinde düzenlenen hak arama özgürlüğü bağlamında adil yargılanma hakkı gibi birçok hakkı ihlal ettiği belirtilerek iptal kararı verilmiştir. Ayrıca yine Harçlar Kanunu'nun 32. maddesindeki düzenleme de aynı sebepler gerekçe gösterilerek Anayasa Mahkemesi'ne iptali için götürülmüştür. Ancak Anayasa Mahkemesi, harç alınmasındaki temel sebebin bireylerin özel menfaatlerini ilgilendiren kamu hizmetlerinden yararlanmaları karşılığında mali katkıda bulunmalarıdır, dolayısıyla özel menfaatlerini ilgilendiren kamu hizmetlerinin harç alınmadığı sürece işlemlere devam olunmamasının hak arama özgürlüğünü ve adil yargılanma hakkını ihlal etmediğini, sınırlandırmadığı bilakis harçların doğası gereği böyle olmasında bir beis bulunmadığı gerekçesiyle iptal istemi yönündeki talebi reddetmiştir.¹³⁰

Harçlar Kanunu'ndaki 28. maddesinin iptal edilerek değiştirilmesi karşın 32. maddesinde herhangi bir değişikliğe gidilmemiştir, bu da uygulamada birtakım duraksamalara yol açmaktadır. Ancak bu problem HMK'nın 302. maddesiyle çözüme kavuşturulmuştur. Madde başlığı ilamın alınması, kesinleşmesi ve harçlardır. Maddenin içeriğinde ise, tarafların harç ödeme yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğine bakılmaksızın her zaman ilamdan

¹²⁹ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin ÜLGER/TÜRKİYE, 26.06.2007 Tarih, 25231/02 Başvuru numaralı kararı. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamaları> (5.11.2023)

¹³⁰ **TERCAN**, Erdal/ **RÜZGARESEN**, Cumhur: Harçlar Kanunu m. 28/a ve m. 32'nin Mahkeme Kararları Ve Yeni Kanuni Düzenlemeler Işığında Değerlendirilmesi, EBYÜHFD, XIV, sayı 1-2, Haziran 2010, s. 152-164; **ASLAN AKYOL**, s. 44-47; **PAPAKÇI**, s. 19-20; **ALDEMİR**, s. 472-479;

bir örnek alabilecekleri belirtilmiştir. (HMK m.302/1) Ayrıca bakiye ilam harcının ödenmemiş olması hasebiyle ilamın icraya konmasına, hükmün tebliğe çıkarılmasına ve kanun yollarına başvurulmasına engel bir durum olamaz. Hatta bu hükme aykırı olan Harçlar Kanunu dahil hiçbir hüküm uygulanmaz, böylelikle kanuni güvence altına alınmış olunur. (HMK m.302/2-3)

Nispi karar ve ilam harcına dair özellik arz eden bir durum olarak, HK 22. maddesinde taraflar ilk duruşmaya kadar davayı sulh, feragat ve kabul ile nihayete erdirmeleri durumunda ödenmesi gereken karar ve ilam harcının üçte birinden, ilk duruşma geçtikten sonra ancak hüküm verilmeden bu üç durumdan biri ile sonuçlandırılırsa karar ve ilam harcının üçte ikisinden sorumlu olur. Nispi karar ve ilam harcını ödeme zamanı ile ilgili olarak da dava açılırken dörtte biri peşin olarak ödeneceğinden daha önce de bahsetmiştik. Ölüm ve cismani zarardan sebebiyle açılan maddi ve manevi tazminat davalarında ise davaya esas değer yirmi de biri peşin olarak yatırılır. (HK m. 28/a). Kalan dörtte üçlük kısım ise davanın sonunda verilen kararın tebliğinden itibaren bir ay içinde ödenir, bir aylık süre içinde yatırılmaması durumunda vergi dairesince tahsil olunur. (HK m.37) ¹³¹

2.3.4.4 Temyiz, istinaf ve itiraz harçları

Temyiz, istinaf ve itiraz harcı 04.06.2008 tarihli 5766 Sayılı Kanun'un 11. Maddesiyle "istinaf ve itiraz harçları" Harçlar Kanunu'na derç edilmiştir. İstinaf mahkemelerinin hukuk alemine girmesiyle birlikte 1 sayılı tarifeye istinaf eklenmiştir. Bu düzenleme yapılmadan önce kanun yoluna başvuranlardan karar ve ilam harcı alınmaktaydı ancak bu düzenlemeyle birlikte artık başvurma harcı alınmaktadır. ¹³²

Alınacak miktara ilişkin olarak 419 sayılı Harçlar Kanunun 1 sayılı tarifenin IV. Bölümünde yer alan maktu kanun yoluna başvurma harcı alınacaktır. Bu miktarlar şöyle ki: a) Yargıtay hukuk dairelerine yapılacak temyiz başvuruları için 2.107,80 TL ve bölge adli mahkemelerinin hukuk dairelerine yapılacak istinaf başvuruları için 1.169,40 TL başvurma harcı alınacaktır.

¹³¹ Konuya ilişkin detaylı bilgi için "yargılama giderlerinden sorumluluk esası" bölümüne bakınız.

¹³² YILMAZ Z, s. 270; ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, s. 681-682; POSTACIOĞLU/ALTAY, s. 943.

2.3.4.5 Keşif harcı

Keşif harcı, taraflardan birinin isteği üzerine ya da resen mahkeme tarafından keşif ve tespitlerin yerine getirilmesi için yapılan bir işlemdir. Keşif harcı, Harçlar Kanunu'nun 1 sayılı Tarife'sinin A Bölümünde düzenlenmiş olup, bu listeye 2010 yılında eklenmiştir. Keşif deliline başvurulması durumunda yapılacak masrafların bir kısmının talep eden tarafça katkı sunulması amacıyla düzenlenmiştir. Yine Harçlar Kanunu'nun 123. maddesindeki düzenlemeye göre keşif harcından muafiyet söz konusu değildir.¹³³ Keşif harcının miktarı ise, 2024 yılı için 3.030,30 TL'dir.

Keşif harcına ilişkin başka bir yasal düzenleme de Hukuk Muhakemeleri Kanunun 323. maddesinin birinci fıkrasının d bendinde karşımıza çıkmaktadır. Buna göre, d bendinde keşif giderleri yargılama gideri olarak sayılmıştır. Ancak keşif talep eden tarafça yatırılan ve 1 sayılı Tarife uyarınca tahsil edilen keşif harcı da keşif giderleri kapsamındadır. Keşif harç ve giderlerinin yatırılmaması durumunda tarafın keşif deliline dayanmaktan vazgeçtiği kabul edilir. (HMK m.324/I). Keşif giderlerinin kapsamında olan bir diğer gider ise, keşif mahalline gitmek için yapılan yol giderleridir. Bu gidere de yine keşif talep eden taraf ya da taraflarca katlanması gerekmektedir.¹³⁴

2.3.5 Diğer Harçlar

419 sayılı Harçlar Kanunu'nun 1 sayılı Tarifesinde Yargı Harçları başlığının altında; (A) Mahkeme harçları, (B) İcra ve İflas harçları, (C) Ticaret sicil harçları ve (D) Diğer yargı harçları şeklinde düzenleme yapılmıştır. Tarifenin B, C ve D kısmında yer alan harçlar hususiyet gösteren iş ve talepler olup bunları talepler edenlerden alınan harçlardır. Bu sebeple de A başlığında yer alan mahkeme harçlarından ayrılmaktadır. D başlığında yer alan diğer yargı harçları yargı faaliyeti bakımından tüm yargı yolları ve yargı kolları bakımından müştereken uygulanacak hükümlerdir. Bu harçlar şöyledir; suret harçları, kayıt ve muhafaza harçları, defter tutma harçları, miras işlerine ait harçlar ve vasiyetname tanzimine ait harçlardır.

¹³³ SAYAR, s. 47.

¹³⁴ AYKUT, Gökhan: Hukuk Davalarında Avukatlık Ücreti, İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2018, s. 8.

2.3.6 Yargı Harçlarından İstisna ve Muafiyet

2.3.6.1 Genel olarak

Yargı harçlarından sorumlu olmak için, harca tabi olan işlemin harçtan istisna tutulmuş bir işlem olmaması veya harç sorumlusunun harçtan muaf tutulmuş kişi ya da kurumlardan biri olmaması gerekir. O halde; yargı faaliyetleri kapsamında alınacak olan harçların yükletilebilmesi için o kişinin harçtan muaf tutulmamış olması veya işlemin istisna kapsamında kalmaması gerekir.¹³⁵

Pek çok zaman istisna ve muafiyet kavramı birbirleri yerine kullanılıyor olsa da hukuken bu iki kavram birbirlerinden farklıdır. Bu iki kavramın farklı oluşundan dolayı da Harçlar Kanunun 13. maddesinde harçtan muaf olanlar düzenlenmişken, yine Harçlar Kanunun 14.maddesinde de harçtan istisna tutulanlar düzenlenmiştir. Bu kavramların ne olduğunu irdeleyecek olursak, harçlar bakımından istisna tutulmuş olmak demektir. Aslında konusu bakımında harca esas bir kamu hizmetinden kanun koyucunun takdiri ile kanunda sayılan işlemlerin mali yükümlülüğünden sorumlu olmamaktır. Harçtan istisna tutulmakla birlikte artık harçtan sorumluluk hiçbir şekilde mümkün olmayacaktır. Zira harçtan istisna olmak, harca konu iş ve işlemi ilgilendirdiğinden, bu işlemleri kim yapacak olursa olsun söz konusu imtiyazdan yararlanacaktır. Harçtan muafiyet ise, harçtan sorumlu olması gereken gerçek veya tüzel kişilerin, kanun koyucunun takdiri ile harç sorumluluğunun dışında bırakılmasıdır.¹³⁶ Muafiyette istisnadan farklı olarak işlemin kendisi değil, işlemi yapan veya talep eden kişi önem kazanmaktadır. Çünkü bu muafiyet kanunda belirtilen bu kişilere tanınmıştır. Harçtan muaf tutulanlar dışındaki kişiler yaptıkları işlemin karşılığı olan harcı ödemeye devam etmektedir.¹³⁷ Harçtan muaf tutulanlar Harçlar Kanunu'nun 14. maddesinde "harçtan muaf olanlar" başlığı altında sıralanmıştır. Ayrıca Harçlar Kanunu'nun 123. maddesinde "özel kanunlar" başlığı altında da yine harçtan muaf ve istisna tutulanlara yer verilmiştir. Bu maddeden de anlaşılacağı üzere istisna ve muafiyet sadece harçlar kanununda düzenlenmemiştir.¹³⁸ Ancak 123. madde ile özel kanunlardaki düzenlemeler Harçlar Kanunu

¹³⁵ PINAR, s. 230; YILMAZ Z, s. 297.

¹³⁶ RÜZGARESEN, s. 236; PINAR, s. 230.

¹³⁷ ALDEMİR, s. 510.

¹³⁸ PINAR, s. 231; KURU/AYDIN, s. 598.

içerisine alınarak istisna ve muafiyet konu tek bir kanun içerisinde toparlanarak karışıklığın önüne geçilmiştir ve 14. maddeyi tamamlayıcı nitelikte bir düzenleme ihdas edilmiştir.

Harçtan sorumluluğa ilişkin bu düzenlemeler ışığında, taraflardan birinin harçtan muaf tutulmuş olması davanın diğer tarafının da harç ödemeden muaf olacağı anlamı taşımamaktadır. Hatta bu durum, doktrinde silahların eşitliği ilkesini ihlal edeceği ve adil yargılanma hakkına aykırılık teşkil edeceğinden dolayı eleştirilmiştir.¹³⁹Harçtan muaf olma durumunu davanın tarafları bakımından irdelenecek olursak, davacı harçtan muaf olan kişilerden ise dava açarken herhangi bir harç ödemeyeceği gibi davasının reddedilmesi durumunda da herhangi bir harçtan sorumlu olmayacaktır. Davasının kabul edilmesi durumunda ise, ödenmesi gereken harcın tamamı davalıdan tahsil edilecektir. Davalı taraf harçtan muaf kişilerden ise bu sefer de davanın kabulü halinde davalıdan herhangi bir harç alınmayacaktır, davanın başında davacı tarafından yatırılan peşin harç ise davacıya iade edilecektir. Çünkü davanın kabul edilmesi durumunda kural gereği harçtan sorumlu olan davalıdır. Normalde davalı harçtan muaf olmasaydı, başta davacının yatırdığı peşin nispi karar ve ilam harcı davalıdan alınıp davacıya verilmesi gerekirdi. Ancak muafiyet durumu olduğundan bu sefer, peşin nispi karar ve ilam harcı hazineden tahsili ile davacıya verilmesi gerekecektir. Son durum ise, harçtan muaf olan davalıya karşı açılan davanın reddedilmesi durumunda, peşin harçtan maktu ret hacı mahsup edildikten sonra kalan miktarın davacıya iade edilmesi gerekmektedir. Aksi durum kanun önünde eşitlik ilkesine aykırılık teşkil edecektir. Harçlar açısından kanunla düzenlenen istisnalar saklı olmak kaydıyla, harçtan muaf olan kişi ile muaf olmayan kişiler arasında yapılacak olan yargılamada yargılama sistemi bakımından bir ayırım yapılamaz.¹⁴⁰Son olarak şu hususu belirtmekte de fayda bulunmaktadır, harçtan muaf tutulmuş gerçek veya tüzel kişilerden muafiyete rağmen yargı harçlarından herhangi biri tahsil edilmişse, bu harcın iade edilmesi gerekmektedir.¹⁴¹

Yukarıda anlattıklarımızı özetleyecek olursak, yargı harçlarındaki istisna ve muafiyetler Harçlar Kanunu'nun 13. ve 14. maddelerinde düzenlenmiştir. Bunun yanı sıra özel kanunlardaki istisna ve muafiyetler de yine Harçlar Kanunu'nun 123. maddesinde yer

¹³⁹ **PINAR**, Burak: İcra Hukukunda Menfaat Dengesizliği: Harç Muafiyetleri Harçlar Kanunu'nun 123'üncü Maddesi ile Tanınan Harç Muafiyetinin Yargıtay'ın Yeni İçtihadı Işığında Değerlendirilmesi, Ankara Üniversitesi Yayınları No:23. Prof. Dr. Mualla ÖNCEL'e Armağan, Cilt II, 2009, s. 1143.

¹⁴⁰ **KAYA**, Hasan: Yargılama Giderleri, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021, s. 75-76.

¹⁴¹ **ALDEMİR**, s. 300.

verilmiştir. Aşağıda sırasıyla harçtan istisna tutulan işlemleri ve harçtan muaf olanları daha detaylıca inceleyeceğiz.

2.3.6.2 Yargı harçlarından istisna tutulan işlemler

Yargı harçları bakımından harçtan istisna olan işlemler, Harçlar Kanunu'nda harçtan müstesna işlemler başlığı altında 13. maddede düzenlenmiştir. Maddeye bakıldığında istisna kapsamında tutulan 10 adet işlem bulunmaktadır. Kanun koyucu bu işlemleri sınırlı sayı ilkesi bağlamında kabul etmiştir. Yani madde metninin altında 10 fıkra ile sayılan bu işlemlerin haricinde madde metninin kapsamına başka bir işlem eklenemez, kıyas veya yorum yapmak suretiyle genişletip değiştirilemez. Ancak Harçlar Kanunu'nun 123. maddesi sınırlı sayı ilkesine tabi değildir. Zira 123. madde de belirtildiği üzere, özel kanunlarla harçtan istisna tutulan işlemler ve harçtan muaf tutulan kişilerden harç alınamaz. Buradan yola çıkarak anlıyoruz ki, harçtan müstesna olan işlemler 13. madde sınırlı sayı ilkesi kapsamında sayılan işlemler ve 123. maddede sayılan özel kanunlardaki istisnalardan ibarettir. O halde, öncelikle Harçlar Kanunu'nun 13. maddesindeki harçtan müstesna işlemleri sayacak olursak;

- a. Davanın konusu itibarıyla 50 Yeni Türk Lirası'nı aşmayan dava ve takipler harçtan istisnadır. (HK m. 13/a) Bu miktar dava sonucu verile nihai kararda hükmedilen miktar değil, dava açılırken ya da takip başlatılırken bunlara konu edilen miktardır.¹⁴² Yani dava açarken 50 YTL'den daha fazla miktarda gösterilirse ve nihai kararda 50 YTL'den daha az bir miktara hükmedilse dahi harçtan sorumlu olur. Zira önemli dava açılırken dava konusu edilen miktardır. Yine aynı maddede ticari senetlere dayalı olarak yapılacak olan takiplerin istisna kapsamında olmadığı belirtilmiştir. Ticari senetler ile kastedilen, Türk Ticaret Kanunu'nda düzenlenmiş olan bono, poliçe ve çeklerdir. Bu senetlerin taşınmaları gereken zorunlu unsurlar Türk Ticaret Kanunu'nda sayılmıştır. Bu zorunlu unsurları taşıyamamaları durumunda adi senet hükmünde işlem görecektir. Bu durumda Harçlar Kanunu adi senetleri kapsam dışında tutmadığından, bu adi senetlerle yapılacak icra takiplerinde harçtan istisna olmaları gerekmektedir,¹⁴³

¹⁴² KURU, Usul, Cilt V, s. 5320.

¹⁴³ PINAR, s. 238; SAYAR, s. 72.

- b. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 34. maddesinde hâkimin yasaklılık hali düzenlenmiştir. Bu sayılan durumlardan birinin zuhur etmesi durumunda hâkimin çekinmesi gerekir. Yine Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 36. maddesinde hâkimin reddi sebepleri düzenlenmiştir. Bu sebeplerden birinin varlığı halinde hâkimin reddi talep edilebilir. İşte hâkimin reddi talebinin kabulü ve hâkimin çekinmesine ait kararlar yargı harçlarından istisna tutulmuştur, (HK m.13/b)
- c. Türk Medeni Kanunu'nun 413. ve 419. maddeleri uyarınca vasi tayin edilmesi gereken haller düzenlenmiştir. Bu maddelerde sayılan hallerin varlığı durumunda gecikmeksizin Sulh Hukuk Mahkemesi tarafından vasi tayin edilmesi gerekmektedir. Atanan vasinin Türk Medeni Kanunu'nun 483. maddesinde gösterilen sebeplerden birinin oluşması durumunda ise 485. madde uyarınca vasinin görevden alınması gerekir. İşte vasi tayinine ve görevlendirilen vasinin görevden azline dair kararlar harçtan istisnadır,¹⁴⁴ (HK M. 13/b)
- d. İrat biçiminde aylık şekilde ödenmesine karar verilen nafakalarda, aylık 100 YTL'yi geçmeyen nafakalara ait dava ve takipler harçtan istisnadır. Nafaka birden fazla kişi lehine hükmedilmesi durumunda harçtan istisna tutulan miktar her bir kişi lehine ayrı ayrı değerlendirilecektir. (HK m. 13/c) Örneğin anne ve tek çocuğu için yoksulluk nafakası belirlenmişse, ikisi bakımından nafaka alacağı tek bir dava konusu edilmiş olsa bile bu 100 YTL'lik sınır her ikisi bakımından lehlerine olacak şekilde ayrı ayrı değerlendirilir,
- e. İcra ve iflas dairelerinin kendi kusurlarından kaynaklanan yanlış yapılmış işlemler ıslah edilmesi ve iptal edilmesine yönelik tetkik merci kararlarıyla, bu iptal ya da ıslah dolayısıyla tekrardan yapılacak olan işlemler harçtan istisnadır, (HK m.13/d)
- f. Ticaret Sicil Müdürlüğü tarafından tutulan ticaret sicilindeki kayıtlarda resen düzeltme yapılması, (HK m. 13/e)

¹⁴⁴ PINAR, s. 239; KILIÇ KOPAN, Bersu: Yargı Harçları, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2023, s. 191.

- g. İcra mahkemelerinin cezaya muktedir kararları ile verilen bu ceza hükümlerinin temyizi işlemleri, (HK m. 13/f)
- h. İcra ve İflas Kanunu'nun 270. maddesinin hapis hakkı için defter yapılması başlığında, kiracı kirasını ödememesi durumunda kiraya verenin icra takibi yapmadan evvel, hapis hakkını kullanabilmesi bakımından defter tutulmasını icra dairesinden talep edebilir. İşte 270. maddeye göre tutulacak olan bu defter harçtan istisnadır, (HK m. 13/g)
- i. Yetkili makamların talep edecekleri ilam ve sair evrak suretleri, (HK m. 13/h)
- j. Cumhuriyet Savcılarının kamu adına Türk Medeni Kanunu'nda belirtilen haller ile özel kanunların yetki verdiği durumlarda hukuk mahkemelerinde açacakları davalar ve kanun yolu başvuruları, (HK m. 13/i)
- k. Genel Bütçeye dahil idarelerin Harçlar Kanunu'nun 1 ve 3 sayılı Tarifede yer alan işlemlerden herhangi birini yapması veya talep etmesi harçtan istisnadır. Bu tarifiede sayılan işlemlerden, Genel Bütçeye dahil idarelerin haklılığı nispetinde karşı taraftan tahsiline ilgili makamca karar verilir. (HK m.13/j) Esasen Harçlar Kanunu'ndaki bu düzenlemenin harçtan istisna tutulmaktan ziyade, Genel Bütçeli idarelere tanınmış bir muafiyet olduğu yönünde doktrinde görüş bulunmaktadır.¹⁴⁵ Ancak bu göre kanaatimizce kısmen katılmak mümkündür. Katıldığımız yönüyle, 13. maddenin j bendinin düzenleniş şekli ilk bakışta ilgili kurumları harçtan muaf tutuyormuş gibi görünmektedir. Ancak katılmadığımız yön olarak, fıkra metninde açıkça Harçlar Kanunu'nda yer alan 1 ve 3 sayılı tarifler bakımından istisna tutulmuştur. Muafiyet ise, muaf tutulan kişiden hangi işlemi yapıyor olursa olsun harçtan sorumlu olmamasını gerektirmektedir. İşte bu yönüyle muafiyetten ayrıldığını, Genel Bütçeli idarelere muafiyete yakın olacak bir biçimde geniş istisna tanındığını söylemek daha doğru bir tabir olacaktır. İşin özünde düzenlenen bu istisnanın devletin kendi kendine harç ödemesinin önüne geçişi ve usul ekonomisi ilkesi bakımından son derece yerinde bir uygulama olduğunu görülmektedir.¹⁴⁶

¹⁴⁵ PINAR, s. 235; KILIÇ KOPAN, s. 192.

¹⁴⁶ ALDEMİR, s. 305; SAYAR, s. 68.

Harçlar Kanunu'ndaki istisna tutulan işlemler 13. maddede yukarıda bahsedildiği gibi düzenlenmiştir. Bu maddenin haricinde yine Harçlar Kanunu'nun onuncu kısmında genel muafiyet ve istisnalar başlıklı birinci kısmının özel kanunlardaki hükümler başlıklı 123. maddesinde özel kanunlarda dağınık halde bulunan istisna ve muafiyetler bu madde altında toplanmaya çalışılmıştır. Esasen her ne kadar özel hükümlerin tek bir madde çatısı altında toplanarak karışıklığın önüne geçilmeye çalışılmış olsa da tek bir kanunun içerisinde iki farklı madde de istisna ve muafiyetin düzenlenmiş olması hem kanun yapma tekniği bakımından sıkıntılı bir husustur hem de hatalıdır. ¹⁴⁷Hakikaten de aynı kanun içerisinde farklı istisnalar ve muafiyetlerin düzenleniyor oluşu karışıklıklara ve kanunu inceleyecek olanlara güçlük çıkartmaktadır. Bu yüzden çalışmamızda önce 13. maddesindeki istisnalara inceledik. Şimdi ise 123. maddede düzenlenen istisnalar inceleyeceğiz. Bu istisnalar şunlardır;

- a. Kira sertifikası ihracına dayanak teşkil eden her türlü varlık ve hakların; devri, alımı, satımı, kiralınması, vekaleten yönetimi, kira sertifikası ihracı amacıyla bir ortak girişime ortak olunması, iş sahibi sıfatıyla bir eser veya işin yaptırılması ve bu iş veya eserin kiralınması veya satılması ile bu işlemlere bağlı olarak yapılan her türlü teminat, ipotek ve benzeri işlemler,
- b. Yatırım Teşvik Belgesi kapsamında yer alan yatırım mallarına ilişkin olarak Yatırım Teşvik Belgesi sahibi yatırımcılarla bu malların üreticileri ve tedarikçileri arasında düzenlenen kâğıtlar, münhasıran yatırım döneminde belge kapsamındaki yatırıma yönelik gayri maddi hakların kiralınması ve satın alınmasına ilişkin düzenlenen kâğıtlar, belge kapsamında sabit kıymet yatırımlarının imal ve inşasına yönelik düzenlenen sözleşmeler, taahhütnameler, teminatlar ve bu mahiyetteki kâğıtlar ile söz konusu yatırımlara yönelik danışmanlık ve teknik müşavirlik hizmetlerine ilişkin düzenlenen kâğıtlarla ilgili işlemler,

¹⁴⁷ PINAR, İcra Hukukunda Menfaat Dengesizliği, s. 1140.

- c. İleri teknolojiye sahip ve teknoloji transferi sağlayacak yurt dışında yerleşik şirketlerin satın alınması ile bu alımlara yönelik mali ve hukuki danışmanlık hizmeti alımına ilişkin düzenlenen kâğıtlarla ilgili işlemler,
- d. Yatırımlarda Devlet yardımları hakkında kararlarla belirlenen yüksek ve orta-yüksek teknolojiye sahip sanayi sınıfında yer alan ürünlerin imalatına ilişkin olarak imalatçılar ile tedarikçileri arasında mal ve hizmet alımı nedeniyle düzenlenen kâğıtlarla ilgili işlemler,
- e. Binalarda ısı yalıtımı ve enerji tasarrufu sağlamaya yönelik olarak yapılan işlemler ile 17/4/1957 tarihli ve 6948 sayılı Sanayi Sicili Kanununa göre sanayi sicil belgesini haiz sanayi işletmelerince münhasıran imalat sanayinde kullanılmak üzere yeni makine ve teçhizat alımına yönelik olarak yapılan işlemler,
- f. Ürünlerin yurt dışında tanıtım ve pazarlamasını sağlamak amacıyla, miktarı ticari teamüllere uygun örnek ürünler, tanıtım malzemeleri veya promosyon amaçlı ürünlerin bedelsiz ihracatına ilişkin yapılan işlemler ile yurt dışındaki fuarlara katılım amacıyla yapılan işlemler,
- g. Her türlü gemi, yat ve diğer su araçlarının inşası, yenileme ve dönüşümü ile bakım ve onarımına yönelik olarak düzenlenen kâğıtlarla ilgili işlemler,
- h. Öğrencilerin burs veya öğrenim kredisi almak ve okula veya öğrenci yurduna girebilmek için düzenledikleri sözleşme, taahhütname, kefaletname ve benzeri kâğıtlara ilişkin işlemler

Şeklinde düzenlenen işlemler Harçlar Kanunu 123. maddesi kapsamında harçtan istisna tutulan işlemlerdir. Kanun metninde genel olarak tüm harçlardan istisna oldukları belirtildiğinden, yargı harçlarından da istisna tutulduğu yorumu çıkmaktadır. Zira çoğun içinde az da bulunmaktadır ilkesinden yola çıkarak bu yorumu yapmak elbette isabetle olacaktır.

2.3.6.3 Yargı harçlarından muaf tutulanlar

Yargılama harçlarından sorumluluğa ilişkin olarak en başta harçtan muaf tutulanlar ile muaf tutulmayanlar şeklinde bir ayırım yapmak gerekmektedir. Harçtan muaf olmayanlar bir sonraki başlık altında detaylıca anlatılacaktır. Bu yüzden önce harçtan muaf olanları anlatmayla başlayalım. Harçtan muaf tutulan kişileri de kendi arasında muaf tutulan gerçek kişiler ve tüzel kişiler şeklinde ikili bir ayırımla konuya giriş yapmak gerekmektedir. İlk olarak yargı harçlarından muaf olan gerçek kişiler Harçlar Kanunu'nda harçtan muaf olanlar başlıklı 14. maddesinde, özel kanunlardaki hükümler başlıklı 123. maddesinde ve diplomat muaflığı başlıklı 124. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeler şöyledir;

- a. Erler ve gereksinimleri Devletçe üstlenilen ve yerine getirilen onbaşı ve çavuşların adliyede yapacakları işlemler. (HK m. 14) Bu muafiyet kanunda zikredilen kişilerin görevleri ve bu sıfatları devam ettiği surette tanınan bir muafiyettir. Ayrıca kanun metninde açıkça ve sınırlı sayıda kişiye bu muafiyet tanındığından astsubaylar ve subayların bu muafiyetten yararlanması söz konusu değildir,¹⁴⁸
- b. Özel kanunlarda harçtan muaf olduğu düzenlenmiş kişiler, (HK m.123/1)
- c. İş Kanunu'na tabi olarak çalışan işçi ve çıraklardan gündelikleri veya aylıkları 16 yaşını doldurmuş işçiler için ödenen aylık asgari ücreti geçmeyenlerin İş Mahkemesi'ne açacakları davalar ve dava sonucu aldıkları ilamı icra takibine koymaları durumunda bu işlemlere ilişkin harçlar, (HK m.123/2)
- d. Müttekabiliyet olması şartıyla, yabancı devletlerin Türkiye'de bulunan elçi, maslahatgüzar ve konsoloslari ile elçilik ve konsolosluklarına mensup olan ve o devletin vatandaşlığında bulunan memurlari ile ülkemizde resmi bir görev için atanmış olan memurlarin bu sıfatlarından ötürü yapacakları harca tabi olan yargı faaliyetlerine ilişkin işlemler. (HK m. 124)

¹⁴⁸ PINAR, s. 232; RÜZGARESEN, s. 233.

Şeklinde maddede sayılan kişiler harçtan muaftır. Harçtan muaf tutulanlara ilişkin ikinci ayırımımız ise harçtan muaf olan tüzel kişilerdir. Yine harçtan muaf olan tüzel kişiler de Harçlar Kanunu'nun harçtan müstesna olanlar başlık 13. maddesinin j fıkrası uyarınca genel bütçeye dahil idarelerdir. Harçlar Kanunu'nun 1 ve 3 sayılı Tarifesinde yer alan işlemlerden istisna tutulmuşlardır. Genel Bütçe kapsamındaki bu kurumların izah edilen tarifler bakımından harçtan muaf olduklarını söylemekte bir sakınca yoktur. Genel Bütçeye dahil idarelerin neler olduğuna bakacak olursak, 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nda¹⁴⁹(KMKK) buna ilişkin düzenleme yapılmıştır. Bu kanunun yürürlüğe girmesi ile birlikte genel yönetim kapsamındaki idarelerin bütçeleri; merkezi yönetim bütçesi, sosyal güvenlik kurumları bütçeleri ve mahalli idareler bütçeleri şeklinde düzenleme yapılarak bir ayrıma gidilmiştir. (KMKK m. 12/1) Merkezi yönetim bütçesi Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'na ekli (I), (II) ve (III) sayılı cetvellerde yer alan kamu idarelerinden oluşmaktadır. (KMKK m. 12/2). Yargı harcı muafiyeti tanınmış genel bütçeye dahil idareler ise, Devlet tüzel kişiliğine dahil olan ve Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'na ekli (I) sayılı cetvelde yer alan kamu idareleridir. Ayrıca bu liste zaman zaman güncellendiğinden dolayı eksik ya da haksız yargı harcı almamak adına zaman zaman kontrol edilmesi gerekmektedir. (I) sayılı cetvelde yer alan kamu idareleri şu şekildedir: Türkiye Büyük Millet Meclisi, Cumhurbaşkanlığı, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Hâkimler ve Savcılar Kurulu, Sayıştay, Adalet Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Milli Savunma Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, Devlet Arşivleri Başkanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, İletişim Başkanlığı, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği, Milli İstihbarat Teşkilatı Başkanlığı, Milli Saraylar İdaresi Başkanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, Gelir İdaresi Başkanlığı, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, Meteoroloji Genel Müdürlüğü, Göç İdaresi Başkanlığı, Avrupa Birliği Başkanlığı, İklim Değişikliği Başkanlığı şeklindedir.

¹⁴⁹ RG. 24.12.2003-25326. (Son erişim tarihi 25.12.2023)

Genel bütçe kapsamında olmamakla birlikte (I) sayılı cetvel dışında kalan ancak, kendi kuruluş kanunlarına binaen yargılama harçlarından muaf olan kurumlar bulunmaktadır. İşte Harçlar Kanunu'nun 123. maddesinin ilk fıkrasında bahsi geçen özel kanunlarda belirtilen kişiler tabiri ile anlatılmak istenen tam da budur. Kendi kuruluş kanunda harçtan muaf tutulmuş bu tüzel kişilikler;

- a. 16.05.2006 tarihli 5502 sayılı Sosyal Güvenlik Kanunu uyarınca kurulmuş olan Sosyal Güvenlik Kurumu harçtan muaftır.¹⁵⁰Sosyal Güvenlik Kurumu'nun (SGK) muafiyeti 5502 sayılı kanunun 36. maddesinin 1. fıkrasına dayanmaktadır. Bu fıkra uyarınca, SGK'nın taraf olduğu davalarda ister davacı olsun ister ister davalı kendisine harç yükletilmez.
- b. 4604 sayılı Kanun'u uyarınca, Türkiye Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü harçtan muaftır.¹⁵¹ Harç muafiyeti 4604 sayılı yasanın 16. maddesinde düzenlenmiştir.
- c. 1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu'nun 19/B-a maddesi uyarınca, kurulacak olan veya kurulmuş sayılan kooperatiflerin, bölge ve merkez teşkilatının yapacakları işlemler yargı harcından muaf tutulmuştur.¹⁵²
- d. 101 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 19/son maddesi uyarınca, Türk Uçak Sanayi Anonim Ortaklığı davacı veya davalı olduğu davalarda yargılama harcından muaftır.¹⁵³
- e. 4389 sayılı Bankalar Kanunu'nun 14. maddesinin 5/c fıkrası ve 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 140. maddesinin 2. fıkrası uyarınca Tasarruf Mevduat Fonu'na devredilen bankaların alacaklarını tahsili amacıyla açılacak her türlü dava ve takip harçtan muaftır.¹⁵⁴

¹⁵⁰ ALDEMİR, s. 543-545; KURU / AYDIN, s. 598; POSTACIOĞLU/ALTAY, s. 944.

¹⁵¹ ALDEMİR, s. 545.

¹⁵² PINAR, s. 232; ORTAÇ, s. 88; Ayrıca bu hususta bakınız Yargıtay 11.HD. 15.09.2003 T. 2003/1862 E. 2003/7722 K., <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamaları> (17.08.2024).

¹⁵³ ALDEMİR, s. 545.

¹⁵⁴ ALDEMİR, s. 547; PINAR, s. 246-247; SAYAR, s. 71.

- f. 320 sayılı Milli Piyango Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin 53. maddesi kapsamında, Milli Piyango Genel Müdürlüğü her türlü harçtan muaftır.¹⁵⁵ İlgili maddede, idarenin taraf olduğu işlemlerden noter ve yargı harcı alınamaz şeklinde yapılan düzenlemeyle muafiyet tanınmıştır.
- g. 6001 sayılı Karayolları Genel Müdürlüğünün Hizmetleri Hakkında Kanun'un 12. maddesi uyarınca, Karayolları Genel Müdürlüğü her türlü yargı harcından muaftır.¹⁵⁶ 12. madde de Karayolları Genel Müdürlüğünün harçtan muaf tutulduğu gibi 2. fıkrada özellikle dava sonucunda Genel Müdürlüğün haklılık oranı nispetinde harcın karşı tarafa yükletileceği düzenlenmiştir. Bu düzenleme ile kurum harçtan muaf olsa da davanın karşı tarafından harcın alınması gerekliliğine ilişkin bir kere daha vurgu yapılmıştır.
- h. 6200 sayılı Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğünce Yürütülen Hizmetler Hakkında Kanun'un 49. maddesi uyarınca harçtan muaftır.¹⁵⁷ Bu madde de kurumun 492 sayılı Harçlar Kanunu kapsamında alınan harçlardan muaf olduğu düzenlenmiştir. 49. maddenin düzenlenme şekline baktığımızda, direk Harçlar Kanunu'na atıf yapılmıştır ancak yine de muafiyet ve istisnalar sayılarak karışıklığın önüne geçilmesi hedeflenmiştir.
- i. 3234 sayılı Orman Genel Müdürlüğüne İlişkin Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun'un 33. maddesi uyarınca Genel Müdürlük ve 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 112, 113 ve 114 maddeler kapsamında Orman İdaresi yargı harçlarından muaftır.¹⁵⁸
- j. 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu'nun 56. maddesi uyarınca, üniversiteler harçtan muaftır.¹⁵⁹ Yine Yüksek Öğretim Kanunu'nun ek 7. maddesi uyarınca vakıflar tarafından kurulmuş olan üniversiteler de yine yargı harçlarından muaf tutulmuştur.

¹⁵⁵ ALDEMİR, s. 550; SAYAR, s. 71.

¹⁵⁶ ALDEMİR, s. 551-552; POSTACIOĞLU / ALTAY, s. 944; KURU / AYDIN, s. 598.

¹⁵⁷ PINAR, s. 252; ARSLAN / YILMAZ/ TAŞPINAR AYVAZ / HANAĞASI, s. 728; KURU / ARSLAN / YILMAZ, s. 697.

¹⁵⁸ RUHİ, Canan / RUHİ, Ahmet Cemal: Uygulamada Yargı ve İcra Harçları, Seçkin Yayıncılık, Birinci Bası, Ankara, 2018, s. 131; SAYAR, s. 72.

¹⁵⁹ ALDEMİR, s. 551; ORTAÇ, s. 92; KILIÇ KOPAN, s. 206.

- k. 4904 sayılı Türkiye İş Kurumu Kanunu'nun 23. maddesi gereğince yargı harçlarından muaftır.
- l. 24.12.2017 tarihli OHAL Kanun Hükmünde Kararnamesi'nin 11. maddesi uyarınca, Türkiye Vakıflar Bankası Ticaret Anonim Ortaklığının hisselerindeki sermaye payının kamu payının %50'nin altına düşünceye kadar, kredi alacaklarının tahsili amacıyla açılacak olan dava ve takipler hakkında 492 sayılı Harçlar Kanunu'nun 2, 23 ve 29. maddeleri uygulanmayacaktır. Yani yargı harçlarından muaftır.¹⁶⁰
- m. 278 sayılı Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu ile İlgili Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun'un 14. maddesi uyarınca, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) yargı harçlarından muaftır.
- n. 1606 sayılı Bazı Dernek Ve Kurumların Bazı Vergilerden, Bütün Harç Ve Resimlerden Muaf Tutulmasına İlişkin Kanun'un 1. maddesi kapsamında, Türkiye Kızılay Derneği, Türk Hava Kurumu, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, Türkiye Yardım Sevenler Derneği ve resmi darülaceze kurumları ile Darüşşafaka Cemiyeti ve Yeşilay Derneği'nin açacağı ya da kendilerine karşı açılmış olan davalarda yargı harçlarından muaftır.
- o. 2247 sayılı Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 34. maddesi uyarınca, Uyuşmazlık Mahkemesi'nin karara bağlayacağı işler bakımından yargılama harçlarından muaf tutulmuştur.
- p. 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 34. maddesi uyarınca, Anayasa Mahkemesi'ne açılacak ve burada görülecek her türlü dava harçtan muaf tutulmuştur. Ancak bireysel başvuru bu muafiyet kapsamında değildir, harca tabidir.

¹⁶⁰ ALDEMİR, s. 552.

- q. 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 73. maddesinin 2. fıkrası uyarınca; Bakanlık, tüketiciler ve tüketici örgütleri tarafından açılacak davalar 492 sayılı Harçlar Kanunu'nda düzenlenen harçlardan muaf tutulmuştur.

2.3.6.4 Yargı harçlarından muaf olmayanlar

Bu kısma kadar ilk başlıkta genel olarak harç ve muafiyet kavramının ne olduğundan bahsettik, devamında harçtan istisna tutulan işlemlerin neler olduğunu detaylıca inceledik, sonrasında da harcan muaf kişileri gerçek ve tüzel kişi olarak ayırıp detaylıca inledik. Son olarak ise harçtan muaf olmayan kişileri inceleyeceğiz. Bu konuyu da ele almakta yarar var. Zira uygulamada oldukça karıştırılmaktadır bir kurumun harçtan muaf olup olmadığı. O halde harçtan muaf olmayanlar tabiri ile kendi kuruluş kanunlarıyla veya başkaca özel kanun hükmü uyarınca yargı harcından muaf tutulmamışsa harçtan sorumlu olur. Bunun haricinde yasanın açık hükmüyle kişi veya kurumlar bazı harçlardan muaf tutulmuş olabilirler ancak bu muaf tutulan harçların arasında yargı harcı olmayabilir. Buna örnek verecek olursak şayet 2560 sayılı İstanbul Su Ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü Kuruluş Ve Görevleri Hakkında Kanun'un 21/a maddesi uyarınca, İstanbul Su Ve Kanalizasyon İdaresi (İSKİ) görevin ifası bakımından kullandığı taşınmaz mallar, tesisler, işlemleri ve faaliyetleri her türlü vergi, resim ve harçtan muaftır. Ancak burada yargı harcından ya da 492 sayılı Harçlar Kanun'dan muaftır şeklinde bir düzenleme bulunmadığından İSKİ taraf olduğu davalarda yargı harçlarından sorumludur. Bundan dolayı da harçtan sorumlu olan kurumları saymakta yarar var. Bu kurumlar şunlardır:

- a. 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanun'da en son yer alan ekli (II), (III), (IV) sayılı cetvellerde sayılan özel bütçeye sahip idareler, düzenleyici ve denetleyici kurumlar aksine bir hüküm bulunmadıkça, yargı harçlarından muaf değildirler.¹⁶¹
- b. 233 sayılı Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'de ekli listede İktisadi Devlet Teşekkülleri ve Kamu İktisadi Kuruluşları ile bağlı oldukları bakanlıklar, müesseseler ve bağlı ortaklıkları sayılmıştır. İşte ekli listede yer alan bu kurumlar yargı harçlarından muaf değildir.¹⁶²

¹⁶¹ ALDEMİR, s. 532; KILIÇ KOPAN, s. 192-193.

¹⁶² KAYA, s. 101-102.

- c. 5302 sayılı İl Özel İdareleri Kanunu'nda İl Özel İdareleri'nin yargı harcından muaf sayılacağına ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Yine aynı şekilde 492 sayılı Harçlar Kanunu uyarınca harçtan muaf olan kurumlar arasında da gösterilmemiştir.¹⁶³
- d. Belediyeler ve Büyükşehir Belediyeleri 5018 sayılı KMYKK'da ekli (I) sayılı cetvelde yer almadıklarından yargı harçlarından muaf değildirler.
- e. 4562 sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu'nun 21. maddesi uyarınca, Organize Sanayi Bölgeleri yargı harçlarından muaf değildirler. Çünkü her türlü harçtan muaf olduğu şeklindeki düzenlemeyle yargı harcından muaf tutulduğu kabul edilmez. Özellikle yargı harcından muaf olduğunun belirtilmesi gerekir.¹⁶⁴
- f. 5737 sayılı Vakıflar Kanunu'nun 77. maddesinde Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün tüm vergi, resim ve harçtan muaf olduğu belirtilmiştir. Ancak bu düzenleme yargı harçlarını kapsamadığı ve açıkça belirtilmediğinden yargı harcından muaf değildir.¹⁶⁵

Şeklinde saydığımız kurumlar yargı harcından muaf değildir. Bu kurumların örneği daha çoğaltmak mümkündür ancak hepsine yer veremeyeceğimizden dolayı uygulamada en sık karşı karşıya kalınan kurumlara yer verilmekle yetinilmiştir.

2.4 MASRAFLAR VE ÜCRETLER

Yargılama giderlerini anlatırken bu kısma kadar, kişinin dava açma suretiyle hakkını ararken yatırması gerekli birtakım harçlar olduğundan bahsetmiştik. Ancak yargılama giderleri bu harçlarla sınırlı değildir. Zira yargılama gideri denilince, bir davanın ilerlemesi ve hakkın temini için yapılması gerekli olan iş ve işlemlerden doğan masraflar, bu kapsamda değerlendirilir. Yargılama giderinin kapsamı ise, HMK'nın 323. maddesinde düzenlenmiştir. İlgili maddede sayılan yargılama giderleri şu şekildedir:

- a. Dava nedeniyle yapılacak olan tebligat ve posta giderleri,

¹⁶³ RUHİ / RUHİ, s. 129; ALDEMİR, s. 538.

¹⁶⁴ RUHİ / RUHİ, s. 133.

¹⁶⁵ ALDEMİR, s. 539.

- b. Dosya ve sair evrak giderleri
- c. Geçici hukuki koruma tedbirleri ve protesto, ihtarname, ihbar ve vekâletname düzenlenmesine ilişkin giderler,
- d. Keşif giderleri,
- e. Tanıklık ücreti ve bilirkişilik ücreti
- f. Resmi dairelerden alınan belgeler için ödenmiş olan harç, vergi, ücret ve sair giderler.
- g. Vekil ile takip edilmeyen işlerde tarafların hazır bulunmak amacıyla yaptıkları seyahat ve konaklama giderleri ile avukatı bulursa dahi hâkim tarafından bizzat dinlenilmesine karar verilmesi, isticvabına karar verilmesi ve yemini ifa için mahkeme huzuruna gelmesi durumunda da hâkim tarafından takdir edilecek gündelik, yol ve konaklama gideri,
- h. Vekil ile takip edilen davalarda kanun gereği tahmil olunan vekalet ücreti,
- i. Yargılama sırasında yapılan diğer giderler.

HMK 323. maddesinde sayılmış olan bu giderlerin yanı sıra mülga olan Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nda (HMUK) yer verilmemiş olmakla birlikte HMK ile hukuk alemine kazandırılmış olan yargılama giderlerine ilişkin iki önemli kavram vardır. Bunlar, gider avansı ve delil avansıdır. Bu müesseselerin hukuk alemine kazandırılış gayesi ise, eski HUMK döneminde yargılama aşamasında maddi gerçeğe ulaşılarak hakkın tespiti ve uyuşmazlığın çözümü için yapılması gereken işlemlerin giderleri mahkemece belirlenerek bunların verilen süre içerisinde mahkeme veznesine yatırılması gerekmekteydi. Zamanında yatırılması durumunda herhangi bir sıkıntıya yol açmadan mahkemece gerekli işlemler tesis edilerek yargılamaya devam edilmekteydi. Ancak verilen süre kesin süre olmadığı için verilen süre içerisinde yatırılmayan yargılama giderleri nedeniyle yargılama faaliyeti gereksiz yere uzatmakta ve yargılamanın sürüncemede kalmasına neden olmaktaydı.¹⁶⁶ İşte bu gibi sebeplerin varlığından ötürü 6100 sayılı HMK ile gider avansı kavramı getirilerek bu aksaklıkların giderilmesi ve yargılamanın sürüncemede kalmasının önüne geçilmesi amaçlanmıştır.¹⁶⁷ Böylelikle dava açıldığı sırada belli bir miktar para peşin olarak mahkeme veznesine yatırılarak mahkemece tesis edilmesi gereken işlemlerde kullanılması

¹⁶⁶ ARSLAN / YILMAZ / TAŞPINAR AYVAZ / HANAĞASI, s. 283.

¹⁶⁷ KARSLI, s. 458; YILMAZ, Orhan: Hukuk Muhakemesinde Yeni Bir Usul Müessesesi: Gider Avansı, İBD, C. 85, S.6, 2011, s. 83; SARISÖZEN, Serhat: Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Yeni Düzenlemeler, İBD, C.85, S. 6, 2011, s. 363; POSTACIOĞLU/ ALTAY, s. 396.

sağlanacaktır, hatta gider avansı yatırılması dava şartı olarak kabul edilmiştir. (HMK m.114/1-g)

Gider avansının ödenmesine ilişkin bir başka kanuni düzenleme Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun harç ve gider avansının ödenmesi başlıklı 120. maddesinde, davacının her yıl Adalet Bakanlığı tarafından miktarı belirlenen gider avansı tarifesindeki miktarı mahkeme veznesine yatırmak zorundadır. Yine aynı maddenin 3. fıkrasında tarafların delil ikamesi için yapacakları masraflar “delil avansı” başlığı ile ayrıma gidilmiştir ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun delil ikamesi için avans başlıklı 324. maddesine atıf yapılarak gider avansından ayrı tutulmuştur. Uygulamada avukatlar ve mahkemelerce birbirine karıştırılan bu iki kavramı aşağıda ayrıntılı bir şekilde inceleyeceğiz, sonrasında da arasındaki farka yer verip diğer masraf ve giderleri anlatacağız.

2.4.1 Gider Avansı

Gider avansı kavramı 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 120.maddesinde düzenlenmiştir. “Harç ve Avans Ödenmesi” başlığı adı altında düzenlenen bu madde ile davacı tarafa davasını açarken yargı harçları ile her yıl Adalet Bakanlığınca çıkarılacak olan gider avansı tarifesinde belirlenecek olan tutarı, davasını açarken peşin olarak mahkeme veznesine yatırması gerekmektedir. (HMK m. 120/1) Gider avansı HMK'nın 114. maddesinin 1. fıkrasının g bendi uyarınca dava şartları arasında sayılmıştır. Dolayısıyla kural olarak dava şartının noksanlığı tespiti halinde hâkim davanın usulden reddine karar verebilir. Ancak dava şartı giderilebilir bir dava şartı eksikliği ise tamamlanması için davacıya kesin süre verilir. Kesin süre müddeti içinde dava şartı eksikliği giderilmezse ancak davanın dava şartı yokluğu sebebiyle usulden reddine karar verilir. (HMK m.115/2) Dava şartı eksiliğinden dolayı davanın usulden reddedilebilmesi için davacıya verilecek olan kesin süre içerisinde işlemi yerine getirmemesinin sonuçları bildirilmeli ve usulüne uygun bir şekilde ihtar edilmelidir. Tensip zaptı hazırlanırken durum fark edilmişse çıkarılacak olan tebligat, bu hususları içerir şekilde ihtaratlı yapılmalıdır. Davacı tarafından başta peşin olarak yatırılması gereken gider avansının yatırılıp yatırılmadığı davanın her aşamasında taraflar ileri sürebileceği gibi hâkim tarafından da resen gözetilir. (HMK m.115/1) Görüldüğü üzere, gider avansı dava şartları arasında sayıldığından başta yatırılması ya da hâkim vereceği kesin süre içinde yatırılması büyük önem arz etmektedir.

Gider avansının içeriği dahil olan yargılama giderlerinin nelerden oluştuğuna dair kanunda açıkça bir düzenleme bulunmamakla birlikte kapsam olarak; tebliğ ve posta giderleri, dosya ve sair evrak giderleri, geçici hukuki koruma tedbirleriyle protesto, ihbar, ihtarname ve vekâletname düzenlenmesine ilişkin giderler ile yargılama sırasında yapılan diğer giderlerdir.¹⁶⁸

Gider avansının kapsamına nelerin dahil olduğuna dair belirsizliğin sebebi, Bölge Adliye ve Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Cumhuriyet Başsavcılıkları İdarî ve Yazı İşleri Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmelik'in¹⁶⁹ 205. maddesinin 1.fikrasında gider avansı dair yapılan tanım ve kapsamdır. Yönetmeliğin 205. maddesinin 1. fıkrasına göre; davacı yargılama harçları ile Adalet Bakanlığı tarafından her yıl çıkarılacak olan gider avansı tarifesinde belirlenecek olan tutarı peşin olarak mahkeme veznesine yatırması gerekir. Gider avansı, her türlü posta ve tebligat ücretleri, keşif giderleri, bilirkişi ve tanık ücretleri gibi giderler için davacı taraftan alınan meblağı ifade eder. Burada önemle belirtmek gerekir ki, davacı davasını bilirkişi, keşif ve tanık delilleri ile ispat etmek zorunda değildir. Davacı hukuka uygun düştüğü müddetçe her türlü delile davasını ispat edebilir. Bu yüzden de davacının hangi delille başvuracağı ve mahkemeden ikamesi talep edilen delille ilgili olarak, talebi kabul edip etmeyeceği belli olmadan dava açılırken en başta davacıdan bu delillere dair giderlerin peşinen alınması ile birlikte dava şartı olduğu ileri sürülerek yatırılmaması halinde, davanın usulden reddi gibi ağır bir yaptırıma tabi tutulması da adalete erişim hakkının ve hak arama hürriyetinin kısıtlanmasına neden olacaktır.

Bu yönetmeliğin yanı sıra her yıl Adalet Bakanlığı tarafından belirlenen Hukuk Muhakemeleri Kanunu Gider Avansı Tarifesi' nin 2011 ile 2020¹⁷⁰ yılları arasında çıkardığı

¹⁶⁸ KILIÇOĞLU, s. 49-50, dn.24.

¹⁶⁹ Bu Yönetmelik için bkz. RG., 06.08.2015, Sa.29437. (Son erişim tarihi 15.01.2024)

¹⁷⁰ 2019 yılı içi bakınız;

Gider avansı miktarı

MADDE 4 –(1) Davacı;

a) Taraf sayısının beş katı tutarında tebligat gideri,

b) Dava dilekçesinde tanık deliline dayanılmış ve tanık sayısı belirlenmiş ise tanık sayısınınca tanık asgari ücreti

ve tebligat gideri; tanık sayısı belirtilmemiş ise en az üç tanık asgari ücreti ve tebligat gideri,

c) Dava dilekçesinde keşif deliline dayanılmış ise keşif harcı avansı ile birlikte 100 TL ulaşım gideri,

ç) Dava dilekçesinde bilirkişi deliline dayanılmış ise Bilirkişi Ücret Tarifesinde davanın açıldığı mahkeme için

öngörülen bilirkişi ücreti,

d) Diğer iş ve işlemler için 70 TL,

toplamını avans olarak öder

tarifede, delil avansı için yatırılması gereken giderler hatalı bir biçimde gider avansı tarifesinde yatırılması gereke masraflar olarak gösterilmiştir. Ancak 7521 sayılı Kanun'un¹⁷¹ 9. maddesi ile Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 120. maddesi, "harç ve gider avansının ödenmesi" şeklinde değiştirilmiştir. Ayrıca yine aynı maddeye, taraflardan her birinin ikamesini talep ettiği delil için mahkeme tarafından belirlenecek delil avansına dair 324. madde hükümleri saklı tutulduğuna dair hüküm, üçüncü fıkra olarak eklenmiştir. HMK'nın 120. maddesinin başlığındaki yapılan değişiklik ve eklenen fıkra hükmü neticesinde, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Gider Avansı Tarifesi'nde 2020 yılından sonra değişikliği gidilmiştir. Delil avansını ilgilendiren keşif, bilirkişi ve tanıklık ücreti için alınacak masraflar listeden çıkarılmıştır.¹⁷² Halihazırda Tarife ve HMK birbiri ile uyumlu hale getirilmiş olmakla birlikte gider avansı ile delil avansı arasındaki ayırım da daha açık bir şekilde ortaya çıkarılarak hatalı kararlar verilmesinin bir nebze önüne geçilmiştir. Ancak Bölge Adliye ve Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Cumhuriyet Başsavcılıkları İdarî ve Yazı İşleri Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmelik'in 205. maddesinin 1. fıkrası halen delil avansı, gider avansının içerisinde sayılmaktadır. İlgili fıkranın yasa koyucu tarafından değiştirilerek karışıkların önüne geçilmesi gerekmektedir.

2.4.2 Delil Avansı

Medeni yargılama hukuku sistemimizde deliller, takdiri deliller ve kesin deliller olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Kesin deliller; ikrar, yemin, kesin hüküm ve senet olmak üzere dört tanedir. Takdiri deliller ise; tanık, bilirkişi, keşif, senet dışındaki belgeler ve kanunda yer alan diğer delillerdir. Sayılan bu delillere takdiri delil denilmesinin sebebe ise, hâkimin serbestçe değerlendirilmesi olanağının bulunmasıdır.¹⁷³ Yani delil avansı, serbestçe değerlendirilecek olan takdiri delillerin mahkemeye celbini sağlamaktadır. O halde delil avansı, davaya konu çekişmeli vakıaların ispatına hizmet eden delillerin mahkemece celbi, toplanması ve

¹⁷¹ Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun için bkz. RG. 28.07.2020, Sa.31199. (Son erişim tarihi 16.01.2024)

¹⁷² 2024 yılı için bakınız;

Gider avansı miktarı

MADDE 4- (1) Davacı, taraf sayısının beş katı tutarında tebligat ücreti ile diğer iş ve işlemler için 250 TL toplamını avans olarak öder.

¹⁷³ KURU/AYDIN, s. 253.

incelenmesi için gerekli olan giderlerin önceden karşılanması için yatırılan avans şeklinde tanımlayabiliriz.¹⁷⁴

Delil avansının kapsamının neler olduğu hususunda ise, HMK'nın 323. maddesinde düzenlenen yargılama giderleri uyarınca; keşif, bilirkişi giderleri ve tanıklık giderleri delil avansının içeriğini oluşturmaktadır. Bu kapsamda yargılama giderleri arasında sayılan delil avansını oluşturan bu giderler, HMK'nın 326. maddesi gereği ileride haksız çıkan taraftan tahsil edilecektir.

Yargılama safhasında gider avansının yatırılmasından sorumluluk ile ilgili olarak, taraflardan her biri ikamesini talep ettiği delil bakımından mahkemece belirlenen avansı kendilerine verilen süre içerisinde yatırmak zorundadır. Şayet taraflar, birlikte aynı delilin ikamesini mahkemeden talep etmişlerse, mahkemece belirlenen gideri yarı yarıya eşit bir şekilde avans olarak yatırmaları gerekmektedir. (HMK m. 324/1) Taraflardan birinin yatırması gereken delil avansını yatırmaması durumunda, diğer taraf o delil için belirlenen gideri, avans olarak yatırabilir. Aksi halde taraflar delile dayanmaktan (delilin ikamesinden) vazgeçmiş sayılır. (HMK m. 324/2) Tarafların ikamesini talep ettiği delil için yatırmaları gereken avans, tarafların serbestçe tasarruf edebileceği uyuşmazlıklar bakımından geçerlidir. Zira resen araştırma ilkesinin olduğu davalarda HMK'nın 325. maddesi gereği hâkimin resen araştırması gereken durumlarda kendiliğinden başvuracağı delillerde taraflar o delil için belirlenen masrafı verilen süre içerisinde avans olarak yatırmaları dahi ileride haksız çıkan tarafa masraf yükletilmek kaydıyla giderlerin Hazinece karşılanmasına karar verilir.

2.4.3 Gider Avansı ve Delil Avansı Ayrımı

Gider avansı ile delil avansının birilerinden ayrılan yönlerin noktasında başta bu iki avansın kapsadığı gider kalemlerindeki farklılık olarak karşımıza çıkmaktadır. Gider avansının kapsamı, her yıl Adalet Bakanlığınca çıkarılan Hukuk Muhakemeleri Kanunu Gider Avansı Tarifesi' nin 4. maddesinde belirlenmiştir. Buna göre; dava nedeniyle yapılacak olan posta ve tebligat giderleri gider avansını oluşturmaktadır. Delil avansının hangi gider kalemlerinden oluştuğu hususunda ise, HMK m. 323'te yargılama giderleri içerisinde

¹⁷⁴ **TUTUMLU**, Mehmet Akif: Medeni Usul Hukukunda Gider ve Delil Avansı, Seçkin Yayınevi, Birinci Baskı, Ankara, 2017, s. 92; **ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI**, s. 758.

düzenlenen bilirkişi ücret ve giderleri, keşif giderleri ile tanık masraf giderleri delil avansını oluşturduğundan bahsetmiştik.¹⁷⁵ Buradan sonuca göre, gider avansı davacı tarafa sorumluluk yüklerken delil avansı ise, davanın her iki tarafını ilgilendiren ancak ödenmesi hususunda bir zorunluluk bulunmayan bir avanstır.

Yukarıda dava için gereken giderlerin yatırılması bakımından taraflara yüklediği sorumluluğun farklı olmasından yola çıkarak, gider avansının ve delil avansının verilen süre içerisinde yatırılmaması halinde hukuki yaptırımları birbirinden farklıdır. Gider avansı yukarıda bahsettiğimiz üzere HMK m. 114 bağlamında dava şartıdır. Hiç yatırılmaması veya eksik yatırılması durumunda HMK m. 120'ye göre hâkim davacıya eksik dava şartını gidermesi için davacıya kesin süre verir. Davacı, verilen bu kesin müddet içinde gider avansını yatırmazsa, davası dava şartı yokluğundan reddedilir. Ancak davacı sonradan aynı davayı tekrardan açarak davasını ikame edebilir. Delil avansındaki durum ise, verilen kesin süre müddetinde ikamesi talep edilen için gereken avansın yatırılmazsa, talep eden tarafın o delile dayanmaktan vazgeçtiğine karar verilir. Bu durum üzerine mahkeme, davadaki mevcut delillere göre davayı görmeye devam eder. Hâkim ispat yüküne ve davada sunulmuş olan başkaca delillerin durumuna göre uyuşmazlığı hüküm sonuca bağlar.¹⁷⁶ Verilen karar esasa ilişkin nihai karar olduğundan, gider avansındaki davanın usulden reddinden farklı olarak zamanında delil avansını yatırmayarak delile dayanmadığı için davasını kaybeden taraf, aynı taraf, konu ve sebebe dayanarak dava açamaz. Çünkü verilen karar artık kesin hüküm teşkil edeceğinden davası usulden reddedilir.¹⁷⁷

Delil avansı ile gider avansı arasındaki önemli bir diğer ayrım ise, HMK'nın 325. maddesinde, resen yapılması gereken işlemlerdeki giderler noktasındadır. HMK 325. maddesine göre; tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyeceği dava ve işlerde hâkim kendiliğinden başvuracağı deliller için gerekli olan giderlerin yatırılması için ara kararda belirteceği tarafa ya da taraflara bir haftalık süre verir. Bu süre müddeti içinde delilin ikamesi için gereken miktardaki avans yatırılmazsa, ilerde davada haksız çıkan tarafa yükletilmek kaydıyla delilin ikamesi için gereken masraf Hazine tarafından karşılanarak davanın

¹⁷⁵ ÖZBEK, Serdar: Hukuk Yargılama Usulünde Gider Avansı, Yetkin Yayınevi, 4.Baskı, Ankara, 2022 s. 139.; ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, s. 684.

¹⁷⁶ KILIÇOĞLU, s. 106-107; ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, s. 685.

¹⁷⁷ KURU/ARSLAN/YILMAZ, s. 469.

görülmesine devam olunur. Yani resen araştırma ilkesinin uygulandığı dava ve işlerde taraflar delil avansı yatırma sorumluluğunu yerine getirmese dahi hâkim işin esasını araştırma yükümlülüğü kapsamında o delilin ikamesine başvuracaksa, davanın görülmesi sırasında delil için gerekli giderler Hazinesden karşılanarak sonrasında davada haksız çıkan taraftan tahsili sağlanır. Görüldüğü üzere HMK m. 325 her ne kadar özel bir düzenleme de olsa, gerek delil avansının tabi olduğu hukuki rejimden kaynaklı gerekse de yaptırımların farklı oluşundan dolayı kanun koyucu gider avansı için Hazinesden karşılanması gibi düzenleme ihdas etmemiştir. Hatta dava şartı olduğundan ötürü daha ağır bir yaptırım olan davanın esasının görülmesine devam edilmeksizin, davacının davasının usulden reddedilmesi gerektiği düzenlenmiştir.

2.4.4 Tebligat ve Posta Giderleri

Yargı yoluna başvuranların yargılama faaliyetinde sırasında yaptıkları işlemler ile mahkeme tarafından yapılan işlemlerin ve mahkemece alınan kararların muhataplarına usulüne uygun bir şekilde tebliğ edilmesi gerekir. Usulüne uygun şekilde yazı veya ilan yapmak suretiyle resmi bir şekilde bildirilmeyen işlemler hukuki sonuç doğuramaz. Yani mahkemece yapılan bir işlemin veya mahkemece alınan bir kararın ya da taraflardan birinin yaptığı işlemin hukuki sonuç doğurabilmesi için muhataplara usulüne uygun tebliğ edilmesi gerekmektedir.¹⁷⁸

Medeni yargılama hukuku bakımından tebligat, açılan bir davada dava ile ilgisi bulunan kişilere, davaya mahsus işlemlerin usulüne uygun olarak yazı veya ilan yoluyla resmi bir şekilde bildirilmesidir. Tebligat, bilgi verme işlevinin yanı sıra belgelendirme özelliğini de bünyesinde barındıran usulî bir işlemdir.¹⁷⁹ Tebligatın nasıl yapılacağı ve nasıl yapılması gerektiğine ilişkin usul ve esaslar 7201 sayılı Tebligat Kanunu'nda (TK) ve Tebligat Kanunun Uygulanmasına Dair Yönetmelik'te düzenlenmiştir. Buna göre tebligat, genellikle PTT aracılığıyla ya da memur vasıtasıyla yapılır. (TK m.1)

¹⁷⁸ RÜZGARESEN, s. 145; PEKCANITEZ/ TAŞ KORKMAZ/ÖZEKES/AKKAN, Cilt I, s. 487 vd.

¹⁷⁹ PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, s. 131; PEKCANITEZ/ TAŞ KORKMAZ/ÖZEKES/AKKAN, Cilt I, s. 487; MUŞUL, Timuçin: Medeni Usul Hukuku, Adalet Yayınevi, 3. Baskı, Ankara, 2012, s.199; RUHİ, Ahmet Cemal: Tebligat Hukuku (En Son Yargıtay İçtihatları İle), Gözden Geçirilmiş ve Yenilenmiş 8. Baskı, Ankara 2013, s. 15; RÜZGARESEN, s. 145.

Tebliğat ve posta giderleri HMK m.323/1-b bendinde yargılama giderleri olarak düzenlenmiştir. Tebliğat giderleri, mahkeme tarafından yapılan işlemler ile tarafların yapmış olduğu işlemlerin tebliği neticesinde meydana gelmektedir. Tebliğ giderlerine yönelik yasal düzenleme Tebliğat Kanunu'nun 5. maddesinde karşımıza çıkmaktadır. Buna göre, PTT aracılığıyla ya da memur vasıtasıyla yapılacak olan tebliğatlarda, tebliğatın yapılmasını isteyen tarafça peşinen ödenmesi gerektiği hususundaki genel kaide, sarıh bir şekilde hüküm altına alınmıştır.¹⁸⁰

Gider avansına dair bölümde açıkça anlattığımız üzere, gider avansı tarifesi her yıl Adalet Bakanlığı'nca belirlenmektedir. Resmî Gazete'de "Hukuk Muhakemeleri Kanunu Gider Avansı Tarifesi"¹⁸¹ başlığı adı altında yayımlanan bu tebliğin 3. maddesinde gider avansı tarifesinin her türlü tebliğat ücreti ile posta ücretini kapsadığı düzenlenmiştir. Davacı davasını açarken tarifede belirtilen miktardaki gider avansını peşinen mahkeme veznesine yatırma zaruretindedir. Yatırılması gerekli olan miktar ise yine aynı tarifenin 4. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre davacı, davada yer alan taraf sayısının 5 katı tutarındaki tebliğat ücretini mahkemeler veznesine yatırması gerekmektedir.

Davacı tarafından tebliğat ve posta giderinin ödenmemesi durumunda, tebliğe çıkaracak olan merci tarafından ilgisine mehil müddeti verilir. Verilen bu süre içerisinde masrafların ödenmemesi durumunda talebinden vazgeçmiş sayılır. (TK m. 5/2) Ancak bu hususta HMK' da özel bir düzenleme mevcut olduğundan dolayı anılan düzenleme uygulama altına bulmayacaktır. Zira tebliğat ve posta gideri, gider avansına dahil olan masraf kalemlerindedir. Gider avansı da HMK m. 114/1-g bendi uyarınca dava şartı olarak kabul edildiğinden dolayı mahkeme tarafından kendiliğinden davanın her aşamasında yatırılıp yatırılmadığı veya yeterli miktarda olup olmadığı gözetilecektir. O halde dava açılırken hiç yatırılmaması durumunda ya da sonradan giderilmesi mümkün olan bir dava şartı eksikliği olduğundan, HMK m. 115/2' ye hükmü gereğince yatırılması için davacıya masrafın yatırılması için kesin süre tayin edilir. Verilen bu kesin süre içerisinde yatırılmaması durumunda dava şartı yokluğundan dolayı dava usulden reddedilir. Davanın başında yatırılan tebliğat ve posta giderinin dava görülmesi sırasında yetersiz miktarda kalıp da

¹⁸⁰ ALDEMİR, s. 1130-1131; PEKCANİTEZ/ATALAY/ÖZEKES, s. 131.

¹⁸¹ Bkz. RG: 24.10.2023 Sa: 32349.

tebligat yapılamaması durumunda ise, bu sefer HMK m. 120/2 uyarınca yetersiz kalan avansın tamamlanması için davacıya 2 haftalık kesin süre verilir. Bu süre içerisinde tamamlanmaması durumunda yine davacının davası usulden reddedilir.

Tebliğat ve posta gideri, tebliğ yapılması isteyen tarafça peşin olarak yatırılması gerektiğini yukarıda bahsetmiştik. Önemle belirtmek gerekir ki, davacı taraf ister yargı harçlarından muaf tutulan kişilerden olsun isterse de harçlardan sorumlu olsun, tebligat ve posta giderlerini davanın başında peşinen yatırmak zorundadır. Zira istisna ve muafiyet sadece yargılama harçlarına ilişkin olup, tebligat ve posta giderlerini kapsamamaktadır.¹⁸² Görülen dava neticesinde tebligat ve posta gideri, davanın sonunda haksız çıkan tarafa yükletilir. Zira HMK m 323/1-b uyarınca posta ve tebligat masrafları yargılama giderleri arasında düzenlenmiştir. Bunun yanı sıra, HMK m. 333 ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu Gider Avansı Tarifesi' nin 5. maddesi uyarınca fazla yatırılan gider avansı hükmün kesinleşmesinden sonra mahkemece resen davacıya iade edilir.

2.4.5 Keşif Giderleri

Keşif delili; hâkimin davaya konu uyuşmazlığı oluşturan şeyi bizatihi deneyimlemek amacıyla, keşif konusu mahale giderek beş duyu organı ile doğrudan doğruya bilgi ve görgü sahibi olması için yaptığı incelemeye denir. Hâkim keşfi icra ederken gerekirse bilirkişinin yardımına da başvurabilir.¹⁸³ Başka bir anlatımla, hâkim keşfi zabıt kâtibi ve mübaşir marifetiyle icra eder. Keşfin konusunu oluşturan şeyi yerinde inceler. Keşif sırasında gerek duyması halinde tanık dinleyebilir veya mahalde bilirkişiyle birlikte inceleme yapabilir. Keşif sonucunda elde edilen bilgi ve görgü tutanak altına alınarak somut uyuşmazlığın çözüme kavuşturulmasında rol oynar. Keşif bu yönüyle, hâkimin sanki duruşmayı keşfin konusunu oluşturan yerde yaptığı şeklinde tasvir edilebilir. Keşif deliline, mahkeme tarafından resen veya sözlü yargılama aşamasına kadar taraflardan herhangi birinin talebi üzerine başvurulabilir. (HMK m. 288/2)

¹⁸² RÜZGARESEN, s. 147-148.

¹⁸³ ÜSTÜNDAĞ, Saim: Medeni Yargılama Hukuku, 7. Baskı, İstanbul, 2000, s. 76; BİLGE/ÖNEN, s. 55; KURU, Baki/ARSLAN, Ramazan/YILMAZ, Ejder: Gerekçeli Karşılaştırmalı Hukuk Muhakemeleri Kanunu, Ankara, 2011, s. 318.

Keşif giderleri HMK'nın 323/1-d bendi kapsamında yargılama giderleri arasında sayılmıştır. HMK 323/1-d' ye göre keşif giderleri; keşif harcı, yol tazminatları, ulaşım giderleri, bilirkişi ücretleri, tanık ücretleri ve davetiye giderleri gibi çeşitli gider kalemlerinden oluşmaktadır. Keşif harcını harçlar başlığı altında daha önce ele almıştık, bilirkişi ücretini ve tanık ücretlerini ise daha sonra alt başlıklarda incelenecektir. Ancak önemle belirtmek gerekir ki taraflardan herhangi biri keşif deliline başvuramıyorsa yukarıda bahsettiğimiz keşif giderleri için delil avansı yatırmak zorunda değildir.¹⁸⁴

Keşif deliline davanın taraflarından biri veya her ikisi de başvurabilir. Bu durumda keşfin icrası için gerekli olan giderlerin taraflarca yatırılması gerekir. Yatırılması gereken masraflarla ilgili olarak mahkemenin vermiş olduğu keşif kararında; keşif giderlerin kalem kalem neler olduğuyla birlikte miktarları, belirlenen keşif giderlerinin hangi tarafça ödeneceği, keşif giderlerinin mahkeme veznesine ne kadar süre içerisinde yatırılması gerektiği ve giderlerin ödenmesi için verilen sürenin niteliği kesin süreysse, verilen bu kesin süre içerisinde giderlerin yatırılmaması durumunda tarafın keşif deliline dayanmaktan vazgeçmiş sayılacağına açıkça ihtarının yapılması gerekir.¹⁸⁵ Keşif işlemi harca tabi işlemlerdendir. Hâkimin belirlediği keşif giderlerinin yanı sıra mahkemece keşif kararı verildikten sonra, keşif talep eden kişi maktu¹⁸⁶ olarak alınan keşif harcını da yatırması gerekmektedir.

Dava dilekçesinde keşif deliline başvuran davacı keşfe ilişkin yukarıda izah edilen masrafları HMK'nın 120. maddesi uyarınca peşin olarak mahkeme veznesine yatırması gerekmektedir. Keşif için gerekli gider yatırıldıktan sonra avansın yeterli olmadığına davanın görülürken fark edilmesi durumunda eksik kalan avansın tamamlattırılması için tarafa iki haftalık kesin süre verilir. Verilen bu kesin süre içerisinde yatırılmaması durumunda davacının davası reddedilmez. Çünkü keşif için gerekli avansın yatırılmasına ilişkin hukuki düzenleme “delil için avans ikamesi” başlığı adı altında düzenlenen HMK 324. maddesinden ileri gelmektedir ve delil avansı dava şartlarından değildir. Bundan dolayı da yaptırım, tarafın keşif deliline dayanmaktan vazgeçmiş sayılmasıdır. (HMK 324/2)

¹⁸⁴ KAYA, s. 345.

¹⁸⁵ RÜZGARESEN, s. 201; PEKCANITEZ/ TAŞ KORKMAZ/ÖZEKES/AKKAN, Cilt II, s. 1953; ALDEMİR, s. 1134.

¹⁸⁶ 2024 yılı için Harçlar Kanunu 1 sayılı Tarife'sine göre 3.030,30 TL'dir.

Keşif deliline davanın her iki tarafının da başvurması durumunda ise, keşif için gerekli avansın davanın her iki tarafı yarı yarıya avans olarak yatırması gerekmektedir. (HMK m. 324/1) Taraflardan biri keşif avansı yatırma yükümlülüğünü yerine getirmezse, diğer taraf bu avansı yatırabilir böylelikle keşfin icra edilmesi sağlanmış olur. (HMK m.324/2)

Keşif deliline mahkeme tarafından resen başvurulması durumunda ise; keşfin yapılabilmesi için gerekli olan giderlerin yatırılması için hâkim tarafından davanın taraflarına uygun bir süre verilir. Verilen bu süre içerisinde taraflar keşif giderlerini yatırmaz ise, hâkim HMK 325. maddesi uyarınca ileride haksız çıkacak olan taraftan tahsil edilmek üzere keşif için gerekli giderlerin Devlet Hazinesinden ödenmesine karar verebilir. Önemle belirtmek gerekir ki HMK 325. maddesinde düzenlenen ve hâkime tanınan bu yetkiyi hâkim serbestçe kullanamaz. Çünkü bu yetki ancak tarafların serbestçe üzerinde tasarruf edemeyeceği dava ve işlerde hâkime tanınmış olan bir yetkidir.¹⁸⁷

2.4.6 Tanıklık Giderleri

Tanıklık, davanın tarafı olmayan üçüncü kişilerin görülmekte olan davaya ilgili vakıalar hakkında, dava haricinde doğrudan doğruya edinmiş oldukları bilgiyi mahkemede nezdinde aktarmalarıdır. Mahkeme huzurunda bildiklerini bu şekilde aksettiren kişiye ise tanık (şahit) denir.¹⁸⁸ Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tanık Ücret Tarifesi'ne tanıkların yapacakları seyahat ve ikamet giderleri ile birlikte tanıklık ücretleri tanıklık giderlerini oluşturmaktadır.

Açılmış olan bir davada tanık gösterilmesine ilişkin olarak Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 240. maddesinde "tanık gösterilmesi" başlığı altında düzenleme yapılmıştır. Buna göre, ancak davanın tarafı olmayan kişiler tanık olarak dinlenilebilir. (HMK m. 240/1) Tanık dinletmek isteyen her bir taraf, tanıkların hangi maddi vakıa hakkında tanıklık yapacağı, tanıkların ad ve soyadlarını ile birlikte tanıklık yapacak kişilerin usulüne uygun tebliğe elverişli adreslerini içerir listeyi mahkemeye sunmaları gerekmektedir. Listede belirtilmeyen kişiler mahkemede tanık olarak dinlenemez ve ikinci bir tanık listesi verilemez. (HMK m. 240/2) Şayet mahkemeye sunulmuş olan tanık listesinde, tanığın adresi

¹⁸⁷ ALDEMİR, s. 1146.

¹⁸⁸ KURU/AYDIN, s. 305; ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, s. 470; ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, s. 521

listede yer almıyorsa veyahut bildirilen adrese yapılan usulüne uygun tebliğe rağmen tanığa ulaşılamamışsa, listeyi sunan tarafa yeniden adres göstermesi için kesin süre tayin edilir. Verilen bu kesin süre içerisinde mahkemeye tanığın adresi bildirilmemişse veya bildirilen ikinci adreste de tanığa ulaşılamamışsa (doğru değilse) artık bu tanığın dinlenilmesinden vazgeçilmiş sayılır. (HMK m. 240/3)

Tanık listesi sunan tarafın tanıklarının mahkemeye davet edilmesine dair usul, HMK' nın "tanığın davet edilmesi" başlığı adı altında 243. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre tanık, usulüne uygun yapılacak olan davetiye ile mahkemeye çağrılır. Ancak davetiye gönderilmeden dahi hazır edilen tanıklar da mahkemede dinlenebilir. (HMK m. 243/1) Buradan yola çıkarak mahkeme tarafından duruşmada tanık olarak dinlenilecek kişileri duruşmaya çağırılması bakımından, her yıl Adalet Bakanlığı' nca hazırlanan Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tanık Ücret Tarifesi uyarınca, kaybettiği zaman ile orantılı olacak miktarda bir ücret takdir edilir. Şayet tanık, hazır olmak için seyahat yapmak durumunda kalmışsa yol giderleri ve tanıklık yapacağı yerdeki konaklama masrafları ve beslenme giderleri karşılanır. (HMK m. 265) Adalet Bakanlığı tarafından HMK m. 265 maddesi uyarınca tanığa ödenmesi gereken ücret ve giderlerin miktarını ve ödenmesi ilişkin usul ve esaslar Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tanık Ücret Tarifesi'nin 4. maddesinde düzenlenmiştir. İlgili madde uyarınca tanıklık yapacak kişilerin tanıklık nedeniyle kaybettiği zamanla doğru orantılı olarak günlük 60TL ile 100 TL arasında ücret ödenir.

Tanıklık ücret ve giderlerinin yanı sıra tanıkların mahkemeye çağırılması için yapılan davetiye giderleri de tanık giderleri arasında sayılır. Bundan dolayı tanık gösteren taraf, tanıklık ücretiyle birlikte tanıklara yapılacak olan tebligata dair masrafları mahkeme veznesine peşin olarak yatırmak zorundadır. Taraflar kaç tane tanık dinletecekse tanıklık ücret tarifesi'nin 3. maddesi uyarınca dinletilmek istenen her bir tanık bakımından asgari tanıklık ücreti ile birlikte tebligat giderlerinin tanık deliline başvuran tarafça her bir tanık bakımından yatırılması gerekir. Tanık sayısı belli değilse şayet, en az üç tanık için asgari tanıklık ücreti ile birlikte 3 tane tanığa yapılacak olan davetiye giderinin avans olarak yatırılması gerekir. Dava açılırken tanık deliline başvurulmayıp, dava açıldıktan sonra yargılama safhasının devamında tanık deliline başvurulması durumunda tanıklık ücreti ve

tanık giderleri HMK m. 324 kapsamında delil ikamesi için avans hükümlerine göre yatırılması gerekir.¹⁸⁹

Tanık deliline başvuran tarafların tanık listesini mahkemeye sunması ve tanıklara ödenecek ücret ile davetiye giderlerini verilen kesin süre içerisinde peşin olarak mahkeme veznesine yatırması gerektiğinden bahsetmiştik. Verilen bu kesin süre içerisinde tanıklık ücreti ve davetiye masraflarının yatırılmaması durumunda artık tarafın tanık dinlenilmesinden vazgeçmiş sayılmasına karar verilir. Ancak önemle belirtmek gerekir ki, tanık dinletmekten vazgeçmiş sayılmasına karar verebilmek için tanık deliline başvuran tarafa verilen sürenin kesin süre olduğunun ve bu süre zarfında dinletmek istediği tanıklara ilişkin ücret ve masrafları yatırmaması durumunda tanık dinletilmesinden vazgeçmiş sayılacağıının ihtarının yapılması gerekir.

2.4.7 Bilirkişi Ücret ve Giderleri

Hukuk yargılamasında bilirkişilik müessesesi, mahkemede huzurunda görülmekte olan bir dava sırasında uyuşmazlığın çözümü hukuk alanı dışında, özel veya teknik bir bilgiyi gerektirmesi durumunda, taraflardan birinin talebi üzerine veyahut mahkeme tarafından resen bilirkişinin oy ve görüşüne başvurulmasıdır.¹⁹⁰Bilirkişilik ücreti ise, bilirkişiye sarf etmiş olduğu emek ve mesai karşılığında ödenen ücrettir. (BAÜT m. 4)

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 323/1-e maddesi uyarınca bilirkişiye ödenecek olan ücret ve masraflar yargılama gideri kapsamındadır. Bilirkişi masraf ve giderlerinin neler olduğu HMK'nın 283. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, bilirkişinin sarf etmiş olduğu emek ve mesaiyle orantılı bir ücret ile inceleme, ulaşım, konaklama ve diğer giderleri masraf kalemleri olarak kanunda tek tek sayılmıştır. Bu kapsamda davanın tarafları, bilirkişi delili icrası için gerekli masrafları mahkeme veznesine avans olarak yatırması gerekmektedir.

¹⁸⁹ ALDEMİR, s. 1167-1169.

¹⁹⁰ ERTANHAN, Mesut: Yargılama ve Takip Giderleri, Seçkin Hukuk, Birinci Baskı, Ankara, 2022, s. 41; PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, s. 398; PEKCANITEZ/ TAŞ KORKMAZ/ÖZEKES/AKKAN, Cilt II, s. 1914-1915.

Bilirkişilik ücreti, Adalet Bakanlığı tarafından yayınlanan Bilirkişilik Asgari Ücret Tarifesinde¹⁹¹ belirlenmiştir.

Adalet Bakanlığı tarafından yayınlanan bilirkişi ücret tarifesinde yer alan bu ücretler asgari miktarı temsil etmektedir. Bilirkişilik ücretini belirlemek, hâkimin görevidir ve yetkisindedir. Dolayısıyla işin mahiyetinin gerektirdiği durumlarda bu ücreti daha azına karar verebileceği daha fazlasına da hükmedebilir. (BAÜT m. 8-9-) Bilirkişilik ücret tarifesinde yer alan ücretlerin belli hallerin varlığı halinde mahkeme resen veya talep üzerine bilirkişilik ücretini artırabilir. Tarife düzenlenen bu haller şunlardır;

- a. Bilirkişinin vasfı veya ilgili uzmanlık alanında bilirkişi temininde yaşanan güçlük,
- b. Uyuşmazlığın niteliği, dosya ve eklerin kapsamı,
- c. Bilirkişinin görevlendirme yapılan yere gelmesi için gereken süre,
- d. İnceleme için geçirilen süre
- e. İncelemenin keşif yapılmasını gerektirmesi halinde keşifte geçirilen süre.

Bilirkişiye verilen dosyaların seri dosya olması durumunda, dosyalar niteliği gereği yarıca bir inceleme ve araştırmayı gerektirmediğinden bu tarifiede yer alan ücrette bir miktar indireme gidebilir. (BAÜT m. 10) Bilirkişilik ücreti kural olarak bilirkişinin inceleyeceği ve sunacağı raporları kapsar. Bu bakımdan bilirkişinin incelemesi neticesinde sunduğu raporda eksiklik ya da açıklığa kavuşturulması gereken bir husus varsa bilirkişiden bunların giderilmesi için ek rapor alınır. Bu ek rapor neticesinde bilirkişiye tekrardan bir ücret ödenmez. (BAÜT m. 11/2) Yine bilirkişiden cevaplandırılması istenilen soruların bir veya

¹⁹¹ 29.12.2023 Tarihli, 32414 Sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 2024 Yılı Bilirkişilik Asgari Ücret Tarifesinin 6. Maddesine göre bilirkişi ücretleri;

“a) İcra ve iflas daireleri ile satış memurluklarında görülen işler için 1100,00 TL.

b) Sulh hukuk ve tüketicî mahkemelerinde görülen dava ve işler için 1100,00 TL.

c) İcra hukuk ve icra ceza mahkemelerinde görülen dava ve işler için 1100,00 TL.

ç) Asliye hukuk mahkemelerinde görülen dava ve işler için 1820,00 TL.

d) Aile, iş ve kadastro mahkemelerinde görülen dava ve işler için 1460,00 TL.

e) Asliye ticaret mahkemeleri ile fıkri ve sınai haklar mahkemelerinde görülen dava ve işler için 2200,00 TL.

şeklindedir.” (Son erişim tarihi 24.02.2024)

birkaçının, bilirkişi tarafından cevaplandırılmaması nedeniyle bilirkişiden ek rapor alınması gerekmişse, bilirkişiye ayrıca bir ücret ödenmez. (BAÜT m. 11/3) Ancak cevaplandırılması ve incelenmesi istenen sorular ve konular görevlendirme kararında belirtilenlerin dışında ise bilirkişiyi görevlendiren mahkeme tarafından takdir edilecek miktarda ek ücret bilirkişiye ödenebilir.

Bilirkişi masraf ve giderlerinin yatırılması bakımında ikili bir ayrıma gidebiliriz. Bunlardan ilki, HMK'nın 120. maddesine 7502 sayılı kanunla yapılan değişiklik ile 2011-2019 yılları arasında yayınlanan gider avansı tarifeleri dönemidir. Bu ilk ayırım döneminde bilirkişi delili için yatırılması gereken giderler hatalı bir şekilde gider avansı içerisinde kabul edilmekteydi. Bunda dolayı da davacı, dava dilekçesinde bilirkişi deliline dayanmışsa yukarıda bahsedilen esaslar uyarınca bilirkişi avansı ile birlikte diğer masrafları mahkeme veznesi peşin olarak yatırması gerekiyordu. Davacının yatırması gereken bu masraflar gider avansı olarak kabul edildiğinden dolayı HMK m. 114/1-g bendi uyarınca dava şartlarındandır. Dolayısıyla mahkeme davacının yatırması gereken gider avansını yatırıp yatırmadığını dava her aşamasında resen araştırmaktadır. Ayrıca taraflar da gider avansının yatırılmadığını veya eksik yatırıldığını ileri sürebilir. (HMK m. 115/1) Hâkim dava şartı olan gider avansının eksik veya hiç yatırılmadığını tespit etmesi durumunda, davacı tarafa eksikliğin gidermesi için iki haftalık kesin süre verir. Bu kesin süre müddetinde eksik tamamlanmazsa davacının davası usulden reddedilir.¹⁹²

Diğer ayırım ise 7521 sayılı kanun ile HMK'nın 120. maddesine yapılan değişiklik ile 2020 yılı ve sonrasında yayınlanan gider avansı tarifesi dönemine ilişkindir. Bu değişiklikler sonrasında delil avansı bölümünde anlattığımız üzere dava dilekçesinde bilirkişi delilene başvursa dahi bu delile dair masrafları başta peşin olarak yatırmasına gerek yoktur. Başka bir anlatımla, başta peşin olarak yatırmaması nedeniyle davası usulden reddedilemez. Ancak hâkimin delil için kendisine tayin ettiği kesin süre içerisinde yatırmazsa, delile dayanmaktan vazgeçmiş sayılacaktır. Bu anlattığımız ikili ayırım yalnızca bilirkişi giderleri için değil tanık ve keşif giderleri için de geçerlidir.

¹⁹² ALDEMİR, s. 1175.

Davacı, davasını ikame ettikten sonra yargılama safhasının devam ettiği sırada taraflardan herhangi birinin bilirkişi deliline dayanması durumunda, HMK'nın 324. maddesi hükmü gereğince delil ikamesi için avans yatırılması gerekmektedir. Bu madde uyarınca, taraflar bilirkişi delili için mahkeme tarafından belirlenen masraf ve ücreti avans olarak mahkeme veznesine kesin süre içinde yatırması gerekmektedir. Taraflar bilirkişi deliline birlikte dayanmışlarsa gerekli avansı yarı yarıya yatırmak zorundadır. Verilen kesin süre içerisinde belirlenen miktardaki avansın hiç veya eksik yatırılması durumunda ise HMK m. 115'ten farklı olarak tarafın bilirkişi deliline dayanmaktan vazgeçmiş sayılmasına karar verilir. Bilirkişi deliline dayanmaktan vazgeçilmiş sayılmasına karar verilebilmesi için mahkemenin bilirkişi incelemesi yapılması kararında açıkça, verilen kesin süre içerisinde avansın yatırılmaması durumunda delile dayanmaktan vazgeçeceklerin ihtarının yapılması gerekir. Çünkü ilk durumdaki gider avansından farklı olarak taraflar dava sırasında haklılıklarını ispat etmek için bu delile başvurmuşlardır ve ikame etmek istedikleri bu delil için gerekli avansı yatırmaları dahi davalarının ispatını başka bir şekilde gerçekleştirebilirler. Bu sebeple ki kanun koyucu da gider avansı ile delil avansının yatırılmamasının sonucunu ayrı yaptırımlara tabi tutmuştur.¹⁹³

Bilirkişi deliline davanın taraflarının haricinde mahkeme tarafından da resen başvurulabileceğinden bahsetmiştik. Bu durumda bilirkişi incelemesi için gerekli avansın ödenmesi için hâkim taraflardan biri veya her ikisine süre verir. Verilen süre içerisinde bilirkişi incelemesi için gereken avans yatırılmazsa, hâkim ileride haksız çıkan taraftan tahsil edilmek üzere gerekli avansın Devlet Hazinesinden ödenmesine karar verebilir. Ancak hâkim her dava türü için değil, tarafların serbestçe edemeyeceği dava ve işler bakımından geçerlidir. (HMK m. 325)

2.4.8 Diğer Yargılama Giderleri

Yukarıda anlattığımız yargılama giderlerinin haricinde bir takım başka yargılama giderleri bulunmaktadır. Bu yargılama giderleri Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 323. maddesinde düzenlenmiştir. HMK'nın 323. maddesinde düzenlenen diğer giderler; dosya ve sair evrak giderleri (HMK m. 323/1-c), geçici hukuki koruma tedbirleri ve protesto, ihbar, ihtarname ve vekâletname düzenlenmesi dair giderler (HMK m. 323/1-ç), resmi dairelerden alınan

¹⁹³ Bu yönden bkz. Yargıtay 12. HD. 25.06.2018 T., 2018/8297 E., 2018/6716 K. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamaları> (25.02.2024).

belgeler için ödenen harç, vergi, ücret ve sair giderler (HMK m. 323/1-f), vekil ile takip edilmeyen davalarda davanın tarafı olan asılın davada hazır olmak için yapacağı hazır bulunduğu günlere dair seyahat ve kalacağı yere ilişkin giderleri ile vekil ile temsil edilmesine rağmen mahkemece bizzat dinlenilmek, isticvap olunmak veya yemin eda etmek üzere çağrılan taraf için takdir edilecek seyahat ve kalacağı yere ilişkin giderleri (HMK m. 323/1-g) şeklindedir.

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile yargılama giderleri sadece 323. maddesi ile sınırlandırılmamıştır. HMK 323. maddesinde düzenlenmemekle birlikte özel kanunlarda yargılama gideri olarak kabul edilen ya da yargılama faaliyeti sırasında yargılamaya dair yapılan giderlerinin de mahkemece yargılama gideri olarak kabul edilebilir. Bundan dolayı 6100 sayılı HMK ile HMUK'tan farklı olarak 323. maddenin son fıkrasında “yargılama sırasında yapılan diğer gider” şeklinde bir fıkra düzenlenmiştir. Böylelikle dava sonucunda hâkim, yargılama için gerekli olan diğer giderleri hükümde haksız çıkan tarafa yargılama gideri olarak yükletebilecektir. Bu duruma bir örnek verecek olursak, davanın görülmesi sırasında yabancı dildeki bir belgenin Türkçe'ye çevrilmesi için gerekli çeviri masrafları ile davanın taraflarından birinin yabancı uyruklu olup, Türkçe bilmeyen kişilerden olması durumunda mahkeme huzurunda kendini ifade edebilmesi için tercüme hizmetinden doğan tercümanlık ücreti de her ne kadar yargılama giderleri arasında açıkça sayılmış olmasa da yargılama gideri olarak kabul edilebilecektir.¹⁹⁴

Özel kanunlardan kaynaklanan diğer yargılama giderleri ise, dava şartı olan zorunlu arabuluculuktur. Kanun koyucu hukuk yargılamasındaki belirli iş ve davalar bakımından dava açılmadan önce tarafların arabulucuya başvurmalarını zorunlu kılmıştır. Zorunlu arabuluculuğa dair özel düzenlemeler; 7036 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu'nun 3. maddesi, 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunu'nun 73/A maddesi, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 5/a maddesi ve son olarak 05.04.2023 tarihli Resmî Gazete ile getirilen Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu 18/B maddesi şeklindedir.

Bu özel kanunlardan doğan zorunlu arabuluculuk faaliyetleri çerçevesinde arabulucu, yapacağı masraflar ile birlikte harcamış olduğu emeğinin karşılığı ücreti talep etme hakkına

¹⁹⁴ RÜZGARESEN, s.181-183; ALDEMİR, s. 1193.

sahiptir. Aksine bir düzenleme olmadıkça arabulucu, arabuluculuk faaliyeti sona erdiği tarihte yürürlükte bulunan Arabulucu Asgari Ücret Tarifesine göre belirlenecek olan ücrete hak kazanır. (HUAK m.7/1-2) Arabuluculuk faaliyeti kapsamında asgari tarife göre Adalet Bakanlığı bütçesinden karşılanan bu ücret yargılama giderleri arasındadır. (HUAK m. 18/A-13) Bu düzenleme sayesinde başta taraflarca veya Adalet Bakanlığı bütçesinden karşılanan arabuluculuk ücreti ve giderleri davanın sonunda HMK'nın 326. maddesi uyarınca haksız çıkan tarafa yükletilecektir. Ancak bu genel kuralın istisnası olarak, zorunlu arabuluculuğa tabi bir davada taraflar, geçerli bir mazereti olmaksızın ilk toplantıya katılmazsa ve bu nedenle arabuluculuk faaliyeti sonlanırsa bu durum tutanakta belirtilerek mahkemeye sunulur. Katılmayan taraf davanın sonunda kısmen veya tamamen haklı çıksa dahi yargılama giderlerinin tamamından sorumlu olur. Arabuluculuk toplantısına her iki tarafta katılmaması sebebiyle arabuluculuk faaliyeti son bulmuşsa, taraflardan her biri kendi yapmış oldukları yargılama giderlerinden sorumlu olur. Yani yapmış oldukları giderler kendi üzerlerine bırakılır. (HUAK m.18/A-11)

2.5 VEKALET ÜCRETİ

2.5.1 Genel Olarak

Vekalet ücretine dair hukukumuzda çeşitli yasal düzenlemeler ve tanımlamalar bulunmaktadır. Türk Borçlar Kanunu'nun 503. maddesine göre, vekalet sözleşmesinden kaynaklanan ücret olarak tanımlanmıştır. Ancak Borçlar Kanunu uyarınca düzenlenecek olan vekalet sözleşmesinde ücret, sözleşmenin asli unsurlarından değildir. Yani ücretsiz olarak vekillik yapılması da mümkündür.¹⁹⁵ Ancak hukuk yargılaması bakımından genel kabul göre vekalet sözleşmesinin ve vekilliğin ücrete bağlı olarak yapılmasıdır, buna ilişkin yasal düzenlemeler özel kanunlarla ihdas edilmiştir.¹⁹⁶

Vekalet ücretinin özel kanuni düzenlemesi olarak, Avukatlık Kanunu karşımıza çıkmaktadır. Avukatlık Kanunu'nda vekalet ücreti tanımı ve unsurları düzenlenmiştir. Buna göre; vekil eden iş sahibi ile avukat arasında, belli bir hukuki yardımı ve meblağı veyahut değeri içermesi gerekir şeklindedir. (AvK m. 163/1) Diğer bir tanım olarak, vekalet ücreti, avukatın

¹⁹⁵ YALÇINDURAN, Türker: Vekalet Sözleşmesinde Ücret, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Ankara, 2007, s.107.

¹⁹⁶ PAPAĞCI, s.47.

hukuki yardımının karşılığına tekabül edecek miktarda ücreti veya değeri ifade etmektedir. (AvK m. 164/1) Görüldüğü gibi Borçlar Kanunu'ndaki vekalet sözleşmesine ilişkin yasal düzenlemeden ayrılan en önemli unsur vekil eden ile avukat arasında yapılacak olan avukatlık sözleşmenin mutlaka belirli bir hukuki yardım taahhüt etmesi ve bu hukuki yardım karşılığı belirlenecek belli bir miktardaki meblağı sözleşmenin içermesi gerekir. Yani belli bir hukuki yardım ile bu yardım karşılığı meblağ sözleşmenin zorunlu unsurudur. Ancak hukuki yardım karşılığı alınacak olan ücrete dair AvK m. 164/5'e göre istisna getirilmiştir. Buna göre, ücretsiz dava alınması halinde bu durum avukat tarafından bağlı bulunduğu baronun yönetim kuruluna bildirilir. Avukatların hangi durumlarda istisnai olarak ücretsiz dava ve iş takibi yapacağı Avukatlık Kanunda açıkça düzenlenmese de gerek öğretide gerekse de yerleşik uygulamada avukatın aile yakınları vb. kişilerden ücret talep edemeyeceğinden dolayı baro yönetimine bildirmek ve gerekli vergisel yükümlülüklerle uymak şartı ile sınırlı olarak ücretsiz dava alma imkanı tanınmıştır.¹⁹⁷

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 323. maddesinin 3. bendinde vekille takip edilen davalarda kanun gereğince takdir edilecek vekalet ücreti yargılama giderleri kapsamında sayılmıştır. İşte HMK'nın yargılama gideri olarak kabul ettiği bu vekalet ücreti, Avukatlık Kanunu'nun 164. maddesinin 5. fıkrasında düzenlenmiştir. Buna düzenlemeye göre, davanın sonunda hükümde kendisini vekil ile temsil ettirmiş olan karşı tarafa Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi uyarınca lehine vekalet ücretine hükmedilir. Bu tahmil olunan vekalet ücreti, avukata aittir. Yargılama giderleri olarak kabul edilen bu karşı vekalet ücretine avukatın hak kazanabilmesi için iş sahibi ile avukat arasında belli bir hukuki yardımın sağlanacağına ilişkin avukatlık sözleşmesinin bulunması gerekmektedir.¹⁹⁸ Burada önemli bir ayrım söz konusudur. Yargılama gideri sayılan vekalet ücreti Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi'ne göre belirlenirken, vekil eden ile avukat arasında avukatlık sözleşmesinden doğan avukatlık ücreti ise Avukatlık Kanunu uyarınca belirlenir ve yargılama giderleri kapsamında değerlendirilmemektedir.¹⁹⁹

Bu ayrımın hukuki düzenlemeleri ile inceleyecek olursak; vekil eden ile avukat arasında yapılacak olan avukatlık sözleşmesinde avukatlık ücreti olarak, alt sınır bakımından

¹⁹⁷ <https://www.barobirlik.org.tr/DisiplinKararlariDetay/559> (son erişim tarihi 25.03.2024)

¹⁹⁸ **AYKUT**, s. 29.

¹⁹⁹ **AY**, Refik: Yargı Makamlarınca Hükmedilen Vekalet Ücretlerine İlişkin Bir Sorun ve Çözümü, İBD, 2011/85/1, s. 160; **ALANGOYA / YILDIRIM / DEREN YILDIRIM**, s. 417; **ARSLAN / YILMAZ / TAŞPINAR AYVAZ / HANAĞASI**, s. 734-735.

Avukatlık Asgari Ücret Tarifesinde belirlenen ücretten az olmamak ve dava veya hükümlenilecek şeyin değerinin %25'ini aşmamak şartıyla taraflar serbestçe tasarruf edebilirler. (AvK m. 164/2-4) Buna karşın yargılama gideri sayılan karşı vekalet ücreti ise, genel kural olarak davanın konusu para veya para ile ölçülebilen hukuki yardımlarda nispi oranda, davaya konu edilen şey para veya para ile ölçülebilen hukuki yardımlardan değilse Avukatlık Asgari Ücret Tarifesinde belirlenen maktu orandaki ücrete tabidir. (AAÜT m. 17)²⁰⁰

2.5.2 Yargılama Gideri Olarak Kabul Edilen Vekalet Ücreti

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda yargılama gideri olarak düzenlenmiş olan vekalet ücreti, davada kendisini avukat vasıtası ile temsil ettirip de dava konusu uyuşmazlık hakkında uyuşmazlığı çözümlemekle görevli mahkeme tarafından hakkında müspet hüküm tesis edilen kişi lehine hükmedilir. Başka bir deyişle davayı kazanan taraf lehine, haksız çıkan tarafın aleyhine hükmedilen ücrete vekalet ücreti denir.²⁰¹ Yargılamanın sonunda davayı kazanan taraf lehine vekalet ücretine hükmedilebilmesi için tarafın vekil ile temsil edilmiş olması yeterli olup, davanın başından sonuna avukat ile temsil edilme zorunluluğu bulunmaktadır. Çünkü hangi aşamada olursa olsun davayı kabul eden ve takip eden avukat tarifede belirlenen ücretin tamamına hak kazanır. (AAÜT m. 5) Yani avukat davayı kabul edip de tek celse dahi davayı takip etmiş bulunsa, temsil ettiği taraf davayı kazanırsa vekalet ücretinin tamamına hak kazanır. Mahkeme yargılama gideri olan avukatlık ücretini resen takdir eder ve vekalet ücreti ayrı bir davaya konusu yapılamaz.²⁰²

Mahkeme tarafından hükmedilecek olan vekalet ücretinin hesaplanmasında Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi kıstas alınır. Asgari ücret tarifesi her yıl Türkiye Barolar Birliği Yönetim Kurulu'nca hazırlanarak Adalet Bakanlığı'na gönderilir. Adalet Bakanlığı'na ulaştığı tarihten itibaren bir ay içinde Bakanlıkça karar verilmezse ya da onaylanması suretiyle kesinleşerek yürürlüğe girer. Bakanlık uygun görmezse Tarife'yi Barolar Birliği'ne tekrar gönderebilir. Bu durumda, Baro Yönetim Kurulu'nun üçte iki oy çoğunluğuyla kabul edilirse Tarife onaylanmış kabul edilir ve yürürlüğe girer. (AvK m.168/2)

²⁰⁰ AY, s. 160-161; KURU/AYDIN, s. 605.

²⁰¹ ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, s. 757; PEKCANITEZ/ TAŞ KORKMAZ/ÖZEKES/AKKAN, Cilt III, s. 2395; PAPAKÇI, s. 72.

²⁰² ÜSTÜNDAĞ, s. 774; KURU, Usul, Cilt V, s. 5384.

Vekalet ücreti, takdir edilirken hukuki yardımın nihayete erdirildiği veya dava sonunda verilen hüküm tarihinde yürürlükte bulunan Asgari Ücret Tarifesi esas alınarak belirlenir. (AvK m. 168/3) Mahkeme huzurunda görülen davada taraf kendini birden fazla avukat ile tespit ettirmişse ve dava lehine sonuçlanmışsa, taraf lehine tek bir vekalet ücretine hükmolunur. (AAÜT m. 4) Yine taraflar arasındaki uyuşmazlık, davanın konusuz kalması, feragat, kabul, sulh veya herhangi bir nedenle ön inceleme aşamasında taraflar arasında ön inceleme tutanağı imzalanana kadar bertaraf edilirse, Asgari Tarife uyarınca belirlenecek olan vekalet ücretinin yarısına, ön inceleme safhasındaki ön inceleme tutanağı imzalandıktan sonra giderilirse Asgari Tarife'ye göre belirlenecek olan vekalet ücretinin tamamına hükmedilir. (AAÜT m. 6)

Yargılama giderleri kapsamında sayılan ve mahkemece hükmedilecek olan vekalet ücretinin vekil eden tarafa mı yoksa davada temsil eden avukata mı aidiyeti sorunu karşımıza çıkmaktadır. Genel kural olarak diğer yargılama giderlerinde olduğu gibi davada haklı çıkan taraf lehine hükmedildiğinden, lehine karar verilen tarafa ait olması gerekmektedir. Ancak bu genel kural karşısında Avukatlık Kanunu'nun 164. maddesinin 5. fıkrasındaki yasal düzenlemeye göre; davanın sonunda hüküm ile Asgari Tarife uyarınca tahmil olunacak karşı vekalet ücreti avukata aittir, temsil edilenin borcuna binaen takasa veya mahsup edilemez, haczedilemez. Mahkemece bizzat davanın tarafı lehine hükmedilen vekalet ücreti, lehine hüküm tesis edilen tarafa ait olmalıdır. Ancak avukata ait olacağına dair bu düzenleme, hukukun genel prensiplerine ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun yargılama giderlerine ait kanuni düzenlemelerine aykırılık teşkil etmektedir. Avukatlık Kanunu'ndaki bu yasal düzenleme avukat ile iş sahibi arasında geçerli olup, mahkemenin davanın sonunda resen hükme bağladığı yargılama gideri olan vekalet ücretine sirayet edemez.²⁰³ Bizim de katıldığımız bu görüşte mahkeme, vekalet ücretini ancak tarafların lehine veya aleyhine olacak şekilde hükmetmektedir dolayısıyla da vekalet ücreti davanın taraflarına aittir. Ancak uygulamada sıklıkla avukatlar, müvekkilleri lehine hükmedilecek vekalet ücretlerini doğrudan kendileri almaktadır ve maalesef ki bu hukuka aykırı uygulama genel teamül niteliği kazanmıştır. Bunun sonucunda da dava yoluyla hakkını aramak isteye kişilere

²⁰³ Yargıtay 9. HD 05.06.2012 T., 2012/17061 E. 2012/19645 K. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamalari> (27.03.2023).

ekonomik anlamda önemli bir külfet yükleyeceğinden dolayı adalete erişim hakkı ve mahkemeye erişim hakları kısıtlanmış olacaktır.²⁰⁴

2.5.3 Avukatlık Sözleşmesinden Kaynaklanan Vekalet Ücreti

Medeni yargılama usulü hukukuna göre, mahkeme huzurunda görülen davada avukat ile temsil zorunluluğu bulunmamaktadır. Dava açma kabiliyetine haiz herkes kendi davasına ait evrakları düzenleyerek davasını bizzat açabilir ve işini takip edebilir. (AvK m. 35/3) Mahkeme huzurunda davası görülen taraf kendini avukat ile temsil ettirmesi durumunda, avukatına bir ücret ödemesi gerekmektedir. Bu ücret müvekkil ile avukat arasında yapılacak olan sözleşme ile belirlenebilir. İş bu sözleşme gereği müvekkiline hukuki yardımda bulunmasına karşılık avukata ödenecek olan bu ücrete “avukatlık ücreti” denir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 323. maddesinde düzenlenen yargılama giderleri kapsamında olmayan vekalet ücretinin temeli, avukatlık sözleşmesine dayanmaktadır. Avukatlık sözleşmesi yazılı şekilde yapılması zorunlu unsur olmayıp sözlü şekilde de avukatlık sözleşmesi yapılabilir. Yazılı şekilde yapılması ispat sorununu bertaraf etmek açısından önemli olup, sözlü şekilde yapılan avukatlık sözleşmesi genel hükümlere tabidir. (AvK m. 163/1)²⁰⁵

Avukat ile müvekkili arasında yapılacak olan avukatlık sözleşmesinden doğan vekalet ücretini kural olarak taraflar serbestçe kararlaştırabilirler. Ancak sözleşmede belirlenecek olan bu ücret Avukatlık Asgari Ücret Tarifeleri’nde belirlenen dava ve işlerden daha az olamaz. Yani alt sınır Tarife’de belirlenen miktardır. (AvK m.164/4) Burada sözleşmeden doğan vekalet ücreti için ikili bir ayrıma gidilir. İlk olarak avukat ile müvekkili arasında yapılan sözleşmede belirli bir ücret karara bağlanmışsa, dava konusunun değeri para ile ölçülemeyen dava ve işlerde Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi esas alınarak ücret belirlenir. Dava konusunun değeri para ile ölçülebilen dava ve işlerden ise, Asgari Tarife’de belirlenen ücretten daha az olmamak şartıyla ücret itirazlarını incelemeye yetkili merci tarafından davanın kazanılan bölümü için avukatın sarf etmiş olduğu emek dikkate alınarak kararın kesinleştiği tarihteki dava değerinin %10’u ile %20’si arasındaki bir miktar avukatlık ücreti olarak belirlenir. (AvK m.164/4) Diğer ayrım ise taraflar arasında belli bir miktar ücretin ya

²⁰⁴ PEKCANITEZ/ TAŞ KORKMAZ/ÖZEKES/AKKAN, Cilt III, s. 2397-2398.

²⁰⁵ PEKCANITEZ/ TAŞ KORKMAZ/ÖZEKES/AKKAN, Cilt III, s. 2392; KURU/AYDIN, s. 603-604; ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, s. 763.

da müddeabihin belli bir oranın ücret olarak avukata verileceği kararlaştırılabilir. Belirli bir oranın avukatın, avukatlık ücreti olarak belirlenmesine ilişkin sözleşmeler geçerlidir. Çünkü kural olarak avukatlık sözleşmesi belirli bir miktar ücreti içermesi gerekmektedir ve bu durumda da ücretin belli olduğu en başından beri sarihtir.²⁰⁶ Avukat ile müvekkili arasında serbestçe belirlenecek olan ücretin üst sınırı ise dava sonucunda müvekkil lehine hükmedilecek değerin veya paranın %25'idir. Yani özetleyecek olursak belirlenecek olan ücretin alt sınırı Tarife'de belirlenen ücrettir, üst sınırı ise dava değerinin %25'idir. Bu aralıkta yer alacak bir meblağ avukatlık ücreti olarak belirlenebilir.

Avukatlık ücreti olarak dava değerinden belirli bir pay alınabileceğine ilişkin avukatlık sözleşmeleri geçerli olmakla birlikte sözleşmede para haricinde davaya konu edilen bir malın veya hakkın bir bölümünün avukata aynen ücret olarak verileceğine dair hükmü barındırmaz. (AvK m.164/3) Bu durum öğretide davanın sonucuna katılma yasağı olarak addedilmektedir.²⁰⁷

Avukatlık sözleşmesinin unsurların biri olan belirli bir hukuki yardımın yapılması hususunda, taraflar arasında aksine bir anlaşma yoksa avukatın müvekkilinden hukuki yardım karşılığı aldığı ücret sadece vekil edenin sözleşme konusu ettiği dava ve işin karşılığı olup bu davayı ilgilendiren başka bir dava veya karşı dava açılması hallerini kapsamamaktadır. Bu türdeki dava ve işler için avukata ayrıca bir ücret ödenmesi gerekmektedir.²⁰⁸ Avukat, müvekkilinin kendisi temsil etmesi ve takip etmesi için verdiği dava veya işi sonuna kadar takip etmesi durumunda kararlaştırılan ücrete hak kazanabilir. Avukat, vekilliğini üstlendiği davayı veya takip ettiği işi haklı bir neden olmaksızın takip etmezse, hiçbir ücret talep edemez ve peşinen almış olduğu ücreti de iade etmek zorundadır. (AvK 174/1) Ancak bu durumun tersine avukat müvekkili tarafından haklı bir sebep olmaksızın azledilirse kararlaştırılan avukatlık ücretinin tümüne hak kazanır. (AvK m. 174/2)

²⁰⁶ PEKCANITEZ/ TAŞ KORKMAZ/ÖZEKES/AKKAN, Cilt III, s. 2392; GÖRGÜN, L. Şanal/ BÖRÜ, Levent/ KODAKOĞLU, Mehmet: Medeni Usul Hukuku 6. Baskı Ankara 2020, s. 616-617

²⁰⁷ PEKCANITEZ/ TAŞ KORKMAZ/ÖZEKES/AKKAN, Cilt III, s. 2393; ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, s. 764.

²⁰⁸ GÖRGÜN/BÖRÜ/KODAKOĞLU, s. 616-617; YİBK, 31.05.1944 T., 34/ 21 (RG, 25.07.1944, S. 5765). (Son erişim tarihi 28.03.2024)

3. MEDENİ USUL SİSTEMİMİZDE YARGILAMA GİDERLERİNDEN SORUMLULUK

3.1 GENEL OLARAK

Medeni yargılama hukukunda; mahkeme huzurunda görülen davanın hüküm sonuca ulaşabilmesi için gerekli olan yargılama giderlerine tarafların ne oranda katılacağı noktasında, iki seçenek vardır. İlk seçenek olarak ya karşı tarafa yükletilecektir ya da ikinci seçenek olarak harcamaları yapan tarafın kendisinin üzerinde bırakılacaktır. Bu şekilde ikili bir ayrıma gidilmesindeki temel sebebi ise davanın sonunda hangi tarafın haklı çıkacağıının önem arz etmesindendir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda yargılama giderlerinin sorumluluk başlığı adı altında düzenlenen 326. maddesine göre, yargılama giderleri aleyhine hüküm verilen taraftan alınmasına karar verilir. Yani HMK m. 326 uyarınca, yargılama faaliyeti sırasında yargılama giderlerini karşılayan taraf dava sonunda haklı çıkarsa, yargılama giderlerinin tamamı haksız çıkan karşı tarafa yükletilir. Ancak bunun tersine haksız çıkması durumunda, gerçekleştirmiş olduğu tüm yargılama masraf ve giderleri kendi üzerinde bırakılır. Buradan anlaşılabileceği üzere; dava açılırken ve yargılama sırasında yapılan masraf ve giderleri karşılayan taraf ile dava sonunda yargılama masraf ve giderlerinden sorumlu tutulan taraf, aynı olabileceği gibi farklı taraflar da olabilmektedir. Buradan hareketle, yargılama faaliyetinin yürütülürken yargılama giderlerinin yükümlüsü olma tabiri ile ve davanın hükme bağlanması neticesinde yargılama masraf ve giderlerinin sorumlusu olma tabirinin farklı kavramlar olduğu karşımıza çıkmaktadır.²⁰⁹

Yargılama giderleri ile ilgili iki farklı kavram olduğundan bahsetmiştik. Bu kavramların ne olduğunu inceleyecek olursak; yargılama giderlerinin yükümlüsü kavramı ile yargılama faaliyetinin yürütülmesi ve ilerlemesi için yapılması gerekli olan masraf ve giderleri, dava görülürken peşinen yatıran taraf olarak tanımlayabiliriz. Yargılama giderlerinden sorumlu tutulan taraf ise, dava sonunda lehine karar verilen tarafın yaptığı giderler ile dava için gerekli masraf ve giderleri yatırmakla yükümlü olan tarafın yaptığı yargılama giderlerden asıl sorumlu olan ve hüküm sonucunda üzerine yükletilecek olan taraftır. Bu iki kavram dava sonunda aynı taraf üzerinde birleşebileceği gibi farklı taraflar üzerinde de birleşebilir.

²⁰⁹ ÇELİKOĞLU, Cengiz Topel: Karşı Tarafa Tahmil Olunan Avukatlık Ücretinin Hukuki Niteliği, DEÜHFD, C.16, Prof. Dr. Hakan Pekcanitez'e Armağan ÖS, 2015, s. 1102-1104; ATALI/ERMENEK /ERDOĞAN, s. 686-687; ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, s. 759-760.

Mesela davacı, dava açarken ve dava sırasında avans olarak yatırdığı yargılama masraf ve giderleri bakımından yargılama gideri yükümlüsü sıfatındayken davanın sonunda lehine karar verilerek davada haklı bulunduğu için bu sefer davalı karşı taraf, yargılama giderlerinden sorumlu olacaktır. Böylelikle yükümlülük yer değiştirmiş olur. Davacının aleyhine hüküm verilerek davada haksız çıkması durumunda ise, yükümlüsü olduğu yargılama giderlerinden bu sefer sorumlusu olur. Yani davalının yapmış olduğu yargılama giderlerinin yanı sıra dava açarken ve yargılama faaliyeti sırasında kendisinin yapmış olduğu giderler de üzerinde bırakılır.²¹⁰

Çalışmamızın bu kısmına kadar yargılama giderlerinin neler olduğunu, yargılama gideri yükümlüsü ile yargılama gideri sorumlusu kavramlarını anlatmış olduk ve genel anlamda yargılama giderlerinden sorumluluğa kısaca değindik. Ancak buradan sonraki başlıklarda hukuk yargılamalarında yargılama giderlerinden sorumluluğa dair kurallar ve özellik arz eden durumlar detaylı bir şekilde incelenecek olup, alt başlıklara ayırarak konuları irdedeleyeceğiz.

3.2 SORUMLULUĞA DAİR KURALLAR

3.2.1 Yargılama Giderlerinin Davada Haksız Çıkan Tarafa Yükletilmesi

Hukuk yargılamasında, yapılan yargılama faaliyetinin sonunda yargılama giderleri, aleyhine karar verilenden taraftan tahsil edilmesine hükmedilir. (HMK m. 326) Yani açılmış olan dava neticesinde kural olarak haksız çıkan taraf haklı çıkan tarafın yapmış olduğu bütün giderleri ödemekle yükümlü olur, tarafların davada kusurlu olup olmamaları yargılama giderlerinden sorumluluk bakımından önem teşkil etmemektedir.²¹¹ Davanın sonunda haksız çıkan tarafın yargılama giderlerinden sorumlu olmasının sebebi olarak bir görüşe göre²¹²; davada haklı çıkan tarafa karşı haksız bir şekilde zarara uğramasına sebebiyet verdiği içindir. Yani TBK m. 49 bağlamında haksız eyleminden doğan zarar olarak yargılama giderinden sorumlu tutulmasıdır. Bu bağlamda HMK m. 326 bir bakıma TBK m. 49'un yansımasıdır.

²¹⁰ PINAR, s. 130-136; RÜZGARESEN, s. 214-216.

²¹¹ ALANGOYA / YILDIRIM / DEREN YILDIRIM, s. 418-419; ALDEMİR, s. 97-108; KURU, Usul, Cilt V, s. 5334-5335; ÜSTÜNDAĞ, s. 649; ÖZTÜRK, İlhami: Bir Hükümün Bozulmasını Takiben Verilen Kararda Hesaplanan Yargı Harcından Bozulan Hüküm Dolayısıyla Ödenmiş Olan Harcın Mahsubu Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, 2015, C:5, S:2, s. 158.

²¹² TANRISEVEN, s. 26.

Yargılamanın sonunda haksız çıkan tarafa yükletilecek olan yargılama giderleri, davacı ve davalı tarafça davanın görülmesi sırasında yapılan masraf veya ödemeleri kapsamaktadır. Bu doğrultuda ödetilmesi gereken yargılama giderlerini kapsam olarak sayacak olursak, öncelikle davayı kazanan tarafın dava sırasında peşin olarak ödemek zorunda olduğu giderler, varsa Hazine tarafından karşılanan giderler ve davayı kazanan taraf kendisini vekil ile temsil ettirmişse kazanan taraf lehine hükmedilmesi gereken vekalet ücreti olarak sayabiliriz.²¹³ Davayı kaybeden tarafın yapmış olduğu giderler ise bu durum kendi üzerine kalmış olur.

Yargılama giderleri ile tahmil olunacak vekalet ücretinin haksız çıkan tarafa yükletilmesinin hukuki dayanağı her ne kadar HMK m. olsa da esasen sorumluluğun temeli, haksız olarak karşı tarafın zararına neden olunması ve Türk Borçlar Kanunu'nun 49. maddesinde düzenlenen haksız fiil sorumluluğuna dayanmaktadır. Yani davada haksız çıkan taraf haklı görülen tarafın masraf yapmasına sebebiyet verdiği için bu giderler, haksız çıkan tarafa yükletilir.²¹⁴

Dava sonunda verilecek olan hükmün türü de yargılama giderlerinden sorumluluk noktasında belirleyici olacaktır. Yargılama sonunda davacının davasının kabulüne karar verilmesi durumunda, haksız çıkan davalı yan yargılama sırasında yapılan giderlerden ve harçtan sorumlu olacaktır. Davalıya yükletilmesi gereken harç bakımından, dava nispi karar ve ilam harcına tabi bir dava ise, davacının dava açarken ödediği peşin harç ile bakiye karar ve ilam harcının tamamıdır. Dava maktu karar ve ilam harcına tabi davalardan ise, davacının başta peşin olarak ödemiş olduğu başvurma harcı ile maktu karar ve ilam harcı davalı yan üzerine bırakılır. Tam tersi ihtimalde davacının davası esastan reddedilirse, bu sefer yukarıda bahsetmiş olduğumuz harçlar davacı taraf üzerine bırakılır.²¹⁵

²¹³ **PINAR**, s. 225; **KURU**, Usul, Cilt V, s. 5332; **KURU/ARSLAN/YILMAZ**, s. 733-734; **PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES**, s. 543; **RÜZGARESEN**, s. 220.

²¹⁴ **ALDEMİR**, s. 98; **RÜZGARESEN**, s. 252.

²¹⁵ **PINAR**, s. 225; Hukuk yargılamasında dava yoluyla hakkını aramak isteyen kişilerin yargı yoluna başvururken yargılama gideri olarak en başta; başvurma harcı ile taraf sayısının üç katı kadar tebligat ve posta masrafını yatırmaları gerekmektedir. Dava açarken ki en başta yapılan bu giderlere ilişkin detaylı bilgileri harçlar ve gider avansı bölümünde anlatmıştık. Ancak hukukumuzda Türk Yargı makamlarına başvuracak olan belirli durumdaki kişilerden ve durumlardan bu yargılama harçlarının yanı sıra teminat yatırılması da istenilmektedir. HMK'nın 84. maddesinde teminat gösterilecek haller ile devamındaki maddelerde teminata dair hususlar düzenlenmiştir. Yine MÖHUK'un 48. maddesinde teminat yatırılması gereken haller düzenlenmiştir. HMK m. 84 ile MÖHUK m. 48'deki düzenlemeler birbirlerine paralel olup, teminat alınmasının sebebinin yargılamanın sırasındaki muhtemel yargılama giderlerinin güvence altına alınmak istemesidir. Teminat yatırma zorunluluğu

Açılan dava neticesinde her iki tarafta da kısmen haklı çıkması durumunda ise HMK'nın 326. maddesinin 2. fıkrası gereğince mahkeme, tarafların davadaki haklılık oranına göre yargılama giderlerini taraflara paylaştırır. Davada haksız çıkan tarafın birden fazla olması durumunda mahkeme, bu kişiler arasında yargılama giderlerini paylaştırma yoluna gidebileceği gibi müteselsilen sorumlu tutulmalarına da hükmedebilir. (HMK m. 326/3) Mahkemece davanın sonunda haksız çıkan dava arkadaşlarının yargılama giderlerinden müteselsilen sorumlu olduklarına dair hükümde bir karar vermemişse, her bir dava arkadaşı yargılama giderlerinden kendi payına düşen miktardan sorumlu olacaktır. Sorumluluğa ilişkin bu kural hükmün tavzih edilmesi suretiyle değiştirilemez. Yani başta yargılama giderlerinden müteselsilen sorumlu olmayan dava arkadaşları sonradan tavzih yoluyla yargılama giderlerinden müteselsilen sorumlu hale getirilemez.²¹⁶

Yargılamanın sonunda mahkeme tarafından davacının talebinin kısmen kabul, kısmen reddine karar verilmesi durumunda, oranlama yapmak suretiyle tarafların haklılık oranı tespit edilir. Haksız tarafa bu oran nispetinde yargılama gideri yükletilir. Ancak harçlar konusunda tarafların haklılık oranına göre paylaştırılması kuralının uygulanmayacağını önemle belirtmek gerekir. Çünkü davacının davasının esastan reddi hariç, yargılama harçlarından davalı sorumlu tutulur. Bu durumda dava nispi karar ve ilam harcına tabi bir davası ise, alınması gereken nispi karar ve ilam harcı hesaplanır. Hesaplanan bu miktardan davacının başta ödediği peşin harç düşülür ve kalan bakiye karar ve ilam harcının davalıdan tahsil edilmesi yönünde karar verilir. Sonrasında ise “davacının davasını açarken başta peşin

hem yargılama giderleri bakımından hem de HMK m. 114/1-ğ'de dava şartı olarak kabul edildiğinden önem arz etmektedir. Bu konuda detaylı bilgi için bkz. **AYGÜL**, Musa/**ALTINTAŞ**, Elif Hande: Sığınmacıların Teminat Yatırma Yükümlülüğü, Public and Private International Law Bulletin, Cilt 40, Sayı 2, 2020, s. 707–727; **TÜTÜNCÜBAŞI**, Uğur: Milletlerarası Usul Hukukunda Teminat Gösterme Yükümlülüğü, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 12, Sayı 2, 2010, s. 1-55; **ACUN MEKENGEÇ**, Merve: Türk Hukuku'nda Teminat Gösterme Yükümlülüğü, Milletlerarası Hukuk Ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Cilt 37, Sayı 2, 2017, s. 1-33. Konunun Yargıtay kararları ışığında anlatımı açısından bkz. **KUŞCU**, Döndü: Yargıtay Kararları Işığında Milletlerarası Usul Hukukunda Yabancılik Teminatından Kaynaklanan Problemler, Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 4, Sayı 2, 2021, s. 324-346. Ayrıca Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nün bu husustaki açıklamaları için bkz. <https://diabgm.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/yabancilarin-teminat-yatirma-yukumlulugu05032021034324> (s.e.t. 16.08.2024)

²¹⁶ **ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI**, s. 760; **PEKCANITEZ/ TAŞ KORKMAZ/ÖZEKES/AKKAN**, Cilt III, s. 2405; **ATALI/ERMENEK /ERDOĞAN** s. 686-687; **KURU/AYDIN**, s. 601; **BUDAK/KARAASLAN**, s. 355. Yargıtay 4. HD, 05.11.2013 T., 2012/18724 E., 2013/16966 K. sayılı kararı <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamaları> (02.04.2024).

olarak ödemiş olduğu başvurma harcı ile peşin harcın toplamının davalıdan alınarak davacıya ödenmesi” şeklinde hüküm kurulur. Ardından da haklılık oranlarına göre yargılama giderleri paylaşılır. Haksız oldukları nispette yargılama giderleri kendi üzerlerine bırakılarak yapılan bu gidere katlanmak zorunda kalırlar.

3.2.2 Yargılama Giderlerinin Davada Haksız Çıkan Tarafa Yükletilmesinin İstisnaları

Medeni yargılama hukukumuzda; yargılama neticesinde haksız çıkan tarafın yargılama giderlerinden sorumlu olacağı kuralının esbab-ı mucibesi HMK m. 326’dır. Bu yüzden HMK m. 326 özel hukuk yargılama giderlerinin sorumluluğuna dair genel kural niteliği taşır.²¹⁷ Ancak yukarıda detaylı bir şekilde bahsettiğimiz yargılama giderlerinin haksız çıkan taraf yükletileceği genel kuralının, birtakım istisnaları bulunmaktadır.²¹⁸ İşte bu istisnalar; davada haklı çıkan tarafın haklı çıksa dahi yargılama giderlerinden sorumlu tutulması gereken haller ile davada haksız çıkan tarafın haksız çıksa dahi sorumlu tutulmaması gereken hallerdir. Bu istisnaları şu şekilde sıralayabiliriz;

- a. Yargılamanın neticesinde haklı çıkan taraf, yargılamanın gereksiz yere uzamasına veya yargılama gideri yapılmasına sebebiyet vermişse, karar harcı dışındaki diğer tüm yargılama giderlerinin bir kısmından ya da tamamından sorumlu tutulur. (HMK m. 327/1)
- b. Davada herhangi bir sıfatı olmayan kişinin, davacıyı, sanki davalı sıfatına haizmiş gibi yanıltarak, kendisine karşı dava açılmasına sebebiyet vermişse ve görülmekte olan dava da davanın sıfat yokluğu sebebiyle reddedilmişse artık bu durumda davalının faydasına olacak şekilde yargılama giderlerine hükmedilemez. (HMK m.327/2)
- c. Kötü niyete dayanarak dava açan davalı ya da hiçbir hakkı olmamasına rağmen dava açan taraf, yargılama giderlerinin haricinde bir de karşı tarafın vekili ile aralarında kararlaştırdıkları vekâlet ücretinin tamamını veya bir kısmını ödemeye mahkûm edilebilir. Sorumlu tutulacak olan vekâlet ücretinin miktarı hususunda bir anlaşmazlık

²¹⁷ ÇELİKOĞLU, s. 1104; ATALI/ERMENEK /ERDOĞAN, s. 686; BUDAK/KARAASLAN, s. 355.

²¹⁸ PEKCANITEZ/ TAŞ KORKMAZ/ÖZEKES/AKKAN, Cilt III, s. 2405; KURU/AYDIN, s. 601

çıkması durumunda veya mahkeme tarafından ücretin fahiş bulunması durumunda, bu miktar doğrudan mahkeme tarafından takdir edilir. (HMK m. 329/1)

- d. Kötü niyetli olarak dava açan davacı ya da hiçbir hakkı olmamasına rağmen dava açan taraf, yargılama gideri ve karşı tarafın vekili ile arasında yapılan avukatlık ücretinin ödemesinin yanı sıra beş yüz Türk Lirasından, beş bin Türk Lirasına kadar disiplin para cezasına mahkûm edilebilir. Bu hallerden birine tarafın avukatı neden olmuşsa şayet bu disiplin para cezası avukat hakkında tahmil olunur. (HMK m.329/2) Burada önemle belirtmekte faydalı olan iki husus bulunmaktadır. İlki, HMK 329. maddesinin ilk fıkrasında belirtilen ücret, HMK 323. maddesinde düzenlenen yargılama giderleri kapsamında sayılan vekâlet ücreti değildir. Burada kanun koyucunun bahsettiği ücret, taraf ile avukatı arasında Avukatlık Kanunu uyarınca kendi aralarında yaptıkları ve yargılama gideri sayılmayan avukatlık ücretidir. Son olarak da yargılama giderleri ancak davanın tarafları bakımından hükmedilebilir. Ancak istisnai olarak celse harcı ile HMK m. 329/2'deki düzenlemeler tarafların vekilleri bakımından da uygulanabilmektedir.
- e. Açılmış olan bir davada davalı, davanın açılmasına kendi hâl ve davranışlarıyla neden olmamışsa ve yargılama safhasındaki ilk duruşmada da davacının netice-i talebini kabul etmişse artık yargılama giderlerine ödemeye mahkûm edilemez. (HMK m. 312/2) Burada bu istisnanın uygulanabilmesi için kanunda düzenlenen iki şartın da birlikte yerine getirilmiş olması önem arz etmektedir. Yani davalı davanın açılmasına kendi hal ve davranışlarıyla sebebiyet vermemiş olmasına karşın, davacının davasını ilk duruşma geçtikten sonra mesela 3.celsede kabul ederse HMK m.312/2 artık uygulanamaz. Diğer şekilde davalı davacının davasının netice-i talebini kısmen veya tamamen kabul etmesine karşın dava açılmasına kendisi sebebiyet vermişse yargılama giderlerinden sorumlu olacaktır.²¹⁹
- f. Türk Medeni Kanunu'nun 747. maddesine dayanılarak açılan geçit hakkı kurulmasına dair davada, hususiyet gösterebilecek durumlar haricinde, yargılama giderleri davalı

²¹⁹ ERTANHAN, s. 136-137; GÖRGÜN/BÖRÜ/KODAKOĞLU, s. 622-623; KURU/AYDIN, s. 601; BUDAK/KARAASLAN, s. 356.

yana yükletilemez. Hatta HMK'nın 323. maddesi dahilindeki vekalet ücretinden dahi davalı sorumlu tutulamaz.²²⁰

- g. Komşuluk hukukundan kaynaklı iyileştirme faaliyetlerinin yapılmasına geçici izin verilmesine ilişkin davalarda, davalı HMK 323. maddesi kapsamında sayılan yargılama giderlerinden sorumlu tutulamaz, yargılama giderleri davacı yan üzerine bırakılır.²²¹
- h. Davacı, davalı tarafın suyundan, zaruret haline yetecek miktarda suyun bedelini ödemek şartıyla kendisine verilmesi amacıyla açtığı davada da yine davada haklı bulunarak lehine hüküm tesis edilse dahi yargılama giderleri kendi üzerine bırakılır.²²²
- i. Ortaklığın giderilmesi davalarında da her iki taraf aynı hakka sahip olup, dava neticesinde kazanan ya da kaybeden taraf olmayacağından yani tarafların haklılığı veya haksızlığı tespit edilemeyeceğinden tarafların payları oranına göre yargılama gideri paylaşılır.²²³
- j. Elbirliği ile mülkiyetin paylı mülkiyete çevrilmesine dair davalarda, ortaklığın giderilmesi davasında olduğu gibi iki taraflı davalardan olması, tarafların her birinin aynı hakka sahip olmasından dolayı haklı ya da haksız çıkan bir taraf olmayacağından dolayı yargılama giderleri paydaşların payına bölüştürülerek hüküm altına alınır.²²⁴
- k. Davacı davasını açtıktan sonra, tüm hak ve alacakları bakımından davalıyı ibra etmesi durumunda, davalı yargılama giderlerinden sorumlu tutulamaz.²²⁵

²²⁰Yargıtay 14.HD. 30.11.2010 T., 2010/11849 E., 2010/13159 K. sayılı kararı. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamaları> (01.04.2024); **RÜZGARESEN**, s. 224; **UMAR**, Bilge: Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, 2. Baskı, Ankara, 2014, s. 953.

²²¹ Yargıtay 14.HD. 02.05.2011T., 2011/4666 E., 2011/5890 K. sayılı kararı. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamaları> (01.04.2024)

²²² Yargıtay 1.HD. 26.03.1941-32 K. sayılı kararı. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamaları> (01.04.2024); **RÜZGARESEN**, s. 224.

²²³ **KURU/AYDIN**, s. 602; **PEKCANITEZ/ TAŞ KORKMAZ/ÖZEKES/AKKAN**, Cilt III, s. 2407.

²²⁴ Yargıtay 6.HD. 25.10.2010 T., 2010/7217 E., 2010/11444 K. sayılı kararı. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamaları> (02.04.2024); **GÖRGÜN/BÖRÜ/KODAKOĞLU**, s. 621.

²²⁵ Yargıtay 11.HD. 15.02.1993 T., 1993/7306 E., 1993/932 K. sayılı kararı. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamaları> (02.04.2024); **RÜZGARESEN**, s. 223.

- l. Açılmış olan bir davada fer'i müdahil olarak yer alan bir kimse davada taraf olarak kabul edilmemektedir. Ancak açılan davada yanında davaya katıldığı taraf haksız çıkarsa fer'i müdahale giderlerinden şahsen sorumlu olur. Tam tersi durumda yanında davaya katıldığı taraf dava sonunda haklı çıkması halinde fer'i müdahale giderleri de haksız çıkan taraf yükletilir. Ancak fer'i müdahilin yanında davaya katıldığı taraf lehine karar verilmiş olmasına rağmen bu tarafın hal ve davranışları itibariyle üçüncü kişinin davaya katılmasına sebebiyet vermişse artık müdahale giderlerinin bir kısmı veya tamamı, fer'i müdahilin yanında davaya katıldığı, lehine hüküm verilmiş olan kişiye yükletilir.²²⁶
- m. Davanın taraflarından herhangi biri, dava açıldığı zamandaki mevcutta olan kanun ya da içtihatlar ışığında hakkını ileri sürebilir veya savunmasını yapabilir. Haklı olduğuna kani olarak davasını açan tarafın davasını açtıktan sonra, görülen davalara etki edecek biçimde yürürlüğe giren yeni bir kanun hükmü veya Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı uyarınca davada haksız çıkması halinde, davayı kaybetmesine rağmen yargılama giderlerine mahkûm edilmez.²²⁷
- n. Açılması lazım gelen bazı davalarda davalı tarafın kanuni hasım gösterilmesi gerekli olabilir. Diğer bir anlatımla davalı taraf, şekli anlamda mecburi dava arkadaşlarından olabilir. Bu taraf davada haksız çıksa dahi yargılama giderlerinden sorumlu tutulamaz. Örnek ile açıklayacak olursak, TMK'nın 713. maddesine dayalı olarak açılacak olan tescil davalarında kanuni hasım hazinedir. Davanın hazineye ve varsa ilgili kamu tüzel kişiliklerine karşı açılması gerektiğinden Hazine'nin davayı kaybetmiş olmasına rağmen yargılama giderlerinden sorumlu tutulamaz.²²⁸
- o. Davanın reddinin esbab-ı mucibi davacıya atfedilemeyecek bir sebebe dayanması durumunda yargılama gideri davacıya yükletilmez. Örneğin, davanın tevzisinden kaynaklanan bir hatadan dolayı davanın reddedilmesi.²²⁹

²²⁶ PEKCANITEZ/ TAŞ KORKMAZ/ÖZEKES/AKKAN, Cilt III, s. 2406; KARSLI, s. 666; POSTACIOĞLU/ALTAY, s. 934; GÖRGÜN/BÖRÜ/KODAKOĞLU, s. 624.

²²⁷ KURU/AYDIN, s. 602; RÜZGARESEN, s. 228.

²²⁸ ALDEMİR, s.156; RÜZGARESEN, s. 229; UMAR, s. 956.

²²⁹ ALDEMİR, s.162; RÜZGARESEN, s. 227-228.

3.2.3 Yargılama Giderlerinden Tarafların Sorumlu Olması

Yürütülen yargılama faaliyeti çerçevesinde davanın sonunda yargılama giderleri genel kural itibariyle, davanın taraflarına yükletilir. Davaya taraf olmayan bir kimse hakkında yargılama giderlerine hükmedilemez.²³⁰Bu genel kural Yargıtay'ın bir içtihadında²³¹ karşımıza şu şekilde çıkmaktadır; HMK'nın 326. maddesi kapsamında kural olarak yargılama giderleri, davanın neticesinde aleyhine hüküm verilen taraftan tahsil edilir. Yine yargılama giderlerini başta peşin olarak yatıran taraf, davada haklı çıkması durumunda, başta peşin olarak yatırdığı bu giderleri de haksız çıkan taraftan talep edebileceğinden mahkemece bu yönde hüküm kurulur.

Davanın tarafı olmayıp, taraflardan birisinin veya bir kısmının vekilliğini üstlenen avukat, yargılama giderlerinden şahsen sorumlu tutulamaz. Sorumlu tutulması halinde ise Yargıtay'ın içtihadına göre, hâkimin avukata karşı tazminat sorumluluğu gündeme gelecektir.²³²Ancak avukat, vekâletnamesi olmadığı halde duruşmaya katılarak davada lüzumsuz yere masraf yapılmasına sebep olmuşsa, işte sebep olduğu bu yargılama giderlerini şahsen ödemeye mahkum edilebilir. Yine vekâletnamesi olmaksızın dava açan avukatın, karşı taraf lehine hükmedilen vekalet ücretinden de şahsen sorumlu tutulması gerekir.²³³ Bu yönde yine Yargıtay'ın bir içtihadında, vekâletnamesi olmayan avukat tarafından açılan davada, dava bu sebebe dayanılarak reddedilmişse, davayı açan avukat, vekalet ücreti de dahil olmak üzere yargılama giderlerinden sorumlu tutulmalıdır.²³⁴ Yargıtay kararlarına konu bu husus, yargılama giderlerinden tarafların sorumlu olması genel kuralın istisnasını oluşturmaktadır.

Açılmış olan bir davada taraf ve sıfat niteliklerine haiz olmayan kişi, davanın sonunda verilen hüküm sonuçlarından sorumlu olmayacağından ötürü, yargılama giderlerinden de

²³⁰ **ALDEMİR**, Hüsnü: Yargılama Giderlerinden Tarafların Sorumlu Olması Kuralı, Terazi Hukuk Dergisi, 2009, s.29, s.83; **PEKCANITEZ/ TAŞ KORKMAZ/ÖZEKES/AKKAN**, Cilt III, s.2407; **ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI**, s. 762.

²³¹ Yargıtay 11. HD. 25.09.2003 T., 2038-8263. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamalari> (07.04.2024)

²³² Yargıtay 4. HD. 12.01.1951 T., 695/233. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamalari> (07.04.2024)

²³³ **PEKCANITEZ/ TAŞ KORKMAZ/ÖZEKES/AKKAN**, Cilt III, s. 2405;

ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, s. 762.

²³⁴ Yargıtay 9. HD. 16.05.1969 T., 2607/550. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamalari> (07.04.2024)

sorumlu tutulamaz. Bu yönde Yargıtay'ın bir içtihadında,²³⁵ davanın açılması sırasında kayıt maliki Ali E. olarak gözükmekte olup, yargılama sırasında taşınmazın el değiştirdiğinin görüldüğü, yeni kayıt malikinin Süleyman olduğu, HMK m. 125 uyarınca davanın yeni kayıt maliki olan Süleyman'a karşı yöneltildiği, böylelikle önceki kayıt maliki olan Ali E.'nin dava taraf sıfatının bulunmadığının anlaşıldığı. Ancak davada taraf ve sıfat niteliği bulunmayan kişinin davanın sonuçlarından sorumlu tutulamayacağı kuralı gözetilmeden Ali E.'nin de yargılama giderlerinden Süleyman ile müşterek olarak sorumlu tutulması hatalıdır. Çünkü yargılama giderleri de yargılamanın en tabi sonuçlarındandır. Dolayısıyla yargılama giderlerinden sorumluluk, davada taraf ve sıfatı olanlarla sınırlı tutulması gerekmektedir.

Dahili davalı dilekçe vermek suretiyle, davaya müdahil olunması durumunda bu kişilerin davanın tarafı olarak kabul edilip edilmeyeceği ile birlikte dava sonunda haklarında yargılama giderlerine hükmedilip hükmedilmeyeceği hususu tartışmalıdır. Bu hususu öncelikle kavramı açıklayarak, sonrasında da doktrindeki görüşlere ve Yargıtay içtihatlarına yer vererek inceleyeceğiz.

Dahili davalı kavramına ilişkin olarak HMK'da açıkça bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Ancak mana olarak, davanın açıldığı sırada davada yer almayan bir kişinin sonradan dilekçe vermesi suretiyle davaya dahlinin sağlanmasıdır. Bu durum genel itibarıyla davalı tarafta yer alan kişiler arasında, mecburi dava arkadaşlığının söz konusu olduğu durumlarda karşımıza çıkmakla birlikte, davacı tarafta için de söz konusu olması elbette mümkündür. Mecburi dava arkadaşlığı, maddi hukuk bağlamında, bir hakkın birden fazla kimse tarafından birlikte kullanılıyor olması ya da birden fazla kimseye karşı birlikte ileri sürülmesi ve bu kişilerin tamamı hakkında tek hüküm verilmesi gereken hallere denir. (HMK m. 59)

Mecburi dava arkadaşlığı, şekli ve maddi bakımdan olmak üzere ikiye ayrılır. Maddi bakımından mecburi dava arkadaşlığını tanımını yapacak olursak; mecburi dava arkadaşları ancak birlikte dava açabilir ya da haklarında birlikte dava açılabilir. Bu dava arkadaşlığı türünde, dava arkadaşları birlikte hareket etme mecburiyetindedir. Ancak, duruşmaya gelmiş olup da gelen bu dava arkadaşlarının yapmış olduğu usul işlemleri, usulüne uygun bir şekilde duruşmaya davet edildiği halde duruşmaya gelmemiş olan diğer dava arkadaşları

²³⁵ Yargıtay 1. HD. 20.05.2033 T., 4483-6019. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamalari> (07.04.2024)

bakımından da hüküm ifade eder. (HMK m. 60) İşte maddi anlamda mecburi dava arkadaşlığının kanuni düzenlemesi ve tanımı bu şekildedir. Bu duruma örnek verecek olursak; Türk Medeni Kanunu'nun 640. maddesi uyarınca, miras ortaklığındaki ortakları maddi anlamda mecburi dava arkadaşlarıdır.

Şekli bakımından mecburi dava arkadaşlığında ise, yine bir hakkın birlikte kullanılması veya hakkın birden fazla kişiye karşı ileri sürülmesi gerekliliği bulunmaktadır. Maddi anlamdaki mecburi dava arkadaşlığından farklı olarak burada, dava arkadaşlarının usulî işlemleri yapma noktasında birlikte hareket etme zorunluluğu bulunmamaktadır. Örneğin, her bir dava arkadaşı davanın sonunda verilen hükme karşı tek başına istinaf veya temyiz kanun yoluna başvurabilir. Ancak şekli anlamda mecburi dava arkadaşları her ne kadar usul işlemlerini tek başlarına gerçekleştirebiliyor olsalar da dava sonunda verilecek hükmün oluşmasında tek başlarına etkin olamazlar. Bu bakımdan yargılama aşamasında birbirlerini tamamlayıcı rollerinin olduğunu söyleyebiliriz. Örneğin, belediye ve hazinenin, dava arkadaşı olduğu davanın sonunda, verilen hükme karşı belediyenin istinaf veya temyiz kanun yoluna başvurmaması durumunda, hüküm salt olarak kendisi bakımından kesinleşmiş olmaz. Hazine tarafından, istinaf veya temyiz kanun yoluna başvurulması neticesinde itiraz kabul edilerek kararın kaldırılması ve ilk derece mahkemesince yeniden yargılama yapılması durumunda bu karar, mecburi dava arkadaşı olan belediye bakımından da hüküm ifade edecektir.²³⁶

Yapılan bu açıklamalar ve tanımlar ışığında, dahili davalı, mecburi dava arkadaşlarına karşı açılması gerekli olan bir davada, bu kişilerin hepsine karşı açılmayıp da bazılarına karşı açılması durumunda, hâkim diğer mecburi dava arkadaşlarına karşı da husumetin yöneltilmesi için, yani davaya dahilinin sağlanması için davacı tarafa süre verir. Verilen bu süre içerisinde davacı, diğer mecburi dava arkadaşlarına da davayı teşmil ettirirse, davanın görülmesine devam olunur. Ancak diğer mecburi dava arkadaşlarının dahli, verilen sürede içerisinde davacı tarafından sağlanmamışsa, davanın pasif husumet yokluğundan reddi gerekmektedir.²³⁷

²³⁶ **ALBAYRAK**, Adem/**GÖZÜTOK**, Zeki: Alfabetik Medeni Usul El Kitabı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021, s. 255; **ALANGOYA/ YILDIRIM/DEREN YILDIRIM**, s. 140.

²³⁷ **ALBAYRAK/GÖZÜTOK**, s. 252; **UMAR**, s. 210; **KARSLI**, s. 370.

Yargıtay'ın dahili davalı kavramı ile davaya taraf olunması hususunda ve hakkında yargılama giderlerine hükmedilip hükmedilemeyeceği noktasındaki istikrar kazanmış görüşünü örnek bir içtihadı üzerinden ele alacak olursak, öncelikle açılmış olan davada davacı husumeti eksik ya da yanlış bir kimseye yöneltmiş olması halinde, dahili dava dilekçesi vermek suretiyle asıl ya da eksik husumet yöneltilen kişilerin davaya katılmaları sağlanırsa, bu davalılar hakkında hüküm kurulması hukuka uygun değildir. Çünkü medeni yargılama hukukumuzda dahili dava yoluyla bir kimseye davada taraf sıfatı verme olanağı bulunmamaktadır. Davada taraf sıfatı bulunmayan kişi hakkında hüküm kurulmayacağından, bu kişiler yönünden husumet yokluğu nedeniyle davanın usulden reddine karar verilmesi gerekmektedir.²³⁸ Dahili dava yoluyla açılmış olan bir davaya taraf eklemek mümkün olmamakla birlikte yine, açılmış olan bir davada dahili dava dilekçesi verilmek suretiyle taraf değişikliği yapılamayacağı açıktır. Bu haliyle, ortada usulüne uygun açıldığı kabul edilen bir dava da söz konusu olmayacağından, dahili davalı aleyhine yargılama giderlerine hükmedilemeyecektir.²³⁹

Karar ve ilam harcına tabi davalarda, bu harç alınmaksızın dava açılmayacağı kuralı göz önünde bulundurulduğunda dahili dava dilekçesi verilmesi durumunda bu dilekçeden de harç alınması gerekmektedir. Harç alınmaksızın verilen dahili dava dilekçesinde, dahili davalı davanın tarafı olamaz. Dolayısıyla, nasıl dava açarken dava dilekçesi harca tabi tutuluyorsa, dahili dava dilekçesi de harçlandırılmalıdır.²⁴⁰ 492 sayılı Harçlar Kanunu uyarınca, usulüne uygun bir şekilde harçlandırılan dahili dava dilekçesi ile dahili davalı davada taraf sıfatı kazanabilir ve lehine vekalet ücretine hükmedilebilir.²⁴¹

Bu hususta Tutumluya²⁴² göre, medeni yargılama hukukumuzda zorunlu dava arkadaşlığı dışında dahili dava dilekçesi verilmek suretiyle davada en başta taraf olarak gösterilmemiş olan kişilerin sonradan davaya, davalı sıfatı ile teşmilinin sağlanması mümkün olmadığını.

²³⁸ Detaylı bilgi için bkz. **AKKAYA**, Tolga: Medeni Usul Hukukunda İradi Taraf Değişikliği (HMK M. 124, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 16, Özel Sayı, 2014, s. 897-941; Yargıtay 1. HD. 22.06.2005 T., 6542-7747. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamaları> (10.04.2024)

²³⁹ Yargıtay 23.HD. 17.09.2015 T., 2014/10140-2015/5922; Yargıtay 1.HD. 12.07.2007 T., 6725-7971. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamaları> (10.04.2024)

²⁴⁰ Yargıtay 4.HD. 08.12.2005 T., 33-13285. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamaları> (10.04.2024)

²⁴¹ Yargıtay 6.HD 25.01.2005 T., 20014/10149-2005/194. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamaları> (10.04.2024)

²⁴² **TUTUMLU**, Mehmet Akif: Terazi Dergisi, Sayı 27, Kasım 2008, s. 138-139.

Dahil edilmek istenen üçüncü kişiler bakımından izlenecek yol, açılmış olan ilk davadan bağımsız olarak bu üçüncü kişilere karşı ayrıca dava açılması, devamında da ilk açılan dava ile birleştirilmesinin talep edilmesidir. Birleştirme kararı neticesinde artık gerekli taraf bütünlüğü sağlanmış olacaktır.

Aldemir'e²⁴³ göre ise; mahkemeye dahili dava dilekçesi sunulması durumunda, öncelikle ilk bakılması gereken şey davanın harca tabi olup olmadığıdır. Mahkeme davanın harca tabi olmayan davalardan olduğunu tespit etmesi üzerine dilekçenin kabulüne karar verebilir. Böylelikle dahil edilmek istenen üçüncü kişi artık davanın tarafı olmuş olur. Davanın tarafı olduğu için de lehine veya aleyhine yargılama giderlerine hükmedilebilir. Ancak hâkim, davanın harca tabi davalardan olduğunu tespit ederse bu durumda, mecburi dava arkadaşlığını ihtiva eden bir hususun var olup olmadığına bakılmalıdır. Şayet mecburi dava arkadaşlığı yoksa, verilen dahili dava dilekçesi de harca tabidir. Dilekçeyi sunan tarafa harcın tamamlattırılması için süre verilir. Harç, verilen süre içerisinde tamamlanana kadar HK m. 30 ve HMK m.150 gereği talep askıda kalır. Verilen sürede peşin karar ve ilam harcı ödenmezse, dahili davalı taraf sıfatı kazanamaz. Böylelikle de hakkında yargılama giderlerine hükmedilemez. Verilen sürede harcın tamamlanması durumunda ise, dahili davalı artık taraf sıfatını kazandığından, dava sonun hakkında hüküm verilebileceğinden dolayı davanın sonunda haklarında yargılama giderlerine hükmedilebileceği gibi, dava haklı çıkması durumunda lehine vekalet ücretine de hükmedilebilir.

3.2.4 Yargılama Giderlerine Resen Hükmedilmesi ve Ayrı Bir Davaya Konu Olamaması

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 332. maddesinin 1. fıkrasına göre; yargılama giderlerine mahkemece resen hükmedilir. Davacının, dava dilekçesindeki bulunan talep sonuç kısmında, yargılama giderlerine hükmedilmesini ayrıca mahkemeden talep etmesine gerek yoktur. Çünkü talep olmasa dahi, mahkemede kendiliğinden değerlendirme yaparak, tarafların haklılığına göre yargılama giderlerine hükmeder.²⁴⁴

²⁴³ ALDEMİR, s. 209-211.

²⁴⁴ KURU/AYDIN, s. 602; POSTACIOĞLU/ALTAY, s. 935.YİBK. 29.05.1957 T., 4/16; Yargıtay 9.HD. 10.04.2018 T., 2017/6227-2018/8259. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamalari> (11.04.2024)

Vekalet ücreti de HMK m. 323 kapsamında yargılama giderleri arasında yer almaktadır. Dolayısıyla talep olması dahi, kendisini vekil ile temsil ettiren taraf dava sonunda haklı çıkması durumunda, mahkeme tarafından lehine vekalet ücretine hükmedilmesi gerekmektedir.²⁴⁵ Davada haklı çıkan taraf lehine vekalet ücretine hükmedilebilmesi için, avukatın illa duruşmalara katılması şart olmayıp, vekâletini sunduktan sonra cevap dilekçesi sunması gibi yazılı veyahut da sözlü yardımlarda bulunması durumlarında da avukat ile temsil edildiğinin kabulü gerektiğinden vekalet ücretine takdir edilebilir. Yani görülmekte olan davada yalnızca tek bir celse de dahi kendisini vekil ile temsil ettiren taraf haklı çıkarsa lehine vekalet ücreti takdir edilmesi gerekir. Çünkü davada haksız olduğu tespit edilen taraf, davanın açılmasına sebebiyet verdiği için karşı tarafın kendisini vekil ile temsil ettirmesine de sebebiyet verdiği kabul edileceğinden bu gidere de katlanması gerekecektir.²⁴⁶

Yargılama giderlerinin mahkeme tarafından kendiliğinden hesaplanarak takdir edileceği kuralının bir yansıması olarak, davanın sonunda verilen hükümde yargılama giderlerine hâkim tarafından resen hükmedilmemişse, davanın sonunda haklı çıkarak lehine yargılama giderleri hükmedilmesi gereken taraf, hükmedilmeyen yargılama giderleri bakımından ayrıca bir dava açarak lehine yargılama giderlerine hükmedilmesini talep edemez. Yani mahkeme yargılama giderlerine, taraflar ister talep etsin ister etmesin kendiliğinden hükmetmek durumundadır. Ancak kararda yargılama giderlerine ilişkin bir hüküm kurulması atlanmışsa veya unutulmuşsa ve hüküm bu şekliyle kesinleşmişse artık lehe hükmedilmesi gereken yargılama giderleri yeni bir davaya konu edilemez.²⁴⁷

Yargılama giderlerinin ayrı bir davaya konu edilememesine ilişkin Yargıtay'ın görüşüne bakacak olursak bu husustaki Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı'na²⁴⁸ göre; yargılama giderleri kapsamında yer alan vekalet ücreti, görülmekte olan davanın hüküm sonucunda yer alan her bir karar ile iç içe ve bağlantıdır. Mahkeme nezdinde görülen hak ve alacakla sıkı sıkıya bağlantılıdır. Bu sıkı bağlantıdan dolayı da dava edilen hak ve alacağın akıbetine göre

²⁴⁵ **KURU/AYDIN**, s. 602; **POSTACIOĞLU/ALTAY**, s. 935; Yargıtay 15. HD. 31.05.2011 T., 2011/3161-3183. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamalari> (11.04.2024)

²⁴⁶ **GÖRGÜN/BÖRÜ/KODAKOĞLU**, s. 627; **ATALI/ERMENEK /ERDOĞAN**, s. 686; Yargıtay 4. HD. 22.06.2016 T., 2015/6345-2016/8228. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamalari> (11.04.2024)

²⁴⁷ **ALDEMİR**, s. 213; **GÖRGÜN/BÖRÜ/KODAKOĞLU**, s. 627; **PEKCANITEZ/ TAŞ KORKMAZ/ÖZEKES/AKKAN**, Cilt III, s. 2403-2404.

²⁴⁸ YİBK. 15.05.1957 T.,14/8. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamalari> (11.04.2024)

şekil almaktadır ve hukuken müstakil varlığı söz konusu değildir. Bu yüzden ayrıca talep edilebilecek bir alacaktan söz edilemez. HMK m. 326'nın amir hükmü gereği yargılama gideri ancak görülmekte olunan asıl davada mahkeme tarafından kendiliğinden değerlendirilir. Gerek sonradan dava edilebilir bir haklardan olmayışı gerekse de asıl davanın görülmesi sırasında değerlendirilmesi gerektiğinden, hükümden sonra ayrıca dava edilemez.

3.2.5 Yargılama Giderlerine Hükümde Açıkça Yer Verilmesi ve Sonradan Değiştirilememesi ya da Genişletilememesi

Yapılan yargılama neticesinde verilen hüküm, HMK'nın "hükmün kapsamı" başlığı adı altında düzenlenen 297. maddesinin 1. fıkrasının ç. bendi uyarınca, hüküm sonucu, yargılama giderleri ile taraflardan alınıp da avansın kullanılmayan kısmının iadesi gibi hususları içermesi gerekir. Yine HMK 297. maddesinin 2. fıkrasına göre, hükmün sonuç kısmında, taraflara yüklenen borçlar ve tanınan hakların, sıra numarası altında; şüphe ve tereddüt uyandırmayacak bir biçimde açıkça gösterilmesi gerekmektedir.

Bunların yanı sıra HMK'nın 332. maddesinin 2. fıkrası gereğince, yargılama giderinin tutarı, hangi tarafa, hangi oranda yükletileceği ve dökümü, hükümde gösterilir. Yani diğer bir anlatımla yargılama giderlerine ilişkin verilecek hükümde, lehine hüküm verilen tarafın, haksız çıkan taraftan tahsil edeceği yargılama giderlerinin miktarı ve bunlara ait dökümlerin, kalem kalem açıkça gösterilmesi gerekmektedir.²⁴⁹ Ayrıca önemle belirtmek gerekir ki, HMK'nın 297/2-3 amir hükümleri, hem davanın sonunda açıklanan kısa karar hem de gerekçeli karar için uygulanması gereken ortak bir kuraldır. Çünkü kısa karar, bir davayı nihai olarak sona erdiren istinaf ve temyize kabil son kararlardandır. Verilen bu karar ile mahkeme davadan elini çeker ve davayı sona erdirmiş olur. Asıl olan kısa karardır. Bu sebeple de HMK 297 maddesine uygun olarak tarafların hak ve yükümlülüklerini açıkça gösteren kısa karar ile sonrasında yazılan gerekçeli karar, bu hükme uygun düzenlenmelidir. Yani kısa karar da "davanın kısmen kabulüne" vb. şeklinde soyut bir ifade kullanılması, açıkça HMK 297. maddesine aykırılık teşkil etmektedir. Çünkü taraflara tanınan hak ve

²⁴⁹YILMAZ Z, s. 50; ÖZTÜRK, s. 156; Yargıtay 14. HD. 22.03.2011 T., 2011/599 E., 2011/4268 K. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamalari> (12.04.2024)

yüklenen borca ilişkin açıkça bir düzenlemeye yer verilmemekle birlikte, yargılama gideri ve vekalet ücretine dair bir düzenlemeye de yer verilmemesine sebep olunur.²⁵⁰

Davanın sonunda verilecek olan kısa kararda, tarafların yüzüne tefhim edilirken, yargılama giderlerine de HMK m.297 uyarınca yer verilmesi gerekmektedir. Çünkü hâkimin duruşma tutanağa geçmek suretiyle tarafların yüzüne karşı okuduğu karar, asıl karardır. Dolayısıyla sonradan yazılacak olan gerekçeli kararın kısa karara aykırı olmaması gerekmektedir. Yani kısa kararda yargılama giderleri ve vekalet ücretine yer verilmemesi durumunda, sonradan yazılan gerekçeli kararda bunlara dair bir değerlendirme yapılarak yer verilmesi halinde, kısa karar ile gerekçeli karar arasında çelişki oluşturur. Bu şekilde oluşturulan kısa karar ve gerekçeli karar hukuka aykırılık teşkil edeceğinden, 10.04.1992 günlü ve 1991/7 Esas 1992/4 Karar sayılı İçtihadı Birleştirme Kararı da gözetilmek suretiyle gerçeğe ve hukuka uygun bir karar verilebilmesi için bu şekilde çelişkiye düşülmeden hüküm kurulması gerekmektedir.²⁵¹

İlk derece mahkemelerinin kararlarının bozulması sonrasında, ilk derece mahkemelerince direnme kararı verilmesi durumunda, verilen direnme kararı kapsamında HMK m. 297 uyarınca yargılama giderleri açıkça hüküm altına alınması gerekmektedir. Bozma öncesi hükümdeki yargılama giderlerine atıf yapılarak hüküm kurulması usule aykırıdır. Çünkü bozma öncesi verilen hüküm, yüksek yargı organı tarafından bozma kararı verilmesi üzerine artık hayatiyetini yitirecektir. Dolayısıyla artık hukuken var olmayan bir karara atıf yapılarak yeni hüküm kurmak, hukuka uygun olmamakla birlikte usule aykırılık da teşkil edecektir.²⁵²

Medeni yargılama usulü hukukumuzda tavzih, hükümde yer alan belirsizliğin giderilmesi amacıyla ya da hükümde yer alan çelişkilerin ortadan kaldırılmasıdır.²⁵³ Yani mahkeme

²⁵⁰ ÖZTÜRK, s. 156-157; Yargıtay 10. HD. 20.06.2016 T., 7711-10275, Yargıtay 9.HD 17.04.2012 T., 13503-13107. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamaları> (12.04.2024)

²⁵¹ Yargıtay 10. HD. 06.10.2005 T., 7577-9932. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamaları> (12.04.2024)

²⁵² ÖZTÜRK, s. 157; YHGK 20.01.2016 T., 2015/1864 E., 2016/20 K. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamaları> (12.04.2024)

²⁵³ ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, s. 514; ATALI/ERMENEK /ERDOĞAN, s. 570; KURU/AYDIN, s. 590.

tarafından verilen hükmün gerçek mahiyetinin ortaya çıkarılması için başvuru bir yöntemdir.²⁵⁴

Tavzihın amacı, hüküm fıkrasının açıklanmasına hizmet etmektir. Tavzih yoluna başvurarak hükümde tanınmış olan haklar sınırlandırılmayacağı gibi, genişletilmesi ve değiştirilmesi de mümkün değildir.²⁵⁵ Hâkim, tavzih talebi ile hüküm fıkrasında yer vermeyi unuttuğu yargılama giderlerine ile ilgili bir hükmü sonradan ekleyemez ya da değiştiremez. Yani hâkim vermiş olduğu hükümde, taraf lehine hükmetmesi gereken vekalet ücretine hükmetmeyi unutmuşsa tavzih talebi ile yeni hüküm tesis ederek vekalet ücretine hükmedemez.²⁵⁶ Başkaca bir örnek verecek olursak, hâkim verilen kararda maddi hata yapıldığını gerekçe göstererek verilen hükümdeki yargılama giderlerinin bölüştürülme oranı ile harcın miktarının hatalı hesaplanmış olmasını tavzih talebi ile tamamen değiştirerek yeni hüküm tesis edemez. Çünkü hâkim karar vermekle artık davadan el çekmiş olur. Yargılamanın iadesine karar verilmedikçe veya kanun yolu incelemesi sonucu hüküm bozulmadıkça dosyayı tekrardan ele alarak karar veremez, verilen kararı değiştiremez.²⁵⁷

Mahkemenin vermiş olduğu kısa kararda yargılama giderlerine yer vermeyip, sonradan yargılama giderlerine gerekçeli kararda yer vermesinin, kısa karar ile gerekçeli karar arasında çelişkiye neden olacağını, yargılama giderlerinin hükümde açıkça gösterilmesine ilişkin açıklamalar kısmında anlatmıştık. Yine benzer şekilde, tefhim edilen kısa kararda vekalet ücretine hükmedilmesine karşın, gerekçeli kararda vekalet ücretine dair bir hüküm fıkrasına yer verilmemesi halinde kısa kararlar gerekçeli karar arasında bir çelişki meydana getirir. İşte meydana gelen bu çelişki hükmün tavzihi yolu ile giderilemez.²⁵⁸ Buna karşın, kurulan kısa kararda “ tarafların haklılık nispetine göre vekalet ücretinin taraflar arasında paylaştırılmasına” şeklinde bir hüküm fıkrasının bulunması durumunda, kurulan bu hüküm

²⁵⁴ **ALDEMİR**, s. 227; **BELGİN GÜNEŞ**, Derya: MEDENÎ USÛL HUKUKUNDA HÜKMÜN TAMAMLANMASI (HMK M. 305/A), İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 12, Sayı 1, 2021, s. 314.

²⁵⁵ **KURU/AYDIN**, s. 590; **BELGİN GÜNEŞ**, s. 317; Yargıtay 1.HD. 19.6.2017 T., 711/3587; Yargıtay 6. HD. 29.03.1977 T.,1593/2417. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamalari> (12.04.2024)

²⁵⁶ Yargıtay 14. HD. 19.03.2018 T., 2017/2510-2018/2094. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamalari> (12.04.2024)

²⁵⁷ **BELGİN GÜNEŞ**, s. 320; Yargıtay 11.HD. 30.05.2016 T., 2015/10894-2016/5926, Yargıtay 23. HD. 21.12.2015 T., 869-8319 <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamalari> (12.04.2024)

²⁵⁸ **KURU/AYDIN**, s. 344-345; **ATALI/ERMENEK /ERDOĞAN**, s. 571; YHGK 11.5.2016 T., 2/2345-604;

Yargıtay 3.HD. 27.09.1973 T., 4007/4016. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamalari> (12.04.2024)

fıkrası anlaşılmaz ve belirsiz olduğundan, açıklığa kavuşturulması bakımından tavzih yoluna başvurulabilir. Tavzih ile hâkim, davanın red edilen miktarı bakımından AAÜT'ye göre davalı taraf lehine vekalet ücretine takdir etmesi gerekir. Bu şekilde kurulacak olan hüküm, hükmün değiştirilmesi veya genişletilmesi yasağı kapsamında değerlendirilmeyecektir.²⁵⁹

Tavzih veya tashih yolu ile her ne kadar kısa karardaki yargılama giderlerine ilişkin hüküm fıkrasında yer verilen miktarlar değiştirilemez, azaltılamaz ve çoğaltılamaz ise de maddi hatadan kaynaklandığı açıkça belli olan bazı yanlışlıklar, bu usul ile düzeltilebilir. Örnek verecek olursak, yargılama gider kalemlerinin alt alta dökümü yapıp da en son toplamının normalde 4500 TL yazılması gerekirken 450 TL yazılması açık bir maddi hatadır. Çünkü yapılan gider dökümlerine bakıldığında toplam yargılama giderinin 450 TL olamayacağı aşıkardır.²⁶⁰

3.2.6 Adli Yardım Nedeniyle Ertelenen Yargılama Giderlerinin Tahsili

Adli yardım kararı verilmesi hasebiyle ertelenen yargılama harç ve giderlerinin tahsili, davanın sonunda, adli yardımdan yararlanan taraf bakımından verilecek olan hükme göre özellik kazanmaktadır. Adli yardım kararı, lehine verilen taraf bakımından geçici bir muafiyet sağlamaktadır. Bundan dolayı adli yardım sona ermesi ile birlikte, adli yardım sebebiyle ertelenen yargılama giderleri ile hazine tarafından ödenen avansların ve tahmil olunacak avukatlık ücretinin dava sonunda haksız çıkan tarafa yükletilmesi gerekecektir.²⁶¹

Adli yardımdan yararlanan tarafın davanın sonunda haksız çıkması durumunda, tahsil edilmesi gereken yargılama harç ve giderleri, en çok bir yıl içinde aylık eşit taksitler halinde ödenmesine karar verilebilir. (HMK M. 339/1-2.Cümle) Ancak adli yardım kararı ile geçici muafiyet kazanan tarafın dava kaybetmesi sonucunda tahsil edilmesi gereken harç ve giderler nedeniyle mağduriyetine sebep olacaksa veya ödeme gücünden yoksunsa ve bu durum açıkça anlaşıyorsa, hakim tarafından yargılama masraflarının ödenmesinden tamamen muaf tutulabileceği gibi bu masraf ve giderlerden indirim yaparak tahsil edilmesine

²⁵⁹ Yargıtay 3. HD. 29.09.1980 T., 4746/4914. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamaları> (12.04.2024)

²⁶⁰ ALDEMİR, s 231; KURU/AYDIN, s. 364.

²⁶¹ KARSLI, s 587-588; KURU/AYDIN, s. 607; ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, s. 691; PEKCANITEZ/TAŞ KORKMAZ/ÖZEKES/AKKAN, Cilt III, s. 2430-2431.

hükmedebilir. Kanun koyucu tarafından hakime bu hususta geniş bir takdir yetkisi tanınmıştır.²⁶²

Adli yardım talebinde bulunan tarafın davanın sonunda netice-i talebi kısmen kabul edilirse, davada tarafların haklılık oranına göre harç ve yargılama gideri hesaplanıp, taraflardan haklılık oranına göre yargılama harç ve giderlerinin tahsil edilmesi gerekir.²⁶³ Adli yardımdan yararlanan taraf davayı kazanırsa, davayı kaybeden taraf, adli yardım nedeniyle alınmamış olan yargılama harç ve giderlerinin ödenmesinden sorumlu olur. ²⁶⁴Ancak adli yardımdan yararlanan kişinin açtığı dava hasımsız olarak görülen çekişmesiz yargı işine tabi bir dava ise; netice-i talebi kabul edilip de davayı kazanması durumunda, adli yardım hasebiyle ertelenen tüm yargılama giderleri ile hazine tarafından karşılanan tüm giderler, haksız çıkan bir taraf olmadığından karşı taraftan tahsil edilemeyeceğinden Hazinesin üzerinde bırakılır.²⁶⁵

Son olarak adli yardımdan yararlanan tarafa, bu kapsamda baro tarafından bir avukat atanmışsa, diğer yargılama giderlerinde olduğu avukatlık ücreti de hazine tarafından karşılanacaktır. Ödenecek olan bu ücret AAÜT' ye göre belirlenecek olan avukatlık ücretidir.²⁶⁶

3.3 USUL HUKUKU BAKIMINDAN ORTAYA ÇIKAN ÖZEL DURUMLARDA YARGILAMA GİDERLERİNDEN SORUMLULUK

3.3.1 Davada İrade Taraf Değişikliği Halinde Yargılama Giderinden Sorumluluk

Tarafta iradi değişiklik, HMK'nın 124. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre; görülmekte olan bir davada taraf değişikliği ancak, davanın karşı tarafının açık rızasına dayalı olarak yapılabilir. Ancak, maddi bir hatadan kaynaklandığı belli olan ve dürüstlük kuralına aykırı olmayan taraf değişikliği talebi, karşı tarafın rızasının aranmasına gerek olmaksızın hâkim

²⁶² KAYA, s. 424; BUDAK/KARAASLAN, s. 359; POSTACIOĞLU/ALTAY, s. 960-961.

²⁶³ Yargıtay 3. HD. 06.03.2017 T., 2016/14346-2017/2521. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamalari> (17.08.2024)

²⁶⁴ Yargıtay 2. HD. 12.11.2013 T., 2013/12582-2013/26115. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamalari> (17.08.2024)

²⁶⁵ KILINÇ, Ayşe: Medeni Usul Hukukunda Adli Yardım, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir, 2013, s. 256.

²⁶⁶ KAYA, s. 424; KURU/AYDIN, s. 607; ATALI/ERMENEK /ERDOĞAN, s. 694.

tarafından kabul edilebilir. Dava açılırken mahkemeye sunulan dava dilekçesinde, husumetin yanlış veya eksik kimseye karşı yöneltilmesi halinde, bu yanlışlık veya eksiklik kabul edilebilir bir yanılığa dayanıyorsa, hâkim karşı tarafın rızasına gerek olmaksızın taraf değişikliği talebini kabul edilebilir. Hataen husumet hasredilmiş kimsenin, davanın tarafı olmaktan çıkarılması sonucunda hâkim, aleyhine dava açılmasına sebebiyet vermeyen bu kişi veya kişiler lehine yargılama giderlerine hükmeder.

Uygulamada ise, davacı davanın görülmesi sırasında husumeti yanlış kişiye karşı yönelttiği fark etmesi durumunda, davacının bu hatası maddi bir hatadan kaynaklandığı açıkça belliyse ve dürüstlük kuralına da aykırılık teşkil etmemesi durumunda davalının rızasına gerek olmaksızın talebi üzerine hâkim taraf değişikliğini kabul edebilir. Çünkü kanun koyucunun bu hükmü ihdas etme amacı, usul ekonomisini gözetmek ve yargılamanın sürüncemede kalmamasını sağlamaktır. Bu nedenlerle hâkimin, HMK m.124 talep edilmesine rağmen davada pasif husumet yokluğu nedeniyle davanın usulden reddi kararı vermemesi hukuka aykırı olacaktır. Bunun yerine, talebin kabulü ile davacının talebi doğrultusunda husumeti doğru kişi veya kişilere hasrettirmesi gerekmektedir. Bu kişilere dilekçenin tebliği yapılması ve taraf teşkili sağlandıktan sonra davanın esastan görülüp karara bağlanması gerekmektedir. Verilen kararın hüküm fıkrasında da aleyhine dava açılmasına sebebiyet vermemiş olan davalı taraf lehine yargılama gideri olan vekalet ücretine hükmedilmesi gerekmektedir.²⁶⁷

3.3.2 Dava Arkadaşlarının Yargılama Giderlerinden Sorumluluğu

Görülmekte olan bir davada davacı ve davalı olmak üzere iki taraf bulunmaktadır. Davacı ve davalı tarafta birden fazla kişi yer alabilir. İşte, bir tarafta birlikte bulunan bu kişilere dava arkadaşı, bunlar arasındaki ilişkiye de dava arkadaşlığı denilmektedir.²⁶⁸

Dava arkadaşlığı kendi içerisinde zorunlu dava arkadaşlığı ve ihtiyari dava arkadaşlığı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bu dava arkadaşlığı türleri “davanın taraflarının yargılama giderlerinden sorumlu olması” başlığı altında tanımlaması yapıldığından tekrar tanımlı yapılmayıp bu arkadaşlık türlerinin yargılama giderlerden sorumluluğu ayrı başlıklar altında incelenmekle yetinilecektir.

²⁶⁷ **AKKAYA**, s. 919-921; Yargıtay 22. HD. 10.03.2020 T., 2016/21647-2020/4786.

<https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamalari> (12.04.2024)

²⁶⁸ **KURU/AYDIN**, s. 369; **ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI**, s. 551.

3.3.2.1 Mecburi dava arkadaşlığı yönünden

Mecburi dava arkadaşları yargılama neticesinde verilen hükümde, lehlerine veya aleyhlerine karar verilebilir. Bundan dolayı ikili bir ayırım yaparak incelemek daha doğru olacaktır. İlk olarak mecburi dava arkadaşlarının yapılan yargılama neticesinde haksız çıkması halinde, her dava arkadaşının sorumlu olduğu miktar hükümde ayrı ayrı gösterilmesi gerekmektedir. (HMK m. 326/3)

Mahkeme tesis etmiş olduğu hükümde, mecburi dava arkadaşlarının haksız olduğuna dair karar verirse, yargılama giderlerinden müteselsilen sorumlu olmalarına hükmedebilir.²⁶⁹ Mahkeme, vermiş olduğu hükümde haksız çıkan mecburi dava arkadaşlarının yargılama giderleri bakımından müteselsil olarak sorumlu olduklarını belirtmemişse, her bir dava arkadaşı kendi payına düşen miktar bakımından yargılama giderinden sorumlu olacaktır.²⁷⁰ Bunların haricinde, mahkeme tarafından verilen hükümde, yargılama giderlerinin davalılardan tahsil edilmesi şeklinde belirsiz bir hükme yer vermesi durumunda, buradan anlaşılması gereken, dava arkadaşlarının yargılama giderlerinden müteselsilen sorumlu olacağıdır.²⁷¹ Yargıtay'ın eski bir içtihadında, mahkemenin vermiş olduğu kararda mecburi dava arkadaşlarının yargılama giderlerinden sorumlu olmadığı açıkça belirtilmemişse, buradan dava arkadaşlarının yargılama giderleri bakımından müşterek olarak sorumlu oldukları anlaşılması gerektiği yönündedir.²⁷²

Her ne kadar mahkeme, dava arkadaşlarının açıkça yargılama giderlerinden sorumlu olmadıkları belirtmeden hüküm kurması halinde, dava arkadaşlarının müteselsilen sorumlu olduklarının anlaşılması gerekirse de önemle belirtmek gerekir ki davanın sonunda mecburi dava arkadaşlarının haksız çıkması durumunda yargılama giderlerinden sorumlu tutulması gerekirken bu yönde bir hükme yer verilmeden karar verilmesi durumunda, bu eksiklik sonradan tavzih yolu ile giderilemez. Başka bir deyişle, davada haksız çıkan mecburi dava

²⁶⁹KURU/AYDIN, s. 375; ULUKAPI, Ömer: Medeni Usul Hukukunda Dava Arkadaşlığı, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 1990, s. 314; Yargıtay 1. HD. 17.01.2018 T., 2017/2235-2018/335. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamalari> (12.04.2024)

²⁷⁰KURU/AYDIN, s. 375; ULUKAPI, Dava Arkadaşlığı, s. 314-315; Yargıtay 4. HD. 26.02.1979 T., 5666/2516. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamalari> (12.04.2024)

²⁷¹KURU/AYDIN, s. 375; ULUKAPI, Dava Arkadaşlığı, s. 314-315; Yargıtay 15. HD. 16.06.1980 T., 1509/1522. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamalari> (12.04.2024)

²⁷²Yargıtay 4. HD. 15.07.1953 T., 2730/3290. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamalari> (12.04.2024)

arkadaşları hükmün tavrıhi yolu ile yargılama giderlerinden müteselsilen sorumlu olduklarına dair karar verilemez. Çünkü tavrıh ile ancak maddi hatalar ve hükümdeki belirsizlik gidebilir. Bu eksiklik veya yanlışlığın tavrıh ile giderilmesi mümkün olmayıp, tavrıh ile yargılama giderine dair hükmün değıştirilmesi veya hüküm eklenmesi açıkça kısa karar ile gerekçeli karar arasında çelişkiye neden olur.²⁷³

Mecburi dava arkadaşlarının davada haklı çıkması halinde ise, her bir dava arkadaşı bakımından lehine hükmedilmiş olan yargılama gideri miktarının, hüküm fıkrasında açık olacak bir şekilde ayrı ayrı gösterilmesi gerekmektedir. Burada önem arz eden konusu ise, mecburi dava arkadaşları lehine tesis edilecek olan vekalet ücreti noktasındadır. Davada haklı çıkan mecburi dava arkadaşları lehine bir vekalet ücretine hükmedilmesi gerekmektedir. Hükmedilen bu tek vekalet ücreti de dava arkadaşları arasında paylaşılır.²⁷⁴

3.3.2.2 İhtiyari dava arkadaşlığı yönünden

İhtiyari dava arkadaşlığında da mecburi dava arkadaşlığında olduğu gibi davada haklı veya haksız çıkabilirler. İhtiyari dava arkadaşlarının davada haksız çıkmaları durumunda mahkeme, dava arkadaşlarını yargılama giderlerinden ayrı ayrı sorumlu tutar.²⁷⁵

İhtiyari dava arkadaşlarının yargılama giderlerinden sorumluluğu, genel kural olarak davadaki ilgilerine göre dava arkadaşları arasında yargılama giderlerinin paylaşılmasıdır. Böylelikle, her bir ihtiyari dava arkadaşının sorumlu olması gereken miktar hüküm fıkrasında ayrı ayrı belirtilir. Ancak bu genel kuralın aksine Yargıtay'ın bir içtihadında,²⁷⁶ mahkemenin görülmekte olan davanın sonunda, ihtiyari dava arkadaşlarının haksız çıkması durumunda yargılama giderlerinden müteselsilen sorumlu tutulabileceklerini belirtmiştir.

²⁷³ KURU/AYDIN, s. 374-375; İİD. 20.02.1968 T.,1790/1745. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamalari> (12.04.2024)

²⁷⁴ KURU/AYDIN, s. 374-375; ULUKAPI, Dava Arkadaşlığı, s. 315-316; Yargıtay 20. HD. 31.03.2008 T., 3300-4985. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamalari> (12.04.2024)

²⁷⁵ KURU/AYDIN, s. 381; ULUKAPI, Dava Arkadaşlığı, s. 375; Yargıtay 1. HD. 29.03.2018 T., 1483-8518. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamalari> (13.04.2024)

²⁷⁶ Yargıtay 1. HD. 10.02.2015 T., 2014/14942-2015/1791. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamalari> (13.04.2024)

Davalı tarafta birden fazla kişinin yer alıyor olması, bu kişiler arasında HMK'nın 57. maddesinde bağlamında ihtiyari dava arkadaşlığının var olduğu anlamına gelmemektedir. Dolayısıyla aralarında dava arkadaşlığı bulunmayan birden fazla davalının bulunduğu bir davada, bunların haksız çıkması durumunda, davacının her bir davalıya karşı haklı olduğu miktar dikkate alınarak, bu miktar üzerinden her bir davalı yönünden ayrı ayrı değerlendirme yapılarak yargılama giderlerine hükmedilir. Dava arkadaşlığında olduğu gibi davaya konu edilen şeyin toplan değeri üzerinden ayrı ayrı veya müteselsilen sorumlu tutulamazlar. Çünkü burada artık her bir davalıya karşı dava edilen hak veya alacak bağımsız olduğundan bir davalıya karşı ileri sürülen talep diğer davalıya ileri sürülemeyebilir ya da bağlamayacağından yargılama giderleri de haklılık nispetine göre ayrı ayrı hesaplanması gerekir.²⁷⁷

İhtiyari dava arkadaşları görülmekte olan davada haklı çıkmaları durumunda ise, dava arkadaşları lehine yargılama giderine hükmedilir. Yine hüküm fıkrasında her bir dava arkadaşı için lehe hükmedilecek yargılama gideri ayrı ayrı gösterilmesi gerekir. Hükümde lehe hükmedilecek olan yargılama giderinin miktarı ayrı ayrı gösterilmemişse bu eksiklik tavzih yolu ile giderilebilir. Yani tavzih yolu ile ihtiyari dava arkadaşları lehine hükmedilecek yargılama gideri miktarı sonradan belirlenebilir.²⁷⁸

Son olarak yargılama gideri olarak kabul edilen vekalet ücretinin ihtiyari dava arkadaşları bakımından inceleyecek olursak, dava açan ihtiyari dava arkadaşlarının davası aynı sebebe bağlı olarak reddedilmesi halinde davacı yan lehine tek vekalet ücretine hükmedilir, bu gider, dava arkadaşları arasında paylaştırılır.²⁷⁹ Bunun yanı sıra Yargıtay'ın başka bir içtihadında ise, davacıların ihtiyari dava arkadaşı olduğu gözetilmeden dava konusu toplam değer üzerinden davalı yan lehine tek vekalet ücretine hükmedilmesini doğru bulmamıştır. Yani davada haksız çıkan ihtiyari dava arkadaşlarının her biri ayrı ayrı vekalet ücretinden sorumlu olması gerekmektedir.²⁸⁰ İhtiyari dava arkadaşları dava neticesinde haklı çıkması

²⁷⁷ **ULUKAPI**, Dava Arkadaşlığı, s. 376; **KURU/AYDIN**, s. 381; Yargıtay 17. HD. 13.06.2011 T., 2010/12687-2011/6119. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamaları> (13.04.2024)

²⁷⁸ **ALDEMİR**, s. 298; **ULUKAPI**, Dava Arkadaşlığı, s. 378-379.

²⁷⁹ **ULUKAPI**, Dava Arkadaşlığı, s. 378-379; **KURU/AYDIN**, s. 382; Yargıtay 7. HD. 02.06.1976 T., 6733/88950. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamaları> (13.04.2024)

²⁸⁰ Yargıtay 17. HD. 07.05.2018 T., 2015/10054-2018/4647. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamaları> (13.04.2024)

durumunda, dava arkadaşları lehine ayrı ayrı vekalet ücretine takdir edilir. Takdir edilecek vekalet ücretinin miktarı hâkim tarafından hesaplanarak hükümde belirtilir. Hükümde miktar ayrı yarı gösterilmemişse, tavzih yoluyla dava arkadaşlarına takdir edilmesi gereken vekalet ücreti miktarı sonradan belirlenebilir.²⁸¹

3.3.3 Davaya Müdahalede Yargılama Giderlerinden Sorumluluk

3.3.3.1 Asli müdahale bakımından

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 65. maddesinde düzenlenen asli müdahale; yargılamaya konu edilen hak veya şey üzerinde kısmen veya tamamen hak iddia eden üçüncü kişinin, hüküm verilinceye kadar bu durumu ileri sürerek, görülmekte olan davanın taraflarına karşı aynı mahkemede dava açmasına denir.

Asli müdahale davası açılması sonucu, bu dava ile asıl yargılama konu olan dava birlikte yürütülür ve karara bağlanır. Bu bakımdan asli müdahale talebinde bulunmak istenilen davanın hasımlı veya hasımsız olmasının hukuken bir mahiyeti bulunmamaktadır. Asli müdahale talebi sonrasında davaya dahil olan asli müdahil, davacının sahip olduğu imkanlara sahip olduğundan onun gibi hareket edebilir. Zira dava sonunda asli müdahil hakkında da hüküm verilecektir. Bu bakımdan asli müdahil, mahkemece verilecek olan hükmü tek başına kanun yolu itirazına (istinaf ve temyiz edebilir) götürebilir. Yargılama giderleri bakımından ise, asli müdahale talebinde bulunmak isteyen kişi görülmekte olan davadan ayrı olarak müdahale davası açması gerekeceğinden dolayı, müdahale davası neticesinde 492 sayılı Harçlar Kanunu uyarınca başvurma harcı ile karar ve ilam harçlarını ödemek mecburiyetindedir. Bu harç ödendikten sonra ancak davaya müdahil olabilir ve asli müdahil sıfatını kazanabilir. Böylelikle talebi incelenerek hüküm sonuca bağlanabilir.²⁸²

Yargılama giderlerinden sorumluluk bakımından ise, daha önceki başlıklarda anlattığımız genel kurallar burada da geçerlidir. Asli müdahilin açmış olduğu müdahale davasında, asıl davanın davalısı ve davacısı, davalı sıfatıyla dava yer almakla birlikte mecburi dava arkadaşlarıdır. Asli müdahilin davayı kazanması durumunda, asıl davanın davacısı ve davalısı aleyhine yargılama giderlerine hükmedilerek müteselsilen sorumlu tutulur. Yine

²⁸¹ ULUKAPI, Dava Arkadaşlığı, s. 378-379; Yargıtay 11. HD. 14.04.2016 T., 2015/8252-2016/4161. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamalari> (13.04.2024)

²⁸² ALDEMİR, s. 567; ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, s. 538-539.

ayrı iki dava söz konusu olduğundan asıl davanın davacısının ve davalısının yapmış oldukları gider de kendi üzerlerine bırakılır. Asli müdahil davada haksız çıkması durumunda, asıl davadaki davacı davada haklı bulunmuş olacağından davalı ve asli müdahil yargılama giderlerinden müteselsilen sorumlu tutulur.²⁸³

3.3.3.2 Fer'i müdahale bakımından

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 66. maddesinde düzenlenen fer'i müdahil; üçüncü kişi, davayı kazanması noktasında hukuki yararı bulunan taraf yanında ve ona yardımcı olmak maksadıyla, tahkikat aşaması bitene kadar, fer'i müdahil sıfatıyla davada yer alabilir. Görülmekte olan bir davaya müdahale etmekte hukuki yararı bulunan üçüncü kişi, kendiliğinden ya da davanın kendisine ihbar edilmesi üzerine, davayı görmekte olan mahkemeye sunacağı bir dilekçe ile fer'i müdahale talebinde bulunabilir. (HMK m. 67/1) Bu talep üzerine hâkim, müdahale talebi dilekçesini taraflara tebliğ eder ve gerekirse davanın tarafları ile birlikte üçüncü kişiyi de duruşmada dinler. Duruşmaya gelen olmasa dahi hâkim fer'i müdahale talebi hakkında bir karar verir. (HMK m. 67/2) Talebin kabul edilmesiyle birlikte fer'i müdahil sıfatı kazanılır.

Fer'i müdahil görülmekte olan davada, davaya yanında katıldığı kişinin yardımcısıdır. Davanın tarafı haline gelmez. Dolayısıyla da lehine yanında katıldığı kişiyle birlikte hareket edebilir.²⁸⁴

Fer'i müdahil lehine davaya katıldığı tarafın yardımcısı olması hasebiyle davanın sonunda sadece davanın tarafları hakkında karar verilir. Yani fer'i müdahil davanın tarafı sayılmadığından onun hakkında bir karar verilmez. (HMK m. 69/1) Bu sebepten ötürü, fer'i müdahilin lehine yanında katıldığı taraf, davanın sonunda haksız çıkarsa, yargılama giderleri sadece lehine davaya katıldığı taraf üzerine yükletilir. Başka bir ifadeyle fer'i müdahil, yargılama sırasında üçüncü kişi konumundaki taraf yardımcısı olduğundan hakkında yargılama giderine hükmedilemez.²⁸⁵

²⁸³ KAYA, s. 355; KODAKOĞLU, Mehmet: Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yayımlanmış Doktora Tezi, Ankara, 2017, s. 247-248.

²⁸⁴ ALDEMİR, s. 311; KURU/AYDIN, s. 389-390; ATALI/ERMENEK /ERDOĞAN, s. 267.

²⁸⁵ ATALI/ERMENEK /ERDOĞAN, s. 268; ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, s. 534; YASİN, Melikşah: İdari Yargılama Usulünde Davaya Müdahale, Journal of Istanbul University Law

Fer'i müdahil, hukuki yararının bulunduğu kani olduğu taraf yanında davaya katıldığında, her ne kadar davada üçüncü kişi konumunda olsa da yanında müdahil olduğu taraf davanın sonunda haksız çıkarsa, müdahale giderleri, fer'i müdahilin kendisinin üzerine bırakılır. Tam tersi durumda yanında katıldığı taraf davanın sonunda haklı çıkarsa, diğer yargılama giderleri ile birlikte fer'i müdahale giderleri karşı yan üzerinde bırakılır. Ancak fer'i müdahilin yanında davaya katıldığı taraf dava haklı çıkmış olsa bile hâl ve davranışları yüzünden üçüncü kişinin kendisinin yanında davaya katılmasına sebebiyet verdiğinden dolayı fer'i müdahale giderinin tamamı veya bir kısmı davada haklı çıkmış olmasına rağmen kendi üzerinde bırakılır. (HMK m. 328)

Fer'i müdahale talebinde bulunan üçüncü kişi, 492 sayılı Harçlar Kanunu'nun 1 sayılı tarifesinin A bendi uyarınca davaya müdahale talebinden dolayı başvurma harcı yatırması gerekmektedir. Müdahale talebinde bulunduğu davanın esasının görüldüğü mahkemeye göre A bendinde yer alan miktarı maliye veznesine yatırması gerekmektedir. Örneğin 2024 yılı için Asliye Mahkemeleri için 427,60 TL Sulh Hukuk Mahkemeleri için 195,80 TL'dir. Fer'i müdahillikte başvurma harcı ve müdahale talebinde bulunana yapılacak tebligat giderlerinin haricinde başkaca bir yargılama gideri mevcut değildir. Davanın sonunda fer'i müdahil, taraf sayılmadığından lehine ya da aleyhine vekalet ücretine hükmedilemez.²⁸⁶

3.3.4 Davanın İslahında Yargılama Giderlerinden Sorumluluk

İslah, davanın taraflarından herhangi birisinin yapmış olduğu usul işleminin, tamamen veya kısmen düzeltilmesidir. (HMK m. 176/1) Taraflar aynı dava içerisinde ancak bir kez ıslah yoluna başvurabilirler. (HMK m. 176/2) Mevcut hukuk sistemimizde iddianın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı bulunmaktadır. (141/1-son cümle) İddia ve savunmalar karşı tarafın açık rızası olmaksızın değiştirilemez ve genişletilemez. Ancak taraflar iddianın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağının başlaması akabinde, halihazırdaki iddia ve savunmalarında değişiklik yapma gereksinimi duyabilirler. Bu ihtiyacın nedeni ise, dava sırasında yapılan hatalı bir usul işlemi olabileceği gibi zamanında yapılması gereken bir usul işleminin unutulması vaktinde yapılmamış olması ihtimalidir. Bazen de davanın görülmesi

Faculty, Cilt 69, Sayı 1-2, 2011, s. 449; Yargıtay 19. HD. 25.05.1993 T., 5381/4033.

<https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamalari> (14.04.2024)

²⁸⁶ YASİN, s.450; Yargıtay 21.HD. 02.04.2018 T., 2016/16559-2018/3105. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamalari> (14.04.2024)

sırasında ortaya çıkan mevcut durum itibariyle de ıslah müessesine başvurmak gerekebilir. Ancak bu sayılan durumlarda karşı tarafın açık rızası olmaksızın usul işlemleri değiştirilemez. İşte ıslah müessesesi, davanın karşı tarafının rızasına gerek olmaksızın, iddianın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağının katılığını bertaraf etmek için ve hatalı yargılamaların önüne geçebilmek için getirilmiş istisnalardandır.²⁸⁷

Davasını ıslah etmek isteyen taraf, tamamen ıslah edebileceği gibi kısmen ıslah da edebilir. Islah talebi yazılı olarak yapılabileceği gibi sözlü olarak da yapılabilir. (HMK m. 177/3) Davasını tamamen ıslah etmek isteyen taraf, ıslah talebinden itibaren bir haftalık süre içerisinde yeni bir dava dilekçesi sunmak zorundadır. Aksi taktide, ıslah hakkı kullanılmış sayılır ve ıslah hiç yapılmamış gibi davaya devam olunur. (HMK m. 180)

Davasını ıslah eden taraf, ıslah sebebiyle geçersiz hale gelecek olan işlemler için yapılmış olan yargılama giderleri ile karşı tarafın uğramış olduğu ya da uğrayabileceği zararları karşılamak üzere hâkim tarafından belirlenecek olan teminatını, bir haftalık süre içerisinde mahkeme veznesine yatırması gerekmektedir. Aksi taktirde ıslah yapılmamış sayılır. (HMK m. 178/1) Islah talebinde bulunan tarafın ödemek zorunda olduğu yargılama giderlerinden kasıt, ıslah talebi öncesinde yapılmış olmakla birlikte ıslah talebi ile geçersiz hale gelecek olan işlemlere ait giderelerdir. Başka bir deyişle, ıslah talebine kadar ki yapılmış olan yargılama giderleridir. Bu duruma bir örnek verecek olursak, ıslah talebi öncesi mahkemece keşif yapılmış ya da bilirkişi incelemesine başvurulmuş olabilir ancak davanın taraflarından biri davayı tamamen ya da kısmen ıslah etmişse, ıslah ile geçersiz sayılacak işlemlere ait giderler teminat olarak yatırılması gerekmektedir. Bununla birlikte davanın kısmen ıslahı ile keşif işlemi geçersiz hale gelirken bilirkişi incelemesi geçerli durumda kalabilir. O zaman sadece keşfe ait giderlerin teminat olarak yatırılması gerekmektedir.²⁸⁸

Davasını tamamen ıslah eden taraf, bir hafta süre içerisinde yeni bir dava dilekçesi sunması gerekmektedir. Davayı tamamen ıslah eden taraftan, yeni başvurma harcı ile karar ve ilam harcı alınmaz. Kısmen ıslahta da aynı şekilde kısmen ıslah etmek isteyen tarafa bir haftalık

²⁸⁷ ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, s. 566; ATALI/ERMENEK /ERDOĞAN, s. 418-419; BUDAK/KARAASLAN, s. 221; KURU/AYDIN, s. 437.

²⁸⁸ ALDEMİR, s. 315; ATALI/ERMENEK /ERDOĞAN, s. 424; ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, s. 573.

süre içerisinde yapmak isteği işlemi yapması için süre verilir. Kısmen ıslah talebinde bulunan taraf gerçekleştireceği işlemde dolayı yeni başvurma harcı ile karar ve ilam harcına tabi tutulmaz. Çünkü davanın tamamen veya kısmen ıslah edilmesi talepleri neticesinde mahkeme tarafından verilmiş nihai bir hüküm bulunmamaktadır. Dolayısıyla da yapılan eski ve yeni işlemler davanın devamı niteliğindedir. Bunun yanı sıra HK' da ve HMK' da davasını tamamen veya kısmen ıslah eden taraftan, yeniden başvurma harcı ile karar ve ilam harcı alınması gerektiğine ilişkin somut bir düzenleme de bulunmamaktadır.²⁸⁹

Islah talebinde bulunan taraftan her ne kadar başvurma harcı ile karar ve ilam harcı tekrardan alınmaz demişsek de bu durum esasen ıslah ile yapılmak istenilen işleme bağlıdır. Yani ister dava tamamen ıslah ediliyor olsun isterse de kısmen ıslah ediliyor olsun, ıslah ile yeni bir usul işlemi yapılmak isteniyorsa bu işlemde dolayı yeniden harç alınması söz konusu olamaz. Ancak davadaki ıslah talebi dava değerinin arttırılmasına ilişkin ise, arttırılan bu kısım kadar peşin nispi harç, ıslah talebi sırasında yatırılması gerekmektedir.²⁹⁰ Islah ile dava değerinin arttırılması talebinde bulunan tarafın yatırması gereken bakiye harcı yatırmaması durumunda, ıslah talebinde bulunan tarafa kesin süre verilir. Verilen bu kesin süre müddetinde bakiye harcı yatırmazsa, dosyası işlemde kaldırılır.²⁹¹ Önemle belirtmemiz gerekir ki ıslah ile davanın değerinin arttırılması neticesinde aradaki değer artışı miktarı üzerinden alınacak olan nispi peşin harç uygulamada ve bazı içtihatlarda “ıslah harcı” olarak zikredilmektedir. Esasen ıslah harcı denilmekle yukarıda anlattığımız dava değerinin arttırılmasından doğan bakiye harç kastedilmektedir. Yoksa her şartta ıslah talebinde bulunan taraflardan ıslah harcı alınmamaktadır.

Islahın yargılama giderine etkisini, HMK'nın 178. maddesinin 1. fıkrasındaki anlatmıştık. Bunun yanı sıra, ıslah ile müddeabihin arttırılması durumunda ıslaha talebinde bulunan taraftan ıslah harcı alınması gerektiğini yukarıda bahsetmiştik. İşte sonradan tamamlatılan bu bakiye karar ve ilam harcı da davanın sonunda hesaplanacak olan yargılama giderlerinin hesabında peşin harç ile birlikte değerlendirilerek alınması gereken karar ve ilam harcından mahsup edilir. Yani davacı davasını açarken 1000 TL peşin harç yatırmış olduğunu

²⁸⁹ ERTANHAN, s. 106; KURU/AYDIN, s. 439; ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, s.572.

²⁹⁰ KURU/AYDIN, s. 441; YHGK. 2019/65-2019/625. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamalari> (15.04.2024)

²⁹¹ KAYA, s. 68-69.

varsayalım. İslah ile davanın değeri arttırması neticesinde de 2000 TL ıslah harcı yatırmış ise davanın sonunda toplamda 3000 TL peşin harç yatırdığı kabul edilir ve bu miktar davanın sonunda hesap edilecek olan karar ve ilam harcından mahsup edilir.²⁹² İslah eden taraf davada haklı çıkarsa genel kurallar çerçevesinde lehine yargılama giderlerine hükmedilir. Yani davada haksız çıkan tarafa ıslah giderleri de yükletilmiş olur.

3.3.5 Dava Konusunun Devrinde Yargılama Giderlerinden Sorumluluk

Medeni yargılama hukukumuzda dava konusunun devrine (müddeabihin temliki) izin verilmiş olup, dava konusunun devredilmesi ile birlikte dava hakkının da devredildiği kabul edilmektedir. Böylelikle dava konusunu devreden tarafın davada herhangi bir sıfatı kalmaz, taraf sıfatı artık dava konusunu devredilen kişiye geçer.²⁹³

Dava konusunun devri HMK'nın 125. maddesinde düzenlenmiştir. Hem davacı hem davalı dava konusunu devredebilir. Dava açıldıktan sonra davalı taraf, dava konusunu üçüncü bir kişiye devrederse davacının iki tane seçimlik hakkı bulunmaktadır. İlk olarak davacı isterse, devreden tarafla görülmekte olan davasından vazgeçerek, dava konusunu devralmış olan kişiye karşı davaya devam edebilir. Bu durumda davanın sonunda davacı haklı çıkarsa, yargılama giderlerinden dava konusunu devreden davalı ile davayı devralan üçüncü kişi yargılama giderlerinden müteselsilen sorumlu olur. (HMK 125/1-a) Anılan kanun hükmünde görülmekte olan bir davada, davalı taraf sıfatında bir değişiklik hali söz konusudur. Davayı devralan üçüncü kişi, davalı sıfatıyla davaya katılmış olacaktır. Dolayısıyla ortada yeni açılmış bir dava olmayıp, mevcuttaki davanın devam etmektedir. Bu minvalde, dava konusunun devri neticesinde davacı, davasını yeni devralan kişiye karşı devam ettirirse, davanın devamı sayılacağı için yeniden harç alınmasını gerektiren bir durum bulunmamaktadır.²⁹⁴

Davacının ikinci seçimlik hakkı ise, dava konusunu devreden davalıya karşı tazminat davası olarak davanın görülmesini istemektir. (HMK m. 125/1-b) Bu durumda davacı kanunu

²⁹² **KAYA**, s. 69; Yargıtay 11.HD. 19.4.2017 T., 14490/2268; Yargıtay 20.HD. 23.11.2017 T., 1281/9876. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamaları> (15.04.2024)

²⁹³ **ALDEMİR**, s. 322; **BUDAK/KARAASLAN**, s. 228; **KURU/AYDIN**, s. 422.

²⁹⁴ **ERTANHAN**, s. 115; **KURU/AYDIN**, s. 425; **ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI**, s. 563.

koyucunun kendisine tanımış olduğu hakkı kullanması neticesinde talep değişikliğine giderek davasını devredene karşı tazminat talebine dönüştürmüş olur. Yani davanın tarafları değişmeden eski davaya aynı taraflarla tazminat davası olarak görölmeye devam edilir. Burada harç noktasında önemli bir husus bulunmaktadır. Davacı davasına tazminat olarak devam etmek istemesi halinde, dava açarken ki davanın değerine göre yatırdığı harç ile davasına tazminat olarak devam ettiğindeki dava değerinden üzerinden hesaplanacak olan karar ve ilam harcı arasında bir fark varsa davacı aradaki bu bakiye harcı tamamlaması gerekmektedir. Başka bir deyişle, davacının davasına tazminat davası olarak devam edilebilmesi için, başta yatırdığı peşin karar ve ilam harcındaki eksiklik varsa bu eksikliği gidermesi gerekmektedir.²⁹⁵

Davanın açılmasından sonra davacı dava konusunu üçüncü bir kişiye devredecek olursa, devralmış olan üçüncü kişi, görölmekte olan davada davacının yerine geçer ve dava kaldığı yerden itibaren devam eder. Dava devredildikten sonra, dava sonunda davacı haksız çıkarsa, dava konusunu devreden davacı ile devralan yeni davacı yargılama giderlerinden müteselsilen sorumlu tutulur. (HMK m. 125/2) Davacı tarafından dava konusunun devretmesi ile birlikte artık devralan kişi davanın tarafı haline gelmiş olur. Dava konusunu devralan üçüncü kişi davaya taraf olması ile birlikte davanın görölmesine devam olunur. Dava kaldığı yerden devam ettiğinden yeni bir davadan söz edilemeyecektir. Dolayısıyla davayı devralan kişiden yeniden başvurma harcı ile karar ve ilam harcı alınması söz konusu olmayacaktır.²⁹⁶

3.3.6 Davaya Son Veren Taraf İşlemlerinde Yargılama Giderlerinden Sorumluluk

3.3.6.1 Davanın kabulü halinde

Davayı kabul, davacının netice-i talebini, davalı tarafından kısmen veya tamamen muvafakat edilmesidir. Kabul, ancak tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği davalar yönünden hüküm doğurur. (HMK m. 308)

²⁹⁵ KURU, Usul, C. IV s. 3836; ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, s. 564.

²⁹⁶ KURU/AYDIN, s. 428; ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, s. 564; İstanbul BAM. 13. HD. 18.03.2021 T., 2019/993-2021/334. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamalari> (15.04.2024)

Kabul beyanının hüküm doğurabilmesi için karşı tarafın veya mahkemenin rızasına gerek yoktur. Kabul mahkemeye sunulacak bir dilekçeyle ya da yargılama sırasında duruşmada sözlü beyanla yapılabilir. Davacının talep sonucu kısmen kabul edilecekse şayet, kısmen kabul edilen miktar dilekçede ya da duruşma zaptında açıkça gösterilmesi gerekir. Yapılacak olan kabul, kayıtsız ve şartsız bir şekilde olmalıdır. (HMK m. 309)

Kabul kural olarak, davanın belli bir aşamasına kadar yapılabilir. Kabul, hüküm kesinleşinceye kadar her zaman yapılabilir. Ancak ilk derece mahkemesince hüküm verildikten sonra davanın kabul edilmesi durumunda, dava hakkında kanun yoluna başvurulmuş olursa dahi, dosya kanun yolu incelemesine gönderilmez. İlk derece mahkemesi veya bölge adliye mahkemesi kabul hakkında ek karar verir. Davanın kabulü dosyanın temyiz edilerek Yargıtay incelemesine gönderilmesi sonrasında yapılmışsa, Yargıtay temyiz incelemesine başlamaksızın dosyayı, kabul doğrultusunda bir değerlendirme yaparak ek karar vermesi için hükmü vermiş olan mahkemeye gönderir. (HMK m. 310)

Davanın kısmen ya da tamamen kabul edilmesi halinde, kabul beyanı doğrultusunda, davalının davada haksız çıktığı kabul edilir, yani aleyhine hüküm verilir. Davalı davacının talep sonucunu tamamen kabul etmişse, dava kabul ile sona erer. Kısmen kabul etmesi halinde ise, kısmen kabul edilen talep sonuç bakımından dava sona erer. Kabul edilmeyen kısım çekişmeli kalmaya devam edeceği için yargılamaya devam olunur. Buradaki önemli husus, kısmi olarak nihai hüküm verilemez, nihai hüküm görülmekte olan davadaki tüm talepleri karşılaması gerekir. Dolayısıyla kabul edilmeyen kısım yönünden davaya devam edilir ve nihai hüküm, hem kabul edilen talep sonuç bakımında hem de kabul edilmeyen sonuç bakımından tarafların haklı veya haksız oldukları talepler yönünden ayrı ayrı değerlendirilerek verilir.²⁹⁷

Davanın tamamının kabul edilmesi halinde tarafların yargılama giderleri bakımından sorumluluğu HMK'nın 312. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre; kabul beyanında bulunan taraf, davada aleyhine hüküm verilmiş gibi yargılama giderlerinden sorumlu olur. (HMK m. 312/1-ilk cümle) Davanın kabulü sonucu yargılama giderlerinden sorumluluğa

²⁹⁷ ERTANHAN, s. 103; KURU/AYDIN, s. 408; ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, s. 596-597.

dair diğerk bir düzenleme de HK' nın 22. maddesidir. Bu maddeye göre; davayı kabul, davanın ilk duruşmasında yapılırsa ödenmesi gereken karar ve ilam harcının 1/3'ü, ilk duruşma sonrasında yapılırsa şayet ödenmesi gereken karar ve ilam harcının 2/3'ü tahsil edilir. Buna karşın, HMK'nın 312. maddesinin 2. fıkrası uyarınca, davalı, davanın açılmasına kendi hal ve davranışlarıyla sebebiyet vermemiş ve yargılamanın ilk duruşmasında da davacının netice-i talebini kabul etmişse yargılama giderlerinden sorumlu tutulamaz. Buradan yola çıkarak, HMK m. 312/2 gereğince, davayı ilk oturumda kabul etmiş olan ve aleyhine dava açılmasına sebebiyet vermemiş olan davalı hakkında HK'nın 22. maddesi uygulanmaz. Alınması gereken karar ve ilam harcının 1/3'ü davacıdan tahsil edilir.²⁹⁸ Hatta Kuru'ya²⁹⁹ göre, ilk oturumda davayı kabul eden ve aleyhinde yargılama giderine hükmedilmesine sebebiyet vermemiş olan davalı kendisini vekil ile temsil ettirmesi durumunda lehine vekalet ücretine takdir edilmesi gerekmektedir. Ancak Yargıtay Hukuk Genel Kurulu ve Yargıtay 11. Hukuk Dairesi Kuru'nun görüşünün aksine davalı lehine vekalet ücretine hükmedilmesinin mümkün olmadığı görüşündedir.³⁰⁰

Davanın kısmen kabulü halinde yargılama giderlerinden sorumluk ise, HMK'nın 312. maddesinin 1. fıkrasının 2. cümlesinde düzenlenmiştir. Buna göre; talep sonuç kısmen kabul edilmişse, yargılama giderlerinden mahkûmiyet, ona göre belirlenir. Kabul edilmeyen kısım yönünden dava görölmeye devam edileceğinden, davanın sonunda kurulacak olan hükümde yargılama giderleri bakımından kabul edilen kısım ile kabul edilmeyen kısmı birbirinden ayırarak değerkendirme yapıp, bu ayırım neticesinde hüküm kurulması icap etmektedir. Yani kabul doğrultusunda, kabulün yukarıda izah edilen hukuki sonuçları bakımından ve kabul edilmeyen kısım yönünden görölen davadaki tarafların haklılık durumu gözetilerek yargılama giderlerine dair sorumluluk belirlenmelidir. Örnek ile açıklayacak olursak 100.000 TL'lik bir alacak davasının 50.000 TL'lik kısmı ilk duruşmada kabul edilmişse, ödenmesi gereken 3.415,50 TL'lik peşin harcın 1/3'ü alınarak 1.138,50 TL harçtan davalı, davayı kabul etmesi nedeniyle sorumlu olur. Ancak kabul edilmeyen 50.000 TL bakımından yargılamaya devam edildiğinden, davanın sonunda davacı haksız çıkarsa, 50.000 TL üzerinden alınması gereken 3.415,50 TL'lik karar ve ilam harcı artık davacıdan tahsil edilir.

²⁹⁸ ERTANHAN, s. 103; ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, s. 598; ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, s. 584-585.

²⁹⁹ KURU/AYDIN, s. 408-409.

³⁰⁰ Kararlar için bkz. YHGK. 14.05.1980-6-147/1474-1974; Yargıtay 11. HD. 10.02.1992 T., 5626/1286. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamalari> (set 15.04.2024)

Tam tersi davalı haksız çıkarsa 3.415,50 TL'nin tamamından (1/3 bölünmeksizin) ve kabulden doğan 1.138,50 TL 'lik karar ve ilam harçlarından sorumlu olur.³⁰¹

3.3.6.2 Davadan feragat halinde

Davadan feragat, davacının talep sonucundan kısmen veya tamamen vazgeçmesidir. (HMK m. 307) Davadan feragat, dilekçeyle veya yargılama sırasında sözlü olarak yapılabilir. Feragatin hüküm doğurabilmesi için, mahkemenin veya karşı tarafın rızasına gerek bulunmamaktadır. Davadan kısmet feragat edilmesi halinde, feragat edilen talep sonuç, feragat dilekçesinde yahut duruşmada tutanağında açıkça belirtilmesi gerekmektedir. Feragatin geçerli olabilmesi kayıtsız ve şartsız olması gerekir. (HMK m. 309)

Kabulün yapılma zamanı ile ilgili yukarıda izah ettiğimiz bilgiler, feragat için de geçerlidir. Feragat kural olarak, davanın belli bir aşamasına kadar yapılabilir. Bu yüzden feragat, hüküm kesinleşinceye kadar yapılması gerekir. Ancak ilk derece mahkemesince hüküm verildikten sonra davadan feragat edilmesi durumunda, dava hakkında kanun yoluna başvurulmuş olursa dahi, dosya kanun yolu incelemesine gönderilmez. İlk derece mahkemesi veya bölge adliye mahkemesi feragat hakkında ek karar verir. Davadan feragat, dosyanın temyiz edilerek Yargıtay incelemesine gönderilmesi sonrasında yapılmışsa, Yargıtay temyiz incelemesine başlamaksızın dosyayı, feragat talebi doğrultusunda bir değerlendirme yapılarak ek karar vermesi için, hükmü vermiş olan mahkemeye gönderir. (HMK m. 310)

Feragat edilmesi durumunda maddi hukuk ve usul hukuku bakımından bazı sonuçlar doğurur. Feragat, kesin hüküm gibi hukuki sonuç doğurur. (HMK m. 311) Davacı davasından tamamen feragat etmesi durumunda, davacının davasının feragat sebebiyle reddine karar verilmesi gerekir.³⁰²

Feragatin yargılama giderleri bakımından sonuçlarını inceleyecek olursak, davadan tamamen feragat edilmesi halinde davanın reddine karar verilmesi gerektiğinden davacı, davada haksız çıktığı kabul edilerek aleyhine yargılama giderlerine hükmedilir. Davanın

³⁰¹ KAYA, s. 68.

³⁰² ALDEMİR, s. 327; KURU/AYDIN, s. 400; ATALI/ERMENEK /ERDOĞAN, s. 584-585; BUDAK/KARAASLAN, s. 346.

talep sonucundan kısmi feragat halinde ise, kısmen feragat edilen talep sonuç bakımından davacının haksız çıktığı kabul edilerek aleyhine yargılama giderlerine hükmedilir. (HMK m. 312/1) Esasen buradan önemli olan konu, davacının davasının tabi olduğu karar ve ilam harcının türüdür. Davacının davası maktu harca esas bir dava ise, davadan tamamından feragat edilmesi halinde davanın reddine karar verilecektir. Davanın reddi durumunda, HK'nın 1 sayılı Tarifesi uyarınca maktu harca tabidir. Dolayısıyla davacı zaten dava açarken başta maktu harç yatırarak davasını açtığından dolayı dava sonunda ek bir harç ödemekten sorumlu olmayacaktır.

Davadan tamamen feragat eden davacının davası nispi karar ve ilam harcına tabi bir dava ise, davacı davasını açarken nispi karar ve ilam harcının 1/4'nü başta peşin harç olarak yatırarak davasını açması gerekmektedir. (Ölüm ve cismani zarardan doğan tazminat davaların 1/20) Tamamen feragat edildiğinden dolayı davanın reddinde karar verileceğinden ötürü davacıdan maktu karar ve ilam harcı alınması gerekmektedir. Bu durumda davacının başta ödediği peşin karar ve ilam harcından maktu harç mahsup edildikten sonra kalan miktar, davacıya iade edilmesi gerekmektedir.³⁰³ Kısmi feragat durumunda ise, feragat edilen kısım bakımından ret kararı verilmekle birlikte, feragat edilen kısım üzerinden ret kararı dolayısıyla harç alınmaz. Çünkü karar ve ilam harcı karara bağlanan talep sonuç üzerinden hesaplanır.³⁰⁴

Harçlar Kanunu'nun 22. maddesi uyarınca ilk celsede feragat yapılırsa ödenmesi gereken harcın 1/3'ü, ilk duruşma sonrası davadan feragat edilmesi halinde alınması gereken harcın 2/3'ü alınacaktır. Öyleyse davadan tamam feragat edilmesi durumu için geçerli olmak üzere, feragat edilen aşamaya göre hesaplanacak olan maktu karar ve ilam harcından davacı sorumlu tutulmalıdır.

3.3.6.3 Sulh olunması halinde

Sulh, mahkeme huzurunda görülmekte olan bir davada, tarafların arasındaki uyuşmazlığı kısmen veya tamamen sona erdirmek maksadıyla, mahkeme huzurunda yapmış oldukları bir

³⁰³ YHGK. 07.11.1980 T., 11-2516/2338; Yargıtay 13. HD. 31.10.2005 T., 9293-16148.

<https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamalari> (15.04.2024)

³⁰⁴ ERTANHAN, s. 101; ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, s. 593.

sözleşmedir. Taraflar üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri uyuşmazlıkları konu edinen davalarda ancak sulh olabilirler. Dava dışında kalmış olan konular da sulhun içeriğine dahil edilebilir. Sulh, kabul ve feragatten farklı olarak şartsız yapılabileceği gibi şarta bağlı olarak da yapılabilir. (HMK m.313)

Sulhun yapılabilme zamanına ilişkin olarak, sulh, hüküm kesinleşinceye kadar her zaman yapılabilir. Ancak sulh, ilk derece mahkemesince hüküm verildikten sonra yapılmışsa, taraflarca kanun yoluna başvurulmuş olsa dahi, dosya kanun yolu incelemesine gönderilmez ve ilk derece mahkemesi veya bölge adliye mahkemesince sulh doğrultusunda ek karar verilir. Sulh, dosyanın temyiz incelemesine gönderilmesinden sonra yapılmışsa, Yargıtay temyiz incelemesi yapmaksızın dosyayı sulh hakkında ek karar vermesi için hükmü vermiş olan mahkemeye gönderir. (HMK m. 314)

Sulhun yargılamaya olan etkisi, ilgili bulunduğu davayı sona erdirir ve kesin hüküm gibi hukuki sonuç doğurur. Mahkemece, taraflar sulh sözleşmesine karar verilmesini isterlerse, sulh sözleşmesine göre; sulh sözleşmesine göre karar verilmesini istemezlerse, karar verilmesine yer olmadığına kararı verir. (HMK m.315/1)

Sulh sözleşmesini taraflar yazılı bir şekilde yaparak mahkemeye sunabilecekleri gibi, duruşma sırasında sözlü beyanlarını duruşma tutanağına geçirilip, taraflarca imza altına alınmak suretiyle de yapılabilir. Bu iki şekilde de yapılabilecek olan sulh, mahkeme içi yapılan sulh olarak kabul edilir.³⁰⁵ Davanın tarafların sulhe başvurusu halinde, esasen davacı talep sonucunun bir kısmından feragat etmiş olur. Davalı da davacının talep sonucunun diğer kısmını kabul etmiş olur. Yani sulh sözleşmesi kısmi feragat ve kısmi kabulü içerisinde barındırır. Dava bu anlaşma neticesinde tarafların da istemi üzerine sona erer.³⁰⁶

Sulhun yargılama giderlerine etkisini inceleyecek olursak, taraflar sulh sözleşmesi yaparken yargılama giderleri hususunda da bir anlaşma yapmış olabilirler. Şayet taraflar yargılama giderleri bakımından sulh sözleşmesinde bir düzenleme yapmışlarsa hâkim, tarafların anlaştığı şekilde yargılama giderlerine hükmeder. Ancak taraflar yargılama giderlerinden sorumluluğa dair sulh sözleşmesinde bir anlaşma veya düzenleme yapmamışlarsa, bu

³⁰⁵ ERTANHAN, s. 104; BUDAK/KARAASLAN, s. 346-347; KURU/AYDIN, s. 411.

³⁰⁶ ALDEMİR, s. 330.

durumda hâkim öncelikle tarafların kendi arasında yargılama giderlerini paylaşılması ve sorumluluğu belirlemeleri maksadıyla taraflara imkan tanır. Tanınan bu imkana rağmen taraflar yine de bir anlaşmaya varamazlarsa, artık tarafların sulh sözleşmesindeki kısmı kabul ve kısmi feragatlerine bakılarak tarafların haklılık oranı belirlenir ve yargılama giderlerinden sorumluluk, bu haklılık oranına göre hasredilerek hükmedilir. Son ihtimal olarak taraflar sulh sözleşmesinde, karşılıklı olarak yargılama gideri talep etmekten vazgeçmiş olabilir. Bu durumda hâkim, her iki tarafında yapmış olduğu yargılama giderini kendi üzerinde bırakacak şekilde yargılama giderlerine hükmeder.³⁰⁷

Harçlar Kanunu'nun 22. maddesi uyarınca ilk celsede sulh olunması durumunda ödenmesi gereken harcın 1/3'ü, ilk duruşma sonrası davada sulh olunması halinde alınması gereken harcın 2/3'ü alınacaktır. Öyleyse taraflar sulh olmuş olsalar dahi sulhe göre karar verilmesini istemezlerse ya da sulh sözleşmesinde yargılama giderlerine dair anlaşma yapmamışlarsa hâkim HK' nın 22. maddesi uyarınca genel sorumluluk esasına göre yargılama giderlerine hükmeder.

3.3.7 Karşı Davada Açılmasında Yargılama Giderlerinden Sorumluluk

Karşı dava açılabilmesi evleviyetle asıl davanın açılmış ve halihazırda görülüyor olması, buna ek olarak karşı davada ileri sürülecek olan talep ile asıl davada ileri sürülecek olan talep arasında takas veya mahsup ilişkinin bulunması veya bu davalar arasında bir bağlantının olması gerekmektedir. Belirtilen bu şartların mevcut olmadan karşı dava açılması durumunda, mahkeme, talep üzerine veya resen, karşı dava ile asıl davanın ayrılmasına; gerekiyorsa da karşı davanın görevli mahkemeye gönderilmesine karar verir. Açılan karşı davaya karşı, dava açılmaz. (HMK m. 132)

Açılmak istenen karşı davada, kesin yetkinin söz konusu olmadığı hallerde, asıl davaya bakıp da karara bağlamaya muktedir olan mahkeme, karşı davaya bakmaya da yetkilidir. (HMK m. 13) Yani karşı davanın açılabilmesi için kesin yetki halinin olmaması gerekir. Zira görülmekte olan asıl dava kesin yetki kuralına tabi davalardansa, açılacak olan karşı davaya bakmaya yetkili değilse karşı dava açılmayacaktır.³⁰⁸

³⁰⁷ ALDEMİR, s. 330; KURU/AYDIN, s. 415; ATALI/ERMENEK /ERDOĞAN, s. 588.

³⁰⁸ ERTANHAN, s. 107; KURU/AYDIN, s. 434; ATALI/ERMENEK /ERDOĞAN, s. 404-405.

Karşı dava açılma zamanına ilişkin olarak, karşı dava, cevap dilekçesiyle veya esasa cevap verme müddeti içerisinde verilecek ayrı bir dilekçeyle açılabilir. Cevap dilekçesinde veya cevap verme müddeti sonrasında karşı dava açılması durumunda ise mahkeme, davaların ayrılmasına karar verir. (HMK m. 133) Görülmekte olan asıl dava herhangi bir sebeple sona ermesi, karşı davanın görülüp karara bağlanmasına engel teşkil etmez. (HMK m. 134) Bir davaya uygulanması gereken hükümler, aksine özel bir düzenleme bulunmadığı müddetçe, karşı dava hakkında da uygulanır. (HMK m. 135)

Asıl davaya karşı davalının karşı dava açması durumunda yargılama giderlerine ilişkin olarak, asıl davanın davacısının dava açarken ondan alınan başvurma harcı ile karar ve ilam harcı karşı dava açan davalıdan da tahsil edilir. Karşı dava açılırken harcın eksik veya hiç yatırılmaması durumunda hâkim, kendiliğinden bu hususu gözeterek karşı davayı açan davalıya harcı yatırmayı için süre verir. Verilen süre içerisinde harç ödenmezse, davanın işleminden kaldırılmasına karar verilir. Yargılamanın sonunda hem asıl davayı hem de karşı davayı birlikte görmeye yetkili olan mahkeme, yargılama giderleri bakımından hükümde, asıl dava ve karşı davayı ayrı ayrı değerlendirmesi gerekir. Davanın sonunda karşı davayı açan davalının davasının kabulü ile haklı olduğuna karar verilirse, yargılama giderleri asıl davanın davacısı aleyhine hükme bağlanır. Karşı davanın reddine karar verilirse, karşı davayı açan davalı maktu karar ve ilam harcı ile asıl davanın yargılama giderlerinden sorumlu tutulur.³⁰⁹

3.3.8 Objektif Dava Birleşmesinde Yargılama Giderlerinden Sorumluluk

Objektif dava birleşmesi, diğer adıyla davaların yığılması davacının, aynı davalıya karşı yönelttiği birbirinden bağımsız birden fazla asli talebini aynı dava dilekçesi ileri sürmesine denir. Davacının birden fazla asli talebini tek dava dilekçesi ile sürebilmesi için birlikte ileri sürülen taleplerin tamamının aynı yargı çeşidi içinde yer alması ve taleplerin tümü bakımından ortak yetkili bir mahkemenin bulunması gerekir. (HMK m. 110)

Objektif dava birleşmesinin kanunda sayılan şartları bakımından, birden fazla birbirinden bağımsız asli talebin aynı yargı türünde olması şartından maksat, taleplerin aynı

³⁰⁹ KAYA, s. 69-70; KURU/AYDIN, s. 436; ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, s. 364.

mahkemenin görev alanına giren taleplerden olması gerekir. Ortak yetki şartı ise, yer bakımından taleplerin aynı yerdeki yetkili mahkemece görülebilecek taleplerden olması gerekir. Yani bir asli talep yönünden genel yetki diğer asli talep yönünden kesin yetki kuralı olması durumunda aynı dava dilekçesinde farklı yetkili mahkemelerce görülmesi gerektiğinden talep edilemez. Ayrıca farklı yetkili mahkemelerce davanın görülmesi gereken bir durumda, dava edilen asli talepler görev yönünden aynı mahkemenin görevi girse dahi talep edilemez. Zira kanuni düzenlemede açıkça her iki şartın birlikte sağlanması şart koştuğu için iki şartı birlikte sağlamayan talepler tek dava dilekçesi ile birlikte ileri sürülemez. Ayrıca davaların yığılmasında ileri sürülen asli taleplerin yani dava konularının birbirleri ile bağlantılı olması şartı aranmaz.³¹⁰

İleri sürülen asli taleplerin her biri esasen ayrı bir davanın konusunu oluşturmaktadır. Yani ayrı davalar olarak ileri sürüldüğünde her biri için müstakil olarak başvurma harcı ve davanın niteliğine maktu veya nispi karar ve ilam harcı alınması gerekmektedir. Ancak her ne kadar objektif dava birleşmesinde, birleşen talep kadar dava olsa da bu talepler yönünden davacıdan tek başvuru harcı alınmaktadır. Başvurma harcı tek alınmasının yanında hangi talep için ne kadar harç alınması gerektiği de önem arz eden bir konudur. Yani objektif dava birleşmesinde ileri sürülen her bir talep, ayrı ayrı hüküm sonuca bağlanacağından dolayı talepler maktu karar ve ilam harcına ya da nispi karar ve ilam harcına tabi olup olmadıkları dikkate alınarak her bir talep yönünden değerlendirilmeli ve alınması gereken harç bu doğrultuda belirlenerek taraflar sorumlu tutulmalıdır.³¹¹

3.3.9 Yargılamanın Yenilenmesi Yargılama Giderlerinden Sorumluluk

Yargılamanın yenilenmesi kurumu, diğer bir adıyla yargılamanın iadesi Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 374. ve 375. maddelerinde düzenlenmiştir. İlgili kanunun 374. maddesine göre yargılamanın yenilenmesi, ancak kesin olarak verilen veya kesinleşmiş hükümler bakımından istenilebilir. Yine 375. maddesinde³¹² yargılamanın yenilenmesi sebepleri tek tek sayılmıştır.

³¹⁰ **KIRTILOĞLU**, S. Serhat: Medeni Yargılama Hukukunda Objektif Dava Birleşmesi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt XVIII, Sayı 3-4, 2014, s. 135-136; **ERTANHAN**, s. 114; **KURU/AYDIN**, s. 150-151; **ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN**, s. 348.

³¹¹ **KIRTILOĞLU**, s. 167-168; YHGK. 2014/47 E-2014/991 K. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamaları> (17.04.2024)

³¹² Yargılamanın iadesi sebepleri MADDE 375- (1) Aşağıdaki sebeplere dayanılarak yargılamanın iadesi talep edilebilir: a) Mahkemenin kanuna uygun olarak teşekkül etmemiş olması.

Yargılamanın yenilenmesi talebi esasen yeni bir davadır. Bu sebepten dolayı ilk defa dava açılıyormuş gibi başvurma harcı ile karar ve ilam harcı tahsil edilir. Ancak talebin kabul edilmesi halinde, ilk davada alınmış olan harçtan mahsup edilir. (HK m. 10)

Yargılanmanın yenilenmesi talebi ayrı HK m. 10 uyarınca ayrı bir dava olarak kabul edildiğinden harca tabi olması hususu son derece önemlidir. Yargıtay çeşitli içtihatlarında da bu yönde verilmiş karar bulunmaktadır.³¹³Buna göre; yargılamanın yenilenmesi talebi yeni ve bağımsız bir dava olduğu ve harca tabi olduğu hususları kuşkusuzdur. Ayrıca bu husus Harçlar Kanunu m. 10'da açıkça vurgulanmıştır. Yargılanmanın yenilenmesine talebine konu edilen dava değeri üzerinden alınması gereken nispi karar ve ilam harcı alınmayıp sadece başvuru harcı alınarak yargılama yapılması Harçlar Kanunu'nun 30. maddesine ve 32. maddesine aykırıdır. Zira anılan maddeler uyarınca, yargı faaliyeti kapsamında alınması gereken harçlar davacı tarafça ödenmeden müteakip işlemler yapılamaz ve yargılama faaliyetine devam olunamaz. Noksan alınan harç tamamlanmadan yargılama faaliyeti yürütülerek talep hakkında karar verilmesi usul ve yasaya aykırıdır.

b) Davaya bakması yasak olan yahut hakkındaki ret talebi, merciince kesin olarak kabul edilen hâkimin karar vermiş veya karara katılmış bulunması.

c) Vekil veya temsilci olmayan kimselerin huzuruyla davanın görülmüş ve karara bağlanmış olması.

ç) Yargılama sırasında, aleyhine hüküm verilen tarafın elinde olmayan nedenlerle elde edilemeyen bir belgenin, kararın verilmesinden sonra ele geçirilmiş olması.

d) Karara esas alınan senedin sahteliğine karar verilmiş veya senedin sahte olduğunun mahkeme veya resmî makam önünde ikrar edilmiş olması.

e) İfadesi karara esas alınan tanığın, karardan sonra yalan tanıklık yaptığının sabit olması.

f) Bilirkişi veya tercümanın, hükme esas alınan husus hakkında kasten gerçeğe aykırı beyanda bulunduğu sabit olması.

g) Lehine karar verilen tarafın, karara esas alınan yemini yalan yere ettiğinin, ikrar veya yazılı delille sabit olması.

ğ) Karara esas alınan bir hükmün, kesinleşmiş başka bir hükümle ortadan kalkmış olması.

h) Lehine karar verilen tarafın, karara tesir eden hileli bir davranışta bulunmuş olması.

ı) Bir dava sonunda verilen hükmün kesinleşmesinden sonra tarafları, konusu ve sebebi aynı olan ikinci davada, öncekine aykırı bir hüküm verilmiş ve bu hükmün de kesinleşmiş olması.

i) Kararın, İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşmenin veya eki protokollerin ihlali suretiyle verildiğinin, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kesinleşmiş kararıyla tespit edilmiş olması veya karar aleyhine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yapılan başvuru hakkında dostane çözüm ya da tek taraflı deklarasyon sonucunda düşme kararı verilmesi.

³¹³ Yargıtay 2. HD. 13.04.2016 T., 3800-7462; Yargıtay 6. HD 14.07.2011 T., 2011/3604-8209

<https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamaları> (17.04.2024)

3.4 USULE İLİŞKİN VERİLEN NİHAİ KARARLARDA YARGILAMA GİDERLERİNDEN SORUMLULUK

3.4.1 Görevsizlik ve Yetkisizlik Kararlarında Yargılama Giderlerinden Sorumluluk

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 20. maddesinde görevsizlik ve yetkisizlik kararı üzerine yapılacak olan işlemler düzenlenmiştir. Buna göre; görevsizlik veya yetkisizlik kararı, verildiği anda kesin ise tebliğinden itibaren, süresi içinde kanun yolu itirazı yapılmaksızın kesinleşmiş ise kararın kesinleştiği tarihten; kanun yoluna başvurulup da başvurunun reddine karar verilmişse, ret kararının tebliğinden itibaren 2 hafta içinde kararı veren mahkemeye başvurarak dava dosyasının görevli ya da yetkili mahkemeye gönderilmesi talep edilebilir. Aksi takdirde dava açılmamış sayılır ve görevsizlik veya yetkisizlik kararı veren mahkeme tarafından bu konuda kendiliğinden karar verilir.

Görevsizlik ve yetkisizlik kararı neticesinde hükmedilmesi gereken yargılama giderlerine ilişkin bir başka hukuki düzenleme HMK'nın 331. maddesinin 2. fıkrasında yapılmıştır. Bu düzenlemeye göre; görevsizlik ve yetkisizlik kararı verildikten sonra davaya bir başka mahkemede görülmeye devam edilmesi halinde, yargılama giderlerine o mahkeme tarafından hükmedilir. Ancak görevsizlik ve yetkisizlik kararından sonra davaya bir başka mahkemede görülmeye devam edilmemişse talep üzerine davanın açıldığı mahkeme dosya üzerinden bu durumun tespiti ile yargılama giderlerini ödemeye mahkûm eder.

Her ne kadar HMK'nın 331. maddesinin 2. fıkrasında görevsizlik ve yetkisizlik kararı veren mahkemeye başvuru yapılmaması durumunda durumun tespiti ve yargılama giderlerinden sorumluluk talep üzerine hüküm altına alınacağı belirtilmişse de HMK'nın 20. maddesinin 1. fıkrasında mahkemenin talep olmaksızın kendiliğinden davanın açılmamış sayılmasına kararı ile birlikte yargılama giderlerine hükmetmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra HMK'nın 20. maddesinin haricinde HMK'nın 332. maddesinin 1. fıkrası gereğince hâkim, yargılama giderlerini resen hüküm altına alır. Yani özetlemek gerekirse, yetkisizlik ve görevsizlik kararı sonrasında dava başka bir mahkemede görülmüşse yargılama giderlerine o mahkeme tarafından hükmedilecektir. Görevsizlik ve yetkisizlik kararı sonrası 2 hafta içinde dosyanın görevli veya yetkili mahkemeye gönderilmesi talep olunmazsa, bu kararı

veren mahkeme talep olmaksızın kendiliğinden, davanın açılmamış sayılmasına kararı ile birlikte yargılama giderlerine hükmeder.

3.4.2 Davanın Konusuz Kalması Durumunda Yargılama Giderlerinden Sorumluluk

Görülmekte olan bir davanın konusuz kalması hali HMK'nın 331. maddesinin 1. fıkrasında düzenlenmiştir. Bu fıkra göre; davanın konusuz kalması hasebiyle davanın esasına yönelik bir karar verilmesine lüzum olmayan hallerde, hâkim, davanın açıldığı tarihi esas alarak tarafların haklılık durumlarına göre yargılama giderlerini takdir ederek hüküm altına alır. Açılmış olan dava şu gibi sebeplerden ötürü konusuz kalmış olabilir³¹⁴;

- a. Davanın görülmeye devam olunurken davacı ve davalı sıfatının aynı kişide birleşmesi,
- b. Boşanma davası görülürken taraflardan birinin ölmesi,
- c. Önalım hakkına dayalı olarak açılan şuf'a davasının davacısı, taşınmaz üzerindeki payını üçüncü bir kişiye devretmesi,
- d. Taşınmazın teslimi amacıyla açılan davada dava görülmeye devam ederken, taşınmazın davacıya teslim edilmesi,
- e. Dava görülmeye devam ederken yeni bir kanun hükmünün yürürlüğe girmesi nedeniyle konusuz kalması,
- f. Anayasa Mahkemesi tarafından yeni bir iptal kararı vermesi sonucu görülmekte olan davanın konusuz kalması,
- g. Davaya devam olunurken davanın esasına etki edecek yeni bir Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararının yayınlanması,

³¹⁴ ALDEMİR, s. 270; KURU/AYDIN, s. 351-352; ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, s. 507; BUDAK/KARAASLAN, s. 351.

bu vb. durumların varlığı halinde davanın tarafları arasında herhangi bir ihtilaf kalmayacağından dava konusuz kalır.

Davanın konusuz kalması halinde tarafların yargılama giderlerinden sorumluluğu konusunda ise, mahkeme davanın açıldığı tarihi esas alarak tarafların haklılık oranını belirlemek suretiyle yargılama giderlerine hükmeder. Her ne kadar dava konusuz kalmış olsa da hâkim, davanın açılmasına sebebiyet veren tarafı belirlemek ve tarafların haklılık durumlarını tespit etmek için yargılamaya devam etmesi gerekir. Yargılama devam edilerek davacı veya davalının, davanın açılmasına sebebiyet vermediği tespit edilmesi durumunda, bu husus dikkate alınarak yargılama giderlerine hükmedilmesi gerekmektedir.³¹⁵

3.4.3 Davanın Açılmamış Sayılması Kararı Verilmesi Halinde Yargılama Giderlerinden Sorumluluk

3.4.3.1 Dava dilekçesindeki kanuni eksiklikten kaynaklı davanın açılmamış sayılması

Dava dilekçesi içeriği ve bulunması gereken kayıtlar HMK'nın 119. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre;

- a. Dava açılan mahkemenin adı,
- b. Davacı ile davalının adı, soyadı ve adresleri,
- c. Davacının Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası,
- d. Tarafların varsa kanuni temsilcilerinin ve davacı vekilinin adı, soyadı ve adresleri,
- e. Davanın konusu ve malvarlığına yönelik davalarda, dava konusunun değeri,
- f. Davacının iddiasının temelini oluşturan bütün vakıaların sıra numarası altında açık özetleri,
- g. İddia olunan her bir vakıanın hangi delille ispat edileceği,
- h. Dayanılan hukuki sebepler,

³¹⁵KURU/AYDIN, s. 352.; ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, s. 507; Yargıtay 21.HD. 18.04.2011 T., 2011/4150-3631. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamalari> (18.04.2024)

- i. Davacının talep sonucu açık bir şekilde belirmesi,
- j. Davacının varsa, kanuni temsilcisi ile vekilinin dava dilekçesini imzalaması,

Dava dilekçesinin içeriğinde bulunması gerekir. Ancak mahkemenin adı, davanın konusu ile dava malvarlığına yönelik davalarda, dava konusunun değeri, davacının iddiasının temelini oluşturan bütün vakıaların sıra numarası altında açık özetleri, iddia edilen vakıaların hangi delillerle ispat edileceği ve dayanılan hukuki sebepler dava dilekçesinin zorunlu unsuru değildir. Bu sayılanların dışında kalan dava dilekçesinde bulunması gerekli unsurların dilekçede eksik olması halinde, hâkim davacıya eksiklikleri tamamlaması için bir haftalık kesin süre verir. Bu süre içerisinde eksiklik tamamlanmaması durumunda dava açılmamış sayılır. (HMK m. 119/2)

Dava dilekçesindeki eksiklikten dolayı hâkimin vereceği bir haftalık kesin süre içinde davacının eksikliği gidermemesi durumunda davanın açılmamış sayılmasına karar verileceğinden bahsetmiştik. Açılmamış sayılan davanın taraflarının yargılama giderlerinden sorumluluğu ise, HMK'nın 331. maddesinin 3. fıkrasında düzenlenmiştir. Buna göre; davanın açılmamış sayılmasına karar verilmesini gerektiren durumlarda yargılama gideri, davacıya yükletilir. Davanın açılmamış sayılması kararıyla dava, terk edilmiş dava niteliği kazanır. Bu durumdaki davanın davalısı, HMK m. 331/3 uyarınca davacının aleyhine yargılama giderlerine hükmedilmesini talep edebilir.³¹⁶

3.4.3.2 Vekâletnamenin ibraz edilememesi sebebiyle davanın açılmamış sayılması

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 77. maddesinde vekâletnamesiz dava açılması ve işlem yapılması hali düzenlenmiştir. Kural olarak vekil, vekâletnamesinin aslını veya onaylı bir suretini vermeden dava açamaz ve yargılamaya ilişkin hiçbir işlem yapamaz. Ancak, gecikmesinde zarar doğabilecek durumlarda mahkeme, tayin edeceği kesin süre içerisinde sonradan vekâletnamesini sunmak üzere avukatın dava açmasına veya usul işlemlerini yapmasına izin verebilir. Avukata verilen süre içerisinde vekâletnamesini vermezse veya temsil olunan asil, yapılan işlemleri kabul ettiğini dilekçeyle mahkemeye bildirmezse dava açılmamış veya gerçekleştirilen işlemler yapılmamış sayılır. (HMK m. 77/1)

³¹⁶ ALDEMİR, s. 279; KURU/AYDIN, s. 455; BUDAK/KARAASLAN, s. 349-350.

Kesin süre verilmesine rağmen süresi içerisinde vekalet sunmayan avukatın açtığı davanın açılmamış sayılmasına karar verilir. Bu durumda yargılama giderlerinden kimin sorumlu tutulacağı sorusu akla gelmektedir. Bu soruya cevaben, vekâletnamesiz işlem yapmasına izin verilen ancak haklı bir sebep olmaksızın süresi içinde vekâletnamesini ibraz etmeyen avukat, celse harcı ile diğer yargılama giderleri ve karşı tarafın uğradığı zararları ödemekten sorumlu tutulur. Avukat bunu kötü niyetle yaptıysa şayet, avukat aleyhine ceza ve disiplin soruşturması açılmasını sağlamak üzere, ilgili Cumhuriyet Başsavcılığına ve vekilin bağlı olduğu baro başkanlığına durum yazılı ile bildirilir. (HMK m. 77/2)

Yargılama giderlerinden kural olarak davanın tarafları hakkında hükmedilebileceğini ve davanın taraflarının sorumlu tutulabileceğinden bahsetmiştik. Ancak genel bu kuralın istisnası olarak, vekâletnamesiz dava açılmasına izin verilen ve kesin süre içerisinde vekâletnamesini sunması gereken avukatın süresi içerisinde vekâletnamesi sunmaması halinde verilecek olan davanın açılmamış sayılması kararında yargılama giderleri avukat aleyhine hükmedilir. Ayrıca kanunda özellikle belirtildiği için celse harcı ve karşı tarafın uğradığı zararları da tespit ederek avukattan tahsilinin sağlanması gerekir.

3.4.3.2 Yasal süresi içerisinde yenilenmeyen davanın açılmamış sayılması halinde

Görülmekte olan bir davada davanın taraflarının duruşmaya mazeretsiz olarak gelmemesi ya da gelip de davayı takip etmemesi gibi hallerin varlığında HMK'nın 150. maddesi uyarınca dava dosyası işlemde kaldırılır. HMK'nın 150. maddesine göre; usulüne uygun bir biçimde duruşmaya davet edilmiş olan taraflar, duruşmaya gelmedikleri veya duruşmaya gelip de davayı takip etmeyeceklerini bildirdikleri takdirde hâkim, dosyanın işlemde kaldırılmasına karar verir. Usulüne uygun bir biçimde duruşmaya davet edilen taraflardan biri duruşmaya gelir de diğer taraf duruşmaya gelmezse, gelen tarafın talebi doğrultusunda ya yargılamaya devam edilir ya da dosya işlemde kaldırılır. Geçerli bir mazeret sunmaksızın duruşmaya gelmeyen taraf, yokluğunda yapılan işlemlere itiraz edemez.

Duruşma gününün belirlenmesi için taraflardan birinin başvurması gereken hallerde gün tespit ettirilmemişse, son işlem tarihi esas alınmak üzere bir ay geçmesiyle dosya işlemde kaldırılır. İşlemde kaldırılan dava dosyası, işlemde kaldırıldığı tarihten itibaren üç ay içinde taraflardan birinin dilekçe ile başvurması üzerine yenilebilir. Yenileme dilekçesi ile

duruşma günü, saati ve yeri taraflara tebliğ edilir. Dosyanın işleminden kaldırıldığı tarihten itibaren bir ay geçtikten sonra yenileme talebinde bulunulursa, yeniden harç alınır, bu harç yenileme talebinde bulunan taraftan alınır ve karşı tarafa yüklenemez. Harç verilerek yenilenen dava, eski davanın devamı kabul edilir. İşleminden kaldırıldığı tarihten itibaren üç ay içinde yenilenmeyen davalar, sürenin dolduğu gün itibariyle açılmamış sayılır ve mahkemece kendiliğinden karar verilerek kayıt kapatılır. İşleminden kaldırılmasına karar verilip de sonradan yenilenmiş olan dava, ilk yenilemeden sonra bir defadan fazla takipsiz bırakılamaz. Aksi takdirde dava açılmamış sayılır. Hangi sebebe bağlı olursa olsun açılmamış sayılan davadaki talep dahi vaki olmamış sayılır.

İşleminden kaldırılan davanın üç ay içinde yenilenmemesi durumunda davanın açılmamış sayılmasına karar verilir. Yenilememe sonucu açılmamış sayılmasına karar verilen davadaki yargılama giderlerine dair sorumluluk HMK'nın 331. maddesinin 3. fıkrasında düzenlenmiştir. Buna göre; davanın açılmamış sayılmasına karar verilmesi durumunda yargılama giderleri davacıya yükletilir. Burada hususiyet arz eden durum ise, dosyanın işleminden kaldırılmasına karar verilmesinden itibaren üç ay içerisinde yenileme talebinde bulunulabilir. İşte bu yenileme talebini davalı taraf da yapabilir. Ancak davalı taraf yenileme talebi ile birlikte dava için gerekli başvurma harcı ile karar ve ilam harcını yatırması gerekmektedir. Harç ile birlikte yenileme dilekçesinin tebliği için gerekli olan tebligat giderlerinin de yatırılması gerekmektedir. Davalı tarafın yatırdığı bu giderleri kanun açık hükmü gereği davacıya yükletilemez.

3.4.4 Davanın Geri Alınması Durumunda Yargılama Giderlerinden Sorumluluk

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 24. maddesinde düzenlenen "Tasarruf İlkesi" uyarınca, hiç kimse kendi lehine olan bir davayı açmaya ve açılmış olan davayı takip etmeye zorlanamaz. Dolayısıyla davacı dava açmış olsa bile açtığı davayı takip etmek zorunda değildir.

Davayı takip etme zorunluluğu bulunmayan davacı, isterse HMK'nın 123. maddesi uyarınca davasını geri alabilir. Davacı, hüküm kesinleşinceye kadar davalının açık rızasını alarak davasını geri alabilir. (HMK m. 123/1.cümle) Davanın geri alınma talebi kanunun açık hükmü gereği dava sonunda verilen kararın kesinleşmesine kadar yapılabileceğinden, dosya

kanun yolu itirazı için üst derece mahkemelerine gönderildiğinde inceleme aşamasındayken de yine davalının açık rızası ile geri alınabilir.³¹⁷ Davanın geri alınabilmesi şartı olarak kanun koyucu, davalı tarafın açık rızasını aramaktadır. Yani davalının açıkça muvafakati gerekir. Davalının zımni kabulü ya da duruşma sırasında suskun kalması davanın geri alınabilmesi için yeterli değildir. Gerekirse hâkim davalının açık rızasının olup olmadığını hususunu irdeleyerek bu araştırma neticesine göre karar vermesi gerekir.³¹⁸ Burada davalının açık rızasının sıkı sıkıya aranmasının amacı, davacının, davalının izni olmadan davasını geri alması durumunda, aynı konu ve hukuki sebebe dayanarak davalıya karşı aynı davayı açma riski bulunduğundan, davalının bu durumu gözeterek rıza beyanında bulunmasının sağlanmasıdır.³¹⁹

Geri alınmak istenen bir davada, davalı açıkça muvafakat etmesi halinde, dosya hakkında davanın açılmamış sayılmasına karar verilir. (HMK m. 123/2.cümle) Açılmamış sayılmasına karar verilen davada yargılama giderlerinden davacı sorumlu tutulur. (HMK m. 331/3) Uygulamada davanın geri alınması “davanın atıye bırakılması” veya “davanın açılmamış sayılmasına karar verilmesi” şeklinde isimlendirilmektedir. Burada önem arz eden husus ise, görülmekte olan bir davadaki tarafların iradesi ile somut davadaki durumun uyumudur. Zira davanın geri alınması talebi ile davadan vazgeçme ve davadan feragat gibi farklı usulî işlemler birbirleriyle çokça karıştırılmaktadır. Örneğin görülmekte olan bir dava sırasında davacının tahliye istemi davalı tarafça yerine getirilmişse, artık davacı davasını geri almak istese dahi burada talebi ile somut davadaki durum birbirleriyle örtüşmemektedir. Çünkü dava konusu tahliye talebi dava görülürken yerine getirildiği için artık dava konusuz kalmıştır ve davanın konusuz kalması durumunda, karar verilmesine yer olmadığına karar verilir. Yargılama giderlerinden sorumluluk da buna göre tayin edilir.³²⁰

³¹⁷ BUDAK/KARAASLAN, s. 191.

³¹⁸ TANRIVER, s. 659; KURU/AYDIN, s. 173.

³¹⁹ POSTACIOĞLU/ALTAY, s.445.

³²⁰ ERTANHAN, s.120.

3.4.5 Dava Şartlarının Bulunmaması Nedeniyle Davanın Usulden Reddinde Yargılama Giderlerinden Sorumluluk

Dava şartları HMK'nın 114. maddesinde neler olduğunu düzenlenmiştir.³²¹ Kanunda açıkça sayılan dava şartları ile kastedilen, bir davanın esastan görülerek karara bağlanabilmesi için, bu şartların var olup olmadığının davanın her aşamasında hâkim tarafından resen gözetilen ve taraflarca da noksanlığı ileri sürülebilen hallerdir.³²²

Dava şartları, davanın açılması ve dilekçeler aşamasının tamamlanmasının ardından ön inceleme aşamasına geçildiği evrede mahkemece kendiliğinden dava şartların var olup olmadığı araştırılır. Ön inceleme aşaması tamamlanmadan davanın esasının görüleceği tahkikat evresine geçilemez. Dava şartlarının eksik olduğu tespit edilip de bu eksiklik, gidebilir eksikliklerdense hâkim davacı tarafa eksikliği gidermesi için kesin süre verir. Usulüne uygun verilen kesin süre içerisinde dava şartına ilişkin eksiklik giderilmemişse davanın usulden reddine karar verilir. (HMK m. 115/1-2)³²³ Dava şartının eksikliği üzerine verilecek olan usulden red kararı nihai karar olduğundan tek başına kanun yolu itirazına başvurulabilir.³²⁴ Ayrıca usule ilişkin nihai karar olan davanın reddi, yalnızca eksik olan dava şartı bakımından kesin hüküm teşkil eder. Dolayısıyla eksiklik giderildikten sonra aynı davanın açılmasında hukuki bir engel bulunmamaktadır.³²⁵

³²¹ **Dava şartları**

MADDE 114- (1) Dava şartları şunlardır:

- a) Türk mahkemelerinin yargı hakkının bulunması.
- b) Yargı yolunun caiz olması.
- c) Mahkemenin görevli olması.
- ç) Yetkinin kesin olduğu hâllerde, mahkemenin yetkili bulunması.
- d) Tarafların, taraf ve dava ehliyetine sahip olmaları; kanuni temsilin söz konusu olduğu hâllerde, temsilcinin gerekli niteliğe sahip bulunması.
- e) Dava takip yetkisine sahip olunması.
- f) Vekil aracılığıyla takip edilen davalarda, vekilin davaya vekâlet ehliyetine sahip olması ve usulüne uygun düzenlenmiş bir vekâletnamesinin bulunması.
- g) Davacının yatırması gereken gider avansının yatırılmış olması.
- ğ) Teminat gösterilmesine ilişkin kararın gereğinin yerine getirilmesi.
- h) Davacının, dava açmakta hukuki yararının bulunması.
- ı) Aynı davanın, daha önceden açılmış ve hâlen görülmekte olmaması.
- i) Aynı davanın, daha önceden kesin hükme bağlanmamış olması.

(2) Diğer kanunlarda yer alan dava şartlarına ilişkin hükümler saklıdır.

³²² ALDEMİR, s. 287; KURU/AYDIN, s. 137; BUDAK/KARAASLAN, s. 186.

³²³ ALDEMİR, s. 290; KURU/AYDIN, s. 137-138.

³²⁴ GÖRGÜN/BÖRÜ/KODAKOĞLU, s. 265.

³²⁵ ALANGOYA/ YILDIRIM/ DEREN YILDIRIM, s. 200.

Kural olarak dava şartları davanın açıldığı tarihe göre belirlenir.³²⁶Dava şartları, davaya konu edilen bir uyuşmazlığın, mahkeme tarafından esastan görülüp de karara bağlanması için gerekli olan koşullardır. Yani hâkim huzurunda dinlenebilmesi için gereken şartlardır. Dava şartlarının var olup olmadığı ya da şartların hali hazırda sağlanmaya devam edilip edilmediği duruşmanın her aşamasında mahkemece kendiliğinden gözetilir. Dava şartının eksikliğine rağmen her ne kadar taraflar yargılamaya devam edilmesine rıza gösterebilirler de hâkim dava şartı eksikliğinden dolayı davayı usulden reddetmesi gerekmektedir. Ancak eksiklik giderilebilir bir eksiklikse, öncelikle eksikliği gidermesi için tarafa kesin süre vererek eksikliği gidermesi gerekir. Verilen kesin süreye rağmen bu eksiklik giderilmemişse artık mahkeme dava şartı yokluğu nedeniyle davayı usulden reddetmek zorundadır.³²⁷

Dava şartı eksikliği mahkeme tarafından ön inceleme aşamasında fark edilmemiş ve taraflarca da ileri sürülmemesi neticesinde dava esastan görülüp de hüküm sonuca bağlanırken eksik olduğu fark edilmişse, artık hüküm anında fark edilen bu dava şartı eksikliği nedeniyle dava usulden reddedilemez. (HMK m. 115/3)

Dava şartı noksanlığı sebebiyle davanın usulden reddi kararı nihai bir karardır ve tek başına kanun yolu itirazına tabidir.³²⁸ Davanın usulden reddi kararı neticesinde yargılama giderlerinden sorumluluğa ilişkin olarak, mahkemece verilecek olan hükümde yargılama giderleri davacı tarafa yükletilir. Yani yargılama giderlerinden davacı taraf sorumlu tutulur.³²⁹ Davacının davası, nispi karar ve ilam harcına tabi bir dava olsa dahi 492 sayılı Harçlar Kanuna bağlı (1) sayılı tarifenin (III) kısmının ikinci bendinin (a)fıkrası uyarınca, davanın reddi halinde maktu harç alınacağı belirtildiğinden davacı maktu harçtan sorumlu tutulacaktır.

³²⁶ KURU/AYDIN, s. 144.

³²⁷ ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, s. 278; ATALI/ERMENEK /ERDOĞAN, s. 328.

³²⁸ KURU/AYDIN, s. 145.

³²⁹ ALDEMİR, s. 290.

3.4.6 Davaların Ayrılmasında ve Birleştirilmesinde Yargılama Giderlerinden Sorumluluk

3.4.6.1 Davaların ayrılması durumunda

Davaların ayrılmasında, aralarında HMK'nın 57. maddesinde düzenlenen ihtiyari dava arkadaşlığı ya da HMK'nın 166. maddesinin 4. fıkrası uyarınca davaların, aynı veya birbirlerine benzer sebeplerden doğması ya da biri hakkında verilecek olan hükmün diğerine etkileyecek nitelikte bir bağlantının bulunmamasına rağmen, birden fazla kişi tarafından birlikte dava açılmışsa veya birden fazla kişiye karşı dava açılmışsa taraflardan birinin talebi üzerine veya resen davaların ayrılmasına karar verilebilir.³³⁰

Mahkeme, yürütülmekte olan yargılama faaliyetinin daha iyi bir biçimde yürütülmesi için, birlikte açılmış olan veya sonradan birleştirilen davaların ayrılmasına, davanın her aşamasında, talep üzerine veya kendiliğinden karar verilebilir. Bu gibi hallerde mahkeme, ayrılmasına karar verdiği davalara bakmaya devam eder. (HMK m. 167)

Davaların ayrılması kararı, uyuşmazlıkları esastan çözümleyen veya usulen davaları nihayete erdiren kararlardan değildir. Ayırma kararı ile birlikte mahkeme, dava dosyalarından el çekmektedir ancak davaları ayrı ayrı birbirlerinden bağımsız olacak şekilde görmeye devam etmektedir.³³¹ Yani mahkeme davaları ayrılması kararı ile davaların tümünün reddine karar veremeyeceği gibi sadece bir davaya esastan görmeye devam ederek diğerleri hakkında davanın reddine de karar veremez.³³²

Ayrılan davalar bakımından yargılama giderlerinden tarafların sorumluluğuna ilişkin olarak, mahkeme davanın esası hakkında bir karar vermediğinden ve davalar ayrı ayrı birbirinden bağımsız bir şekilde görülmeye devam edileceğinden ayırma kararı ile birlikte yargılama

³³⁰ SAÇAR, Ömer Faruk: Medeni Usul Hukukunda Davaların Birleştirilmesi Ve Ayrılması, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2015, s. 83; ALDEMİR, s. 318; KURU/AYDIN, s. 386; ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, s. 548

³³¹ ERTANHAN, s. 92; SAÇAR, s. 91.

³³² ALDEMİR, s. 318.

giderleri hakkında bir karar verilemez. Ancak her bir dava ayrıca görülüp de esastan sonuçlanırken yargılama giderlerinden sorumluluk da genel esaslara göre belirlenebilir.³³³

Davaların ayrılması kararı neticesinde ayrılan davalar bağımsız ve birbirinden ayrı hale geleceğinden dolayı her bir dava bakımından başvurma harcı alınır. Karar ve ilam harcı hususunda ise, ilk açılan davada peşin nispi harç alınmışsa, davaların ayrılması kararı sonrası ayrılan davalar bakımından tekrardan peşin nispi harç alınmaz. Zira, ilk davadan alınan peşin nispi harç dava konusu tüm talep ve dava değeri üzerinden alındığı için tekrar harç alınması durumunda mükerrer har alınmış olur. Ancak ilk açılan dava maktu karar ve ilam harcına tabi davalardan olup da tek bir maktu karar ve ilam harcı alınmışsa, davaların ayrılması kararı sonrası ayrılan her bir dava için yeniden maktu karar ve ilam harcı alınır. Önemle belirtmek gerekir ki açılan tek bir davadaki her bir talep yönünden ayrı ayrı maktu karar ve ilam harcı tahsil edilmişse, davaların ayrılması kararı sonrası tekrardan maktu karar ve ilam harcı alınmaz.³³⁴

3.4.6.2 Davaların birleştirilmesi halinde

Davaların birleştirilmesi HMK'nın 166. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, aynı yargı çevresi içerisinde yer alan aynı sıfattaki ve düzeydeki hukuk mahkemelerinde açılmış olan davalar, aralarında bağlantı bulunması halinde, davanın her aşamasında resen veya talep üzerine birleştirilebilir. Bunun için ikinci davanın açıldığı mahkeme kararı verir ve bu birleştirme kararı, diğer mahkemeyi de bağlar. (HMK m. 166/1)

Aynı sıfattaki ve düzeydeki aynı yargı çevrelerinde bulunan hukuk mahkemelerinde açılmış olan bağlantılı davalar da birleştirilebilir. Bunun için ikinci davanın açıldığı mahkemeden talepte bulunmak gerekir. Birinci davanın açıldığı mahkeme talebi kabul etmesi durumunda karar kesinleşmesiyle artık birleştirme kararı ile bağlıdır. (HMK m. 166/2) Bunun üzerine birleştirme kararı, derhal ilk davanın açıldığı mahkemeye bildirilir. (HMK m. 166/3)

³³³ ALDEMİR, s. 318.

³³⁴ ERTANHAN, s. 92; SAÇAR, s. 97-98.

Davaların birleştirilmesi için gerekli olan bağlantı, davaların aynı veya birbirine benzer sebeplerden doğması ya da biri hakkında verilecek olan hükmün diğerini etkileyecek nitelikte bulunması halinde, bağlantının var olduğu kabul edilir. (HMK m. 166/4)

Davaların birleştirilmesi müessesesi sadece ilk derece yargılaması aşamasında değil davalar kanun yolu incelemesindeyken de söz konusu olabilir. Yani davalar istinaf incelemesindeyken ayrı dairelerde incelemesinin yapılması gerekiyor olsa bile davaların birleştirilmesine karar verilebilir. Bu durumda birleşen davaların istinaf incelemesini, uyuşmazlığın esasında yatan asıl hukuki ilişkiyi incelemekle görevli bölge adliye mahkemesi dairesi hangisiyse incelemeyi de o yapar. (HMK m. 166/5)

Davaların birleştirilmesinde yargılama giderlerine dair sorumlulukla ilgili olarak, yukarıda davaların ayrılması verdiğimiz bilgiler burada da geçerlidir. Zira, davaların birleştirilmesi kararı, davaların esastan çözümleyen nihai bir karar değildir. Birleştirme kararı ile birbirlerinden bağımsız ancak HMK m. 166/4 anlamında bağlantın bulunan aynı sıfat ve düzeydeki davaların tek bir mahkemede görülmesi sağlanır. Bundan dolayı da birleştirme kararı verilirken taraflar yargılama giderinden sorumlu tutulamaz.³³⁵ Bu yüzden birleştirilen her bir dava ayrı ayrı karara bağlanarak yargılama giderleri bakımından da genel esasa göre ayrı ayrı sorumluluk belirlenerek hüküm fıkrası oluşturulur.³³⁶

3.5 ESASA İLİŞKİN NİHAİ KARARLARDA YARGILAMA GİDERLERİNDEN SORUMLULUK

3.5.1 Genel Kural

Yargılama giderlerinden kural olarak davanın tarafları sorumludur. Yargılama giderleri, davanın tarafları harici istisnai durumlar dışında taraf vekilleri de dahil olmak üzere bir başkası sorumlu olamaz.

³³⁵ ALDEMİR, s. 319; YILMAZ Z, s. 42.

³³⁶ SAÇAR, s. 69; Yargıtay 6. HD. 30.05.2016 T., 2015/10823-2016/4214. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamaları> (23.04.2024).

Hukuk Muhakemesi Kanunu'nun 326. maddesi yazıla olan yargılama giderleri davada hakkında aleyhine hüküm verilen taraftan tahsil edilir. Yani davada haksız çıkan taraf yargılama giderlerinden sorumlu olur.

Yargılama sonucunda verilen hükümde davacının talebi kısmen kabul kısmen red edilmişse şayet davanın taraflarından her biri kısmen haklı kısmen haksız çıktığı kabul edilir. Bu durumda hâkim davacının kabul ettiği netice-i talebine göre tarafların haklılık oranını belirler. Belirlenen bu haklılık oranına göre tarafların yargılama giderlerinden sorumluluğunun hesaplanarak hüküm sonucunda yer verilmesi gerekir.

Son olarak, davada aleyhine hüküm verilen taraf birden fazla kişi ise, genel kural olarak mahkeme, yargılama giderlerini bu kişiler arasında paylaştırabileceği gibi, müteselsilen sorumlu tutulmalarına da karar verebilir.

Çalışmamızda daha önceki kısımlarında bu hususta yer yer detaylı bilgiler vermiştik. Bu yüzden kısaca bilgi verilmekle yetinilmiş olup sonraki başlık olan bazı dava türleri bakımından yargılama giderlerinin özellik arz edene durumlarının incelenmesine geçilecektir.

3.5.2 Bazı Dava Türleri Bakımından Yargılama Giderlerinden Sorumluluk

3.5.2.1 Ortaklığın giderilmesi davası bakımından

Ortaklığın (paydaşlığın) giderilmesi davası, paylı mülkiyete veya el birliği mülkiyetine konu taşınır veya taşınmazlar mallarda paydaşlar arasında mevcut bulunan birlikte mülkiyet ilişkisini sona erdirerek her bir paydaşa müstakil mülkiyet sağlayan, iki taraflı, tarafları bakımından benzer sonuçlar doğuran davalardır. Davacı veya davalılar aynı haklara sahip olduğundan birtakım paydaşlar ortaklığın satış suretiyle giderilmesini talep edebileceği gibi diğer paydaşlar aynen taksimini de talep edebilirler. Davacı veya davalılardan biri davadan feragat etse bile davalılardan biri davaya devam etmek istemesi durumunda mahkeme yargılamaya devam ederek işinin esasına girip, uyuşmazlık hakkında bir karar verir.³³⁷

³³⁷KURU/AYDIN, s. 581; Yargıtay 14. HD. 2017/5431 E., 2018/318 K.; Yargıtay 14.HD. 4.12.2017 T., 2016/723 E., 2017/9065 K., <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamalari> (27.04.2024).

Ortaklığın giderilmesi davası ya da uygulamadaki diğer adıyla izaleyi şüyu davası 492 sayılı Harçlar Kanunun 1 sayılı Tarifesi uyarınca nispi harca tabidir. Alınması gereken nispi harç miktarı ise söz konusu Tarifenin A.III,1.a, b bentlerinde belirtilmiştir.³³⁸ Buna göre;

- a. Bir gayrimenkulün hissedarları arasındaki ortaklık, satış suretiyle giderilmesi durumunda, gayrimenkulün satış bedeli üzerinden binde 11,38 oranında,
- b. Bir gayrimenkulün hissedarları arasındaki ortaklık, ortaklar arasında paylaşırma yapılması suretiyle giderilmişse, paylaştırılan gayrimenkulün değeri üzerinden binde 4,55 oranında karar ve ilam harcı alınır.

Dava açılırken alınması gereken nispi karar ve ilam harcının 1/4 'ü peşin olarak alınır. (HK m. 28/a) Taşınır mallar üzerindeki ortaklığın giderilmesine ilişkin açılacak olan davalarda ise, taşınır her bir mal yönünden maktu karar ve ilam harcının alınması gerekir.³³⁹

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 111. maddesinde düzenlenen terditli davalarda, davacı, aynı dava dilekçesi içerisinde birden fazla talebini, aralarında aslilik ferilik ilişkisi kurmak suretiyle, davalıya karşı ileri sürmesidir. Bundan dolayı davacıdan alınması gereken harç, ilk talep edilen esas talebe göre belirlenmesi gerekir.³⁴⁰

Ortaklığın giderilmesi davasında dava açılırken taşınmazın aynen taksimi talep edilebileceği gibi ortaklığın satış yapılması suretiyle giderilmesinin de talep edilebileceğinden bahsetmiştik. Yapılacak olan talebe göre dava değeri belirlenerek yukarıda bahsedilen harç oranları üzerinden karar ve ilam harcı hesaplanıp, ¼'ü de peşin harç olarak davacıdan alınması gerekir. Ancak talep terditli olarak yapılmışsa, yani öncelikle ortaklığın aynen taksim yoluyla giderilmesi taksim mümkün olmadığı takdirde ortaklığın satış suretiyle giderilmesi şeklinde ise, peşin harç alınmaz.³⁴¹ Zira Harçlar Kanunu 1 sayılı Tarifesinde hem

³³⁸ Bahsedilen karar ve ilam harcı oranları 2024 yılı için geçerlidir.

³³⁹ Yargıtay 14. HD. 20.10.2016 T., 2015/4814 E., 2016/8580 K.; Yargıtay 14. HD. 4.5.2017 T., 2015/12153 E., 2017/3755 K.; Yargıtay 6. HD. 01.03.2004 T., 1163-1279. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamaları> (27.04.2024).

³⁴⁰ RÜZGARESEN, Cumhuriyet Terditli Davada Yargılama Harç ve Giderleri, SÜHFD, C. 28, S. 3, 2020, s. 1008; KURU/AYDIN, s. 165; ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, s. 308-309.

³⁴¹ ALDEMİR, s. 749; SAÇAR, s. 289.

satış suretiyle ortaklığın giderilmesi için hem de paylaşırma yapılması suretiyle ortaklığın giderilmesi için ayrı harç oranları belirlenmiştir ve davanın başında esasa girilmeden alınması gereken harç oranı da belli olmadığından dolayı talep için başta maktu karar ve ilam harcının alınması gerekir.

Ortaklığın giderilmesi davasında esasa ilişkin nihai bir karar verilmesi halinde nispi karar ve ilam harcına tabidir. Ancak dava usule ilişkin nihai bir kararla neticelenmişse davanın sonun maktu karar ve ilam harcı alınması gerekir. (HMK m. 331)

Terditli talep ile açılan ortaklığın giderilmesi davasında, davanın esasına girilerek ortaklığın satış suretiyle giderilmesine karar verilirse başta alınan maktu karar ve ilam harcı mahsup edilerek taşınmazın değeri üzerinden binde 11,38 nispi karar ve ilam harcı tahsil edilir. Eğer ortaklık taksim suretiyle giderilmişse yine başta alınan maktu karar ve ilam harcından mahsup edilmek üzere binde 4,55 nispi karar ve ilam harcı tahsil edilir.

Ortaklığın giderilmesi davasının taraflarının yargılama giderlerinden sorumluluğu bakımından, taraflar arasında Hazinesin bulunması durumunda, 493 sayılı Harçlar Kanunu'nun 13. maddesinin j bendi uyarınca Hazine, harçtan muaftır. Dolayısıyla dava neticesinde yargılama giderlerine hükmederken bu hususa dikkat edilerek hüküm kurulması önem arz etmektedir. Bunun yanı sıra izaleyi şüyu davasının tarafları bu davanın niteliği gereği davanın sonunda kazanan ya da kaybeden durumunda olmayacaktır. Genel kurallar çerçevesinde taraflarının haklılık durumuna göre yargılama giderlerinden sorumluluk belirlenmekteydi. Ancak bu dava türünde genel kuralın aksine burada taraflar aynı haklara sahip olduğu da göz önüne alınarak yargılama giderleri, ortakların davaya konu taşınırın veya taşınmazın üzerindeki paylarına göre aralarında bölüştürülür.³⁴²Ortaklığın giderilmesi davasında davacı talebinden feragat etmiş ve diğer davalılar da davaya devam etmek istememişlerse, yani dava feragat ile sonuçlanmışsa, yargılama giderleri davacı üzerine bırakılır. Davalı kendisini vekil ile temsil ettirmişse, lehine vekalet ücretine takdir edilir.³⁴³

³⁴² SAÇAR, s. 291; Yargıtay 8. HD. 13.02.2017 T., 2014/27280, 2017/1467. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamalari> (27.04.2024).

³⁴³ SAÇAR, s. 292; Yargıtay 14. HD. 2015/17674 E., 2017/7997 K. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamalari> (27.04.2024).

3.5.2.2 Kadastro davalarında bakımından

3402 sayılı Kadastro Kanunu kapsamından doğan davalar Kadastro Mahkemelerinde görülür. Kadastro Mahkemelerinde görülecek davalar ile ilgili birçok özel düzenlemeye yer verilmiştir.

Kadastro davalarından alınması gereken harç, 492 sayılı Harçlar Kanunu'nun 1 sayılı Tarifesinde yer alan başvurma harcı ile karar ve ilam harcıdır. Başvurma harcı alınırken dava edilen parsellerinin sayısına bakılmaksızın tek bir tane başvurma harcı dava açılırken başta peşin olarak alınır. Alınması gereken karar ve ilam harcı ise, dava değeri para ile ölçülebilen davalardan olduğundan nispi karar ve ilam harcına tabidir. Yine diğer davalarda olduğu gibi dava açılırken davacıdan nispi karar ve ilam harcının 1/4'ü peşin harç olarak alınır.³⁴⁴

Nispi harca esas teşkil edecek dava değeri kadastro davalarında hesaplanırken diğer davalardan farklı olarak taşınmazın en son beyan dönemi emlak vergisidir. Yani nispi karar ve ilam harcı, taşınmazın emlak vergisi son beyan dönemindeki değeri üzerinden hesaplama yapılarak harç tahsil edilir.³⁴⁵ Burada önemle belirtmek gerekir ki harca esas değer olarak davacının dava dilekçesindeki belirttiği taşınmazın değerini değil en son beyan dönemi emlak vergisinin esas alınması gerekir. Zira, mahkemenin bu hususu gözetmemesi durumunda davacıya fazla harç yükletilmiş olunur.³⁴⁶ Tersisi durumunda da davacı, dava dilekçesinde taşınmazın değerini taşınmaza ait son beyan dönemi emlak vergisinden daha az göstermişse bu sefer aradaki fark üzerinden harç hesaplanarak aradaki değer farkı için tamamlama harcının yatırılması gerekir.

Davacıya fazla harç yükletilmemesi bakımından önem arz eden en son beyan dönemi emlak vergisi, esasen alınması gereken harcın hesabında tavan sınırını teşkil etmektedir. Çünkü mahkemece keşif icrası ve bilirkişi incelemesi ile taşınmazın değerinin emlak vergisi değerinden daha fazla çıkması durumunda dahi en son beyan dönemi emlak vergisi üzerinden harç alınması gerekecektir. Taşınmaza ait en son beyan dönemi emlak vergisi

³⁴⁴ ALDEMİR, s. 694.

³⁴⁵ ERTANHAN, s. 125.

³⁴⁶ Yargıtay 16. HD. 03.10.1989 T., 12366/13726. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamalari> (27.04.2024).

davacı tarafından bilinmese dahi hâkim resen bu değeri araştırarak tespit etmesi gerekir. Uygulamada emlak vergisi değeri Belediye Başkanlıklarına sorularak öğrenilmesi mümkündür. Ayrıca kadastro uygulamasına tabi tutulan parsellerin kadastro işlemleri sonucu tutulan kadastro tutanaklarında da emlak vergisi değerine yer verilmektedir. Dolayısıyla Kadastro müdürlüklerine müzekkere yazılarak da emlak vergisi değeri tespit edilebilir. Ancak taşınmazın en son beyan dönemi emlak vergisi değeri belirli değilse, kadastro müdürlüğünce taşınmazın en son beyan dönemi emlak vergisi değerinin tespit edilmesi için mahkeme tarafından müzekkere yazılması gerekmektedir. Kadastro faaliyetleri bitmesine rağmen en son beyan dönemi emlak vergisi değeri belli değilse bu sefer değer tespiti Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğünce yapılması gerekir.³⁴⁷

Kadastro davalarında, davaya konu edilen parsellerin tamamı üzerinde uyuşmazlık bulunmaması durumunda; harç davaya konu edilen tüm parsellerin en son beyan dönemi emlak vergisi değerleri toplamı üzerinden değil, uyuşmazlık bulunan parsellerin en son beyan dönemi emlak vergisi değerleri toplamı ile orantılı olacak şekilde alınması gerekir.³⁴⁸

Davanın taraflarının yargılama giderlerinden sorumluluğuna ilişkin olarak, Kadastro Kanunu'nun 36/A maddesi uyarınca, kadastro işlemi neticesinde oluşan kayıt ve tespitlerin iptali için Hazine veya diğer kamu kurum ve kuruluşlarının kayıt lehtarlarına karşı Kadastro Mahkemeleri ile genel mahkemelerde açacakları davalarda, davalı aleyhine vekalet ücreti de dahil olmak üzere yargılama giderlerine hükmedilemez. Yani Hazine veya kamu kurum ve kuruluşları davada haklı çıkmış olsa dahi yargılama giderleri davalı üzerine yükletilemez.

Kadastro Kanunu'nun "yargılama giderleri, kadastro harcı ve tahakkuku" başlığı adı altında düzenlenen 36. maddesine kapsamında, davanın taraflarından her biri harcını, tanıklık ücretini, bilirkişi ücretini ve diğer yargılama giderlerini karşılamak zorundadır. Davacı hâkim tarafından kendisine verilen süre içinde gerekli giderleri mahkeme veznesine yatırmadığı takdirde, onunla ilgili delillere dayanmaktan vazgeçmiş sayılır. Ancak Kadastro Kanunu uyarınca resen yapılması gereken araştırma ve tebligat işlemleri için zorunlu giderler, ileride haksız çıkan taraftan tahsil edilmek üzere bütçeye konulan ödenekten karşılanır. Yani dava konusu edilen uyuşmazlık bakımından hâkim, Kadastro Kanunu'ndan

³⁴⁷ ALDEMİR S. 694-695.

³⁴⁸ Yargıtay 16. HD. 07.09.1990 T., 17035/11826. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamalari> (27.04.2024).

doğan araştırma yükümlülüğü çerçevesinde, davacı bilirkişi ücretini yatırmasa dahi ileride haksız çıkan taraftan tahsil edilmek üzere bilirkişi ücret ve masraflarının Hazinece karşılanmasa karar vererek bilirkişi incelemesini yapması gerekir.³⁴⁹

³⁴⁹ Yargıtay 20. HD. 03.07.1995 T., 10966/98936. <https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamalari> (27.04.2024)

4. SONUÇ

Yargılama gideri kavramının, dar anlamda yargılama gideri ve geniş anlamda yargılama gideri olmak üzere ikiye ayrıldığını yukarıda izah etmiştik. Dar anlamda yargılama gideri denildiği zaman, kişilerin açmış oldukları bir davada, davanın esastan görülüp de hüküm sonucuna bağlanabilmesi için doğrudan doğruya karşılamaları gereken giderleri kapsadığını, bu giderlerin; tebliğ ve posta gideri, bilirkişi masraf ve giderleri, tanık masraf ve giderleri ile keşif ücreti olduğunu, geniş anlamda yargılama giderinin ise dar anlamda yargılama giderlerine ek olarak yargı hizmetine başvuran kişilerden alınan yargı harçlarını da içerdiğini belirtmiştik. Yani diğer bir anlatımla Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 323. maddesinde düzenlenmiş olan yargılama giderleri, geniş anlamda yargılama giderlerini oluşturmaktadır.

Kural olarak devletin sunmuş olduğu kamu hizmetleri ücretsizdir. Yargı hizmetine başvuranlardan alınan yargı harçları ile sağlanan yargı faaliyetleri bedelsiz olmaması, ücretsiz olması kurulana aykırılık teşkil etmemektedir. Çünkü yargı harçları ile bu hizmetten yararlananlar alınan yargı harcı esasen bir katkı niteliğinde olup ortaya çıkan mali külfetin tamamı hizmetten yararlananlardan karşılanmamaktadır. Ancak yine de yargılama hizmetine başvuran kişilerden yargı harcı alınması gerekip gerekmediği ve yargı harçlarının miktarı öğretide tartışmalıdır. Yargı harcı alınmasını savunan görüşe göre; yargı harcı alınarak bir miktar da bile olsa Devlet bütçesine daha az yük binmiş olur. Aksi taktirde Devletin gelirini oluşturan toplumun bütünü, yargı hizmetine başvuranların külfetini karşılamak mecburiyetinde kalma gibi bir problemle karşı karşıya kalacaktır. Bu da yargı hizmetinden yararlanmayan kişilerin haksız yere bir külfet altına girmesine yol açarak toplumsal adaletin sarsılmasına sebep olacaktır. Ekonomik yönün yanı sıra harç alınarak, hakkını hukuki yollarla arama hakkının kötüye kullanımının önüne geçilmiş olur. Yani yargı hizmetine başvuranlar yargı harcı alınmaması durumunda kişiler arasında haksız ve mesnetsiz davalarla karşı karşıya kalmalarına sebebiyet verebilir. Yine bununla bağlantılı olarak alternatif uyuşmazlık çözüm yolları ile çözülebilecek birçok husus bu yola başvurulmaksızın, mahkeme önüne getirilerek mahkemelerin iş yükünün gereksiz yere artırması tehlikesini doğuracaktır.

Yargı harcı alınmaması gerekliliğini savunanlara göre, katkı payı niteliğinde dahi olsa dava yoluyla hakkını arayanlardan harç alınması bu kişilerin hak arama özgürlüğü ve adalete erişim hakkını kısıtlamaktadır. Toplumda yer alan dezavantajlı grupların yargı hizmetine başvurarak haklarını araması noktasında çekinceli bir hale sokabileceği gibi dezavantajlı kişilerin, ekonomik olarak güçlü olan kişilere karşı haklarını araması noktasında pasif kalacağı ve güçlü karşında ezilecek, bunun sonucunda hak arama özgürlükleri zedeleneyecektir. Ayrıca mahkemelerin gereksiz yere meşgul edilmesi ve iş yükü ile karşı karşıya kalma tehlikesi alınacak hukuki tedbirlerle önene geçilecek ve çözülebilecek bir durumdur.

Adalet hizmetlerinin devamlılığının sağlanması ve kalitesinin artırılması için bizim de katıldığımız görüşe göre mahkemeye başvuranlardan yargı harcı alınması gerekmektedir. Ancak 492 sayılı Harçlar Kanunu'nda konusu para veya para ile ölçülebilen davalar bakımından tek bir oran belirtilmiştir. Bu oran binde 11,68'tir. Bu oran yerine, Avukatlık Asgari Ücret Tarifesindeki nispi tarifeye benzer şekilde dava miktarına göre harç alınması daha doğru olacaktır. Zira, dava edilen her meblağ bakımından aynı harcı almak açıkça hak arama hürriyeti ve adalete erişim hakkını zedelemektedir. Bunun yerine dava değerine ve konu konusuna göre detaylı bir şekilde harç oranı belirlenmesi daha erişebilir bir adalet sistemine kavuşmamıza imkân verecektir.

Yargılama giderleri kapsamında önemli olan hususlardan bir diğeri de dava şartı olan gider avansı ile delil ikamesi için gereken avansın ayrımıdır. Gider avansının kapsamı her yıl Adalet Bakanlığınca çıkarılan Hukuk Muhakemeleri Kanunu Gider Avansı Tarifesi'nde belirlenmektedir. İlgili tarifenin de 4. maddesinde gider avansının nelerden oluştuğu belirtilmiştir. Buna göre; dava için gerekli olan tebliğ ve posta giderleri gider avansının kapsamını oluşturmaktadır. Delil avansı ise HMK'nın 324. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre; tarafların ikamesini mahkemeden talep ettiği deliller bakımından mahkemece belirlenen miktardaki avansı yatırmalarıdır. Delil avansı, keşif, bilirkişi masraf ve ücretleri ile tanıklık ücretlerinden oluşmaktadır. 7521 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun değişikliği öncesinde uygulamada delil gider avansının kapsamının kapsamı noktasında sıkça yanlışlıklara ve hatalara sebebiyet vermekteydi. Zira 2011-2019 yılları arasında yayınlanan Gider Avansı Tarifesi ve Bölge

Adliye Ve Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri İle Cumhuriyet Başsavcılıkları İdarî Ve Yazı İşleri Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmelik' inin 205. maddesi de bu karışıklığa imkan verecek şekilde düzenlenmiştir. Anılan yasal düzenlemelerde delil ikamesi için ödenmesi gereken avansın, gider avansının içeriğine dahil edilerek dava açılırken davacıdan peşin olarak tahsil edilmesi ve eksildiğinde tamamlanması için kesin süre verilmesidir. Mamafih gider avansı dava şartı olduğundan hâkimin dava şartını eksikliğini gidermesi için davacıya tayin ettiği kesin süre içerisinde bu eksikliği gidermemesi durumunda davanın usulden reddi gibi ağır bir netice ile sonuçlanmaktadır. Bunun yanı sıra davanın esasına girilmeden önce davacının henüz dayanmadığı ya da talep etmeyeceği deliller için masrafların peşin alınması nedeniyle yüksek avans ödemek zorunda kalan davacının adalete erişim hakkı da önemli ölçüde sınırlandırılmış olunuyordu. İşte 7521 sayılı Kanun ile HMK'nın 120. maddesine getirilen değişiklik ve ekleme ile birlikte 2020 sonrası Gider Avansı Tarifesi de değiştirilerek karışıklığın önüne geçilmiştir. HMK'nın 120. maddesi "harç ve gider avansının ödenmesi" şeklinde değiştirilmiş. Ayrıca 120. maddeye eklenen 3. fıkra ile HMK 324. maddesinde düzenlenen delil avansı hükümleri saklı tutulmuştur.

Kanaatimizce yapılan yasal düzenlemeler çerçevesinde artık dava açılırken davacıdan gereksiz yere yüksek gider avansı alınması engellenmiş olacaktır. Artık davacı bilirkişi ücretini ya da keşif ücretini yatırmadığı için bunların gider avansı sayıldığı gerekçesi ile davası usulden reddedilmeyip delile dayanmaktan vazgeçtiği sayılarak davanın esasının görülmesine devam edilebilecektir. Ancak, Bölge Adliye Ve Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri İle Cumhuriyet Başsavcılıkları İdarî Ve Yazı İşleri Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmelik'inin 205. maddesinin 1. fıkrasında halen delil avansına dair kalemler gider avansı içerisinde sayılmaktadır. Bu husus nedeniyle halen adliyelerde fiziki dava açılırken kişilere ve vatandaşlara bilirkişi, keşif ve tanık delillerine dayanıp dayanmayacağı sorularak bu delillere dayanması durumunda gider avansı olarak bunların yatırılması gerektiği yönünde yönlendirme yapılmaktadır. Adliyelerde bu uygulamaların önüne geçmek ve uygulamadaki karışıkların tamamen önüne geçebilmek için yönetmeliğin bu maddesinin düzeltilmesi gerekmektedir.

Yargılama giderlerinden sorumlulukla ilgili ikili bir ayırım yapılabilir. İlk olarak kişiler haklarını dava yoluyla ararken davaları için başta peşin olarak başvurma harcı ve dava konusu para veya para ile ölçülebilen davalar bakımından nispi karar ve ilam harcının

1/4'ünü oluşturan peşin harcını mahkemeler veznesine yatırmaları gerekmektedir. Diğer durum ise, HMK'nın 323. maddesinde sayılan ilk hal dışındaki giderleri ise lüzuma binaen yargılama safhasında yatırmalarıdır. Yani yargılama giderleri bazıları dava açılırken başta yatırılırken bazıları da yargılama safhasında taraflarca yatırılır. Yapılan bu giderlerden sorumluluk ise davanın sonunda hâkim tarafından belirlenerek hüküm sonucunda gösterilir.

Yargılama giderlerinden sorumluluk talep olmaksızın resen mahkemece hükümde belirlenir. Hükümde belirtilmeyen yargılama giderleri daha sonrası ayrı bir davaya konu olamayacağı gibi hükmün tavrı yoluyla da düzeltilemez. Çünkü tavrı yoluyla ancak hükümdeki muğlaklıklar ve anlaşılmayan kısımlar düzeltilebilir. Hatta kısa kararda yargılama giderine dair yer verilmeyen bir husus sonradan gerekçeli kararda yer verilemez. Zira bu durumda kısa karar ile gerekçeli karar çelişmiş olacaktır. Bundan dolayı uygulamada sıklıkla hâkimlerin kısa hükümde sadece netice-i talebe ve ferilerine ilişkin hüküm kurup sair hususlar ile yargılama giderleri gerekçeli kararda açıklanacağına yönelik hüküm kurmaları son derece yanlıştır. Bu durum yüzünden yargılama giderlerinin sadece gerekçeli kararda yer verilmesi çelişkili kararlara ve hukuka aykırılıklara neden olmaktadır. Bunun sonucu olarak da netice-i talep yönünden karar doğru olsa bile yargılama gideri yönünden hukuka aykırı olacağından tarafların gereksiz yere kanun yoluna başvurmalarına sebep olunarak yargılamanın uzamasına ve tarafların haklarının muhtel olmasına sebebiyet verilecektir. Yargılama giderinin ayrı davaya konu olamaması ve değiştirilememesinden dolayı hüküm kurulurken dikkatli olunmalı ve kısa kararda da yargılama giderlerine dair hüküm verilmelidir.

Yargılama giderlerinden sorumluluğa dair genel kural, davayı kaybeden tarafın aleyhine hükmedilir. Yani davada haksız çıkan taraf yargılama giderlerinden sorumlu tutulur. Davanın her iki tarafının da kısmen haklı ve haksız çıkması durumunda ise hâkim, bu sefer tarafların haklılık oranları belirlemesi gerekir. Belirlediği bu haklılık oranına göre yargılama giderlerine uygulayarak ayrı ayrı sorumluluk belirlenir. Ancak burada önemli olan husus, davacının davası kısmen kabul kısmen red edilse dahi karar ve ilam harcının tamamından davalı taraf sorumlu olur. Yani davacı ve davalının tespit edilen haklılık oranları karar ve ilam harcı haricinde kalan yargılama giderleri bakımından önem arz etmektedir. Bu yüzden kısmen kabul kısmen red edilen davalar bakımından yargılama giderinden sorumluluğa dair hüküm kurulurken hükmün infazında karışıklığa ve belirsizliğe yol açılmaması için

öncelikle alınması gereken karar ve ilam harcı hesaplanarak davalıdan alınması için ayrıca bir hüküm fıkrası kurulmalı. Sonrasında da diğer yargılama giderleri bakımından belirlenen haklılık nispeti giderlerine uygulanarak tarafların sorumluluğu ayrı ayrı belirlenmelidir. Uygulamada davanın kısmen kabul kısmen reddi halinde yargılama giderleri hesaplanırken sıklıkla hata yapılmaktadır. Ancak yapılan hesaplamalar hâkim ve mahkemece birden fazla etkin bir şekilde kontrol edilerek yanlış hesapların ve hatalı kurulan hükümlerin önüne geçilebileceği kanaatindeyiz.

REFERANSLAR

- ACUN MEKENGEÇ, Merve: **Türk Hukuku'nda Teminat Gösterme Yükümlülüğü**, Milletlerarası Hukuk Ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Cilt 37, Sayı 2, 2017.
- ADALET BAKANLIĞI: **Adalet Bakanlığı Stratejik Plânı**, 2010-2014.
- ADALET BAKANLIĞI: **Yargı Reformu Stratejisi**, Ankara, 2009.
- AKKAN, Mine: **Medenî Usûl Hukukunda Etkin Hukuki Koruma**, MİHDER, 2007, sayı 1, s.29-68.
- AKKAYA, Tolga: **Medeni Usul Hukukunda İradî Taraf Değişikliği** (HMK M. 124), Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 16, Özel Sayı, 2014, s. 897-941.
- AKYOL ASLAN, Leyla: **Anayasa Mahkemesinin 14.01.2010 Tarihli Kararı Çerçevesinde Yargı Harçlarına İlişkin Bazı Sorunlar ve Güncel Gelişmeler**, HHFD, 2011, sayı 1, s. 32-52.
- ALANGOYA, Yavuz: **Anayasa'nın Medenî Usul Hukuku'na Etkisi**, MHB, 1981/2, s. 1-4
- ALANGOYA, Yavuz/ YILDIRIM, M. Kamil/DEREN YILDIRIM, Nevhis: **Medeni Usul Hukuku Esasları**, Tıpkı 8. Baskı, İstanbul, 2011.
- ALBAYRAK, Adem/GÖZÜTOK, Zeki: **Alfabetik Medeni Usul El Kitabı**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021.
- ALDEMİR, Hüsnü: **Hukuk Davalarında Yargılama Giderleri**, 5. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2019.
- ALDEMİR, Hüsnü: **Yargılama Giderlerinden Tarafların Sorumlu Olması Kuralı**, Terazi Hukuk Dergisi, Yıl 4, Sayı 29, Ocak 2009, s.83-91.
- ALGAN, Bülent: **Sosyal Devlet Düşerken: Bazı Yanılgılar ve Göz Ardı Edilen Gerçekler**, Küreselleşen Dünyada Anayasal Demokrasi Konulu Toplantı, 19-20 Mayıs 2011, Lefkoşa Yakın Doğu Üniversitesi, 2013, s. 261-265.
- ANSAY, Sabri Şakir: **Hukuk Yargılama Usulleri**, Ankara, 1960.

ARAS, Bahattin: **Hakim ve Savcıların Yargısal Faaliyetlerinin Disiplin Soruşturmasına Konu Edilmesi**, Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 10, Sayı 2, 2020, s. 839-840.

ARSLAN, Ramazan/ YILMAZ, Ejder / TAŞPINAR AYVAZ, Sema / HANAĞASI, Emel: **Medenî Usul Hukuku**, 7. Baskı, Ankara, 2021.

ATALAY, Esra: **Yargısal Temel Haklar**, Prof. Dr. Şükrü Postacıoğlu'na Armağan, İzmir, 1997, s. 437-454.

ATALI, Murat / ERMENEK, İbrahim/ ERDOĞAN, Ersin: **Medenî Usûl Hukuku**, 4.Baskı, Ankara 2021.

AY, Refik: **Yargı Makamlarınca Hükmedilen Vekalet Ücretlerine İlişkin Bir Sorun ve Çözümü**, İBD, Sayı 2011/1, Cilt 85 s.159-164.

AYDIN, Mesut: **Anayasa Mahkemesi Kararlarında Hak Arama Özgürlüğü**, AÜSBFD, 2006, Cilt 61, Sayı 3, s. 1-37.

AYGÜL, Musa/ALTINTAŞ, Elif Hande: **Sığınmacıların Teminat Yatırma Yükümlülüğü**, Public and Private International Law Bulletin, Cilt 40, Sayı 2, 2020.

AYKUT, Gökhan: **Hukuk Davalarında Avukatlık Ücreti**, İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2018.

BELGİN GÜNEŞ, Derya: **Medenî Usûl Hukukunda Hükümün Tamamlanması (HMK M. 305/A)**, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 12, Sayı 1, 2021, s. 313-328.

BİLGE, Necip / ÖNEN, Ergun: **Medenî Yargılama Hukuku Dersleri**, 3. Baskı, Ankara, 1978.

BİLİCİ, Nurettin: **Türk Vergi Sistemi, Güncelleştirilmiş ve Geliştirilmiş 31. Baskı**, Ankara, 2013.

BUDAK, Ali Cem: **Medeni Usul Hukukunda Üçüncü Kişilerin Haklarının Korunması**, İstanbul, 2000.

BUDAK, Ali Cem/ KARAASLAN, Varol: **Medeni Usul Hukuku**, Filiz Kitabevi, 5. Baskı, İstanbul, 2021.

BUDAK, Ali Cem: **Mülga Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu, İsviçre Medeni Usul Kanunu ve Alman Medeni Usul Kanunu ile Karşılaştırmalı Hukuk Muhakemeleri Kanunu**, Ankara, 2018.

ÇELEBİ, Hüsamettin: **Hak Aramanın Maliyeti**, ABD, Sayı 1989/2, s. 257-261.

ÇELİKOĞLU, Cengiz Topel: **Karşı Tarafa Tahmil Olunan Avukatlık Ücretinin Hukuki Niteliği**, DEÜHFD, Cilt 16, Prof. Dr. Hakan Pekcanitez'e Armağan, ÖS, 2015, s. 1093-1139.

DEMİRCİOĞLU, Yaşar: **Medeni Usul Hukukunda İnsan Hakları ve Adil Yargılanma Güvenceleri**, Ankara, 2007.

DOĞRU, Osman/ NALBANT, Atilla: **İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi, Açıklama ve Önemli Kararlar**, Council of Europe/T.C. Yargıtay Başkanlığı, Ankara Cilt 1, 2012, Cilt 2, 2013. (DOĞRU/NALBANT 1,2)

EKİNCİ, Hüseyin: **Mahkemeye Erişim Hakkı Bağlamında Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Harcı ve Adli Yardım**, Haşim Kılıç'a Armağan, Cilt 2, Ankara 2015, s. 1375-1423.

ELVERİŞ, İdil: **Avukathğa İlişkin Mevcut Düzenlemeler ve Yarattığı Adalete Erişim Sorunları**, Prof. Dr. Özer Seliçi'ye Armağan, Ankara, 2006, s. 179-202.

ERDOĞAN, Gülnur: **Medenî Yargıda Adil Yargılanma Hakkı**, Ankara, 2011.

ERİŞİR, Evrim: **Geçici Hukukî Korumanın Temelleri ve İhtiyatî Tedbir Türleri**, Ankara, 2013.

ERMENEK, İbrahim: **Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Yürürlüğe Girmesinden Sonra Yargılama Giderlerine İlişkin Olarak Ortaya Çıkan Bazı Güncel Sorunlar ve Usul Ekonomisi İlkesi**, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, MİHBİR Özel Sayısı, Cilt 4, Sayı 2, 2014, s. 215-230.

ERTANHAN, Mesut: **Yargılama ve Takip Giderleri**, Seçkin Hukuk, Birinci Baskı, Ankara, 2022.

GENÇCAN, Ömer Uğur: **6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Yorumu**, Ankara, 2013.

GÖRGÜN, Şanal/ BÖRÜ, Levent/KODAKOĞLU, Mehmet: **Medeni Usul Hukuku**, 6. Baskı, Ankara, 2020.

GÜMÜŞ, A.Tarık: **Sosyal Devlet Anlayışının Gelişimi ve Dönüşümü**, İstanbul, 2010, s.175-176.

GÜMÜŞSOY, Sabri: **Gerekçeli-İzahlı Harçlar Kanunu**, Ankara, 1952.

GOTTWALD, Peter.: **Medenî Yargılama Hukuku Reformu ve Eleştirisi Bakımından Ekonomik Analiz** (çev. S. Taşpınar), AÜHFD, 2002, C. 51, S. 1, s. 1-17.

HANAĞASI, Emel: **Davada Menfaat**, Ankara, 2009. (Davada Menfaat)

HANAĞASI, Emel: **Medenî Yargılama Hukukunda Silahların Eşitliği**, Ankara, 2016. (Silahların Eşitliği)

İNAL, Turgut: **Pahalı Yargı**, ABD, 1982/6, s. 113-116.

İNCEOĞLU, Sibel: **İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı**, 4.Baskı, Ankara, 2013.

KARSLI, Abdurrahim: **Medeni Muhakeme Hukuku**, 5.Baskı, İstanbul, 2020.

KAYA, Hasan: **Yargılama Giderleri**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021.

KILIÇOĞLU, Evren: **Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Gider Avansına İlişkin Düzenlemeleri**, BÜKHD, 2012, Sayı 99-100, s. 43-126.

KILIÇ KOPAN, Bersu: **Yargı Harçları**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2023.

KILINÇ, Ayşe: **Medeni Usul Hukukunda Adli Yardım**, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir, 2013.

KILINÇ, Ümit: **Mahkemeye Erişim Hakkı ve Türk Hukukunun AİHS ile Uyum Sorunu**, İz.B.D., 2013/1, s. 126-153.

KIRTILOĞLU, S. Serhat: **Medeni Yargılama Hukukunda Objektif Dava Birleşmesi**, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt XVIII, Sayı 3-4, 2014, s. 133-172.

KODAKOĞLU, Mehmet: **Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2017.

KONURALP, Haluk: **Adil Yargılanma Hakkı Açısından Hukuk Usulünde Çözüm Arayışları**, HFSA, 2005, Sayı 14, s. 65-79.

KURU, Baki: **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, Cilt V, 6. Baskı, İstanbul, 2001. (Cilt V)

KURU, Baki: **Hukuk Dâvalarında Yargılamanın Çabuklaştırılması için Alınması Gereken Tedbirler**, Makaleler, İstanbul 2006, s. 117-139. (Yargılamanın Çabuklaştırılması).

KURU, Baki: **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, Cilt II, 1.Baskı, İstanbul, 2001. (Cilt II)

KURU, Baki: **Medenî Usûl Hukuku El Kitabı**, Cilt II, Ankara 2020.

KURU, Baki/ AYDIN, Burak: **İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı**, 5. Baskı, Ankara, 2021.

KURU, Baki/ARSLAN, Ramazan/YILMAZ, Ejder: **Gerekçeli Karşılaştırmalı Hukuk Muhakemeleri Kanunu**, Ankara 2011. (Karşılaştırmalı ve Gerekçeli Kanun)

KURU, Baki/ARSLAN, Ramazan/YILMAZ, Ejder: **Medenî Usul Hukuku Ders Kitabı**, Ankara, 2014.

KUŞCU, Döndü: **Yargıtay Kararları Işığında Milletlerarası Usul Hukukunda Yabancılik Teminatından Kaynaklanan Problemler**, Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 4, Sayı 2, 2021.

LEVİN, A. Leo/ COLLİERS, Denise D: **Containing the Cost of Litigation**, Rutgers Law Review, vol. 37, no. 2, Winter 1985, pp. 219-252.

MUŞUL, Timuçin: **Medeni Usul Hukuku**, Adalet Yayınevi, 3. Baskı, Ankara, 2012.

ORTAÇ, Kamil Ersin: **Hukuk Davalarında Yargılama Harçları ve Sorumluluk**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk (Medeni Usul ve İcra-İflas Hukuku) Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008.

ÖNDER, Akil M.: **Celse Harçları Üzerine Düşünceler**, Ankara Barosu Dergisi, 1972/1, s.8-9.

ÖZBEK, Mustafa: **Dünya Çapındaki Adalete Ulaşma Hareketinin Ortaya Çıkardığı Gelişmeler ve Alternatif Uyuşmazlık Çözümü**, AÜHFD, 2002/2, s. 121-162. (Adalete Ulaşma Hareketi).

ÖZBEK, Mustafa: **Sosyal Devletin Gereği: Adalete Erişim**, MİHDER, 2006/2, s. 907-927. (Adalete Erişim).

ÖZBEK, Serdar: **Hukuk Yargılama Usulünde Gider Avansı**, Yetkin Yayınevi, 4.Baskı, Ankara, 2022.

ÖZEKES, Muhammet: **Medeni Usul Hukukunda Hukuki Dinlenilme Hakkı**, Ankara 2003.

ÖZTÜRK, İlhami: **Bir Hükümün Bozulmasını Takiben Verilen Kararda Hesaplanan Yargı Harcından Bozulan Hüküm Dolayısıyla Ödenmiş Olan Harcın Mahsubu**, HHFD, 2015, Cilt 5, Sayı 2, s.139-164.

PAPAKÇI, Acun: **6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Uyarınca Yargılama Gideri Olan Vekalet Ücreti**, Ankara, 2016.

PEKCANITEZ, Hakan / ATALAY, Oğuz / ÖZEKES, Muhammet: **Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı**, 8. Baskı, İstanbul, On İki levha Yayıncılık, 2015.

PEKCANITEZ, Hakan: **Yargı Reformu Yapılmasını Gerektiren Nedenler**, İz.B.D. 1995/2, s. 103-113.

PEKCANITEZ, Hakan/ TAŞ KORKMAZ, Hülya/ÖZEKES, Muhammet/AKKAN, Mine: **Medeni Usul Hukuku**, Cilt I, II, III, 15. Baskı, İstanbul, 2017.

PINAR, Burak: **Yargı ve İcra Harçları**, 2. Baskı, Ankara, 2009.

PINAR, Burak: **İcra Hukukunda Menfaat Dengesizliği: Harç Muafiyetleri Harçlar Kanunu'nun 123'üncü Maddesi ile Tanınan Harç Muafiyetinin Yargıtay'ın Yeni İçtihadı Işığında Değerlendirilmesi**, Ankara Üniversitesi Yayınları No:23. Prof. Dr. Mualla ÖNCEL'e Armağan, Cilt II, 2009, s.1125-1147. (İcra Hukukunda Menfaat Dengesizliği)

PINAR, Burak/ MERİÇ, Nedim: **Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Yargı Harçlarına Bakışı, Yiğit ve Ülger Davaları Işığında Hak Arama Özgürlüğü ve Yargı Harçları İlişkisi**, TBBD, 2009, sayı 84, s. 188-212.

POSTACIOĞLU, İlhan / ALTAY, Sümer: **Medeni Usul Hukuku Dersleri**, 8. Baskı, İstanbul, 2020.

RUHİ, Ahmet Cemal: **Tebliğat Hukuku (En Son Yargıtay İçtihatları İle)**, Gözden Geçirilmiş ve Yenilenmiş 8. Baskı, Ankara 2013.

RUHİ, Canan / RUHİ, Ahmet Cemal: **Uygulamada Yargı ve İcra Harçları**, Birinci Baskı, Ankara, 2018.

RÜZGARESEN, Cumhur: **Medeni Usul Hukukunda Yargılama Harç ve Giderleri**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001.

RÜZGARESEN, Cumhuriyet: **Medeni Yargılama Hizmetlerinin Bedelsiz Olmaması ve Nedenleri**, Hukuk Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi, Haziran 2010, Sayı 100. (<http://www.e-akademi.org>) (Medeni Yargılama Hizmetlerinin Bedelsiz Olmaması)

RÜZGARESEN, Cumhuriyet: **Terditli Davada Yargılama Harç ve Giderleri**, SÜHFD, C. 28, S. 3, 2020, s. 1005-1026.

SAÇAR, Ömer Faruk: **Medeni Usul Hukukunda Davaların Birleştirilmesi Ve Ayrılması**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2015

SARISÖZEN, Serhat: **Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Yeni Düzenlemeleri**, İstanbul Barosu Dergisi, C.85, S. 6, 2011, s. 331-382.

SAYAR, İbrahim Barış: **Adalet Erişim Hakkı Bağlamında Yargı Harçları**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Temmuz 2018.

SUNGURTEKİN ÖZKAN, Meral: **Anayasanın Sosyal Hukuk Devleti İlkesi ve Medeni Yargılama Hukuku**, DEÜHFD, Prof. Dr. Bilge Umar'a Armağan, 2009, özel sayı, s. 553-574.

ŞİŞMAN, Güliden: **Demokratik Ülkelerin Anayasalarında Yasallık, Mali Güce Göre Vergilendirme Ve Eşitlik İlkelerinin Vergi Hukuku Açısından Değerlendirilmesi**, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 17, Sayı 2, 2009, s.31-48.

TANRISEVEN, Firdevs: **Medeni Yargılama Hukukunda Usule İlişkin Nihai Kararlarda Yargılama Giderlerinden Sorumluluk**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, İstanbul, 2019.

TANRIVER, Süha: **Medenî Usûl Hukuku Cilt I Temel Kavramlar ve İlk Derece Yargılaması**, 4. Baskı, Ankara, 2021.

TAŞ, Taha: **İdari Yargılama Usulünde Yargılama Giderleri**, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2022.

TERCAN, Erdal/ RÜZGARESEN, Cumhuriyet: **Harçlar Kanunu M. 28/A ve M. 32'nin Mahkeme Kararları ve Yeni Kanuni Düzenlemeler Işığında Değerlendirilmesi**, EBYÜHFD, XIV, sayı 1-2, Haziran 2010, s. 137-169.

TUTUMLU, Mehmet Akif: **Medeni Usul Hukukunda Gider ve Delil Avansı**, Seçkin Yayınevi, Birinci Baskı, Ankara, 2017.

TUTUMLU, Mehmet Akif: **Taraf Sıfatı Olmaksızın Davaya Dahil Edilen 3. Kişinin Vekâlet Ücretini Talep Edip Edemeyeceği**, Terazi Dergisi, sayı 27, Kasım 2008, s. 135-139.

Türk Dil Kurumu: Güncel Türkçe Sözlük, “Yargılama Gideri” <https://sozluk.gov.tr>

Türk Hukuk Kurumu: **Türk Hukuk Lûgatı**, 3. Baskı, Ankara, Başbakanlık Basımevi, 1991.

TÜTÜNCÜBAŞI, Uğur: **Milletlerarası Usul Hukukunda Teminat Gösterme Yükümlülüğü**, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 12, Sayı 2, 2010.

ULUKAPI, Ömer: **Medeni Usul Hukukunda Dava Arkadaşlığı**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 1990. (Dava Arkadaşlığı)

ULUKAPI, Ömer: **Medeni Usul Hukuku**, 3. Baskı, Konya, Mimoza Yayınları, 2015.

UMAR, Bilge: **Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi**, 2. Baskı, Ankara, 2014.

ÜSTÜNDAĞ, Saim: **Medeni Yargılama Hukuku Cilt I-II**, 7. Baskı, İstanbul, 2000.

ÜSTÜNDAĞ, Saim: **Medeni Yargılama Hukuku**, Fakülteler Matbaası, Cilt I, II, İstanbul, 1977.

VON WIESER, Friedrich: **The Theory of the Public Economy**, In R. A. Musgrave and A. T. Peacock (Eds.), Classics in the Theory of Public Finance, New York, International Economic Association, 1967.

YALÇINDURAN, Türker: **Vekalet Sözleşmesinde Ücret**, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Ankara, 2007.

YASİN, Melikşah: **İdari Yargılama Usulünde Davaya Müdahale**, Journal of Istanbul University Law Faculty, Cilt 69, Sayı 1-2, 2011, ss. 439-451.

YENİCE, Kazım: **Hak Arama Özgürlüğü ve Danıştay**, Danıştay Dergisi, 1980, sayı 38-39, s.9-16.

YILMAZ, Ejder: **Hukuk Davaları Bakımından Adalet Hizmetlerinin İyileştirilmesi İhtiyacı ve Yapılması Gerekenler**, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 5,

Sayı 1-2, Prof. Dr. M. Şakir BERKİ'ye Armağan, 1996, s. 55-76. (Adalet Hizmetlerinin İyileştirilmesi İhtiyacı)

YILMAZ, Ejder: **Hukuk Sözlüğü**, 7. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2002.

YILMAZ, Ejder: **Aksak Adaletten İşleyen Adalete**, Yeni Türkiye 1996/10, s.470-493. (Aksak Adaletten İşleyen Adalete)

YILMAZ, Ejder: **Usul Ekonomisi**, AÜHFD, 2008/57/1, s.243-274. (Usul Ekonomisi)

YILMAZ, Ejder: **Yargılama Giderlerinin İşlevi ve Sosyal Hukuk Devleti**, Ankara Barosu Dergisi, 1984/2, s. 200-224. (Yargılama Giderlerinin İşlevi)

YILMAZ, Ejder/YILMAZ, Ümit: **Hukuk Rehberi**, Cilt 1, Ankara, 2002.

YILMAZ, Orhan: **Hukuk Muhakemesinde Yeni Bir Usul Müessesesi: Gider Avansı**, İBD, cilt 85, sayı 6, yıl 2011, s. 82-87.

YILMAZ, Zekeriya: **Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na Göre Hukuk Davalarında Yargılama Harç ve Giderleri ile Vekâlet Ücreti**, 4. Baskı, Ankara, 2011.

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://www.adb.adalet.gov.tr/>

www.anavasa.gov.tr

<http://www.ankarabarosus.org.tr>

<https://www.barobirlik.org.tr/>

<https://dergipark.org.tr>

[https:// https://heinsonline.org](https://heinsonline.org)

[https://hudoc.echr.coe.int/tur#l "itemid": l"001 -125276"! 1](https://hudoc.echr.coe.int/tur#l)

<http://www.hukukmedeniveti.org/>

<https://www.istanbulbarosu.org.tr/>

<https://mevzuat.tbmm.gov.tr>

<https://portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamalari> (15.04.2024)

<http://www.resmigazete.gov.tr/>

<https://tez.vok.gov.tr/>

<https://diabgm.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/yabancilarin-teminat-yatirma-yukumlulugu05032021034324>